190809

ACADEMIA ROMÂNĂ

ANUARUL ARHIVEI DE FOLKLOR

I

PUBLICAT

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ION MUȘLEA

CLUJ

„CARTEA ROMÂNEASCĂ"

1932

ACADEMIA ROMÂNĂ

ANUARUL ARHIVEI DE FOLKLOR

I

PUBLICAT

DE

ION MUŞLEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BIBL.UNIV.CLUJ
2743 19.XII.1932
EXEMPLAR LEGAL

CLUJ
„CARTEA ROMÂNEASCĂ"
1932

[illegible]

Pentru orice informaţie referitoare la acest Anuar, a se adresa „Arhivei de Folklor a Academiei Române“ sau directorului ei, Ion Muşlea, Cluj, Str. Elisabeta No. 23 (Muzeul Limbei Române).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUPRINSUL

	PAG.
Ion Muşlea, Academia Română şi folklorul	1
Artur Gorovei, „Şezătoarea". Povestea vieţii unei reviste de folklor	9
V. Bogrea, Musca Columbacă în tradiţia noastră populară şi istorică (Cu o paralelă romanică)	41
V. Bogrea, Trei probleme folklorice şi aspectul lor românesc	47
Petru Caraman, Contribuţie la cronologizarea şi geneza baladei populare la Români. Partea I: Cronologizarea . .	53
Şt. Paşca, Nume de botez în Ţara Oltului. Obiceiuri şi tradiţii	107
Ion Muşlea, Cercetări folklorice în Ţara Oaşului	117
Bibliografia folklorului românesc pe anul 1930	241
Raport anual	251
Résumé des articles et table des planches	253

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ACADEMIA ROMÂNĂ ŞI FOLKLORUL.

Intorşi din Apusul plin de entuziasm pentru producţiile literare ale poporului, doi tineri moldoveni, Alecu Russo şi Vasile Alecsandri, caută, abia sosiţi în patrie, să culeagă şi ei „cântecele Ossianilor şi Barzilor româneşti" — cum numea Baritiu poezia noastră populară.

Acţiunea lor e aproape simultană cu aceea a revistei „Dacia Literară" (1840), în care Kogălniceanu şi Negruzzi atrăgeau atenţia asupra comorilor sufleteşti ale ţăranului. În aceeaşi vreme, întâlnim preocupări asemănătoare şi în „Foaia pentru minte" dela Braşov. În Ardeal se făcuseră de altfel şi culegeri, chiar ceva mai înainte; din ele merită să fie amintită mai ales aceea din jurul Blajului, întocmită la 1838 de Nicolae Pauletti, dar dată la iveală abia la 1927 (în broşura „De pe Secaş", publicată de A. Lupeanu).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nici articolele celor două reviste amintite şi nici culegerile ardelene, rămase atâta vreme necunoscute, n'au avut însă efectul acţiunii întreprinse de cei doi tineri moldoveni. Într'adevăr, baladele publicate de Alecsandri la 1852—53, avură un răsunet deosebit, trezind definitiv interesul şi însufleţirea pentru literatura poporului nostru. Şi aceasta nu numai în ţară, ci şi în streinătate, unde cântecele româneşti se traduc în mai multe limbi. La 1866 Alecsandri îşi publică frumoasa ediţie de „Poesii populare ale Românilor" şi faima şi autoritatea lui de descoperitor al poeziei poporului nostru creşte şi mai mult.

In chiar anul apariţiei acestui volum, ia fiinţă „Societatea Literaria", care devine în curând Academia Română.

Dacă n'am şti că întâiul ei deceniu de activitate a fost aproape în întregime consacrat discuţiilor pentru alcătuirea dicţionarului şi gramaticii limbii — ne-ar mira faptul că înalta adunare nu s'a ocupat din întâii ani de problema literaturii noastre populare. Curând după înfiinţarea ei, Academia a început să primească manuscrise cu culegeri de poezii populare. In jurul cererilor de publicare sau

de premiere ale acestor culegeri, au început discuţii, pe baza cărora se fixează încetul cu încetul atitudinea Academiei faţă de literatura poporului nostru. Această atitudine a fost determinată mai ales de prezenţa lui Alecsandri, învitat în anul 1879 să ia parte la lucrările Secţiei Literare.

In legătură cu cererea de publicare a cunoscutei culegeri de „Doine şi strigături" a lui Jarnik-Bârseanu primită la 1882, Alecsandri insistă asupra numeroaselor colecţii „apocrife, imitaţiune după cântecele deja cunoscute" şi cere o „alegere critică" a poeziilor din această culegere, angajându-se însuşi să o facă. El e mulţumit să raporteze că aceste cântece sunt „în adevăr originale şi credincioase stilului şi cugetărei poporului român" şi cere publicarea lor.

Din interesanta discuţie care avu loc cu această ocazie, aflăm părerile unor membri asupra culegerilor de folklor. Maiorescu le găsea „importante, ca documinte ale spiritului poporului român". Vasile Maniu arată că „asemenea tipăriri... trebue să primeze orice alte publicaţiuni ale Academiei" (Anale, Seria II, Tom. V, Desbateri, p. 38—39). Cu această ocazie Alecsandri a insistat şi asupra valorii variantelor şi a culegerii poeziilor populare din toate ţinuturile româneşti. In alte rânduri el intervine şi pentru conservarea melodiilor noastre populare, fapt în urma căruia Academia îşi constituie şi o comisie de arii populare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Discuţiile iscate în jurul manuscrisului Jarnik-Bârseanu n'au fost singura ocazie în care s'a pus la Academie chestia examinării autenticităţii culegerilor de poezii populare. La fel a procedat Alecsandri şi atunci când culegătorul era un membru al Academiei: Atanasie Marienescu. Acesta avea merite însemnate pe terenul culegerilor de folklor. Încă pe la 1859 publicase două volume, de colinde şi de balade, adunate în urma unei stăruitoare propagande întreprinse prin ziarele ardelene. Totuşi, „Novăcescii", faimosul său ciclu de balade, n'a putut fi publicat la Academie, deoarece Alecsandri a arătat că această colecţie „nu este poesia adevărat poporală în toată firea ei... In epoca de renascere în care ne aflăm este bine să adunăm toate comorile spiritului poporului român... orice colecţiuni s'ar face în direcţiunea aceasta crede că sunt de mare importanţă... Dorinţa Academiei — spunea el însă — este de a publica mai ales adevărata poesie a poporului român" (Anale, Seria II, Desbateri, Tom. VI, p. 79, Tom. VII, p. 77, 145).

Prin Alecsandri, Academia îşi manifesta deci din întâii ei ani de activitate, în ce priveşte culegerile de literatură populară, un punct de vedere precis: sprijinirea acestor culegeri, condiţionată de o severă examinare a autenticităţii lor.

Acţiunea întreprinsă de Academie pentru cercetarea vieţii poporului nostru capătă o îndrumare şi mai largă prin activitatea desfăşurată în sânul ei de Bogdan Petriceicu Hasdeu. Datorită lui se pune pentru întâia oară şi chestiunea unei culegeri sistematice a materialului folkloric. Incă la 1877 el îşi citise la o şedinţă un „Cestionariu asupra tradiţiunilor juridice ale poporului român", care se şi publică în Analele aceluiaşi an. In legătură cu „Magnum Etymologicum Romaniae" Hasdeu lansează însă şi un alt chestionar „limbisticu-mitologicu pentru culegerea şi descrierea moravurilor, instituţiunilor şi datinilor noastre". Tipărit în mai multe mii de exemplare, el e răspândit în toate ţările locuite de Români. Peste 700 de răspunsuri intrară şi se păstrară la Academie, constituind un foarte preţios izvor de informaţie pentru cercetările folklorice.

Interesul pentru literatura poporului era în plină desvoltare. Numeroase culegeri de poezii populare apar între anii 1880—1885, multe tipărite, ajutate ori premiate de Academie. In schimb nu se arăta nici un interes pentru celelalte ramuri ale folklorului. Membrii Academiei, dându-şi seama de acest neajuns, încercară promovarea de cercetări referitoare la obiceiurile populare. In 1885 Academia pune la concurs pentru unul din marile premii ale statului un „studiu istorico-etnografic comparativ: Nunta la Români". Se cuvine să dăm acestei iniţiative toată atenţia, căci Hasdeu, căruia pare că-i revine meritul acestei propuneri — tot el propusese un premiu şi pentru „Botanica populară din punct de vedere al credinţelor, datinelor şi literaturii populare" — avea par'că stabilit un întreg plan în această direcţie. Intr'adevăr, peste câţiva ani se vor pune la concurs şi „naşterea" şi „înmormântarea" la Români. Astfel un plan sistematic pentru adunarea şi studiarea obiceiurilor poporului îşi face loc la Academie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceasta avu şi norocul de a număra între membrii ei pe cel care urma să întreprindă o muncă intensă pentru a ne da o serie de valoroase monografii folklorice. E vorba de Simion Fl. Marian, pe care Hasdeu îl saluta la alegerea sa ca membru cu cuvintele: „singurul etnograf român în adevăratul înţeles al cuvântului". Modestul preot bucovinean a desfăşurat într'adevăr o uriaşă şi rodnică activitate, scăpând dela pieire un enorm material care zăcea necunoscut în popor. Marian îşi consacrase chiar discursul de recepţie unui subiect tratând despre „Cromatica poporului român" şi Academia îi publică, în afară de cele trei mari monografii, pe cari i le-a şi premiat, numeroase alte cercetări folklorice.

Ciclul referitor la datinile poporului la naştere, nuntă şi înmormântare fiind studiat în oarecare măsură, Academia îndreaptă

atenţia cercetărilor spre un alt ram al folklorului, punând la concurs studiul comparativ „Basmele române" şi obţinând valoroasa lucrare a lui Lazăr Şăineanu.

Intre timp în Analele ei se publică un alt gen de folklor: „Medicina babelor", culegerea lui Lupaşcu, iar în volum separat „Cimiliturile Românilor" ale lui Gorovei; tot cam atunci se premiază „Proverbele" lui Zanne. Academia se interesează şi de folklorul dialectelor, publicând basmele şi jocurile aromâne culese de P. Papahagi, apoi studiul acestuia despre Meglenoromâni.

De multe ori Academia ar fi dorit să facă mai mult, dar greutăţile materiale o împiedecau. Din pricina lipsei de mijloace ea nu putu ajuta nici revista „Şezătoarea", a cărei deosebită valoare o recunoscuse. In general Academia încurajează şi susţine însă culegerea şi publicarea a tot felul de materiale şi cercetări referitoare la vieaţa noastră populară.

In pragul veacului acestuia, Academia dădu şi mai mare atenţie folklorului, înfiinţând o colecţie specială pentru astfel de publicaţii. Am arătat şi mai sus că interesul pentru literatura populară fusese stimulat încă de mult şi că începând de pe la 1880, ea primea o mulţime de manuscrise cu culegeri menite să fie tipărite sau ajutate. Culegerile acestea se înmulţiră cu deosebire prin anii 1906—1908. Nu toate puteau fi publicate în Memoriile Secţiei Literare, destinate mai mult studiilor şi nici nu puteau fi lăsate netipărite, întru cât aceasta ar fi însemnat o pierdere considerabilă pentru folklorul nostru. Problema fu rezolvită prin adoptarea fericitei propuneri a d-lui Ioan Bianu, actualul preşedinte, care dădu ideea unei publicaţii speciale a Academiei, destinată culegerilor de literatură populară, obiceiuri, superstiţii, cântece şi jocuri „cu un cuvânt de tot ce este manifestare a vieţii sufleteşti a poporului". Astfel luă fiinţă, în primăvara anului 1908, colecţia „Din vieaţa poporului român".

De acum înainte manuscrisele folklorice cari se trimiteau Academiei, erau examinate de membrii ei şi dacă erau socotite bine făcute şi de interes, primeau aprobarea pentru a fi publicate în această colecţie.

Timp de 23 de ani au apărut în seria aceasta 40 de volume, cuprinzând materiale culese din toate provinciile. Au predominat culegerile de poezii populare, dar am avut şi culegeri de basme şi legende, ghicitori, obiceiuri, descântece, arii, superstiţii şi credinţe. Aici şi-a publicat regretatul Tudor Pamfile, în vreo 16 volume, enormul material pe care l-a cules şi l-a ordonat, precum şi cercetările sale despre agricultură, industria casnică şi cromatică.

Prin această preţioasă colecţie, Academia a dat lumii ştiinţifice o dovadă despre deosebita bogăţie a folklorului nostru din toate ramurile şi toate ţinuturile româneşti. Impreună cu marile monografii ale nunţii, naşterii şi înmormântării şi cu studiul asupra basmelor, pe cari le-a făcut să apară prin concursurile sale — această colecţie cuprinde materiale indispensabile oricărui cercetător al folklorului.

Colecţia „Din vieaţa poporului român" ajunsese la al XXXI-lea volum, când România intră în războiu. Vreo trei ani nu mai putu fi vorba de publicarea altor volume. Apoi, în 1919, se puse chestiunea reorganizării colecţiei.

Din Desbaterile anului 1920, (Anale, Tom. XL, p. 154—155), aflăm că „dl Ovid Densusianu expusese motivele pentru cari ar trebui ca publicarea materialelor de folklore, începută de Academie să fie reorganizată pe alte baze mai corespunzătoare ştiinţei". Dl Densusianu a şi prezentat Academiei un „plan pentru reorganizarea adunării şi publicării materialelor de folklore". Academia ia mai multe decizii în sensul acestor propuneri. Dl Densusianu a început, prin studenţii săi, copierea poeziilor populare publicate prin reviste şi ziare. In 1924 d-sa face propuneri nouă Secţiei Literare (Anale, Tom. XLIV, p. 86—87), apoi Desbaterile nu mai amintesc nimic despre această acţiune, care, pusă sub conducerea celui mai de seamă folklorist al nostru, pornise aşa de frumos şi promitea atât de mult.

Faptul că în 1924 reapare, după şapte ani de întrerupere, al XXXII-lea volum din colecţia de folklor a Academiei, însemna că deocamdată se renunţase la o reorganizare a acestei publicaţii. De acum înainte volumele ei continuă să apară aproape cu regularitatea de până la 1916.

Membrii Academiei îşi dădeau seama însă foarte bine că schimbările de tot felul aduse de războiul mondial însemnează o periclitare deosebit de gravă a conservării patrimoniului tradiţional al poporului nostru dela ţară şi că o acţiune de culegere sistematică a ceea ce se mai poate salva este imperios necesară.

De aceea Secţia Literară a fost gata să ia în considerare memoriul pe care cel ce iscăleşte aceste rânduri, l-a înaintat Academiei prin mijlocirea d-lui Profesor Sextil Puşcariu, în sesiunea generală din 1930. In acest memoriu se cerea luarea de măsuri pentru organizarea culegerii şi conservării materialului folkloric românesc (literatură, obiceiuri şi credinţe) şi se propunea înfiinţarea unei „Arhive de folklor". In şedinţa dela 26 Maiu 1930, Secţia Literară

hotărăşte înfiinţarea Arhivei. Ea urma să funcţioneze în localul Muzeului Limbei Române din Cluj, al cărui director, dl Sextil Puşcariu, era însărcinat cu supravegherea activităţii ei.

Instalarea Arhivei la Muzeul Limbei Române îşi are rostul ei. In afară de atmosfera de muncă şi de devotament pentru cercetări, în acest institut Arhiva poate profita de excelenta organizaţie şi de colecţiile acestuia, de experienţa conducătorilor lui în materie de chestionare şi de utilizarea anchetelor Atlasului Lingvistic al României cari şi ele aduc bogate materiale folklorice.

Infiinţând Arhiva de folklor, Academia Română dovedea, odată mai mult, deosebitul interes pe care l-a purtat, consecvent, folklorului nostru.

Cea mai importantă chemare a Arhivei, socotim că este organizarea unei culegeri cât mai sistematice şi mai grabnice a materialului nostru folkloric. De aceea întâia măsură pe care am luat-o — când în Septemvrie 1930 ni s'a încredinţat conducerea Arhivei — a fost lansarea unui „Apel către intelectualii satelor", prin care le ceream să ne trimită materialele folklorice pe cari le aveau culese şi să se angajeze să ne răspundă la chestionarele ce le vom adresa din când în când. Am găsit că sistemul chestionarelor, combinat cu acel al unor broşuri de îndrumare, e cel mai potrivit pentru formarea unui corp de culegători răspândiţi pe tot întinsul ţării. Rostul lor ar fi să trimită tot ce pot culege ca material folkloric în ţinuturile de baştină şi să furnizeze anumite informaţii cerute de direcţia Arhivei (pentru cercetătorii din ţară sau din streinătate). Pentru încurajarea culegătorilor s'au prevăzut câteva mici premii, destinate celor mai bune răspunsuri la chestionare.

http://rcin.org.pl Central University Library in Cluj

Arhiva nu se gândeşte de altfel să culeagă numai prin aceste chestionare la cari răspund mai ales învăţători şi preoţi. Ea intenţionează să însărcineze tineri bine pregătiţi cu explorarea din punct de vedere folkloric a unor regiuni din cari s'a cules până acum prea puţin material (Basarabia şi Dobrogea, părţi din Ardeal, etc).

Ce se va face cu materialul adunat? In primul rând trebue conservat şi aranjat astfel ca să nu rămână un material mort. De aceea, materialul intrat se copiază la maşină în mai multe exemplare şi se clasează după cuprins — întocmindu-se şi un catalog topografic — spre a putea fi pus la dispoziţia cercetătorilor. In acelaşi fel se va căuta să se copieze şi aranjeze, cu vremea, şi materialul folkloric răspândit prin reviste şi ziare, astăzi adeseori imposibil de consultat.

Aceasta nu însemnează că s'ar fi renunţat la publicaţii. Cu

volumul al XL-lea colecţia „Din vieaţa poporului român“ s'a încheiat şi pe viitor această publicaţie a Academiei va fi înlocuită cu „Anuarul Arhivei de folklor“, inaugurat prin volumul de faţă. Acest Anuar va cuprinde studii, cercetări, culegeri, recensii şi o bibliografie amănunţită a literaturii folklorice a anului, şi astfel va căuta să devie o publicaţie cât mai cuprinzătoare şi reprezentativă a folklorului românesc.

Viitorul ne va arăta de altfel cum va trebui desvoltată şi îndrumată atât această publicaţie cât şi activitatea Arhivei. Aceasta din urmă va căuta să-şi formeze cât mai curând o bibliotecă de specialitate, pentru a înlesni cercetările de folklor comparat. Prin chestionarele ei va căuta să urmărească şi probleme de un deosebit interes pentru folklorul nostru sau pentru cel universal. Ea va întreţine şi legături cu instituţiile similare din streinătate, pe cari le va servi cu informaţii din domeniul românesc. Prin răspunsurile la chestionare şi prin cercetările întreprinse, nădăjduim ca în câţiva zeci de ani Academia să poată ajunge în posesia celor mai caracteristice elemente ale folklorului nostru cari se mai pot culege astăzi. Mai târziu va trebui să ne gândim şi la alcătuirea unui Atlas folkloric, menit să arate repartizarea geografică a motivelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă aceste proecte se vor înfăptui, se va putea spune, cu drept cuvânt, că Academia Română a făcut pentru folklorul naţional aceea ce nici o instituţie similară din altă ţară n'a realizat pentru studiul vieţii populare.

ION MUŞLEA.

„ȘEZĂTOAREA“

POVESTEA VIEȚII UNEI REVISTE DE FOLKLOR.

Murise Ion Creangă.

Într'o zi, în casa prietenului Eduard Gruber, în Iași, stăteam de vorbă cu Elena Sevastos, vara lui Gruber, și o veche cunoștință a mea. Pregătisem, împreună, un examen de clasa a șasea de liceu; eu mă socoteam mai iscusit decât dânsa la matematici, și-i explicam la trigonometrie, pe când ea, în fundul unui pat, cine știe dacă se gândea la încurcatele mele probleme; încă de pe atunci era preocupată de cântecele populare și de obiceiurile dela țară. In primăvara trecută, îi făcusem eu corecturile cărții „Nunta la Români“, lucrare premiată de Academia Română.

Eram colegi de Universitate: ea la litere, eu la drept, și eram prieteni. Puneam la cale să scoatem o revistă pentru literatură și tradițiuni populare, la care ar fi trebuit să colaboreze și d-șoara Adela Xenopol, sora marelui nostru istoric A. D. Xenopol.

Revista noastră avea să se numească „Ion Creangă“. Eram încă sub impresia durerii ce o înduraserăm, toți prietenii lui, la moartea omului pe care nu ne puteam ademeni să-l credem muritor, ca și noi ceilalți.

Planul nostru nu a putut să se îndeplinească. Era prea frumos, prea măreț; noi eram prea slabi pentru asemenea încercări.

Peste trei ani, prin Decemvrie 1891, eram judecător de ocol la Broșteni, în județul Sucevei. Acolo am găsit învățător pe Mihai Lupescu, de locul lui din Spătărești lui Millo, lângă târgul Folticenilor. Fusesem coleg, cu Lupescu, în gimnaziu, și-i pierdusem urma.

Pe atunci era greu de trăit în Broșteni, unde se ducea o viață primitivă; întalnirea cu un vechiu coleg de școală, era o salvare.

Școala în care-și petrecea zilele învățătorul, singurul învățător al școlii, era tot așa de primitivă, cum trebue să fi fost bojdeuca

Irinucăi, în care se umpluse de râie elevul Ion Creangă, dela şcoala lui Nanu.

Două camere cu o tindă la mijloc, scunde, întunecoase, friguroase — loc de osândă — alcătuiau toată „clădirea" menită pentru luminarea poporului. Una din camere era „şcoala", cealaltă locuinţa învăţătorului şi a nevestei lui.

La lumina mohorîtă a unei lampe dintre cele mai simple, puneam şi noi lumea la cale, încălzindu-ne mâinile pe paharul de ceaiu, fiert în gura sobei, de care ne minunam că-şi ţine echilibrul.

Şi, după cum făcusem planuri, cu Elena Sevastos, ca să scoatem revista „Ion Creangă", făceam acuma aceleaşi planuri, cu Mihai Lupescu, să scoatem o revistă, de acelaşi fel, pe care să o botezăm „Şezătoarea".

Ne trebuiau două lucruri, ca să ne executăm planul: ne trebuiau oameni destoinici cari să adune material, şi ne trebuiau bani, pentru tipar. Lupescu s'a adresat colegilor lui din împrejurimile Broştenilor, cari au primit să fie „membri fundatori" ai revistei. Neculai Vasiliu, din Crucea-Broşteni; Const. Pavelescu, din Mădeiu; Teodor Daniilescu, din Fărcaşa, cum şi Mihai Lupescu, fundatorii revistei, m'au numit pe mine director, şi ne-am luat cu toţii obligaţia să contribuim cu câte cinci lei pe lună, pentru întreţinerea revistei. Fiecare dintre noi, însă, aveam speranţe că vom putea pescui abonaţi; suma ce eram noi în stare să o sacrificăm, era prea neînsemnată, chiar pentru vremurile acelea.

A doua zi de Crăciun, la 26 Decemvrie 1891, s'a pus temelia revistei „Şezătoarea".

Dintre fundatorii „Şezătorii", învăţătorii modeşti din 1892, numai unul mai este în viaţă: dl C. Pavelescu, actual maestru de gimnastică la un liceu din Bucureşti.

Cu data de 1 Martie 1892 a apărut primul număr din „Şezătoarea, revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare", o broşură de 32 pagini, tipărită la tipografia M. Saidman, în Fălticeni, unde fusesem şi eu permutat, ca judecător de ocol.

Nu-mi aduc aminte câte exemplare am tipărit din primele numere ale revistei; ştiu însă, că am trimis-o tuturor persoanelor, pe cari le ştiam, sau le bănuiam că le-ar interesa materialul ce publicam. Am mai trimis-o şi unor cărturari din Bucovina şi Ardeal, cum şi unor preoţi şi învăţători de prin părţile acelea, acestora din urmă după indicaţiile lui Lupescu.

În Basarabia nu aveam chip să fac să pătrundă revista. Nu cunoşteam pe nimeni. Aveam neamuri, prin ţinutul Hotinului; fusesem chiar pe acolo, cu vreo doisprezece ani în urmă, dar nea-

murile mele, personaje marcante din boierimea Basarabiei, oameni bogaţi, deşi de obârşie din Moldova, erau înstrăinaţi de sufletul nostru românesc, şi nici nu am putut să vorbesc, cu cei tineri, pe limba strămoşilor lor. Ştiam, însă, că la Universitatea din St. Petersburg este profesor un moldovan din Basarabia; adresa lui Polihron Sîrcu o cunoşteam din o scrisoare a lui către Elena Sevastos, de pe vremea când îi apăruse cartea „Nunta la Români". I-am trimis revista, cu rugăminte să mă îndrepte cui să i-o mai trimit, în Basarabia. Poate că prudenţa l-a îndemnat să nu-mi răspundă la întrebarea aceasta, deşi mi-a trimis abonamentul. Cei din Rusia ar fi putut să considere „Şezătoarea" ca o publicaţie subversivă — precum tot cam pe atunci era socotită, de guvernanţii noştri, Constituţia, pe care autorităţile o confiscau, iar cei cari o răspândeau, prin sate, erau arestaţi, daţi în judecată şi condamnaţi pentru înşelăciune.

Un atentat de acest fel se încercase şi în contra „Şezătorii".

Un unchiu al meu, Manolachi Morţun, unul dintre primii elevi ai Academiei Mihăilene din Iaşi, era om cu vază, şef al partidului liberal-naţional din judeţul nostru. Un alt nepot al lui, profesor la un liceu din ţară, tânăr ambiţios, dar nu tocmai bine înzestrat, nici la minte nici la suflet, se zvârcolea să devie politician. In halucinaţiile lui, vedea o primejdie care-l ameninţa, posibilitatea ca învăţătorii ce s'ar grupa în jurul „Şezătorii", să-şi manifesteze oarecari veleităţi de politică. Politica lor ar fi fost binevenită, dacă ar fi făcut-o în folosul lui, lucru de care se îndoia. Crezând că ar putea să împiedece un asemenea dezastru, i-a bătut capul, o săptămână întreagă, unchiului Morţun, cu gând de a-l convinge că „Şezătoarea" este o revistă *socialistă,* şi deci vătămătoare societăţii. Îi cerea să intervie, cu autoritatea lui, ca revista să înceteze, dacă nu altfel, dar măcar să fie oprit tipograful de a o mai tipări. Îi mai cerea să facă intervenţii la Ministerul de Justiţie — eu eram magistrat —, şi la Ministerul Instrucţiei — membrii fundatori erau învăţători.

Planurile politicianului, care a rămas acelaşi până la bătrâneţe, nu au reuşit. Ba, dimpotrivă, cel mai bun crainic al „Şezătorii" a fost „Voinţa Naţională", oficiosul partidului liberal-naţional, în care Delavrancea a dus o adevărată campanie de reclamă a revistei.

După expediţia primului număr al revistei, am început să primesc scrisori în cari se aduceau multe laude întemeietorilor ei.

Cea întâi scrisoare, cu data de 6 Martie 1892, a fost a dlui M. Schwarzfeld, din Bucureşti, în care spune:

> Primind azi revista Dv. nu mă pot opri fără a vă adresa călduroasele mele felicitări pentru fericita ideie ce aţi avut de a da viaţă

unei publicații atât de necesare, care e menită a face servicii reale folklorului și poporului român.

Sunt gata a vă servi cu bucăți populare, recenziuni (din care vreo 2—3 sunt de mult gata, însă n'am fost dispus a le da la revistele existente), despre opere de un caracter popular, și cu mici studii folkloristice.

Știam că autorul scrisorii are material de folklor adunat; propunerea sa de colaborare era binevenită.

Un profesor universitar din Iași, a cărui părere ne era foarte prețioasă, dl I. Găvănescul, îmi scrie cu data de 7 Martie:

Am primit și am cetit cu interes primul număr al revistei „Sezătoarea", destinată literaturei și tradițiilor populare. Vă felicit și prin D-voastră felicit pe toți câți v'ați adunat împrejurul ideii d'a culege și d'a face cunoscute producțiile intelectuale ale spiritului popular român.

Imi pare bine că văd astfel realizându-se o parte însemnată din dorințile ce am exprimat într'unul din numerele *„Arhivei* societății științifice și literare din Iași"; și urez din suflet succes deplin întreprinderii D-voastră, atât de folositoare din multe puncte de vedere.

Invățători, din diferite părți ale țării, ne scriu, plini de entuziasm și binevoitori. Dl D. Adamescu, din Dimăcheni, jud. Dorohoiu, scrie:

Literatura poporului, care era pe patul de moarte, zăcând în întunerec de atâta timp, era negreșit a se perde. Dacă acuma învie, dacă acum pot zice se desgroapă, vă datorește mult, atât Domniei Voastre, cât și Comitetului ce aveți onoare a-l reprezinta.

Onoare Dvoastre, onoare județului Suceava!

Vă felicitez și salut ideia Domniei Voastre.

Din județul Ialomița, învățătorul S. Popescu, din Țonea, scrie:

Posteritatea cred că va recunoaște mult partea de merit ce vi se cuvine pentru nobilul scop ce urmăriți cu revista Dv., și nu lăsați să se îngroape comoara neprețuită a poporului. Din parte-mi vă felicit pentru aceasta și vă urez succes.

Din Ardeal, glasul unui învățător e tot așa de cald. Ion Pop Reteganul scrie din Rodna-veche:

Am primit „Șezătoarea". E escelentă. Daună că nu o putui ceti că pătimesc de ochi, dar mi-o ceti colegul. Indată ce mi-o fi mai bine, o să vă trimit material berechet, având deja gata.

Se vede că nu i-a mers tocmai bine cu ochii, și n'a putut să colaboreze la revistă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O scrisoare mai lungă mi-a trimis un cunoscător al folklorului, un scriitor fecund, Gh. Ghibănescu, profesor la şcoala normală „Vasile Lupu", din Iaşi:

> Revista *Şezătoarea*, ce iese supt direcţiunea Dvoastre, am primit-o şi mi-a produs mare plăcere pentru că prin acest organ propriu produselor populare, luăm cunoştinţă de ale poporului doruri şi credinţi din nordul Moldovei, acolo unde atingerea cu străinii e mai lesnicioasă fiind frontieră. Am cetit şi citesc cu nesaţ tot ce se tipăreşte. Numele învăţătorilor îmi sunt dragi, că-i văd puşi pe lucru, lucru rar şi de dorit în elementul învăţătoresc. Din toate însă m'a interesat *Cimiliturile*, în modul cum le publici. Imi place să mă înşel, ca să nu mă laud: eu de 4 ani în urmă în o critică făcută în Rev. „Gheorghe Lazăr" ce apărea supt redacţia unui comitet din care făceam parte, am arătat că modul cum s'a colectat de Bulgărescu, Ispirescu, etc., e greşit, căci nu se ştie cam cum îşi formează conceptul cimiliturii asupra unui obiect; şi ca probă am dat model asupra *Acului* şi *Porcului*, unele din cele mai plăcute poporului nostru. Dus de acest dor am început a colecţiona cimiliturile parte tipărite parte culese de mine. Ca profesor la Şc. Normală am putut aduna dela elevi sute şi sute. Astăzi am aranjate în alfabet, aşa cum ai procedat vreo 2000 de cimilituri. Am urmărit cele publicate până acum şi-ţi lipsesc multe din cele ce am eu. Incă n'am isprăvit de aranjat toate. Aceasta numai ca înştiinţare.
>
> Că ţin la reviste ca Şezătoarea e că-mi iau voea a vă trimite ceva potrivit soiului ei, aceasta cu atât mai mult că — dacă nu mă înşală memoria — vă cunosc personal, am fost în casa bătrânului Dv. părinte; asta în 1887 când am trecut prin Folticeni.

In adevăr, prietenul meu de astăzi Ghibănescu, fusese la noi, şi eu îl cunoşteam încă de mai înainte, din cronicele pe cari le publica în ziarul „Romanulu" al lui C. A. Rosetti, pe cari le cetiam cu multă plăcere.

Cimiliturile, despre cari pomenea Ghibănescu, erau acele pe cari le-am publicat eu, în primele numere din „Şezătoarea", apărute, mai pe urmă, într'un volum editat de Academia Română. In aranjarea materialului acestuia, nu am fost îndrumat de articolul lui Ghibănescu, din revista „Gheorghe Lazăr", pe care nici nu o cunoşteam, pe atunci. Colecţia mea de cimilituri o începusem încă de pe când eram elev în liceu.

Persoane cari se întitulau „folklorişti", dar cari nu avuseseră ocazia să se manifesteze până atunci, ies la iveală cu ivirea „Şezătorii". — Dl Victor A. Nistor, avocat din Slatina, în o lungă scrisoare, zice, între altele:

> Nu vă cunosc personal şi nicicum altfel decât numai din convorbirea ce adeseori aduce despre Dv. amicul nostru comun, Ulise Ca-

riade, eminentul magistrat al tribunalului local, totuşi pentru aceasta n'am stat mult la chibzuiri, spre a prinde condeiul şi adresa rândurile presente apropos de publicaţiunea importantisimei Dv. reviste „Şezătoarea".

Sunt şi eu un umil soldat al batalionului folkloriştilor români şi nu sunt în stare a aşterne pe hârtie bucuria ce am avut când mi-a presentat Ulise primul No. al revistei Dv., pe care cetind-o cu atenţiunea cea mai încordată, mi-am zis: trebue a arăta Dlui Gorovei observaţiunile mele, cred eu că Dsa nu va lua în nume de rău aceste îndreptări ce neapărat trebue a se face în revistă.

Indreptările dorite de dl Nistor, erau: să se indice localitatea şi numele persoanei dela care se culege materialul, indicaţii cari lipseau la unele din bucăţile publicate în primul număr.

O scrisoare interesantă, — interesantă pentru că venea dela fiul marelui nostru Ion Creangă, — este aceasta, cu data de 15 Martie 1892, din Bucureşti:

Frate Artur,

Făcutu-mi-ai mare cinste, trimiţându-mi nepreţuita-ţi „Şezătoare". — Dorescu-i ani mulţi, cât de mulţi, fericiţi şi rodnici pentru desăvârşita-i ajungere la scopul pentru care a fost menită. Sătenilor, apostoli ai luminării strivitei noastre opinci, li urez nesfârşită râvnă şi întrecere pe drumul apucat, iar ţie, sufletul acestei lumi de iluzii şi vârtoşenie îţi doresc sănătate, izbândă, iar într'o mână cumpăna şi în cealaltă cuţitul cu care să înjunghii prostia şi să spinteci vanitatea, sub orice formă s'ar prezenta.

Al tău frate

C. I. Creangă.

Const. Creangă fusese căpitan în armata noastră, şi acuma inventase o afacere: pusese în vânzare nişte cărticele cu hârtie de ţigară, sub numele de „Ţaţa Lina". Pe fiecare cărticică era portretul câte unuia dintre scriitorii noştri de pe atunci, şi înăuntru câte o foiţă, cu versuri sau cu proză hazlie de ale scriitorilor respectivi. De aceea, în scrisoarea aceasta, Creangă mai adaugă şi aceste cuvinte: „Bre! Ia mai zi ceva pe acolo, şi de vestita *Ţaţa Lina*, hârtia mea de ţigară!"

In streinătate, „Şezătoarea" fusese tot aşa de bine apreciată. Kristoffer Nyrop, profesor la Universitatea din Copenhaga, îmi trimite o carte de vizită cu aceste cuvinte: „Avec tous mes remercîments de votre interessante publication, dont je dirai un mot dans quelque journal. Je suis absolument de votre avis sur l'orthographe de Weigand".

Ortografia „Şezătorii" era acea fonetică.

Dr. Gustav Weigand, docent la Universitatea din Leipzig, și director al Seminarului de limba română de pe lângă acea Universitate, îmi scrisese aprecierile lui, și-i publicasem scrisoarea în No. 3 al revistei. Scrisoarea lui Weigand are următorul cuprins:

> Die Lectüre der „Șezătoarea" hat mir eine grosse Freude bereitet, sehe ich doch, dass Sie auf dem besten Wege sind der folkloristischen Wissenschaft einen ausgezeichneten Dienst zu leisten. Auch die beobachtete Orthographie findet meinen vollen Beifall, wenn Sie aber Ihrer Mitarbeiter veranlassen könnten, in den dem Volksmunde abgelauschten Stücken sich auch ganz enge der Aussprache der betreffenden Gegend anzuschliessen, so würden Sie in gleicher Zeit die so sehr vernachlässigte Dialektkunde fördern, wofür Sie sich den Dank aller Sprachforscher erwerben würden. Indem ich Sie bitte mich als Ihren Abonnenten betrachten zu wollen, verbleibe ich mit den besten Wünschen für Ihres Unternehmen.

Un alt învățat, Dr. Ioan Urban-Jarnik, profesor la Universitatea din Praga, așa de cunoscut în lumea noastră românească și pentru sentimentele sale filo-române, își manifestează aceeași simpatie, și același interes, pentru revista noastră:

> Cu toate că venitele mele nu sunt așa strălucite, ca să mă pot lipsi fără ca să mă resimt de aceasta de suma fixată de abonament pentru Șezătoarea, totuși lucrarea aceasta corespunde așa de mult studiilor mele și mi se pare așa de bine făcută, încât nu mă pot opri a nu mă abona pentru anul curent. Urându-vă succes bun, vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Revista își răspândise vestea și printre persoanele cari nu puteai crede că s'ar interesa de lucruri de acestea. Surprinzătoare a fost o scrisoare din Bordeaux, a unui avocat Henri Touzis, care scrie:

> Mr Touzis vous offre l'expression de ses meilleurs sentiments, et vous serait reconnaissant de vouloir bien lui adresser un ou deux numéros specimen de votre revue „Șezătoarea", et y joindre, s'il en existe, un catalogue de vos publications.

Henri Touzis cunoștea limba noastră. In altă scrisoare îmi spune:

> Il y aurait prétention de ma part à dire que je connais le roumain. La vérité est que je le lis... approximativement, et que je serais incapable de l'écrire d'une façon à peu près correcte. Je n'en cherche pas moins à réunir les éléments d'un travail que je me propose d'entreprendre sur la littérature de votre pays et sur la presse périodique, principalement la presse littéraire.

Imi cere, apoi, niște informații, pe cari m'am grăbit să i le dau, amănunțit pe cât mi-a fost cu putință.

Cel mai entuziasmat dintre cetitorii „Şezătorii", şi dintre acei cari puteau să spuie un cuvânt despre dânsa, a fost maestrul Delavrancea:

In 3 Aprilie 1892 îmi scrie:

Domnule Gorovei,

Nu am onoare de a vă cunoaşte, dar'mi permit să vă strâng mâna şi să vă felicit din toată inima pentru valoroasa întreprindere ce începeţi. Opera d-voastră, „Şezătoarea", este şi mare şi românească.

Indată ce am primit primul număr l-am citit cu o poftă excepţională şi am simţit că visul meu îl realizaţi d-voastră. O asemenea revistă doriam să încep şi eu, bine înţeles numai cu concursul *învăţătorilor*. Când am văzut că alţii au început ceeace eu întârziam prea mult, în loc de a simţi vreun resentiment, mi-am zis: să fiu ajutorul dacă nu întemeetorul acestei opere salutare. Şi m'am hotărît să vorbesc tutulor amicilor despre revista d-voastră, şi să scriu despre ea, şi s'o laud şi să vă laud dupe cum merită şi bine-meritaţi.

Şi vă mărturisesc că pentru întâeaşi dată am simţit un adânc regret că activitatea mea este prea mult absorbită în altă direcţie de cât în aceea în care intraţi d-voastră. Prea mult lucru m'a împedicat de a vă saluta începutul, dar pentru aceasta'mi cer ertare şi mă leg să vă fac toate serviciile ce'mi vor sta în putinţă.

In ziua de Paşte consacru cu plăcere întreaga foiţă a „Voinţei Naţionale" pentru revista d-voastră.

De astăzi am început o listă de abonament, şi cred că în calea mea nu voiu întâlni un român pe care să nu'l conving că „Şezătoarea" se cuvine să o aibă pe biuroul şi în biblioteca şi în mintea lui. Astăzi am vorbit la zece, şi toţi s'au grăbit a'mi da abonamentul. Vă trimet deocamdată această mică sumă de 50 de lei. După sărbători vă voiu trimete negreşit 100, şi mai departe voiu continua a vă face abonaţi printre toţi cetăţenii noştri.

Inainte de a încheia să mă ertaţi a vă da un sfat, bun după părerea mea: tipăriţi circulare şi adresaţi-le învăţătorilor de pretutindenea, pentru ca să sporiţi numărul colaboratorilor, şi să ajungeţi ca Revista d-voastră să devie o forţă nu numai literară ci şi socială. Din Muntenia sunt prea puţini colaboratori, adresaţi-vă la ei cu încredere, sunt unii cari posedă adevărate comori populare. Invăţătorii din Transilvania mi-au produs o adâncă emoţiune. Să fiţi convinşi că d-voastră începeţi actul unei *uniri* mai mari decât aceea care s'a făcut, binecuvântata unire a tutulor românilor prin strângerea la olaltă a creaţiunilor lor.

Vă felicit şi vă salut din toată inima. Sfintele sărbători cu bine

Barbu Ştef. Delavrancea.

Foiţa lui Delavrancea, publicată în ziarul „Voinţa Naţională", în numărul dela 5 Aprilie 1892, începe cu nişte priviri generale cari se cuvine să fie cunoscute:

Literatura și știința poporului nostru au fost până acum în parte prefirate prin diferite reviste, broșuri și monografii, dar până astăzi o revistă specială, numai într'acest scop, nu am avut, noi Românii. Mărturisesc că dintre toate felurile de publicațiuni periodice „Șezătoarea" se cuvine a avea precădere înaintea ori-cărui om cult, literat și bun Român, căci cel mai suveran mijloc de a înțelege un popor este acela de a'i cunoaște și aprofunda tradițiunile, știința și creațiunile sale simple, naive, dar adeseaori străbătute de un spirit vast și genial pe care numai mulțimile și popoarele îl pot avea. Și noi, Românii, cunoaștem multe, multe de tot, și citim mult, mult de tot, — și putem vorbi cu oare-care siguranță de literatură germană, franceză, engleză și italiană, — și mulți din noi sunt în stare d'a pricepe geniul Germanilor, Francezilor, Italienilor, Grecilor și Englejilor, — dar foarte puțini, puțini de tot, cunosc foarte puțin, puțin de tot, firea poporului românesc, geniul său latin, melancolizat de suferințele seculare și de lupta titanică pentru păstrarea limbei și a neamului plămădit din amestecul coloniilor romane cu sfărîmăturile dacice. Dintr'o 1000 de oameni, cu adevărat și pe deplin culți, nu se vor găsi nici 10 cari să știe despre Români atât cât cunosc despre cele-lalte popoare ale Europei.

Noi, sub influența, de altmintrelea generoasă, a culturei franceze ne-am însușit multe cusururi între altele și pe acela de *a nu ne studia noi pre noi înșine*. Academia română, de cât-va timp, publică un premiu destul de însemnat pentru acela care va izbuti să scrie o operă despre psichologia poporului românesc. Premiul este mare, dar problema este imensă. Și este într'adevăr covârșitoare, căci până astăzi mintea artiștilor, a literaților și oamenilor de știință, a fost îndreptată mai mult peste hotare de cât în hotarele neamului românesc. Până și gramatică nu avem încă, căci nu există la noi de cât încercări de gramatică generală, dar una profundă și științifică, în care românismul să apară pe d'asupra formalismului și a clasificărei artificiale, nu avem, și ne va trebui mai mulți Lambriori, cari să trăiască și mult și bine, pentru a ne înzestra cu o ast-fel de operă absolut trebuitoare.

Și pentru a ajunge la o gramatică și la o lucrare serioasă despre psichologia poporului nostru, se cere neapărat să avem la olaltă toate producțiunile Românilor, de pretutindeni, poesii, basme, legende, păcălituri, glume, proverbe, superstiții, credințe, moravuri, noțiuni științifice, dobândite prin observațiunea directă a naturei, — în sfârșit tot ceeace el a creat, a reținut și ne-a transmis nouă, cărturarilor de astăzi.

Cine ar fi în stare să adune această mare comoară împrăștiată, ba uneori chiar învălmășită? In prima linie omul orașelor, și mai ales al orașelor mari, nu este potrivit cu această grea și specială chemare. Pentru un asemenea om, chiar de ar fi de geniu, ar fi o imposibilitate materială, dacă nu și morală, d'a destupa vinele de aur ale tesaurului nostru și a le răvărsa în public. Și chiar clasa profesorilor din orașele mari, gradul secundar și superior nu va fi în stare să adune în deajuns elementele nenumărate ale psichologiei și ale geniului românesc. Vorbesc în tesă generală, căci bună oară pe un

Hasdeu nici chiar preocupările d-sale spiritiste nu'l împiedică d'a cunoaşte mai mult de cât ori-ce Român despre totalitatea Românilor. Dar opera de adunare a creaţiunilor populare atât este de mare în cât mai muţi Hasdei, de am avea mai mulţi, nu ar fi de ajuns. Pentru aşa ceva trebueşte atâta timp şi atâta muncă covărşitoare, în cât viaţa şi energia unui om de geniu nu sunt suficiente.

Iacă de ce rolul învăţătorilor rurali devine, mai ales din acest punct de vedere, mare, sfânt şi mântuitor. Numai ei, *fiind mulţi, fiind împrăştiaţi peste tot pământul Românilor de dincolo şi de dincoace, şi fiind contînuu aproape de vatra şi sufletul poporului românesc*, numai ei pot, cu toţii la olaltă, să întemeeze o publicaţiune dela care să înceapă datele cunoştinţei noastre de geniul şi menirea noastră în lume. La durere, ca şi la veselie, la înmormântare ca şi la nuntă, la sărbători mari ca şi la munci grele, la şezători ca şi la cale lungă, învăţătorii rurali pot să audă, să simtă şi să surprindă momentele caracteristice, cunoştinţele şi producţiunile Românului şi de aceea numai ei, majoritatea lor dacă nu toţi, pot să-şi ia marea misie d'a aduna bogăţia neamului nostru. Şi dacă învăţătorii s'ar convinge de aceasta, ei s'ar asemăna, în truda lor, cu furnicile harnice, vii şi neobosite care îşi adună ouăle risipite pentru a le depune la un loc şi a'şi feri şi păstra viitorul furnicaiului lor.

Eu unul mărturisesc că am simţit adevărată fericire când am văzut că datoria de a aduna la olaltă creaţiunile populare a cuprins pe mai mulţi învăţători rurali, dupe ce am citit „*Şezătoarea*", primul număr al primei reviste periodice întemeiată numai într'acest scop.

Urmează, apoi, o dare de seamă amănunţită a materialului publicat în primul număr, cu observaţiuni judicioase ale unui om priceput, şi foiletonul se încheie astfel:

Oprindu-ne de o camdată aci să salutăm cu încredere şi bucurie prima revistă destinată numai pentru operile marelui creator, ale poporului nostru care ne-a apărat, cu o energiă extraordinară limba şi individualitatea noastră.

Această revistă are desigur un viitor mare şi o menire excepţională. In jurul „*Şezătoarei*" se vor grupa învăţătorii de peste tot pământul românesc şi ast-fel vor izbuti să aprinză o conştiinţă naţională care să treacă peste hotarele impuse de nevoi şi cotropiri. „Şezătoarea" vine la timp pentru că vine într'un timp de amorţire şi literară românească.

Şi o ast-fel de revistă, apăràând odată pe lună, nu costă decât *cinci lei* pe an. Douăzeci şi patru de coale, adică aproape 800 de pagini de produceri bune şi folositoare, numai *cinci lei!* Poporul nostru a fost tot-d'auna eftin şi darnic şi aceea cari vor să'i culeagă operele încep prin a'i imita dărnicia.

Eacă o revistă care se impune oricărui om cult, dar în special se impune corpului profesoral şi studenţilor.

Fac apel la studenţii noştri universitari, şi nu atât la generositatea lor recunoscută, cât la interesul lor. Viaţa în genere şi şcoliile

în special, de toate gradele, sunt astfel organisate, în cât contribuesc, fără voinţa celor cari li dirig, la scălcierea şi uitarea limbei noastre.

Să ne adunăm la o *„Şezătoare"* care costă atât de puţin şi să ascultăm arta, ştiinţa şi conştiinţa poporului românesc.

Suntem datori toţi, până la unul, să susţinem această mult folositoare publicaţiune.

Cuvintele lui Delavrancea, din scrisoarea dela 3 Aprilie: „Să fiţi convinşi că d-voastră începeţi actul unei *uniri* mai mari decât aceea care s'a făcut, binecuvântata unire a tuturor românilor prin strângerea la olaltă a creaţiunilor lor", au răsunat pretutindeni, şi de pretutindeni au început să ne vie veşti cari confirmau profeţiile lui Delavrancea.

Ziarul „Tribuna" din Ardeal, după foiletonul lui Delavrancea, duce, peste Carpaţi, vestea şi laudele acestuia despre „Şezătoarea".

Învăţătorul Simion Câmpianu din Bouţarul-inferior, în Banat; studentul Vasile G. L. Lăzăreanu, din Cernăuţi; Iacob Mureşianu, preşedintele reuniunei învăţătorilor gr.-cat. din comitatul Cojocnei; Govosdjan Petru, econom din Sărafalva, comitatul Torontal; Trandafir Dragomir, „învăţător popular" din Streza-Cârtişoara, Ioan Antonescu, învăţător gr.-or. în Sacadat, comitatul Bihor, şi alţii, ne adresează scrisori călduroase, precum şi alţi mulţi învăţători din ţară, arătând mare interes pentru revistă, şi unii cerând să fie trecuţi în rândul colaboratorilor, şi astfel, în Maiu 1892, lista colaboratorilor era astfel alcătuită:

Irimia Ghidu, înv. Galbeni (Roman); Grigori Gheorghiu, înv. Călineşti (Botoşani); P. Herescu, înv. Găineşti (Suceava); T. Ionescu, înv. Dolhasca (Suceava); Radu Marinescu, înv. Heciu (Suceava); Sevastian Mihăilescu. înv. Giuleşti (Suceava); S. Mironescu, înv. Adam (Tutova); A. Mureşanu, înv. Bâra (Roman); G. D. Papadopol, înv. Fântâna-mare (Suceava); E. Patriciu, înv. Bursucani (Covurluiu); Preot A. Popescu, Cernica (Ilfov); G. Popescu, înv. Perieni (Tutova); S. Popescu, înv. Ţonea (Ialomiţa); I. T. Popovici, înv. Cârpiţi-Stânca (Iaşi); Ion Pop Reteganul, înv. Rodna-veche (Transilvania); V. Radovici, înv. Preuteşti (Suceava); Gh. Scântee, înv. Floreşti (Dolj); P. Stoica, Réva-Ujfalu (Transilvania); C. Teodorescu, înv. Drăgăneşti (Suceava); I. Tâţu, înv. Comăndăreşti (Botoşani); Dobre Ştefănescu, înv. Grindu (Ialomiţa); I. Constantinescu, înv. Ciulniţa (Ialomiţa); A. Tomescu, înv. Valea-lungă (Dâmboviţa).

Unii dintre aceşti colaboratori au trimis puţin material care s'a publicat; alţii nu au trimis nimic, dar profeţia lui Delavrancea s'a îndeplinit: se începuse unirea cea mare a tuturor Românilor,

prin strângerea laolaltă a creaţiunilor lor. „Şezătoarea“ nu era numai o simplă revistă de literatură populară; avea şi un important rol social.

Pe vremea când a apărut „Şezătoarea“, în 1892, trăia în Suceava Bucovinei, aşa de aproape de Folticeni, marele nostru folklorist Simeon Florea Marian, membru al Academiei Române, autor bine cunoscut al mai multor lucrări de folklor. Cu toate acestea nu am pomenit nimic despre el, până acuma; nici un semn de viaţă din partea lui, cu privire la „Şezătoarea“.

Să fi rămas el indiferent la manifestarea noastră? Cum s'ar fi putut explica aceasta?

Mult mai târziu am aflat şi eu ce se petrecuse.

Încă dela începutul apariţiei revistei, Marian nu numai că scrisese cuvinte măgulitoare către directorul ei, dar trimisese, spre încurajare, un articol pentru publicat. Pe coperta scrisorii Marian pusese adresa: „Direcţiunei revistei „Şezătoarea“, la Folticeni, România“. Din greşală, serviciul nostru postal a cartat-o pentru Botoşani. În oraşul acela exista o societate a doamnelor romînce, cu numele de „Şezătoarea“, şi poşta de acolo, fără a băga de seamă că scrisoarea ar fi trebuit să meargă la Folticeni, a dus-o la societatea „Şezătoarea“ din Botoşani. Doamnele au deschis-o, au văzut că nu li se cuvine lor, dar au neglijat să o trimită la adevărata ei destinaţie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este bine înţeles că articolul lui Marian nu a fost publicat în revista noastră, şi este explicabil că omul acesta, aşa de blând, a avut dreptul să se simtă jignit de această lipsă de atenţie.

Când am aflat, dela una din doamnele societăţii „Şezătoarea„ din Botoşani, această întâmplare neplăcută, m'am dus în Suceava, la Marian, i-am cerut scuze, i-am expus împrejurările, ne-am împrietenit şi am rămas prieteni până la sfârşitul vieţii lui.

În No. 5 al revistei am publicat o schiţă bibliografică a dlui M. Schwarzfeld, întitulată „O ochire asupra anecdotelor populare române“. Dl Schwarzfeld se ocupa cu folklorul; colaborarea sa nu mi s'a părut de prisos.

Peste câteva zile, la 9 Iulie 1892, B. P. Hasdeu îmi scrie:

Domnule Goroveĭ,

E regretabil că aţĭ adăpostit în „Şezătórea“ pe numitul Schwarzfeld, cel maĭ habotnic dintre habotnicĭ.

Incă o dată, e regretabil.

Al Dv.
B. P. Hasdeu.

Mă aflam în situaţie dificilă: nu aş fi voit să indispun pe Hasdeu, şi nu mi-ar fi convenit să jignesc pe dl Schwarzfeld. D-sa însuşi m'a scos din nedumerire, scriindu-mi aşa: „Aflu că d. Hasdeu ţi-ar fi scris ca să nu mai publici nimic dela mine: şi că dta i-ai fi promis a-l asculta; aşa s'a lăudat bătrânul plin de ură şi venin, mai mult cu minţile în altă lume, dela o vreme. Aş dori să ştiu de e aşa, ca să nu mai am nevoe a mă osteni degeaba şi să te scutesc de neplăceri“.

Dl Schwarzfeld nu a mai colaborat la revistă.

Reviste din ţări streine fac schimb cu „Şezătoarea“.

„Revue de l'Ecole d'Anthropologie“ şi „Revue des traditions populaires“, din Paris, acceptă propunerea noastră de schimb, iar altele ne solicită schimbul. Aşa, dl Dr R. F. Kaindl, din Cernăuţi, îmi scrie: „Es würde sehr richtig sein, mit Ihrer „Şezătoarea“ unsere Lesern bekannt zu machen. Würden Sie nicht die Güte haben, mir die erschienenen Nummern zur Anzeige zu senden. Die Nummern unserer Bukowiner Rundschau, in dem die Anzeige erfolgen wird, werde ich Ihnen zusenden“.

Numărul revistelor de specialitate, cu cari am făcut schimb, în cursul vremii, este destul de însemnat; pomenesc, însă, numai de acele dela începutul vieţii „Şezătorii“.

Cu tot entuziasmul fundatorilor şi al colaboratorilor, au început zile grele pentru revistă, chiar de pe la mijlocul anului. Cotizaţiile de 5 lei pe lună ale fundatorilor întârziau să sosească. Abonaţii nu se grăbeau să plătească, şi alte mijloace băneşti noi nu aveam. Aveam, însă, un singur noroc: tipograful era îngăduitor şi tipărea revista pe credit. Astfel am scos la bun sfârşit primul an, tipărind un volum de 304 pagini, cu material adunat din România. Am publicat şi o poveste din Banat (p. 274), scrisă de Petru Govosdjan din Sărafalva.

Din pricina dificultăţilor băneşti, cari nu se ameliorau, primul număr din anul II al revistei apare la Iunie 1893.

În acest an al revistei prestigiul ei se accentuează.

Între colaboratori se numără Părintele Teodor Bălăşel, din Ştefăneşti, jud. Vâlcea, un destoinic culegător, care ne dă un material interesant, şi foarte bine cules, ca şi dl I. Teodorescu, învăţător din Cotârgaş, jud. Suceava. În acelaşi timp, de peste graniţă, ne dă o deosebită atenţie dl Dr M. Gaster din Londra, şi Dr Stanislao Prato, din Sessa Aurunca, provincia Caserta (Italia), cari devin colaboratori ai revistei.

Mulţimea colaboratorilor „Şezătorii" atrage atenţia şi folkloriştilor streini. În privinţa aceasta, dl Colson îmi scrie:

> Je viens de recevoir vos Nos 3-4 que je vais me mettre à étudier. Merci de votre cordialité à apprécier la jeune „Wallonia" et de votre empressement à satisfaire mon désir. Vous m'annoncez l'envoi de votre premier volume en me donnant cette bonne nouvelle que vous allez aussi réimprimer. Je suis on ne peut plus heureux de votre succès; vous le méritez mais je ne vous en félicite pas moins, car, en folklore, de tels résultats sont bien rares et difficiles à obtenir. Je vois avec plaisir que vous avez beaucoup de collaborateurs. C'est une tâche lourde, que de recueillir le folklore d'un pays, et l'on ne peut arriver à des enquêtes générales à soi tout seul, sans qu'on s'entoure d'ardents prosélytes. Vous en avez fait, ils travaillent très bien. Va bene, all right, en avant!

Colaborarea d-lui Dr Gaster a fost o plăcută surpriză. Nu mă pot opri să nu reproduc, în întregime, scrisoarea sa din 16 Noemvrie 1893.

> Lipsa mea din Londra — căci eram dus la mare pe vr'o 6 săptămâni — este cauza întârzierei răspunsului meu la cartea de postă a dtale.
>
> Intr'adevăr n'am primit ultimul No. al „Şezătoarei" şi voiu fi foarte recunoscător dacă-l vei trimite.
>
> Cu aceaşi ocaziune mă grăbesc a te felicita de fericita idee ce ai avut a întreprinde o atare publicaţiune. şi totdeodată a-ţi mulţumi pentru amabilitatea ce o ai a mi-o trimite. Cum de mă voiu vedea puţin uşurat de greul lucrului ce stă acuma pe mine, voiu scrie o dare de seamă despre Şezătoarea în Revista societăţii Folklorului de aci.
>
> Iţi trimit aci alăturat şi o snoavă veche românească, ce am copiat-o întocmai dintr'un Ms al meu. Ms este de pela sfârşitul veacului trecut. Povestea sau snoava, pe care o consider a fi cea mai veche, de care am dat până acum în literatura veche, este foarte hazlie. Precum vezi este scrisă în dialectul moldovenesc, pe care l'am reprodus cu sfinţenie. Unele foarte mici lacune — hârtia fiind cam ştirbită pe la margini — le-am umplut după analogia cu restul textului.

Articolul dlui Gaster s'a publicat la pag. 117, subt titlul „Texte vechi".

Studiul dlui Dr Stanislao Prato, publicat la pag. 168, subt titlul: „Inceputul cântecelor populare româneşti în relaţie cu începutul cântecelor populare italiene, greceşti, portugheze, şi altele, din punct de vedere mitic, literar şi psihologic", mi-a fost trimis de d-sa, scris în franţuzeşte şi l-am tradus eu.

Un alt colaborator preţios, în anul II, a fost dl Gh. Ghibănescu. Scrisoarea ce mi-a trimis, cuprinde date interesante:

Persistența Dtale în conducerea revistei *Șezătoarea*, mă încântă, mai ales că e singura revistă folkloristică serioasă, și care în specie se ocupă de produsele populare. Aceasta arată că și învățătorii noștri, puși sub conducerea unui om abil ca Dta, pot face ceva de samă, în ceea ce sînt în stare de a face, în loc de a se avântura în discutare de teme filosofice, pentru care n'au pregătirea... De pe când eram în Bârlad și scoteam revista „Gh. Lazăr" am dat loc la câteva urături, cimilituri și descântece; apoi o colecție întreagă de 20 urături am publicat în „Analele literare".

Dl Ghibănescu a trimis descântece, cari s'au publicat în vol. II, p. 86, și cântece, tipărite în vol. III, p. 61.

Un mare succes al „Șezătorii" a fost introducerea ei, drept Carte de cetire, pentru studenții Seminarului de limba română dela Universitatea din Leipzig.

Scrisorile lui Weigand sunt documente prețioase, pentru noi. La 28 Aprilie 1893, scrie:

Ich habe bis jetzt No. 1—10 der Șezătoarea erhalten, und sehe mit Spannung der Fortsetzung entgegen, denn fast befürchte ich, dass die so interessante und wertvolle Zeitschrift nicht weiter erscheint. Sollte es Ihnen an Mitteln fehlen, so wenden Sie sich doch um Unterstützung an die Academie, deren Aufgabe es ist, Ihr Streben zu unterstützen. Ausserdem bitte ich um 8 Exemplare der Revista, so weit sie erschienen ist, ich will sie als Lectüre für mein rumänisches Seminar benützen, weil ich thatsächlich kein besseres, reineres Rumänisch kenne, als es sich in Ihrer Zeitschrift findet. Die Dialektproben im 3. Heft sind freilich missglückt, das Studium der Phonetik ist unbedingt nötig.

Cu data de 21 Iulie 1893, scrie:

Empfangen Sie vielen Dank für die freundliche Uebersendung Ihrer Zeitschrift. Sie dient uns in unserem Seminare als kostbarstes Material zum Uebersetzen und zum Studium von Volkssprache und Volksgeist. Als einen sehr glücklichen Gedanken von Ihnen bezeichne ich es auch, dass Sie eine Sammlung dialektischer Ausdrücke mitgeteilt haben. Ich finde darunter eine Menge hochinteressanter Wörter z. B. jneapîn = mac.-rum, dzuniapin [juniperus]. mere = istrisch mere (merge), șculer = deutsch Schullehrer, terțiŭ scheint mir unmöglich, es ist wohl nur Druckfehler für țerțiŭ.

Auch die Aussprache „punce, munce, pcĭatră etc., etc. sind hochinteresant.

Es wäre nur zu wünschen dass auch aus anderen Teilen des Landes so zahlreiche Beiträge wie aus der nördlichen Moldau geliefert würden.

Empfangen Sie nochmals herzlichen Dank für Ihr gütiges Geschenk für unser Seminar und seien Sie herzlich gegrüsst von

Ihrem

Dr. G. Weigand.

Cuvântul *terțiu* (berbece dela trei ani în jos), nu era o greșală de tipar, cum presupunea Weigand; ar fi trebuit, poate să fie *țerțiu*, după analogia cu *anțărț* (anno tertio), dar așa cum a fost tipărit în „Șezătoarea" se pronunță cuvântul în munții județului nostru, după cum s'a și convins Weigand, peste vreo doi ani, când a fost în Moldova, și a stat la mine vreo săptămână.

Toate succesele revistei, și toate mulțumirile sufletești ce ni le aducea, erau întunecate de greutățile bănești ce întâmpinam. La aceste greutăți s'a mai alăturat o împrejurare care m'a nevoit să nu pot scoate No. 1 din anul III, decât în Septemvrie 1894.

In Ianuarie 1893 am fost numit supleant la tribunalul din Constanța. Gândul meu nu era să rămân acolo, unde nici nu puteam să tipăresc revista. Eram eu amărît de greutățile mele personale, dar m'a toropit o scrisoare ce am primit, din Iași, cu data de 9 Februarie 1894, în cuprinsul următor:

Domnule,

V-am plătit 11 leĭ abonamentul pe 2 anĭ la Șezătoarea, pentru care posed chitanța poștei din 30 Aug. 1893. Cu toate acestea nu-mĭ trimeteți revista. V-am maĭ scris și vă faceți că n'auziți. Vă rog deci (și cred că va fi ultima oară când voiŭ fi maĭ avut ocazia să vă adresez cuvîntul) să-mĭ trimeteți baniĭ câți mi se cuvin înapoi. Revista D-voastră, de care-mĭ pare foarte răŭ că am nevoe, voiŭ și eŭ s-o citesc altfel.

A. Philippide.
(strada Lăpușneanu).

Dl Philippide îmi fusese profesor de limba română la Institutele-Unite din Iași; îl stimam, îl iubiam, îl adoram. Și să primesc dela el o asemenea scrisoare!

M'am mângâiat, însă, când după lămuririle ce i-am dat, îmi scrie, la 19 Februarie:

Domnule Goroveĭ,

In țara noastră, unde opinia publică este exploatată de toate lepădăturile societățiĭ, este greu de știut când aĭ a face cu un om de treabă și când nu. Eŭ în special, orîdecâteorĭ aud de vreun tînăr inteligent, care a grupat în jurul săŭ o pleiadă de tinerĭ inteligenți pentru a lucra pentru progres, mă cutremur de groază, căcĭ mă aștept la o nouă bandă de obraznicĭ și de potlogarĭ. Pentru aceia sînt bine hotărît de a fi răbdător, în afacerile mele cu orice hamal și cu orice apar, dar de a rupe brusc prin vorbe mojicești cu toți inteligenții țăriĭ noastre, oridecâteorĭ voiŭ bănui la dânșii vreo necorectitudine. D-voastră nu mi-aț trimes revista și eŭ m-am hotărît îndată să vă vorbesc ca unui Romîn inteligent. M-am înșălat însă,

D-voastră sînteți un om detreabă, și mi-a părut bine că mai sînt încă oameni în țara noastră care țin la reputația de om cinstit. Deci vă rog să-mi treceți cu vederea vorbele cele aspre (căci sînt amărît până în gît) și să mă considerați printre prietenii D-voastră devotați.

A. Philippide.

Printre cei cari se interesau de „Șezătoarea", era și Titu Maiorescu, care la 13 Septemvrie 1893, îmi adresase următoarea scrisoare:

Domnule Director,

Vă mulțumesc pentru trimiterea numerelor Iunie—Septemvrie 1893 din revista „Șezătoarea". Le-am cetit și le-am găsit și folositoare și interesante pentru studiile folkloriste. E cuminte și bine chibzuită restrângerea ce și-o impune revista de a nu da decât ceea ce *este în realitatea* vorbirii și lucrării poporului, în locurile anume precisate, ear nu fantasmagorii și declamații goale.

In interesul revistei, Maiorescu a stăruit la Marghiloman, pe atunci ministru de justiție, care în Maiu 1894 m'a strămutat la Bârlad, iar în primele zile din Septemvrie la Folticeni, și am și pus subt tipar primul număr din volumul III.

De sigur că nu aș fi putut să fac aceasta, dacă Frédéric Damé, un alt prieten al „Șezătorii", funcționar la Ministerul Instrucțiunii, nu ne-ar fi venit în ajutor. Prin stăruința lui, și în urma unei audiențe ce mi-a înlesnit la Take Ionescu, ministrul Instrucțiunii, s'au subscris cinci sute abonamente de câte 5 lei, pentru bibliotecile școlilor sătești. Am putut, astfel, să achit datoria din trecut, și să încep tipărirea volumului III.

Pe lângă vechii colaboratori, în volumul acesta au mai publicat culegeri interesante, dl I. Moisil, „Strigături din Ardeal"; Nichita Spârlea, o poveste și doine din Transilvania, iar dl Ilie Veslovschi, tradiții populare din Bucovina.

Streinătatea se interesa tot mai mult de revista noastră.

Din Italia ni se mai propunea o colaborare. Dl Dr Gaetano Amalfi, din Torre Annunziata (Napoli), trimite un articol cu următoarea scrisoare:

Ad iniziativa del prof. Stanislao Prato, di cui recentemente ha publicato uno scritto nela sua Rivista, mi permetto inviare alla S. V. un mio scritto, da veder la luce, possibilmente, nell' acreditato suo periodico. Apparendo l'ultima parte avere un carattere puramente locale, forse, si potrebbe anche sopprimere. In ogni modo me ne rimetto a Lei, e nell' ipotesi affermativa, mi aspetto, a suo tempo, le bozze a rivedere.

Articolul d-lui Amalfi, „La monaca di legno" avea în totul un caracter prea local, şi a consimţit d-sa singur să nu-l mai public, deşi Angelo De Gubernatis îmi dădea sfatul să fac din „Şezătoarea" o revistă internaţională de folklor. Scrisoarea acestuia mi se pare interesantă, şi o reproduc în întregime:

De la campagne, Lastra à Signa (Florence)
22 avril 1893.

Cher Monsieur,

Je m'empresse de vous remercier non pas seulement pour votre aimable adhésion à la Société que je vais fonder à Rome, mais encore pour la lettre obligeante qui l'accompagne, ainsi que pour l'envoi très gracieux de votre publication que je ne manquerai point de signaler dans la première livraison de notre *Rivista delle Tradizioni popolari.*

Nous aurons un public assez étendu et vous pourrez vous en persuader dès le premier numéro dans lequel vous trouverez la note de tous les membres de la Société. Nous sommes aujourd'hut 450, je crois que nous serons 600 au mois de novembre, à l'époque de l'inauguration qui aura lieu très solennellement à Rome dans la seconde quinzaine du mois.

Le titre définitif de la Société à laquelle vous nous faites l'honneur de vous inscrire sera celui-ci: *Società Nazionale per le tradizioni popolari italiane.*

Le folk-lore italien et le folk-lore roumain se touchent de bien près, malheureusement le roumain n'est presque pas compris en Italie, et je crois qu'il serait rendre un bon service aux deux pays donner une traduction française de vos textes roumains ce qu'en ferait une revue internationale bien intéressante[1]).

Faites de mon avis l'usage que vous jugerez convenable aux intérêts de votre revue et de la Roumanie, et croyez-moi, depuis longtems, l'ami des Roumains.

Votre sincèrement obligé
Angelo De Gubernatis.

Je soupçonne une affinité spéciale de race et de moeurs entre les *Roumains* et les *Sabins.* Il faudrait réunir de nombreux matériaux pour vérifier le fondement de cette conjecture.

„Şezătoarea" pătrunsese şi peste Ocean, în America. In 1894, când se serbau 400 de ani dela descoperirea lumii nouă, am fost

[1]) Sfatul lui De Gubernatis n'am putut să-l urmez, dar am contribuit la cunoaşterea folklorului nostru în streinătate, prin faptul că am tradus în franţuzeşte, şi am publicat în diferite volume ale revistei „Revue des traditions populaires" din Paris, mult material românesc, precum: cimilicurile, legendele pasărilor, datinele noastre la naştere şi la nuntă, şi alte tradiţiuni populare, material care ar fi apărut şi într'un volum, dacă în 1914 nu ar fi izbucnit războiul.

invitat, în calitate de director al revistei, la congresul pe care-l ţinea, în Chicago, societatea americană de folk-lore, care făcea cinste României, alegându-mă vice-preşedinte al societăţii. La congres nu m'am dus, dar în una din şedinţe s'a cetit o lucrare a mea despre obiceiurile noastre la nuntă. Am scris articolul în franţuzeşte, şi d-na Helen Bassett, secretara Societăţii, care l-a cetit, îl tradusese în englezeşte.

In vol. III am publicat eu o încercare de „Bibliografie a folklorului român“, în care se enumeră şi tot ce a apărut, până atunci, în limba cehă, asupra folklorului populaţiei de origine românească din Moravia Valahă. Informaţiile acestea le am avut dela Iarnik; scrisoarea cu care mi le-a trimis, se cuvine să fie cunoscută:

> După cum făgăduisem, Vă trimit astăzi cele cerute de Dtră. Meritul meu e foarte neînsemnat şi partea cea mai mare a lucrării mi-a fost trimisă de Dl Václavek însuşi, a cărui cunoştinţă am făcut-o din întîmplare în vara trecută. Copiarea celor trimise cât şi câteva adausuri le a luat asupra sa băiatul meu cel mai mare, care se află în clasa VIII gimnasială şi care după cum trag nădejde, se va ocupa şi el cu studiul limbilor romanice şi în deosebi cu al celei române, şi care poate va duce la îndeplinire nişte lucrări, pentru care eu adun numai materialul necesar. Are un talent deosebit pentru limbi, şi îşi însuşise anul trecut şi elementele limbei române. Am de gând să-l trimit anul viitor la Viena, unde va avea destulă ocaziune a conveni cu tineri români atât din ţară cât şi din Transilvania şi Bucovina.

Revista nu apărea tocmai regulat, din aceeaşi pricină veche: abonaţii o primeau cu plăcere, poate că o şi ceteau, dar nu plăteau abonamentul, iar cheltuelile erau urcate, pentrucă aveam un tiraj destul de mare: numai pentru bibliotecile şcoalelor săteşti trebuiau 500 exemplare.

Urmând sfatul lui Weigand, m'am adresat Academiei Române, cerând un ajutor. Cu adresa No. 7034 din 19 Aprilie 1895 mi s'a răspuns: „Academia a examinat cererea Domniei-Voastre de a Vi se da un ajutor pentru continuarea publicaţiunei de literatură poporală „Şezătoarea“. Secţiunea literară a Academiei a recunoscut însemnătatea acestei publicaţiuni şi marele folos, pre care ea îl póte aduce studiilor folk-loristice românesci. Starea mijlócelor bănesci ale Academiei nu i-au permis înse a da ajutorul cerut de Domnia Vóstră“.

Adresa e iscălită de preşedintele Kretzulescu şi de secretarul general D. Sturdza.

In 1896, Delavrancea era deputat; ca membru în comisia bugetară a izbutit să înscrie, în bugetul Ministerului Instrucţiunii, o

subvenţie de una mie lei, pentru „Şezătoarea". Aveam cu ce să începem volumul IV, la care şi-a început colaborarea învăţătorul Simion T. Kirileanu, care s'a trecut din vieaţă înainte de vreme, şi tocmai când era în putinţă să-şi desvolte rodnica lui activitate. Tot în acest volum, preotul şi învăţătorul Vasile Sala începe să colaboreze cu descântece culese din Vaşcău, comitatul Bihorului, şi dl Pericle Papahagi, profesor în Bitolia, publică folklor de al Aromânilor.

Ajunsesem astfel să adunăm la „Şezătoarea" noastră folklor din toate unghiurile locuite de Români. Ba, în vol. IV, publicam, în traducere, baladele bulgăreşti în cari erau cântaţi voivozii noştri.

Nepăsarea de soarta revistei, sau poate că greutăţile vieţii, învăluiau tot mai mult pe sprijinitorii „Şezătorii", iar abonaţii continuau s'o primească, dar nu-şi plăteau datoriile. Pentru anul IV nu se încasaseră zece abonamente.

Pus în cunoştinţă de această situaţie, Lupescu se adresează fundatorilor. Doi dintre ei, N. Vasiliu şi T. Daniilescu, făgăduiesc să contribue cu câte zece lei pe lună, şi cer ca revista să apară regulat în fiecare lună, în câte 32 pagini, şi numele lor să figureze ca redactori ai revistei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Subvenţia dela Ministerul Instrucţiunii ni se anulase. La 26 Noemvrie 1897 mi se trimisese adresa cu acest conţinut: „La suplica Dv. din 7 Noembre a. c. ce aţi adresat Ministerului şi prin care cereţi a vi se libera subvenţia acelei reviste, am onoare a vă răspunde că s'a anulat subvenţia pentru anul acesta şi pentru viitor s'a suprimat din budget, pentru motivul că această revistă nu s'a primit la Minister".

Motivul era un pretext, pornit din intrigăriile unui politician, care ajunsese iarăşi „la datorie".

In Decemvrie 1898 a apărut primul număr din vol. V, la care, pe lângă parte din vechii colaboratori, se mai asociază şi alţi învăţători din ţară, între cari Şt. St. Tuţescu, cu material de prin Romanaţi, Dolj şi Gorj.

Din Bucovina, revista îşi înviorează paginile cu un material bogat, cules cu pricepere de preotul Dimitrie Dan, membru corespondent al Academiei Române, şi care a fost unul dintre cei mai statornici colaboratori, până la sfârşitul vieţii lui.

Dar, acel care a contribuit, în special, ca „Şezătoarea" să poată apărea timp de 37 de ani, şi care şi-a început preţioasa colaborare în vol. V, este prietenul meu Gh. T. Kirileanu, fostul bibliotecar al Casei Regale.

Fără concursul lui Gh. T. Kirileanu nu s'ar fi putut scoate No. 12 din anul V al revistei, închinat amintirii lui Ion Creangă, la împlinirea de 10 ani dela moartea lui.

Grig. I. Alexandrescu, biograf al lui Creangă, unul din vechii lui prieteni, îmi scrie, la 12 Octomvrie 1899:

> Iubite Artur,
>
> Sunt informat că atât tu cât şi câţiva prieteni din Iaşi, vroiţi a scoate un număr jubilar lui Creangă cu ocazia împlinirei a 10 ani dela moartea lui. Este o idee prea frumoasă şi sunt gata a vă trimite şi eu nişte lămuriri asupra vieţii lui, ce le am descoperit după ce am scris biografia lui. Te rog răspunde-mi.

„Amintiri despre Ion Creangă", articolul lui Grig, s'a tipărit în numărul festiv. Acelaşi articol, însă, a fost publicat şi în „Convorbiri Literare". Noi nu l-am reprodus din Convorbiri; pentru „Şezătoarea" a fost scris, şi scrisoarea ce mi-a trimis Grig, la 22 Noemvrie 1899, lămureşte „pozna" autorului:

> Iubite Artur,
>
> Iată îţi trimet ceia ce ţi-am promis. Nu am putut să-ţi trimet mai de mult din cauză că am fost f. ocupat. După cum vezi nici nu am avut timpul ca să mai recopiez şi să îndrept greşelile de punctuaţie şi ortografie, care rămân pe sama ta. Apoi am mai făcut o poznă: fiind la Bucureşti şi întâlnindu-mă cu Dl Maiorescu, m'a luat la refet că nu-i mai scriu nimic; atunci fiind apucat din scurt, cam de ruşine, îi am promis că-i voi trimite ceva amintiri despre Creangă, şi drept să-ţi spun i-am trimes şi lui o copie de pe manuscris, pentru care am primit o scrisoare f. elogioasă din partea lui, astfel că am scăpat de dânsul pe sama ta. Dar iar m'am gândit că numărul care-l vei scoate tu va fi un număr volant, destinat a nu mai rămâne dintrânsu nici urmă, şi deci este bine a fi publicat amintirile şi în o revistă; apoi gândesc eu că cu cât se va da o publicitate mai largă, cu atâta mai bine. Amintirile despre Creangă vor fi deci f. minunat publicate şi în numărul jubilar, fără ca să se mai observe că vor fi publicate în Convorbiri.
>
> In definitiv iartă-mă şi tu de această mică încurcătură ce am făcut într'un moment de zăpăceală.

In acest număr festiv era vorba să ne trimită o bucată şi Maiorescu. De s'ar fi întâmplat aceasta, s'ar fi datorit lui Gh. T. Kirileanu. In scrisoarea lui din 13 Oct. 1899, sunt aceste câteva cuvinte: „Am fost apoi la dl Negulescu, care mi-a făgăduit că va vorbi cu dl Maiorescu să ni facă o bucată, asupra lui Creangă, care să rămâe clasică. La dl Philippide de asemenea am de gând să năzuesc spre a căpăta măcar o cât de mică notiţă".

Numărul consacrat amintirii lui Creangă, cuprinde şi două clişee, datorite stăruinţelor lui Gh. T. Kirileanu: un portret al lui

Creangă-diacon, şi facsimilul unei pagini din „Amintirile" lui Creangă.

Volumul V ca şi vol. VI, s'au tipărit la tipografia Lanof din Folticeni. La 1 Martie 1892 apare No. 1 din anul VII, tipărit iarăşi la Saidman. Prefaţa acestui volum dă oarecari lămuriri despre vieaţa revistei:

> *Şezătoarea* intră în al şaptelea an de viaţă. — Drept vorbind astăzi, 1 Mart 1892, se împlinesc zece ani de când a ieşit primul număr din revista noastră, dar abia şase volume am scos până acuma. Şi numai când ţinem socoteală de greutăţile ce am întâmpinat, putem să ni dăm seamă cât e de mult şi ceea ce am făcut.
>
> Cu aceiaşi dragoste de neam, începem acest nou volum.
>
> Material avem destul, dar mijloace materiale puţine. Fără nici o subvenţie, fără niciun abonament plătit înainte, o începem. Contribuim fiecare din noi cu cât ne iartă puterile, şi trebue să spunem şi de astă dată, că fără sprijinul învăţătorilor sătesti, „Şezătoarea" şi-ar fi trăit traiul. Când va fi să fie, şi se va aprecia comoara ce o desgropăm şi o dăm la lumină, să se ştie că tot cei mici şi săraci au jertfit pentru **dânsa.**

In fruntea acestui volum este lista persoanelor cari au susţinut revista, în acel an:

Ioan Adam, Constanţa; I. Anastasiu, înv., Hânteşti, Dorohoiu; D. Adămescu, înv., Dimăcheni, Dorohoiu; Preotul T. Bălăşel, înv., Ştefăneşti, Vâlcea; G. Burghele, avocat, Dorohoiu; I. Cosmescu, înv., Buftea, Ilfov; I. Cosmescu, înv., Buneşti, Argeş; T. Daniilescu, înv., Farcaşa, Suceava; I. Dumitrescu, Bacău; Dr Toma Dicescu, profesor, Câmpulung; Şt. Floareş. înv., Buhociu, Bacău; Artur Gorovei, Folticeni; P. Herescu, înv., Mălini, Suceava; V. Hudiţă, înv., Bogdăneşti, Suceava; Serafim Ionescu, institutor, Folticeni; Gh. Lupaşcu, înv., Vascani, Suceava; M. Lupescu, Directorul orfelinatului „Ferdinand"; Ratu Marinescu, înv., Heciu, Suceava; D. Mândricel, înv., Merenii-de-jos, Vlaşca; L. Mrejeriu, înv., Crucea-Broşteni, Suceava; G. Rigo, Turcenii-de-sus, Gorj; D. Stoenescu, Craiova; N. Stoleriu, înv., Zorleni, Tutova; Gr. Tabacariu, Fântânele, Bacău; D-ra Maria Todirescu, înv., Dolhasca, Suceava; Gh. Teodorescu-Kirileanu, Iaşi; S. Teodorescu-Kirileanu, înv., Zorleni, Tutova; A. Vasiliu, înv., Tătăruşi, Suceava; N. Vasiliu, înv., Paşcani, Suceava; I. Voinea, înv., Merenii-de-sus, Vlaşca; I. Zanne, Bucureşti; Paul Zarifopol, Iaşi.

Cotizaţia învăţătorilor ar fi fost de un leu pe lună, dacă ar fi plătit-o.

Lumea se interesa, din ce în ce mai mult, de „Şezătoarea": soseau mereu cereri de abonamente gratuite, dela diferite societăţi de prin satele din ţară, cum şi din Bucovina şi Ardeal; se cereau

numere de probă; mi se adresau scrisori de laudă, dar abonamentele achitate nu-şi măreau numărul.

Volumul VIII, s'ar putea spune, începe o serie nouă a revistei. In afară de colaboratorii obişnuiţi, învăţători, la volumul acesta colaborează şi persoane cu o cultură mai întinsă. Profesorul de liceu Hristian Ţapu, dl N. L. Kostache, au lucrări interesante. Dela Românii din Macedonia căpătăm material adunat de profesorul etnograf Teodor T. Burada. In acest volum, în fine, se publică un studiu al învăţatului profesor Weigand, despre „Războiul de ţesut“.

Mă adresasem şi lui S. Fl. Marian, rugându-l să ne facă cinste la revistă. La 25 Februarie 1902 îmi răspunde:

> Am primit ultima D-voastre epistoală şi, cetindu-o, m'am bucurat că eară-şĭ voiţĭ a scoate *Şedetoarea*.
>
> Şi m'am bucurat cu atât mai mult cu cât că, după cum îmĭ scrieţĭ, voiţĭ a o eda cu mai mare îngrijire de cum a fost maĭ nainte edată.
>
> Eŭ, la rîndul meŭ, Vĕ promit că vĕ voiu trimite câte una alta spre publicare întrînsa.
>
> De o cam dată însă şi anume până după adunarea generală a Academieĭ române să mĕ îngăduiţĭ căcĭ până atunci am de prescris în curat un noŭ op ce voesc a-l înăinta Academieĭ spre publicare.
>
> Dorindu-Vĕ din toată inima sporiŭ la lucru mĕ subsemn al Dvoastre cu toată stima
>
> S. Fl. Marian.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dela el nu am primit nimic pentru revistă.

In 1903 am avut un ajutor dela un minister.

Un om de inimă, Dr I. Simionescu, profesor la Universitatea din Iaşi, a stăruit pe lângă un alt om de inimă, Spiru Haret, ministru al Instrucţiunii, care a subscris, pentru bibliotecile rurale, un număr de 150 abonamente a 3 lei, ceeace ne-a scăpat revista pe anul acela.

Dela Martie 1904 s'a tipărit vol. IX, cu ultimul număr care poartă data Ianuar-Februar 1905, şi cu material adunat de colaboratorii de până atunci.

Timp de doi ani şi jumătate „Şezătoarea“ nu a mai apărut. Subvenţia dela Casa Şcoalelor, dată de Spiru Haret, a fost tăiată, în 1905, de dl ministru M. Vlădescu, iar în 1906, cu toate stăruinţele puse pe lângă d-sa, de persoane pe cari, de obiceiu, un ministru nu le refuză, Casa Şcoalelor nu a reînscris „Şezătoarea“ pe lista revistelor abonate.

In 1907, Spiru Haret, fiind iarăşi ministru al învăţământului, găsind că revista aceasta merită să trăiască, i-a dat din nou viaţă, subscriind iarăşi un număr de abonamente pentru şcoalele săteşti,

şi astfel, în Octomvrie 1907, apare primul număr din vol X, care se sfârşeşte cu ultimul număr din Martie 1908. In volumul acesta publică un material interesant, unul dintre cunoscătorii folklorului nostru, dl Const. N. Mateescu, profesor din Râmnicul-Vâlcei.

Anul 1908 a fost un an de încercare pentru „Şezătoarea".

Tovarăşul meu dela întemeierea revistei, unul dintre cei mai harnici culegători, Mihai Lupescu, m'a părăsit. El împreună cu un alt destoinic colaborator, Tudor Pamfile, şi pe lângă dânşii şi alţi câţiva dintre vechii „susţinători" ai „Şezătorii", au pus temelia unei alte reviste de folklor, tipărită la Bârlad, cu numele de „Ion Creangă", precum plănuisem şi eu cu Elena Sevastos, să întitulăm revista pe care ne bătea gândul să o scoatem la Iaşi.

Cu privire la întemeierea acestei reviste, Mihai Lupescu îmi scrie, la 30 Iulie 1908:

> Când Gh. Kirileanu, Pamfile Mrejeriu şi eu ne am hotărît a scoate pe „Ion Creangă", ca revistă de culegere a literaturei populare, nici prin minte nu ne-a trecut că avântul nostru va fi tălmăcit în rău. — Acest avânt ne-a făcut să ne îndreptăm la mulţi prieteni să vie să sprijine şi această revistă, depărtarea neputându-ne îngădui a aduna pe toţi la cari am scris ca să vie să vorbim gură la gură. — Tu ca şi mine ştii, şi poate şi mai bine şi adânc„ că ştiinţa poporului intră zilnic în pământ cu moşnegii şi babele; s'a dus Cir Baroiu din Holda, Erhanoaia şi Antaloaia din Broşteni, Bostănoaia din Hăleasa, Mănălăchioaia din Bogdăneşti, ş. a., ş. a., pe care veşnic pământul îi astupă cu tot ce ştiu. Nu pentru a lovi în „Şezătoarea" am întemeiat pe „Ion Creangă"; de o mie de ori nu, căci ar fi să ne urîm noi singuri munca pusă la ea, ci numai gândul de a putea să se strîngă cât mai mult material, care se pierde, se prăpădeşte în noianul mahalagismelor şi a pseudo-civilizaţiei. Pentru mine, oricâte reviste de folklor ar fi, la toate de aş putea aş da ajutor, căci perderile ce suferim zilnic, greu trebue să apese pe toţi, şi mai ales pe noi învăţătorii. Şi dacă o vină are dăscălimea şi preoţimea satelor, e şi aceea că nu-şi dă socoteală că perdem o avere de mare preţ, pe care spoiala de azi o îneacă, pe care mormântul o astupă. Când am întemeiat pe „Ion Creangă", n'am avut în gând să părăsim „Şezătoarea". Rămânem membrii ei şi-i vom da şi ei tot concursul material şi articole.

In volumul XI, care începe abia în 1909, Lupescu nu mai publică nimic, iar Tudor Pamfile a încetat, pe totdeauna, să colaboreze la revista în care şi-a făcut începutul.

Intre mine şi Tudor Pamfile nu aş putea să spun că au fost legături de prietenie; era prea mare diferenţa de vârstă între noi. Am primit dela el multe scrisori, cu multe vorbe bune; a închinat un număr întreg din revista sa „Ion Creangă", atunci când „Şezătoarea" împlinise 20 de ani de vieaţă, şi cu orice ocazie îşi manifesta

oarecare deferenţă pentru mine. Cu toate acestea m'a urît. Nu ştiu pentru ce. Nu i-am făcut nici un rău.

Ştefan St. Tuţescu, în o scrisoare către preotul D. Furtună, directorul revistei de folklor „Tudor Pamfile“, din Dorohoiu, publicată în această revistă (An. IV, No. 5—8, Maiu—August 1926), îi spune că ar vrea să publice scrisorile ce a primit dela Tudor Pamfile, dar e nedumerit de un lucru, şi-l întreabă: „Să dau toate scrisorile lui Pamfile?! Unele jignesc pe dl Gorovei“.

Haret mă numise şi pe mine conferenţiar la cercurile culturale, înfiinţate de el. In Noemvrie 1912 am fost la o şedinţă a cercului din Ştefăneşti, judeţul Vâlcea. M'am dus aşa de departe, ca să văd pe unul dintre colaboratorii preţioşi ai „Şezătorii“, preotul Teodor Bălăşel. Se legase, între noi, o prietenie prin scrisori, şi se cuvenea să stăm la sfat, gură la gură. Atunci am cunoscut pe învăţătorul Ion N. Popescu, şi pe colegul său Gh. Fira, al căror material de folklor începe să fie publicat în vol. XII.

Dl Ion N. Popescu a rămas un colaborator statornic al „Şezătorii“ şi cercetările sale despre bibliografia folklorului nostru, au atras şi atenţia unor specialişti din streinătate.

In vol. XII am publicat, în întregime, o scrisoare interesantă ce mi-a adresat Ioan Urban Jarník, şi toastul, ţinut de el în limba românească, la banchetul oferit de ministrul C. C. Arion, în onoarea delegaţilor Universităţilor streine, cu prilejul jubileului de 50 de ani al Universităţii din Iaşi, în ziua de 26 Septemvrie 1911 st. v.

Volumul XIII, pe anul 1913, începe cu o preţioasă colecţie de descântece, a regretatului Simeon Crainic, profesor la liceul din Focşani. In acelaşi volum s'au mai publicat tradiţii, legende şi obiceiuri din comuna Bogza, judeţul R.-Sărat, tot din colecţia lui Crainic.

Bătrânul Jarník, cu care întreţineam o întinsă corespondenţă, căci lui îi plăcea să scrie în româneşte, iubea mult „Şezătoarea“, şi pentru dânsa a scris articolul: „Noima variantelor din poezia populară“, publicat în prima pagină a volumului XIV.

Era o mare cinste pentru revistă, ca să numere printre colaboratorii ei, pe un profesor universitar cu renume universal, ca Dr Ioan Urban Jarník din Praga, care în volumul următor, al XV-lea, pe 1915, mai publică încă un studiu: „Din folklorul ceh: Crăciunul şi Cei trei crai dela răsărit“.

In acelaşi volum s'a publicat şi un basm, cules de I. G. Bibicescu, guvernatorul Băncii Naţionale, care se interesa de folklor.

De altfel, lumea universitară din streinătate cunoştea şi utiliza revista „Şezătoarea“.

Incă la 23 Iulie 1912 primisem următoarea scrisoare din Frankfurt a. M.:

Hochgeehrter Herr!

Seit langer Zeit suchte ich vergeblich im Besitz Ihrer schönen Zeitschrift „Șezătoarea" zu kommen, aber alle Buchhändler konnten nur unvollständige Exemplare anbieten. Ihr freundliches, wertvolles Geschenk hat mir also eine grosse Freude gemacht und ich danke Ihnen für diese grossherzige Spende von ganzen Herzen. Unser romanisches Seminar wird dadurch in dem Stand gesetzt, die rumänische Folkloristik aus dieser ausgezeichneten Quelle kennen zu lernen.

Ich hoffe wieder einmal nach dem lieblichen Folticeni zu kommen und werde mir die Ehre einer persönlichen Begegnung erbitten.

Mit bestem Danke und der Bitte, Herrn M. Sadoveanu von mir grüssen zu wollen, verbleibe ich hochachtungsvoll

Ihr ergebener
M. Friedwagner.

La 14 Noemvrie 1912, altă scrisoare, din Viena:

Institutul român al Universităţei din Viena întemeiat şi subvenţionat de guvernul român, îşi propune să devie un centru de propagare al limbei şi literaturei române. Nedispunînd de fonduri suficiente pentru cumpărarea tuturor periodicelor române, direcţiunea institutului se adresează bunăvoinţei Domniei voastre rugându-vă să-i trimiteţi gratis revista voastră preţioasă pentru înţelegerea mai adâncă a sufletului şi culturei române. In schimb vă propunem să facem în anuarul institutului nostru dări de seamă amănunţite despre publicaţiunile ce apar în revista Domnieivoastre.

Primiţi Domnule, încredinţarea deosebitei mele stime.

Meyer-Lübke.

In Aprilie 1915 începe vol. XVI, când revista era în al XXIII-lea an de existenţă. Volumul acesta a fost tipărit, în parte, cu ajutorul dat de I. G. Bibicescu, din fondurile Băncii Naţionale.

Intrarea noastră în războiu, în 1916, a făcut cu neputinţă să mai apară „Şezătoarea".

Primele patru numere, April—Iulie, din vol. XVII, s'au tipărit nestingherite; prima coală din No. 5—6, pe August şi Septemvrie, tipărită pe hârtie foarte proastă, pe vremea când declarasem şi noi războiul, s'a părăduit, în tipografie, şi a rămas din ea un singur exemplar. Acest număr începea cu articolul „O colecţie de cântece", pe care l-am tipărit apoi întreg în vol. XXIII.

Astfel se încheie, am putea să zicem, prima perioadă din vieaţa „Şezătorii", care timp de şase ani şi aproape jumătate n'a mai apărut.

In vremea aceasta s'au petrecut evenimente cari au avut influenţă asupra revistei.

Tudor Pamfile murise, iar Mihai Lupescu, director al Orfelinatului Ferdinand din Zorleni. jud. Tutova, ieşise la pensie, şi se aşezase în satul Bogdăneşti, de unde-i era soţia, nu departe de satul Spătăreşti, locul lui de naştere, de care-l legau amintirile dulci ale copilăriei. El şi cu prietenul G. T. Kirileanu au pus la cale să scoatem iarăşi la iveală „Şezătoarea“, urmând să ne împărţim atribuţiile: Kirileanu să găsească mijloace de tipărit, Lupescu să se ocupe cu chiţibuşurile administraţiei, şi eu să mă lupt cu necazurile tipograficeşti.

La Ianuarie 1922, a apărut primul număr din anul XXX, volumul XVIII, care s'a încheiat cu 304 pagini, atâtea câte cuprindea şi volumul I, apărut cu 30 de ani în urmă.

Kirileanu a făcut minuni. El a fost în stare să adune fonduri, pentru a se putea tipări un volum aşa de mare, şi tot el a strâns, în jurul „Şezătorii“, colaboratori cari i-au făcut cinste: Ion Bârlea, C. Bobulescu, G. Murgoci, sunt nume cunoscute în lumea noastră cărturărească. El însuşi, Kirileanu, a contribuit la îmbogăţirea acestui volum cu lucruri preţioase: dintr'un manuscris al lui Dumitru Constantin Moruz a publicat cântece din Basarabia; dintr'un manuscris al Academiei Române de prin 1844 a publicat „Cântece de lume cărturăreşti“, iar din manuscrisul dela Academie al marelui vornic Iordache Golescu, a extras şi a publicat o serie de cuvinte în legătură cu vieaţa, obiceiurile şi credinţele noastre populare.

In acest volum, începe să colaboreze dl Lucian Costin, profesor la liceul Traian Doda din Caransebeş, şi dl Gh. Cardaş, amândoi pricepuţi folklorişti; colaborează preotul Petru Gh. Savin, directorul de mai pe urmă al revistei de folklor „Doina“, iar acel colaborator cu care se mândreşte şi mai mult revista, este dl Leca Morariu, cunoscutul scriitor, şi profesor la Universitatea din Cernăuţi.

Savantul Dr Ioan Urban Jarník are, şi în acest volum, un articol: „Comoara de cuvinte şi moneta de limbă“.

Aveam tot dreptul să fim mândri şi mulţumiţi de noi înşine, pentru opera pe care o înfăptuiam. Durerea, însă, ne-a fost din cale afară de crudă, când, în ziua de 17 August 1922, după câteva zile de suferinţă, s'a stâns Mihai Lupescu, omul care a servit ca pildă tuturora: un simbol.

Om — fără de păcate; învăţător — unul dintre cei aleşi; neobosit culegător de folklor, — Mihai Lupescu însemnează o pagină în istoria noastră culturală.

Prin stăruinţele prietenului Kirileanu, „Şezătoarea“ şi-a adunat, în fiecare an, suma necesară pentru a putea să fie tipărită, până la finele anului 1929, când s'a încheiat volumul XXV, după 37 de ani de viaţă zbuciumată.

Dacă nu ar fi obţinut Kirileanu subvenţii de pe la Casa Şcoalelor, dela Ministerul Artelor, dela Banca Naţională, abonamente la Casa Regală, la Administraţia Domeniului Coroanei, şi ajutoare dela diferite persoane, din lumea cunoştinţelor lui, „Şezătoarea“ nu ar mai fi apărut dela războiu încoace.

Tot lui Kirileanu se datoreşte cinstea ce au făcut revistei, prin colaborarea lor, personalităţi marcante din lumea noastră culturală. De dragul lui Kirileanu a publicat I. Paul, profesor la Universitatea din Cluj, cântece adunate de el din Ardeal (vol. XX); Vasile Bogrea, savantul profesor la aceeaşi Universitate, a publicat un studiu de valoare „În cârneleagă“ (vol. XXI), şi „Ceva despre „Partea sufletului“ (vol. XXII), o lămurire la studiul cu acelaşi titlu, publicat de mine în acelaşi volum.

In ultimele volume, pe lângă articole de ale unor colaboratori preţioşi, ca Murgoci, care a publicat „Slobozirea izvorului de apă“ (vol. XXIII), şi Dr M. Gaster: „Povestea poamelor“, (vol. XXV), „Şezătoarea“ a fost onorată cu colaborarea unor distinşi profesori secundari: dl N. N. Răutu, dela Şcoala Normală din Botoşani, şi dl Virgil Tempeanu, dela liceul „Nicu Gane“ din Folticeni. Cel întâi a publicat descântece şi cântece de prin judeţul Botoşani, şi cel al doilea cântece argeşene. Alţi doi distinşi folklorişti au colaborat la vol. XXIII: Dl Tiberiu Brediceanu a publicat „Despre muzica poporală românească şi culegerea ei“, şi dl Ion Muşlea a publicat studiul „Icoanele pe sticlă la Românii din Ardeal“. Amândouă aceste articole sunt comunicări făcute, de autorii lor, la primul congres internaţional de artă populară, care s'a ţinut, în Praga, în Octomvrie 1928.

Vremurile grele prin cari trecem, — nu-mi place să bănuiesc alte pricini —, n'au mai îngăduit, pe cei îndreptăţiţi la aceasta, să ajute „Şezătoarea“ ca să-şi continue drumul, ca şi indiferenţa lumei intelectuale, pentru lucruri precum sunt acelea pe cari le publică revista aceasta. Cu ultimul număr din vol. XXV, „Şezătoarea“ şi-a suspendat apariţia.

Mi-ar fi prea dureros să spun cuvântul că *a murit* o publicaţie, în care o generaţie plină de entuziasm şi de dragoste de neam, şi-a desfăşurat activitatea unei vieţi întregi, în dauna, poate, a intereselor particulare, cari călăuzesc paşii fiecărui individ. Dacă împrejurările vor îngădui, ni-i drag să sperăm că vom reîncepe să

toarcem firul care s'a destrămat cu încetul, şi s'a rupt, sau se vor găsi alţi oameni cari să continue ceeace am început noi.

Pentru înlesnirea cercetătorilor cari ar vrea să utilizeze materialul variat, publicat în cele 25 de volume din „Şezătoarea", am alcătuit un Indice analitic şi alfabetic, care formează un volum de 125 pagini, şi care s'a tipărit cu ajutorul dat de Fundaţia „Regele Ferdinand".

Materialul publicat în „Şezătoarea" a fost utilizat, într'o largă măsură, de toţi acei cari, în lucrările lor, au avut a se ocupa de chestiuni în legătură cu acest material.

Lăsând la o parte orice modestie, putem să spunem că aproape nu există lucrare în domeniul folklorului şi al filologiei, apărută dela 1892 încoace, în care să nu fie citată „Şezătoarea", ca izvor de informaţie.

Nu voiu înşira lucrările scriitorilor noştri, cari nu s'au putut dispensa de ceeace a publicat „Şezătoarea"; ar fi o listă prea lungă, şi nici nu sunt în stare să o alcătuesc completă.

Scriitori streini au făcut acelaşi lucru.

Îmi este cu neputinţă să urmăresc bibliografia streină, a lucrărilor în cari „Şezătoarea" a fost pusă la contribuţie. Despre felul în care a fost apreciat materialul publicat, voiu reproduce scrisoarea din Graz, cu data de 9 Decemvrie 1899:

Hochgeehrter Herr,

Ich war schon, wie ich an Herrn Prof. Onciul schrieb, im Begriff Ihnen für Ihre Sendung verbindlichst zu danken als ich Ihren liebenswürdigen Brief erhielt.

Die Beschreibung der Fischgeräthe von Suceava aus der Feder des Herrn Mihăilescu ist für mich von grösstem Nutzen gewesen; ich habe sie noch im letzten Augenblick für den Schluss einer im Druck befindlichen Arbeit verwenden können.

Für Ihr freundliches Anerbieten danke ich Ihnen ebenfalls bestens; auch ich bin bereit Ihnen zu dienen so weit es in meinen Kräften steht.

Nun bemerke ich dass es auf einem Irrthum beruht wenn Sie mich für den Redakteur einer Zeitschrift halten. Es hat da wohl eine Verwechselung mit der erwähnten Arbeit stattgefunden. Diese greift übrigens nur an einem und dem andern Punkt auf rumänisches Gebiet hinüber; in ihrer Gänze dürfte sie Sie wohl nicht interessiren — sie behandelt gewisse etymologische Probleme des Italienischen, Französischen, Spanischen usw.

Ich habe in diesen Tagen noch keine Zeit gefunden, die einzelnen Beiträge in Ihrer Zeitschrift, insbesondere jenes Glossar näher anzusehen; aber ich habe doch feststellen können wie viel Interessantes und Wertvolles, nach verschiedenen Seiten hingeboten wird. Ihre

Zeitschrift ist gewiss eine sehr ansehnliche Bereicherung der folkloristischen Litteratur welche ja überhaupt in Rumänien einen so lebhaften und erfolgreichen Anbau gefunden hat wie kaum in einem andern Lande.

Was mich anlangt, so bin ich nicht eigentlich Folklorist, sondern Linguist, habe aber seit Kurzem den Plan gefasst mich mit der Ethnographie der romanischen Völker eingehender zu beschäftigen, und zwar mit besonderer Berücksichtigung der Fischerei, der Spinnerei und anderer uralten und verbreiteten Gewerbe. Es wäre mir werthvoll wenn ich mich im Laufe der Zeit mit der Gestalt der verschiedenen einschlägigen Geräthe bekannt machen könnte. Man wendet ja unter den Rumänen der Gründung von Museen (so zu Deva in Ungarn) rege Interesse zu. An Werken mit Abbildungen fehlt es wohl noch; gerade über die Fischerei existirt keines während Italien, Spanien, Portugal, Frankreich, Deutschland und auch Ungarn sehr schöne und umfangreiche besitzen.

Mit dem Ausdruck vorzüglicher Hochachtung

Ihr ganz ergebener
Hugo Schuchardt.

Dintre lucrările la alcătuirea cărora a servit ca temeiu materialul publicat în „Şezătoarea", voiu cita numai câteva, cari mi se pare că sunt puţin cunoscute la noi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In 1911 a apărut, la Buenos Aires, în colecţiunea de „Folklore Argentino" a Universităţii din La Plata, un prea frumos volum, format mare, de 495 pagini, întitulat „Adivinanzas rioplatenses", al profesorului Robert Lehmann-Nitsche, care a utilizat materialul de cimilituri pe care l-am publicat eu în „Şezătoarea", şi a fost apoi tipărit într'un volum de Academia Română.

Chipul în care a fost utilizat acest material, ni-l arată autorul prin următoarele cuvinte din Introducere:

Para la perfección de este comentario me he servido de aquelles colecciones, que, más ó menos completas, ofrecen el material enigmatico de Espana, Francia, Sicilia, Mecklemburgo, Rumania y Curlandia, y cuyos títulos van al principio del citado comentario. No hay en el país bibliotecas folklóricas y me ha sido imposible llevar á la perfección deseada esta de mi obra. Pero no creo que la pérdida sea muy grande. He trabajado para presentr una colección agotada de las adivinanzas riolatenses, y enumerados en un momento son los otros países que ofrecen algo análogo: Mecklemburgo, gracias á R. Wossidlo; Sicilia, gracias á G. Pitré; Rumania, gracias á A. Gorovei! Las colecciones espanolas, francesas é italianas, ó son incompletas ó desparramadas en un sinnúmero de pequenas revistas y libruchos, difíciles de conseguir aun en Europa! *Lo que hace falta, son coleciones amplias y completas como las de los tres citados folkloristas*, y espero que la presente obra pueda juntarse con ellas.

Dintre lucrările mai recente, putem cita:

„Die Eheschliessung bei den Rumänen", de d-na Else Krohn din Hamburg (Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Hohen Philosophischen Fakultät der Hamburgischen Universität, Hamburg 1926). D-na Krohn a utilizat, între altele, lucrarea mea „Datinele noastre la nuntă", şi articolele scrise în franţuzeşte şi tipărite în „Revue des traditions populaires" din Paris, în care şi eu am reprodus material din „Şezătoarea".

„Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten", lucrare aşa de minuţioasă a regretatului Adolf Schullerus (Helsinki, 1928), cuprinde tot ce s'a publicat în „Şezătoarea", în cele 23 volume apărute până la încheierea lucrării.

In fine, ultima lucrare: „Die Sage vom Riesenspielzeug", a d-nei Valerie Höttges (Deutsche Arbeiten der Universität Köln, Jena 1931), cuprinde, reproduse în întregime, toate pasajele din „Şezătoarea", în cari se vorbeşte despre uriaşi. Unul din pasaje este tradus, în nemţeşte, de d-na Hilda Schullerus, din Sibiu, iar celelalte traduse de mine în franţuzeşte.

In „Şezătoarea" am publicat eu un studiu asupra descântecelor noastre. Savantul Arnold van Gennep anunţă, în revista „Mercure de France" (15 Martie 1931), că pregăteşte o traducere în franţuzeşte a acestei lucrări.

In acest chip „Şezătoarea" şi-a îndeplinit, în timp de 37 de ani, o întreită misiune: ca primă revistă de folklor a desmormântat o comoară menită să fie pierdută pe totdeauna, şi a contribuit la desvoltarea interesului pentru culegerea şi cercetarea materialului nostru folkloric; „Şezătoarea" a contribuit, în vremuri grele, la „binecuvântata unire a tuturor Românilor prin strângerea la olaltă a creaţiunilor lor", cum a zis Delavrancea; şi, „Şezătoarea" a făcut să se vorbească despre Români şi despre creaţiile lor populare, peste toată faţa pământului.

„Şezătoarea", şi noi cei cari ne-am adunat în jurul ei, ne-am făcut datoria. Lăsăm acuma locul altora mai tineri şi mai destoinici decât noi, să şi-o facă pe a lor.

Folticeni, 2 Aprilie 1931.

ARTUR GOROVEI.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MUSCA COLUMBACĂ ÎN TRADIȚIA NOASTRĂ POPULARĂ ȘI ISTORICĂ

(CU O PARALELĂ ROMANICĂ).*)

Chestia „Muștei Columbace", care a făcut atâta vâlvă în primăvara lui 1924, când, din peștera de lângă Orșova, unde-și are reședința, a roit asupra întregii Oltenii, până'n Argeș, Muscel, Olt și Dâmbovița, mușcând mortal mii de vite și chiar oameni, are și o latură care poate interesa pe membrii acestei Societăți.

1.—Dl profesor I. Simionescu [1]) releva ecoul pe care primejdioasa jivină îl trezise, din vechiu, în închipuirea poporului din partea locului, citând chiar fragmentul din balada „Iovan Iorgovan", în care se spune că, din capul balaurului răpus de erou,

Mușiță ieșia,
Caii îi mușca,
Boi-i otrăvia,
Plugurile-opria.

Balada, pe care o citează și dl dr. D. R. Olariu prin „Curierul Băilor" din 1 Iunie 1923 (p. 10), după monografia d-rului A. Popoviciu asupra „Băilor Erculane" (Pesta 1872), înfățișează, în adevăr, într'un chip impresionant, dialogul dintre Iorgovan și monstru:

— De m-ei omorî,
Capu-mi s'a 'mputi,
Viermii s'or multi,
Muște-or slobozi,

---

*) Comunicare făcută la „Societatea Etnografică Română" (Cluj), în ședința dela 6 Februarie 1924. (Manuscrisul a fost pus la dispoziția „Arhivei de Folklor" prin bunăvoința d-lui Emil Panaitescu, directorul Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj).

[1]) *Musca Rea,* în ziarul bucureștean „Viitorul" din 13 Maiu 1922.

Calul ţi-a muşca,
De loc va crăpa,
Boi s'or otrăvi,
Plugul s'a opri,
Oameni vor muri!
— Şerpe-afurisite,
Incă porţi cuvinte!
Ţara-oiu învăţa, —
Şi ea m'asculta, —
Fumuri puturoase
Şi din pietre scoase
Ţie ca să-ţi facă,
Şi de muscă scapă;
Calu-mi n'a pieri,
Boi n'a otrăvi,
Plug nu s'a opri,
Oameni n'or muri,
Dar tu mort îi fi!

Am dat versiunea din colecţia de *Poesii poporale din Bănat*, II (Sibiiu 1906) a d-lui E. Hodoş, care subliniază, de asemenea, aluzia la „aşa-numitele muşte columbace" (p. 31), fiindcă ni s'a părut cea mai pregnantă; dar am fi putut lua oricare din variantele, în versuri şi în proză, pe cari le-a adunat de mult, cu admirabila-i sârguinţă, răposatul Sim. Fl. Marian, în capitolul cu acelaşi titlu ca şi foiletonul d-lui Simionescu, din monografia-i despre *Insecte* (p. 332 sqq.[1]), şi în care se vorbeşte de naşterea veninoasei gângănii din „al doisprezecelea cap al balaurului", care, „rămas nezdrobit", „cu o bucată de corp", fuge pe Cerna la vale, intră în Dunăre, se urcă în sus până la *Columbaria*, suie dealul şi se ascunde într'o peşteră" (p. 337).

Acest „Columbaria" e, de fapt, numele vestitei cetăţi *Golubaci* (= *Golumbaci, Columbaci,* „Porumbeni, Hulubeni"), dintre Belgrad şi Severin, pentru care luptase odinioară (ca. 1428) Sigismund al Ungariei cu Turcii şi Brancoviceştii şi după care s'a şi numit în ştiinţă insecta: *Simulia Columbacensis*[2]).

---

[1]) Alte numiri populare ale insectei: *muscă năpraznică, muscă veninoasă* v. şi Ciurea, l. c. mai jos.

[2]) Un studiu ştiinţific asupră-i a dat, în 1909, dl prof. dr. N. Leon. V. şi foiletonul d-lui Secrieriu, din ziarul clujan „Patria" (Iulie 1923), cum şi, mai ales, articolul d-lui I. Ciurea din rev. „Natura" pe Maiu—Iunie, acelaşi an, No. 7—8, pp. 3—8 (unde se dau şi interesante microfotografii şi chipuri în mărime naturală ale insectei).

2.—Legenda arată şi în acest caz, cum imaginaţia populară, impresionată de un fenomen neobişnuit, caută şi află o explicaţie în lumea supranaturală de fantasme ce-i e familiară, cu logica ei specială: numai ca o infernală răzbunare a „balaurului", — monstrul prin excelenţă al basmelor, — se putea concepe apariţia unor atât de vătămătoare lighioane! Şi un interesant „pendant" la legenda românească găsim, d. ex., în legenda sardă despre „Sa musca macedda" (musca măcelărească), publicată de Gino Bottiglioni *(Leggende e tradizioni di Sardegna,* Geneva 1922), în care e vorba de ceva asemănător şi care aminteşte, în acelaşi timp, legendele privitoare la „şolomonarii" fermecători de guzgani:

„Intr'o vară din vremea veche, în toată Sardinia şi mai ales în Iglesias („Igresia"), toată lumea murea şi apăruse năpraznic o muscă ne mai văzută şi ne mai cunoscută, care, când înţepa, ucidea omul. Era musca măcelărească, pe care nime n'o putea distruge, nici măcar rugăciunile făcute la Sfinţi. Intreg oraşul era desnădăjduit, când un om sfânt, mult venerat şi slăvit, zice norodului să se roage şi să-l urmeze, unul după altul, căutând să calce pe urmele lui. Toţi, auzind aşa, îl urmară, făcând un cerc atât de mare, încât îmbrăţişa toată piaţa bisericii. Atunci omul cel sfânt le porunci să micşoreze cercul acela puţin câte puţin, până s'a închis în mijlocul pieţei. Atunci s'a văzut un fapt în adevăr ciudat: toate muştele „macedde", cari erau în aer, se lăsară jos, până făcură o grămadă mare în mijlocul pieţei bisericii. Omul cel sfânt, care, înainte de a face minunea, pusese să se pregătească şepte buţi în piaţă, le umplu atunci, cu lopeţile, de muşte şi, închizându-le bine-bine, le transportă în subterana dela castelul vechiu. In piaţă, de frică să nu mai fi rămas vreun vierme de muscă de-acelea, şi de plăcere, lumea aprinse o focărie, de ţinu trei zile. Dar mântuirea de această muscă nu e sigură, pentrucă, în ziua în care ar reuşi să iasă din nou, va fi sfârşitul lumii şi distrugerea omului." (p. 154 ş. u.) [1])

3.—Există însă, pe lângă aceste date de folklor, şi un document istoric, de un deosebit interes, relativ la „Musca rea": el a scăpat d-lui Simionescu şi celorlalţi, precum — sau pentru că — scăpase răposatului Marian.

Anume, în „Istoria Ţerii Romîneşti dela anul 1689 încoace", tipărită în *Magazinu Istoricu pentru Dacia,* t. V., Radu Popescu

---

[1]) Cf. *ibid.,* p. 25 şi urm., unde numele teribilei insecte *(musca macèdda, machèdda, maghèdda)* e explicat ca „una mosca che fa macello, che mena strage", iar varianta *musca manchedda,* ca „la mosca diabolica" (din *mancu* = sinistro).

(căci el e, probabil, „Anonimul" continuator), însărcinat de Constantin-Vodă-Brâncoveanul, în primăvara anului 1695, „să fie de pază la locu la Cerneţi", unde Domnul însuşi primise poruncă dela Turci „să păzească vadul Dunării care trecea şeicile cu zaherea şi furcatele [1]) cu oşti, cu iarbă şi gloanţe, spre Beligradu", poate înfăţişa, ca un lucru văzut, o icoană a ravagiilor Columbacei:

„...ci Miercuri după Paşti au purces [Brâncoveanul cu ai săi] către Cerneţi, pre zăpadă, cu fân hrănind dobitoacele; care, ajungând la satul Domnului, Brâncovenii, au şezut câtăva vreme, până s'au strâns boiarii, cari era rânduiţi de tabără, şi alte oşti, şi până s'au făcut iarbă verde, hrana vitelor. Şi iar au purces în sus la Cerneţi, însă iar încet, pentru ca să treacă vremea unor muşte veninate ce ies primăvara la Cerneţi, de fac multă pagubă oamenilor în dobitoace; că este între munţii carii taie Dunărea de curmeziş, de iese la Cladova cetate, care au făcut-o Clavdie împăratul, şi la Turnul-Severinului, care l-au făcut Sever împăratul, unde sânt şi picioarele podului lui Traian împăratul, ce au făcut preste Dunăre, se văd *(sic)* că este o piatră găunoasă, [2]) a căruia găunoşitură (gură) este neagră, afumată, ca cum ar ieşi un fum dinnăuntru, de negreşte mărginile găurilor, iar nu este fum, ci în toţi anii primăvara iese un fel de muscă mitutică, care, ieşind din piatră asupra Dunării, multă se înneacă, că, ca un vifor întunecat, se porneşte pre Dunăre în jos, şi ies la câmp la dobitoace, pre care le muşcă, şi le veninează, şi mor, ci cu fum de tufă, de fân îşi păzesc câţiva oameni dobitoacele şi pre ei, că şi oamenii pătimesc rău de muştile acelea, însă nu mor. Ci pentru acestea mergea Domnul încet" (pp. 137—8).

Fără îndoială, tot ca un reflex al baladei populare trebue socotită şi menţiunea Muştei Columbace din James O. Noyes (*Roumania: The Border Land of the Christian and the Turc,* New-York 1858, p. 61): „Din jos de ostrovul Moldova, o enormă stâncă neagră iese din sânul fluviului [Dunării], pe care se spune că un Turc gelos şi-a părăsit mireasa bănuită, zicând către ea: *„Babakai! babakai!"* (pocăieşte-te! pocăieşte-te!), un nume care s'a aplicat stâncii înseşi. Aproape de aceasta este peştera dela *Golumbaţ, unde se crede că Sf. Gheorghe a ucis bălaurul din al cărui trup, şi azi în stare de putrefacţie, purced roiuri de muşte vătămătoare".*

---

[1]) „Fregatele", din turceşte ferqata=catalan. fargata (BARBIER DE MAYNARD, II, 411—2).

[2]) „Peşteră, grotă"; cf., de altfel, şi dubletul toponimic dorohoian: *Movila Găunoasă* şi *Movila-Bortoasă* (GHIBĂNESCU, *Dorohoiul,* Iaşi 1924, pp. 22, 65), în speţă, probabil, nişte *gorgane* s. „kurgane" preistorice (cf. Arhiva-Iaşi, 1924 p. 267).

Menţiunea aceasta prezintă un deosebit interes, nu numai pentru că e, foarte probabil, cea dintâi pomenire americană (autorul cărţii venise prin părţile noastre ca chirurg în armata turcească) a Columbacei, ci şi pentru legătura ce stabileşte între Sf. Gheorghe, omorîtor al „dragonului“, [1]) şi eroul baladei româneşti, — de sigur, datorită interpretării numelui *Iorgovan* ca *Iorgu* (Gheorghe), pe lângă motivul comun.

† *V. BOGREA.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) V. în special: AUFHAUSER, *Das Drachenwunder des Heiligen Georg (Byzantinisches Archiv,* Heft 5).

TREI PROBLEME FOLKLORICE ŞI ASPECTUL LOR ROMÂNESC.*)

În cuvântarea ţinută la adunarea generală a „Astrei" din 1921, dl A. R. Wright, vice-preşedintele Asociaţiei de Folklor din Londra, îşi exprima convingerea, că „cheia pentru o bună parte din istoria europeană se găseşte în trecutul nostru" şi că, studiind manifestările poporului român, „vom ajunge să deslegăm multe probleme ale istoriei umane".[1])

Dacă lucrul e în adevăr aşa, sau dacă părerea învăţatului englez e numai o iluzie generoasă, nu ne aparţine s'o spunem.

Ceeace ni se pare, însă, în afară de orice îndoială e datoria cercetătorilor români de a pune în circulaţie ştiinţifică *aspectul românesc* al problemelor, oriunde el există, — indiferent de valoarea lui relativă.

E, poate, cel mai bun şi mai firesc mijloc de a contribui la mişcarea generală a ştiinţei, rămânând totuşi în cadrul celor mai legitime şi imperioase obligaţiuni naţionale.

Ca o modestă încercare în acest sens trebue considerată şi seria de comunicări mărunte, care începe aici.

1. Pietre-Scrise.

Într'o interesantă comunicare, apărută în „Comptes-rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres" din Paris, pe 1920 (p. 103 sqq.), subt titlul: „Le rocher de *Perescrita*, près de Cenicientos (province de Madrid)", Pierre Paxis explică numele acelei localităţi prin baso-relieful ce împodobeşte faţa de Sud-Est a stâncii: două icoane suprapuse, în josul unei firide, reprezentând un călă-

*) Comunicări făcute la „Societatea Etnografică Română" (Cluj), în anul 1924.

[1]) V. rev. *Transilvania* pe 1921, p. 865.

reţ şi o ceată de fauni, cu o inscripţie aproape total indescifrabilă, fac din ea, în adevăr, o *Piedra-Escrita.*

Câţiva ani mai înainte, Eduard Meyer (*Reich und Kultur der Chetiter,* Berlin 1914, p. 6) observa, că o stâncă sculptată, de lângă Boghaz-chioi (în Anatolia), înfăţişând o lungă procesiune de zei într'un stil cu totul necunoscut până acum, cu inscripţii într'o scriere pictografică sau figurativă (*Bilderschrift)* deopotrivă de necunoscută, se chiamă, la Turcii din partea locului: *Yazyly-Kaja,* „beschriebener Stein". Iar, cu mult înaintea amânduora, celebrul arheolog englez Arthur J. Evans, vorbind,[1]) în opera sa *Scripta Minoa* (Oxford 1909, I, p. 5), despre aşa-numitele *hadjrat mektubat,* „written stones", ale Semiţilor din Nord-Vestul Africei, relevase răspândirea şi importanţa acestor monumente pentru istoria culturii şi în deosebi a scrierii.

Astfel de „Pietre-Scrise" există însă şi la noi.

Evident, nu e vorba de expresia însăşi, întrebuinţată de unii scriitori [2]) ca echivalent popular pentru inscripţiile lapidare: de „piiatra cea scrise" pomenesc, de altfel, din vechiu, documentele noastre (v. N. Iorga, *Studii şi doc.,* XVI, 239), pe când bătrâni cărturari, ca traducătorul lui Herodot (ed. Iorga, p. 119), tălmăcesc obeliscul cu ieroglife prin „stâlp cu slove", iar Muza populară zugrăveşte plastic (col. G. Dem. Teodorescu, p. 555) o „piatră mare [ce] sta trântită, de ciocane ispitită, de veacuri părăginită şi *cu slove râcâită".*

Dar *Piatra-Scrisă* se chiamă „un loc izolat, în Putna, pl. Vrancea, com. Spineşti, unde se află o piatră mare, pe care se află scris, din vechime, numele lui Ştefan-cel-Mare" (v. *Marele Dicţ. Geogr. al României,* IV, 699), şi *Pietrele-Scrise* se chiamă „un loc izolat, în jud. Buzău, com. Vintilă-Vodă, unde se află o mare lespede de piatră cu inscripţiuni indescifrabile din cauza vechimii lor" *(ibidem,* IV, 709; cf. Iorgulescu, *Dicţ. geogr. al jud. Buzău,* p. 447), iar, asupra rostului acestora, evident că numai o cercetare competentă la faţa locului ne-ar putea lumina întru câtva, — fiindcă în

---

[1]) După DON MANUEL GÓNGORA Y MARTINEZ, *Antigüedades prehistoricas de Andalucia,* pp. 65—7 (unde se dau reuşite reproduceri de figuri cu inscripţii de pe Piedra-Escrita de lângă Fuencaliente) şi G. B. M. FLAMAND, *Les Pierres écrites (Hadjrat Mektoubat) du Nord de l'Afrique et spécialement de la région d'In-Sâlah* (Congrès international d'Anthropologie et d'Archéologie préhistorique, Paris 1900).

[2]) V. d. e. PÂRVAN, *Începuturile vieţii romane la gurile Dunării,* Bucureşti 1923, *passim.*

contemporaneitatea lor cu Ştefan-cel-Mare şi legendarii „feciori ai Vrâncioaii" n'am putea crede, cu poporul.

Subsidiar adăugim, că toponimicul *Pietrele-Înfierate*, „o pădure din Prahova" (v. *Marele Dicţ. Geogr.* citat), adecă: „pietrele legate în fiare, în fier", constituind o perfectă paralelă la numele topic italian *Sassoferrato*[1]) (cf. şi lat. *Mons Ferratus*, în Africa romană), — bare de fier se află, de altfel, şi la Perescrita spaniolă, — se referă, probabil, la nişte pietre de hotar, întocmai ca *copacii înfieraţi* din hotărnicia dela 1699, publicată în „Arhivele Olteniei", III (1924), p. 42: „... până în drumu ce vine de la Călugărei în *cerul înfierat*... la locu unde am pus *piatră*, aproape de *gârniţa împletită, înfierată;* de-acolo drept în jos prin *copacii înfieraţi*.... unde am pus *piatră* lângă *gârniţa cea mare înfierată;* de-acolo... în cornu pământului Teiului, unde am pus *piatră* la *gârniţa încinsă;* de-acolo drept la vale, în *ceru cu ulmu înfierat*... la *gârniţa încinsă*... până la *gârniţa îngemănărată*[2])..."

Copacii oferă, în adevăr, un element natural de delimitare, ce apare foarte des în concurenţă cu pietrele, împărţind cu ele, într'un izbitor paralelism, atât rostul, cât şi epitetele: *Pietrei-Râioase*, nume de deal din Tulcea (*Marele Dicţ. Geogr., ad. loc.*), îi corespunde, astfel, *plopul râios* dintr'o hotărnicie dela 1779 (rev. cit., II [1923], p. 465), iar *Pietrelor-Scrise* înseşi le corespunde un *Fagu-Scriptu*, n. de localitate macedo-română (v. Tache Papahagi, *O problemă de romanitate sud-ilirică*, în „Grai şi Suflet", I [1923], p. 93).

2. „Gardul dinţilor".

Ἕρκος ὀδόντων, faimoasa expresie homerică (Iliada, IV, 350; Odiseia, X, 328, etc.), a făcut obiectul unei străvechi controverse: Solon *(fragm.* 26,1) credea că ea nu se referă la buze, ci la dinţi, pe când Eusthatios (ad. *Od.*, I, 64) afirmă că ea ar însemna şi una şi alta.

Reluând problema (v. *Revue des Études Grecques*, XXIX, pp. 275—80 şi *Wochenschrift für klassische Philologie*, 1916, col. 1234), D. C. Hesseling dă dreptate lui Solon: ὀδόντων nu e un genetiv obiectiv, indicând străjuirea dinţilor de buze, ci un genetiv subiectiv, arătând „gardul" format de dinţi, ca o strajă a gurii.

---

[1]) Pentru aşa-zisele *pietre-fitte* ale Sarzilor, v. E. PAIS, *La Sardegna prima del dominio romano*, p. 116.

[2]) Evident însă, că atunci când e vorba de copaci, „înfierarea" se poate înţelege şi altfel decât ca o încercuire cu fier: ca pecetluirea cu fierul ţării („bourul"), de pildă.

Ceeace ne interesează însă aici nu e formularea gramaticală a concluziei, ci documentarea ei etnopsihologică, la care putem, cred, adăugi unele argumente decisive.

De fapt, credința populară despre mortalitatea timpurie a celor cu *strungă,* adecă cu dinții superiori de dinainte depărtați unul de altul, coroborând cu închipuirea sufletului însuși ca un abur subtil și volatil („Hauchseele" a lui Wundt[1]), captiv în trupul de lut ca'ntr'un mormânt (σῶμα-σῆμα) și trebuind reținut ca să nu evadeze, confirmă rostul de „gard" al dinților, prin care nu ies numai tot atât de faimoasele ἔπεα πτερόεντα, „cuvinte înaripate" (cf. *verba volant*[2]), culminând în *irrevocabile fatum* (dela fari, „a vorbi"), ci însuși πνεῦμα *(spiritus)* sau ψυχή *(anima, vita).*

Același sens îl are expresia grecească-modernă μὲ τὴ ψυχὴ 'στὰ δόντια, „with the soul between the teeth" (J. C. Lawson, *Modern Greek Folklore and Ancient Greek Religion,* Cambridge 1910, p. 111), al cărei echivalent românesc n'ar fi însă *a-și lua inima în dinți,* — fiindcă acesta indică mai curând curajul *in extremis,* energia disperării, — ci *a fi cu sufletul în buze* sau *la gură* (v. Zanne, *Proverbele Românilor,* II, 440), adecă „a fi aproape de a-i ieși sufletul": „Deschide gura, ca să-ți ieau sufletul", zice însuși Charon către victima sa (Lawson, *l. c.*).[3]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O dovadă directă, însă că „gardul" homeric se raportă în adevăr la dinții cari-l compun, o găsim în cunoscuta cimilitură a dinților, la Români: Doisprezece *parmaci,* într'al cui ... îi bagi? (Giorge Pascu, *Despre Cimilituri,* I, 186), cum și'n nu mai puțin cunoscutul dicton satiric la adresa celor cu dinții rari: „Ai dinți în gură, ca *parii* la curătură" (Zanne, *o. c.,* II, 116).

Ca și *parii* cari servesc în de obște la facerea gardului, *parmacii* înseamnă, cum se știe, propriu: „ostrețele, zăbrelele", ce alcătuiesc *parmaclâcul* (balustrada, cerdacul, grilajul, incinta, îngrăditura). Metafora, care definește șirul dinților ca un „gard" (ἕρκος) al

---

[1]) Cf. rom. *suflet-suflare,* lat. *spiritus-spirare,* gr. ψυχή — homeric ψύχω „suflu, răsuflu, respir", apoi *animus* „suflet" — ἄνεμος „vânt", θυμός „suflet" — *fumus* „fum". Alte exemple în același sens aduce Ov. DENSUSIANU în *Grai și Suflet,* II' (1925), p. 5.

[2]) Cf. încă rom. *gură-spartă,* ngr. ἀθυροστομία, „vorbărie", lit.: „gura fără ușă", cum și cunoscutul cuvânt al Scripturii: „Pune, Doamne, pază (strajă) gurii mele și ușă de îngrădire împrejurul buzelor mele!"

[3]) Pentru varianta sau mai bine zis echivalentul lat. *mihi anima in naso esse* (Petroniu, 62), gr. καρδίη δὲ ῥινὸς ἄρχις ἀνέβαινε *(Anacreontica),* cf. și A PHILIPPIDE *(Viața Românească,* X [1916], p. 179, completând pe P. PAPAHAGI *(Parallele Ausdrücke,* p. 147).

gurii, e, prin urmare, populară iar aceasta curmă, socotim, orice controversă savantă asupra sensului expresiei.

3. Uciderea bătrânilor.

Oricât ar repugna lucrul mentalității noastre moderne, e sigur că anticii au practicat, nu numai „expunerea" pruncilor diformi [1]), ci și suprimarea bătrânilor infirmi: *depontani senes* appellabantur, qui sexagenarii de ponte deiciebantur" (Paulus ex Festo, ed. Lindsay, p. 66), „*sexagenarii per pontem* mittendi" (Verro, apud Nonium, p. 523,20 [2]) sunt evidente aluzii la obiceiul de a arunca în Tibru pe acești „argei" în carne și oase; iar, cine vrea mărturii grecești, poate găsi destule la Schrader-Nehring (*Reallexicon der indogerm. Altertumskunde*, subt „Alte Leute").

Interesant de observat e însă, mai cu seamă, procesul de dispariție treptată, paralel cu progresul îmblânzirii moravurilor, a acelei practice barbare. Și, din acest punct de vedere, tipic e însuși cazul *Argeilor* pomeniți, al Argivilor (Grecilor) vrăjmași ai Troii, pe cari „Troica Roma", răzbunătoare, se mulțumia să-i înnece *in effigie,* subt forma unor manechini de papură (Varro, *De lingua lat.*, VII, 44), după ce odinioară îi înnecase în original, — potrivit aceluiași sistem de eludare prin surogate a unor datine învechite ce nu mai corespundeau împrejurărilor vieții și spiritului vremii, care substituia victimelor înseși imaginea lor simbolică, de aluat sau metal prețios [3]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

[1]) E și părerea, autorizată, a lui WILAMOWITZ-MOELLENDORFF *(Hellenistische Dichtung in der Zeit des Kallimachos,* Berlin 1924, I, p. 83, n. 1): „Wie hätten die Zuschauer dann den Pataikos des Menander ertragen? Wer vollends an die Sklavenkinder, die es geben musste, denkt, gibt sich die Antwort auch ohne Beweisstellen. Wo sind sie denn geblieben"?

[2]) Cf. OTTO, *Die Sprichwörter der Römer,* s. v. *sexagenarii,* și CICERO, *Pro S. Roscio Amerino,* c. XXXV, § 100, cu comentariul lui Landgraf. — Recenta încercare a lui TH. BIRT *(Pontifex und sexagenarii de ponte,* în „Rheinisches Mus. f. Philologie" din 1926, p. 115 sqq.) de a proba, în legătură cu gr. γεφυρίζειν și un pasagiu din Catull (c. 17), că bătrânii nu erau înnecați, ci numai aruncați în glumă de pe pod, ca unii ce nu puteau lua parte activă la popularul „joc pe pod" ritual, nu e convingătoare.

[3]) „Ainsi s'accordaient le culte des survivances, le respect de la forme et les exigences de la vie. De tels détours sont fréquents dans la religion et le folklore: on substitue des gâteaux de forme animale aux victimes prescrites, des moutons appelés cerfs aux cerfs requis par le rituel, des mannequins à des victimes humaines", — scrie răposatul păr. P. LEJAY, în a sa recentă *Histoire de la littérature latine, des origines à Plaute,* publ. par L. Pichard (p. 65 sq.) prima operă de acest fel, care dă folklorului toată atenția cuvenită.

Bibliotecă ROMÂNIA

Mai vrednic de atenţie încă ni se pare ecoul sufletesc al abolirii obiceiului, în popor — şi aici se adauge literatura noastră populară, ca un nou izvor important.

Bernhard Schmidt *(Griechische Märchen, Sagen und Volkslieder,* p. 26) relevase, după Vretòs (Ἐθνικὸν Ἡμερολόγιον pe 1867, p. 97), motivul acestei părăsiri, aşa cum îl atestă tradiţia din insula Hydra, unde numele unei stânci, Ζασιᾶς, perpetuiază amintirea crudului obiceiu, ca şi „Stânca-Moşnegilor" (ὁ Γεροντόβραχος) de aiurea: pe când era pus în coş, spre a fi aruncat, de către propriul său fiu, bătrânul îi zise acestuia: „Păstrează bine coşul, fiul meu, pentru ca, atunci când vei fi ca mine, şi copiii tăi să-l poată întrebuinţa", — cuvinte ce au zguduit adânc sufletul fiului şi au adus lepădarea obiceiului.

Acelaşi motiv apare însă, nu numai în acea „Geschichte aus der Römerzeit" din colecţia de basme româneşti a fraţilor Schott [1]), în care moşneagul cruţat scapă populaţia de un monstru, ci şi în interesanta legendă suceveană, întitulată: „Când se tăia[u] oamenii cei bătrâni" şi apărută în rev. *Şezătoarea* din 1894, p. 110 sq., unde se povesteşte cum, pe un timp de cumplită foamete, un bătrân, ascuns de un fiu mai cu inimă, dădu sfatul să se are drumurile şi, din seminţele căzute pe ele, răsări recolta mântuitoare, iar Stăpânirea, aflând de aceasta, rândui ca pe viitor să nu se mai taie bătrânii.

† *V. BOGREA.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) *Walachische Maercher*, Stuttgart u. Tübingen 1845, p. 152 sqq.

CONTRIBUȚIE LA CRONOLOGIZAREA ȘI GENEZA BALADEI POPULARE LA ROMÂNI.

Partea I: **Cronologizarea.**

Cap. I. *Considerații generale.*

Stabilirea timpului când au luat naștere anumite creații populare sau când s'au petrecut anumite evenimente cântate de acestea, în special pentru epica în versuri — care e mai databilă ca alte producții ale folklorului — nu s'a făcut până azi la noi nici în total și nici în parte. Ba nici măcar încercări serioase în această direcție nu avem. E drept, în general, în ce privește produsele folklorice ale oricărui popor, nu numai că nu poate fi vorba de o cronologizare precisă, dar de cele mai multe ori nici chiar aproximativă. A avea astăzi pretenția unei cronologizări bine stabilite în acest domeniu, înseamnă a ne întoarce cu zeci de ani în urmă la utopiile cercetătorilor din faza romantică a studiilor folklorice, când literatura populară era considerată drept un izvor istoric de mare preț, pe baza căruia se credea că se pot reconstitui date și fapte neînregistrate aiurea.

Această mentalitate neștiințifică a dispărut în Europa în a doua jumătate a sec. XIX; la Români însă ea a durat mai mult ca aiurea, până în sec. XX. Ca un reprezentant tip al ei e destul să-l amintim pe Nicolae Densusianu, care, nu mai devreme decât în anii 1893 și 1895, lansând cunoscutele sale chestionare, avea naivitatea să-creadă că poate reconstitui din tradiția orală istoria originilor poporului român până la anul 600 d. Ch.! In acest scop el înșiră, după date istorice, o nesfârșită listă de popoare cari au locuit Dacia sau au venit în atingere cu ea încă înainte de ocuparea ei de Romani[1]), precum și în timpul stăpânirii romane, apoi o listă de zeități

[1]) N. DENSUSIANU, *Cestionariu despre tradițiunile istorice și anticitățile țerilorŭ locuite de Români.* Partea I (Epoca până la a. 600 d. Chr.) București 1893, p. 11—12.

dace[1]), alta de nume de regi şi căpetenii antice[2]), de cetăţi dace[3]), apoi în epoca romană o listă de numiri de împăraţi romani[4]), în fine pentru perioada primelor invazii barbare, numiri de popoare năvălitoare[5]), etc. Toate acestea spre a servi de orientare publicului către care se adresau chestionarele. Răspunsurile primite n'au fost de natură a dezamăgi pe autorul chestionarelor, cum ar fi fost de aşteptat. Corespondenţii săi, în cea mai mare parte preoţi şi învăţători, nepregătiţi pentru a răspunde cu probitatea ştiinţifică cerută de asemenea împrejurări, au izbutit să mistifice, foarte adesea în chip conştient, pe N. Densusianu, comunicându-i răspunsuri inventate de fantazia lor, bine înţeles în sensul indicaţiilor ce li se dăduse prin chestionar! Astfel, acesta, după doi ani dela răspândirea primului chestionar, complet iluzionat că şi-a ajuns scopul, ne face următoarea entuziastă comunicare pe baza materialului primit:

„Răspunsurile primite la Partea I a Cestionariului publicatŭ în a. 1893 aŭ întrecutŭ tóte aşteptările nóstre. Prin aceste răspunsuri s'a constatatŭ că *în amintirile poporului românŭ există încă o mulţime destulŭ de însemnată de tradiţiuni istorice importante, nu numai din epoca daco-romană, dar chiar şi din ciclulŭ legendelor vechi istorice formate pe pământulŭ Italiei*"[6]).

Dar N. Densusianu s'a mistificat chiar el însuşi pe sine, căci iată ce ne spune despre propriile sale investigaţii în acest domeniu:

„Călătoriile mele prin diferite părţi ale Transilvaniei, prin Ţara Românească şi Moldova, cercetările ce le-am făcut eu însumi în casele ţăranilor şi în colibele păstorilor, m'au convins pe deplin că *în poporul nostru există încă o mulţime vastă de reminiscenţe istorice din epoci foarte îndepărtate. Până astăzi am adunat noi înşine din gura poporului o mulţime de tradiţiuni istorice, care se referă la trei epoci principale: la epoca dacă, la epoca dominaţiunii romane, precum şi la timpul invasiunei barbarilor . . . Mai mult, am aflat în poporul ţăran tradiţiuni vechi care se refer nu numai la ţările aceste, dar care se raportă şi la ţările mame, de unde au venit coloniile romane, tradiţiuni care merg şi mai departe de epoca coloni-*

[1]) *Ibid.* p. 14.
[2]) *Ibid.* p. 15.
[3]) *Ibid.* p. 15.
[4]) *Ibid.* p. 24—5; 51.
[5]) *Ibid.* p. 47.
[6]) N. DENSUSIANU, *Cestionariu* . . . Partea II, Iaşi 1895, p. 4.

sărei Daciei şi pot zice chiar până în epoca primilor regi ai Romei . . ." [1])

N. Densusianu este profund convins că „noi suntem înconjuraţi de toate părţile de o mulţime de fragmente din legendele şi tradiţiunile vechi istorice, încât putem zice că *în poporul român ţăran se găsesce astăzi mai multă istorie veche naţională povestită de bătrâni, decât se propune în toate şcoalele noastre*".[2])

Apoi el recomandă la tot pasul — în introducerile cu cari îşi precedează chestionarele sale — tradiţiile populare, ca pe „*arhivele naţionale ale poporului român*" [3]) sau ca pe o „*fântână istorică*" [4]) ce posedă o „valoare reală" şi care are „mai mult *fond ştiinţific* decât toate ipotesele învăţaţilor"[5]).

Socotim că aceste citaţii ne dispensează astăzi de orice comentar. Ele caracterizează o întreagă epocă — aceea a primelor mişcări folklorice — atât la Români, cât şi în toate ţările Europei. Dacă asemenea păreri s'ar fi dovedit măcar în parte ca adevărate, de sigur, cronologizarea poeziei epice populare ar fi nu numai posibilă, ci şi uşoară de făcut. Dar această iluzie a căzut curând, în urma probelor neizbutite de a se culege date istorice din tradiţiile orale ale poporului. Şi cu drept cuvânt: amintirea timpului în memoria colectivităţii primitive îşi are limita ei maximă, pe care unii folklorişti, cum este Van Gennep d. ex., au căutat chiar s'o determine cu exactitate, stabilind că „amintirea unui fapt istoric nu se păstrează la colectivităţile ce nu fac uz de scris, decât un răstimp de cinci până la şase generaţii, adecă 150 de ani în mijlociu şi 200 de ani maximum"[6]). La Poloni, profesorul Bystroń găseşte că cele mai vechi amintiri istorice în cântecul popular sunt în legătură cu războiul suedez [7]) (1655) şi cu asediul Vienei [8]) (1683); deci ele nu se ridică mai sus de jumătatea secolului XVII, deşi poporul le simte cu mult mai vechi. Prin urmare şi de aici aflăm că limita maximă a memoriei populare fluctuiază cam între 200 şi 250 de ani. Peste această limită aproximativă, evenimentele ce formează subiectul tradiţiilor şi legendelor populare s'ar confunda cu altele mai nouă ori mai vechi, personajele s'ar amesteca şi ele, orice detaliu care ar fi putut sluji la

[1]) N. DENSUSIANU, *ibid.* Partea I, p. 4.
[2]) *Ibid.* p. 4—5.
[3]) *Id.* Partea II, p. 4.
[4]) N. DENSUŞIANU, Partea I, p. 5.
[5]) *Ibid.*
[6]) A. VAN GENNEP, *La formation des légendes.* Paris 1910, p. 163.
[7]) JAN ST. BYSTROŃ, *Historija w pieśni ludu polskiego.* Kraków 1925, p. 24.
[8]) *Ibid.* p. 36.

o precizare a timpului ori locului, — sau adesea chiar întreaga legendă — ar cădea cu necesitate în uitare. In ce priveşte această limită maximă, faţă de care păstrăm toate rezervele, ea poate fi verificabilă — deşi cu multă aproximaţie în plus sau în minus — deobiceiu pentru acele evenimente istorice cari circulă subt formă de tradiţie orală neartistică. Însă din moment ce ele se cristalizează în creaţii de valoare estetică, vitalitatea lor este cu mult mai mare.

Totuşi, dacă în cazul acesta un eveniment, real la origine, şi-a asigurat o lungă durată, cronologizarea lui este cu mult mai grea — dacă nu chiar imposibil de făcut — decât la tradiţiile cari circulă în formă neartistică, ceeace se datoreşte atât formelor generale la cari ajung producţiile poetice, cât şi amestecului fantaziei care preface elementele prime ale tradiţiei orale făcându-le de nerecunoscut, iar timpul eliminându-l adesea cu totul. Nu trebue uitat de asemenea covârşitorul rol pe care îl joacă în producţiile folklorice *adaptarea,* ce se manifestă subt cele mai felurite aspecte, fiind condiţionată de multiple împrejurări. Astfel, ea se exercită deopotrivă asupra *întâmplărilor* şi *eroilor,* ca şi asupra *spaţiului* şi *timpului* în cadrele cărora se petrece acţiunea, ceeace are drept rezultat că adesea, chiar când creaţia populară ne oferă vreunul din aceste elemente cu precizie, nu putem fi absolut de loc siguri că e în adevăr vorba de cutare timp, cutare localitate sau cutare personaj.

Ar rămânea putinţa de cronologizare pentru producţiile ce se referă la evenimente de proaspătă amintire, ceeace de altfel nici nu oferă prea mare interes, asemenea evenimente fiind uşor databile pe alte căi. Pentru timpurile mai vechi, a ţine linia celor mai largi aproximaţii, sau de cele mai multe ori, a socoti imposibilă orice încercare de precizare a timpului când vor fi luat naştere anumite creaţii folklorice, este atitudinea cea mai prudentă. Datorită mijlocului oral de transmisiune al literaturii populare, care se bazează exclusiv pe memorie, dela o vreme se şterge din amintirea poporului orice amănunt care ar putea sluji la fixarea evenimentului cântat, în timp sau în spaţiu.

Dintre creaţiile populare sunt unele cari trebuesc excluse cu totul dela orice probă de cronologizare a lor sau a evenimentelor despre cari ele tratează. Intre acestea intră aproape toate producţiile genului liric — cu foarte rari excepţii —, apoi din genul epic basmele, snoavele, cea mai mare parte din legendele cu fond miraculos — în special cele etiologice. Se 'nţelege, cu atât mai mult trebuesc lăsate la o parte acele producţii folklorice în cari intelectul domină, ca proverbe, ghicitori. Deasemenea nu ne putem opri cu folos nici la cântecele (sau recitativele) ce însoţesc diferite datini,

cum sunt d. ex. colindele; acestea deşi în mare număr aparţin genului epic, totuşi nu pot fi ţinute decât foarte rar în seamă şi procedând cu o extremă prudenţă, deoarece nicăiri poate adaptarea n'a operat prefaceri mai mari ca în această specie folklorică.

Cele cari prin natura subiectului lor şi prin aceea că povestesc despre eroi şi fapte ce dau iluzia realităţii, ispitind cel mai mult pe cercetător, sunt anumite producţii epice atât în proză cât şi în versuri. În proză avem *tradiţia orală* în forma ei cea mai rudimentară precum şi *o specie de legende*, ce se referă la evenimente şi personaje istorice sau la întâmplări mai mărunte de domeniul realităţii, legende pe cari, din acest motiv le putem numi *realiste*.

In versuri, *balada populară* oferă, din toată epica primitivă, cele mai multe şanse de a duce la oarecari rezultate în direcţia unor astfel de cercetări. Dar şi aici, ca şi în alte domenii ale folklorului, trebue să ţinem seamă de mulţime de împrejurări cari au putut surveni: de împrumuturi de motive streine, de la vreun popor vecin sau internaţionale, cari circulă în toată libertatea pe cuprinsul întregului nostru continent şi chiar în afară de el, apoi de creaţii ce aparţin cu totul fantaziei populare, de diferite contaminaţii, substituiri, adaptări, cari fiecare în parte sau asociate mai multe, contribuesc a schimba forma iniţială a întâmplărilor, făcând totodată ca *nici timpul pe seama căruia sunt puse, să nu mai corespundă celui real*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar, de obiceiu timpul joacă cel mai puţin rol în producţiile populare de orice fel şi chiar în balada populară, el este tratat ca ceva cu totul secundar. Menţionarea lui subt forma precisă de „anul cutare" nu apare niciodată în creaţiile folklorice pure.

Este adevărat, la Poloni, în poeziile pe cari prof. Bystroń le-a adunat şi le-a cercetat spre a arăta ce fel se oglindeşte „istoria în cântecul poporului polonez" — precum sună titlul studiului său — găsim unele cântece unde timpul este menţionat foarte precis, d. ex.:

„*Sześćdziesiąty szósty roczek* cały krwią zalany . . .[1])"
sau aiurea:
„Pamiętacie chłopcy *rok czterdziesty szósty*
Jakeśmy to panów bili w same mięsopusty . . . ?[2])"

---

[1]) „*Anul şaizeci şi şase* (1866) a fost tot scăldat în sânge . . ."
BYSTROŃ, *op. cit.* p. 104.

[2]) „V'aduceţi aminte, băeţi de *anul patruzeci şi şase* (1846),
Când am bătut pe boeri chiar în ziua de lăsatul secului? . . ."
Ibid. p. 100.

Dar nici prima poezie şi nici chiar a doua — care dă aparenţa unei mai mari autenticităţi folklorice — nu sunt curat populare, după cum de altfel nu sunt de provenienţă populară marea majoritate a cântecelor citate de Bystroń, la Poloni aproape neexistând o baladă populară în sensul adevărat epic al cuvântului. La Slavii la cari epica populară în versuri este bine reprezentată, şi la Români deasemenea, nu vom întâlni astfel de determinări a timpului la care s'a petrecut evenimentul cântat. In general în balada populară pură, timpul — dacă este redat subt vreo formă oarecare — el apare mai totdeauna în chip indirect, anume, fiind sugerat de vreun eveniment, mai mult sau mai puţin cunoscut istoriei sau de vreun personaj. Aşa că numai dacă putem determina cronologia evenimentului sau personajului izbutim a ajunge şi la cronologizarea aproximativă a poeziei. Dar nici un astfel de procedeu nu-i sigur, fiindcă evenimentele şi personajele pot să fi suferit mutări în vreme sau înlocuiri, datorită diferitelor adaptări la cari e supusă balada în circulaţia ei orală. Procedeul acesta poate fi aplicabil numai în urma cercetării comparative a unui însemnat număr de variante, cari toate sau în majoritate, artrebui să aibă comun acel personaj sau eveniment istoric.

Dar balada populară — ca şi în general toată literatura poporului unde noţiunea de timp apare măcar cât de vag — oferă cele mai mari dificultăţi în ce priveşte stabilirea de date, prin aceea că în ea, poporul manifestă uneori *tendinţa de a actualiza* fapte petrecute într'un trecut îndepărtat, iar pe de altă parte, alteori, *tendinţa de a arhaiza* întâmplări relativ recente[1]).

Aceste două tendinţe antitetice sunt deasemenea în bună parte un produs al adaptării. Motive, cari cu toată vechimea lor, plac poporului — nu şi-au pierdut adecă, caracterul de actualitate faţă de anumite colectivităţi rustice, prezentând încă interes pentru ele — continuă a fi date drept contemporane cu cei cari le cântă. Aici însă, uneori, mai poate fi vorba şi de o fidelă conservare a formei iniţiale a cântecului, care chiar dela plăsmuirea lui va fi prezentat evenimentele ca actuale.

Tendinţa de actualizare însă este de cele mai multe ori o manifestare a lirismului în literatura populară, de aceea şi apare ea cel mai puternic în lirica poporului. De ex. doine de existenţă multiseculară şi cari la origine au fost inspirate tot din anumite întâmplări reale — deşi aici acestea joacă un rol foarte redus — dau totdeauna ca actual restrânsul lor conţinut de fapte.

---

[1]) VAN GENNEP, *(op. cit.* p. 166), vorbind despre legendele istorice, spune foarte plastic că ele „îmbătrânesc" sau „întineresc" faptele.

Această tendinţă lirică prin excelenţă, nu rămâne numai în cadrul poeziei lirice populare, ci *invadează şi genul epic*, unde are ca efect de a înviora povestirea şi de a deştepta şi mai mare interes pentru ceeace se cântă.

Tendinţa de arhaizare, care apare cel mai frecvent în balada populară, se datoreşte atât faptului că anumite evenimente — de accepţiune mai puţin generală — deşi legate de o dată nu prea depărtată de prezent, totuşi ele sunt simţite de popor ca ceva deosebit de timpul lui.

In afară de aceasta, *fenomenul arhaizării se datoreşte mai ales unui special impuls de a poetiza povestirea baladei:* această distanţare în timp este singura care permite în gradul cel mai înalt intervenţia fantaziei spre a împodobi motivele luate la obârşie din viaţa reală.

Tendinţa de a arhaiza este o manifestare specific epică, şi poate cea mai caracteristică pentru acest gen poetic. In domeniul baladei populare această tendinţă vine uneori să împingă cadrele timpului până la vagul neguros al atmosferei basmului.

Aceste două tendinţe constituesc izvorul cel mai important a tot felul de anacronisme, cari abundă în balada populară. Anacronismele de natura aceasta nu lipsesc nici chiar în producţiile semipopulare — cari adecă au fost la origine create de cineva ştiutor de carte, după unele modele literare şi apoi răspândite în popor — deşi aici ne-am aştepta la o justă precizare a timpului. Un astfel de exemplu — de timpul arhaizării — aflăm în studiul lui Bystroń, într'un cântec religios, unde este vorba despre asediul Vienii (1683):

„Posłuchajcie, ja Was proszę,
O wojnie tureckiej,
Trzysta lat temu minęło,
Jak z królem Sobieskim . . ." [1])

Precum se vede, aici, evenimentul istoric este îndepărtat în trecut cu o sută de ani; dacă se ia în consideraţie însă timpul când a fost pus întâia oară în circulaţie cântecul, atunci arhaizarea apare şi mai mare. Dar, în epica poporului, anacronismele nu-şi au numai această origine, ele nu apar adecă numai subt aceste două aspecte — al apropierii sau îndepărtării de prezent a datei când au avut loc anumite fapte sau când au trăit anume personaje, fenomen da-

[1]) BYSTROŃ, *op. cit.* p. 41: „ . . . Ascultaţi vă rog
Despre războiul turcesc,
Au trecut trei sute de ani de-atunci,
De când cu regele Sobieski . . ."

torit amintitelor mobile psihice —; *ci își iau naștere adesea în puterea de atracție ce o exercită unii eroi populari foarte cunoscuți asupra altora mai mărunți din alte epoci, precum și în acea exercitată de unele evenimente cari au lăsat o mai adâncă impresie în sufletul popular, asupra altora nu așa de răsunătoare, mai vechi sau mai nouă decât ele.* In consecință, în balada populară, se întâmplă destul de adesea ca eroi cari au trăit în epoci îndepărtate unii de alții, să apară drept contemporani; deasemenea, evenimente ce s'au petrecut la distanțe mari în timp unul de altul, sunt asociate de popor și puse pe seama aceleiași date. Sau încă, se mai poate întâmpla ca un eveniment oarecare să-și schimbe data datorită faptului că s'a desprins de eroul de care era legat la origine — de cele mai multe ori din cauză că acela s'a șters cu totul din amintirea colectivității primitive — spre a-și lua ca personaj principal un alt erou, trăitor în alte vremi. *Anacronismele de tipul acesta, ca și toate în genere de altfel, își găsesc explicația în primul rând în infidelitatea memoriei colective, care nu poate reține nimic precis din ceeace înregistrează.*

Pe lângă aceste fenomene folklorice în legătură cu timpul, mai trebue să-l amintim și pe cel al *dispariției:* după trecerea unei perioade de câteva secole, poporul nu numai că poate pierde amintirea evenimentului, ceeace face ca noțiunea de timp să se șteargă cu totul din baladă, dar *chiar însăși balada al cărei subiect îl forma acel eveniment, se întâmplă să dispară* fără urmă. Acest *fenomen de totală dispariție a produsului folkloric* se datorește:

a) ori *faptului că acesta a fost inferior din punct de vedere estetic altora similare,* din care cauză, în lupta unei selecții naturale, pe baza gustului poetic popular, a trebuit să cadă învins, ceeace a făcut ca circulația lui să se restrângă tot mai mult și în cele din urmă să fie uitat complet.

b) ori faptului că *tema acelui cântec epic fiind prea indisolubil legată de un anumit moment din trecut sau de anumit personaj, a rămas inadaptabilă pentru timpuri mai nouă* sau pentru alte personaje, după ce cel dela origine va fi căzut în uitare. Cântecul deci a dispărut fiindcă dela o vreme n'a mai fost simțit prin nimic ca actual și fiindcă nici măcar în raza fenomenului arhaizării n'a putut cădea; deoarece și aici chiar, se cere un anumit simț de actualitate.

c) ori ambelor cauze de sub *a)* și *b)* întrunite.

Iată din ce motive, multe cântece bătrânești au dispărut cu totul înainte de începutul acțiunii de colectare a producțiilor folklorice la Români. In acele balade dispărute, va fi fost desigur vorba

despre anumite personaje istorice — în special unii voivozi foarte populari — sau despre anumite evenimente relativ la cari e de mirare că epica noastră populară se arată complet mută.

Conservarea baladei populare bazându se numai pe memoria cântăreţilor şi a colectivităţii rustice în mijlocul căreia ea este cântată, iar această memorie — chiar în cazul când e foarte ageră — fiind în imposibilitate de a reproduce fidel multă vreme o anumită temă, rezultă de aici prefaceri de tot felul manifestate în special prin nesfârşitul număr de variante ale cântecului, formate în acelaşi timp şi subt auspiciile bogatei imaginaţii populare. Dar aceste prefaceri sunt cu atât mai mult în dauna elementului istoric, cu cât purtătorii creaţiei folklorice se deosebesc extrem unii de alţii din punct de vedere al memoriei, puţini posedând această facultate foarte vioaie, la cei mai mulţi ea arătându-se a fi mediocră sau chiar slabă.

Cântecul bătrânesc — în special când e transmis prin unii cântăreţi ca aceştia din urmă — va avea numeroase lacune, cari vor duce sau la:

1. *Simplificarea temei iniţiale,* fără ca prin aceasta cântecul să sufere prea mult în unitatea lui, — sau:

2. lacuna va fi completată cu ajutorul *fantaziei* — sau:

3. " " " " " " *altor motive analoage pe cari balada le va atrage în contaminaţie de aiurea,* din alte domenii folklorice — adesea aparţinând altor vremi — sau:

4. lacuna fiind prea mare, iar balada populară, în circulaţia sa orală neîntâlnind cântăreţi cu talent poetic cari s'o completeze prin inventia lor sau prin contaminări cu motive streine-îşi ştirbeşte unitatea şi va continua să circule *subt formă de fragment,* aşa cum au fost înregistrate de culegătorii noştri multe cântece bătrâneşti.

5. Dela o vreme, cântecul în formă fragmentară cade în desuetudine *ieşind* astfel, în chipul cel mai natural, *din circulaţie;* sau în cel mai bun caz *va fi atras în contaminare de alt cântec bătrânesc, care-l va reduce la un simplu motiv secundar,* subordonat într'o acţiune streină cu totul adesea celei în care se afla la origine.

Pe această cale deci, nu numai că *balada populară se depărtează foarte mult de forma ei iniţială prin pierderile de motive sau date istorice ce sufere, sau prin transformarea lor datorită stratificărilor de motive şi date streine, din diferite timpuri, peste tema dela origine, dar chiar ajunge la amintitul fenomen de completă dispariţie.*

În consecinţă *balada populară nu poate decât în chip cu totul*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

excepțional constitui prin ea însăși un izvor de valoare documentară pentru istorie. A ne lua după aparențele ce aflăm în ea, înseamnă a cădea foarte ușor victima iluziei. *Spre a evita erori grave în reconstituiri de natură istorică pe baza ei, se impune să ne slujim în același timp și de alte documente de control în afară de ea. In principiu, a considera balada populară singură drept izvor istoric valabil, dacă nu înseamnă chiar totdeauna o greșeală sigură, este în orice caz întotdeauua cea mai mare imprudență.*

Și ca să mai adăugăm încă un argument la cele discutate, spre a dovedi această afirmație, vom aminti că nu numai în poezia populară, ci și în cea cultă, și chiar în artă în general, motivele din viața reală, cari au slujit drept izvoare de inspirație pentru o operă oarecare, dispar cu atât mai mult în acea operă prin partea lor ocazională, cu cât arta este mai desăvârșită. Ele capătă un caracter de universalitate, care face că ceeace se exprimă în anume operă — sau în cazul nostru, ceeace se povestește în cântecul bătrânesc — se potrivește pentru orice timp și orice loc și chiar pentru orice personaj-tip, ce simbolizează o anumită însușire eroică.

Și dacă o astfel de baladă populară are o necontestată valoare documentară, aceasta este de natură psihologică și estetică, iar nicidecum istorică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A căuta elemente realiste istorice în poezia populară — în cea perfectă — e tot una ca și cum dintr'o poezie cultă, deasemenea desăvârșită, d. ex. în „Luceafărul" lui Eminescu, ai vrea să afli direct dintr'însa din ce împrejurări reale a fost inspirată și cari sunt personajele cari corespund la origine lui Cătălin și Cătălinei. E tot atât de greu uneori, sau, mai exact, tot atât de imposibil.

Producțiile poetice au cu atât mai mare valoare de document pentru realitatea al căror ecou sunt, cu cât sunt mai slabe, ca realizare artistică. Insă acestea sunt cele mai puțin viabile, fiindcă gustul estetic al poporului nu le selectează. Pierind în scurt timp după nașterea lor, înseamnă că ele nu pot aduce servicii istoricului politic sau social, decât pentru o epocă foarte apropiată de cea contemporană, ceeace nu e de loc de mare preț.

Însă dintre cântecele bătrânești *ce reprezintă perfecțiunea artistică a genului,* extrem de puține sunt acele cari să ne poată îngădui a stabili cronologia evenimentelor povestite de ele sau chiar a apariției acelor cântece, pe baza evenimentelor cântate.

În afară de discutatele motive, cari îngreuiază cronologizarea baladei populare, mai trebue ținut în seamă și faptul că *aceasta cântă de predilecție evenimente neistorice, adecă nedatabile.* Nu ne putem aștepta la reflectarea evenimentelor de adevărată importanță istorică

în literatura populară, de vreme ce *poporul de jos, în general, n'a luat parte conştient la crearea istoriei ţării lui.* Poate nicăiri nu e mai caracteristic aceasta ca la Poloni, unde faptele cari alcătuesc ceeace se chiamă „stricto sensu" istoria statului lor, se datoresc aproape exclusiv nobilimei[1]). Numai rar ajungea vreunul din aceste evenimente la urechile poporului, care nu era de loc amestecat în ele, putând avea astfel oarecare răsunet în vreo creaţie folklorică.

Aşadar, concluzia la care ajugem, în urma acestor consideraţii, e că *balada populară este un izvor foarte puţin demn de încredere în ce priveşte stabilirea de cronologii pe baza ei. Aceeaşi constatare facem şi asupra determinării locului şi eroilor, cari se schimbă aproape dela o regiune la alta, şi în genere asupra oricăror date istorice ce ar vrea cineva să reconstituiască din epica populară în versuri.* Relativ la aceasta, cad de comun acord toţi cercetătorii serioşi, cari, la popoare anumite, sau în general, au studiat-o din acest punct de vedere, în special în secolul XX; toţi se arată foarte sceptici când e vorba de valoarea istorică a datelor culese din epica populară. La Români, prof. N. Iorga, în studiul său „Balada populară românească" — o conferinţă ţinută la Văleni, se pare, unde el vrea să schiţeze originea şi ciclurile ei, intenţie pe care şi-o exprimă în subtitlu — este singurul care, în legătură cu originea baladei stabileşte şi unele cronologii.

Nu e locul să insistăm aici pe larg asupra lor. Conferinţa aceasta faţă de subiectul vast ce îmbrăţişează, nu este decât o schiţă, care cu toate controversele sau chiar contestările pe cari le-ar suscita, îşi are meritul că se încearcă a da directive pe căi neumblate[2]).

Aici însă Iorga se ocupă numai incidental cu cronologizări; încercarea sa e de ansamblu, nu are de obiect anumite cântece bătrâneşti în special, a căror geneză s'o urmărească în legătură strânsă cu cronologizarea lor. Socotim însă că drumul ce va putea duce la o cronologizare de ansamblu pentru toată epica noastră populară în versuri, va trebui să fie susţinut de cercetări speciale asupra cântecelor mai importante sau măcar asupra fiecăruia în parte dintre ciclurile ce se reliefează mai proeminent în domeniul cântecelor noastre bătrâneşti. Vom avea aici de stabilit o cronologie aproximativă, însă aceasta nu trebue deloc să ne deconcerteze. De fixări precise nu poate fi vorba, mai ales în ce priveşte ciclurile, a căror geneză se întinde adesea pe epoci de câteva secole.

Cronologizarea pe cicluri este de mult deja un fapt împlinit

---

[1]) Bystroń, *op. cit.* p. 9.

[2]) Cf. N. Iorga, *Balada pop. rom.* Vălenii-de-Munte 1910.

la Slavii a căror epică populară în versuri e în floare: la Ruşi pentru bîline, la Ucrainieni pentru dumele istorice ale perioadei căzăceşti, la Sârbo-Croaţi pentru cântecele vitejeşti („junačke pjesme").

La aceste popoare avem realizate şi un însemnat număr de cronologizări speciale, privitoare la anumite balade în parte.

La Români nici gruparea justă a ciclurilor şi nici cronologizarea lor nu s'a făcut încă. Cu atât mai mult, aşteaptă lucrători cercetarea cântecelor bătrâneşti în parte, în scopul încercării de cronologizări speciale, ceeace ar constitui un solid fundament pentru cronologizarea pe cicluri şi de aici, pentru clasificarea de ansamblu a ciclurilor.

* * *

Cap. II. *Cântecul lui Marcoş-Paşa (Bruiaman-Paşa).*

Deşi folkloristul are de întâmpinat atât de multe şi mari dificultăţi când e vorba să dateze în timp producţiile epice ale poporului, totuşi, pentru unele balade populare, în chip excepţional se întâmplă să putem determina cu precizie aproape, cronologia lor. Un astfel de exemplu ne oferă la Români un cântec bătrânesc, aproape uitat astăzi — îl aflăm atestat într'un număr destul de restrâns de variante — care altă dată însă se bucura de o mult mai largă circulaţie. Iată o variantă moldoveană a lui, din Munţii Vrancei:

Diparti, veri, diparti,
Şî nu pre foarti diparti,
Supt săninu śerĭuluĭ,
La fântâna źerĭuluĭ,
Nimerit-a, poposît-a
Bruĭaman paşâ bătrân
S'aţâni cu oastea'n drum
Vra la luptâ sâ să ĭa.
Vântu Crivăţ śi-ńĭ făśĭa?
Di trĭĭ orĭ să zbuśiumà
La fântânâ să lăsà
Cu Bruĭaman câ-ńĭ vorghĭa
Şî din gur'aşa-ĭ dzîśĭa:
— Bruĭaman, paşâ bătrân,
Śi ti-aţĭĭ cu oastea'n drum?"
Bruĭaman śi ńi-ĭ dzîśĭà?
— „Aleĭ vinti Crivețe,
Ia vezĭ ist caftan pi mini?
Câti florĭ îs pi caftan
Cu-atâtĭa oştĭ m'am bătut,
M'am bătut lĭ-am ghiruit,
M'am culcat, m'am hodinit.
Şî cu tini-am sâ mă bat,
Sâ mă bat, sâ mă răzbat,
Că vreau sâ ti ghiruiesc
Ş'apoi sâ mă hodinesc."
Vântu Crivăţ śi-ĭ dzîśĭà?
— Nu ştĭu frati de-ĭ putĕà!
La războĭŭ sâ ĥi ĭeşît
In postu Sân-Kĭetrĭuluĭ,
Vremĕa săśeratuluĭ,
Iaram slab şî odârlit,
Pŏati m'ăĭ ĥi dovidit,
Dar acuma n'ăĭ putĕà
In luna lu Cărĭndarĭŭ,
Cân îs źerĭurili tarĭ,
Dzîli de-a lu Făurarĭŭ..."
Da Bruĭaman śi-ĭ dzîśĭa?
— Ba ĭoŭ frati c'oĭŭ putĕà,
Că ĭe oastea ńi'mbrăcată
Tot cu nouâ cămeşăli,
Pisti nouâ cămeşăli
Maĭ sân nouâ fermeneli,
Pisti nouâ fermeneli,

Maĭ sân nouâ cojośeli
Nu răzgheştĭ, vinti, pin ĭeli!
Di'ncălţatâ ĭi'ncălţatâ
Cu śizmâ di caprâ starpâ,
Cari suferi la apâ."
Vântu Crivăţ ńĭ-audzà
Di trĭi orĭ să zbuśĭumà,
La slavâ'n śerĭu să suià,
La Dumnedzău câ-ńĭ merźeà,
Dumnedzău ńi lu'ntrebà:
— Aleĭ Vinti Criveţe,
Fântâna ţ'aĭ părăsît
La mini la śi-aĭ ɣinit?"
Vântu Crivăţ câ-ńĭ grăĭà:
— Aleĭ Doamni, sfinti Doamni,
Înasarî pi'nsărat,
Nimerit-a, poposît-a
Bruĭaman, paşâ bătrân,
S'aţini cu oastea'n drum".
Iar Dumnedzău śi-ńĭ dzîśĭà?
— Dacâ ĭi-ĭ vorba pĭ-aşà
Du-ti cu puterea mea,
Numa śe-ĭ vrĕa ăĭ lăsà?"
Vântu Crivăţ ńĭ-audzà
Di trĭi orĭ să zbuśĭumà
La fântânâ să lăsà.
Di cu sarâ-ńĭ kicurà,
Pĭ-o nari di źerĭŭ suflà
Tŏatâ oastea să'ntristà,
La Bruĭaman câ merźĭà
Şi din gur'aşa-ĭ dzîśĭà:
— Bruĭaman, paşâ bătrân,
Invaţi-ni sâ trăĭim,
Păr'la dzîuâ toţ kĭerim!"
— Aleĭ voĭ ostaşĭĭ ńeĭ,
Ia lepădaţ ńĭarîli,
Şi rupiţ suliţîli,
Şî-ńĭ porniţ focurili!"
Şuliţîli li rupeà,
Focurili li porneà.
Vântu Crivăţ śi-ńĭ făśĭà?
Pĭ-o nari di źerĭŭ suflà,
Focurili li stricà.
Iar ostaşĭĭ śi-ńĭ făśĭà?
La Bruĭaman câ-ńĭ merźĭá:
— Bruĭaman, paşâ bătrân,
Invaţî-ni sâ trăĭim,
Păr'la dzîuâ toţ kĭerim!"
Bruĭaman câ li grăĭà:
— Aleĭ voi ostaşîĭ ńeĭ,
Ia'ńĭ tăĭeţ voĭ belghirĭĭ,
Maţâli-afarâ li daţ,
Pin coşurĭ vă azdrucaţ,
Păr la dzîuâ sâ-ńĭ scăpaţ."
Belghirĭĭ câ ńi-ĭ tăĭà,
Maţîlĭ-afarî li da,
Pin cóşurĭ să azdrucà.
Vântu Crivăţ śi-ńĭ făśĭâ?
Pĭ-o nari di źerĭŭ suflà,
Pin coşurĭ câ-ĭ îngheţà
Tŏatâ oastea'mmărmurĭà!
Numa paşa-ńĭ rămânĭa,
Cu barba di kiśĭurâ
Şî cu kica di omăt,
Cu toĭag di ghiaţâ'n mânâ.
Dimineaţa să sculà
La Vântu Crivăţ merźĕà,
Şî din gur'aşà dzîśĭà:
— Aleĭ, Vinte Criveţe,
Astâ noapti m'aĭ bătut,
Niminĭa nu m'o văzdut!"
Vântu Crivăţ śi-ńĭ făśĭà?
Asupră-ĭ că ńi-ĭ suflà
Sloĭu di ghiaţî-l prefăśĭà,
Di frati să pominià
Şî frati s'a pomini
Cât soări pi śerĭŭ a hi![1])

Precum se vede, citata baladă ne poartă'ntr'o lume cu totul fantastică: e vorba aici de o luptă între personaje supranaturale — Crivăţul personificat, ajutat de însuşi Dumnezeu — şi între o oaste turcească, în fruntea căreia e un paşă vestit prin isprăvi războinice. In această luptă paşa cade înfrânt.

[1]) Notată în Munţii Vrancei, satul Reghiu, în Iulie 1919, dela lăutarul Toader Barteş în etate de 87 ani. (Din colecţia de cântece, inedită, a autorului).

Schimbările — în ce privește fondul — dela o variantă la alta, sunt de amănunt; în general subiectul rămâne același. Astfel toate povestesc despre aceeași luptă, care se dă între aceleași personaje și despre victoria Crivățului. Numai unele motive, în special din desnodământul baladei, diferă: așa d. ex. într'o variantă, oastea toată piere afară de pașă, care rămâne să plângă dezastrul înfrângerii, plimbându-se printre ostașii morți [1]); în alte variante, pașa cere iertare Crivățului, însă fără s'o obție [2]); în altele, pașa este iertat de Crivăț, care dă un soare cald ca să desghiețe oștirea [3]) sau chiar o înviază aruncând asupra ei apă vie [4]).

Dacă însă lăsăm la o parte elementele fantastice cari învăluie într'o atmosferă de miraculos întreaga baladă, fondul realist al ei se reduce la următoarele:

O mare oaste turcească a pornit la război pe vreme de iarnă, într'o țară — ce nu e determinată în cântec — ca să se lupte cu un popor, despre care de asemenea nimic nu ni se spune, și această expediție s'a terminat cu dezastru, deoarece toată armata, împreună cu comandantul ei, a pierit din cauza gerului. Este exact povestea expediției lui Napoleon în Rusia, la 1812. Cercetătorul folklorist familiarizat cu violentele schimbări pe cari adaptarea le operează asupra cântecului și tradițiilor populare în materie de eroi și de localități — ar putea să încline a crede că despre acest eveniment istoric este vorba în balada românească. Totuși această ipoteză nu se poate susține, fiindcă, în afară de faptul că armata din balada noastră e turcească și nu franceză, iar comandantul ei un pașă, mai e de obiectat că acea expediție franceză în Rusia a avut la Români foarte puțin răsunet, mai ales în popor, care poate nici n'a cunoscut-o. Nefiind deci la noi un eveniment popular, el n'a putut să se fixeze printre producțiile folklorice românești și încă într'o așa de remarcabilă baladă. Apoi, pe lângă aceasta, balada în chestiune are toate aparențele unui cântec cu mult mai vechiu decât prima jumătate a secolului XIX și oricât am pune acest aspect numai pe seama fenomenului arhaizării — atât de cunoscut epicei populare — tot nu am reuși să-l explicăm îndeajuns pentru o epocă așa de apropiată de a noastră.

---

[1]) GIUGLEA-VÂLSAN, *Dela Românii din Serbia.* București 1913, p.275—7.

[2]) I. DIACONU, *Ținutul Vrancei* I. București 1930. p. 221—7.

[3]) GR. TOCILESCU, *Materialuri folcloristice,* vol. I. partea II. p. 1228—9; *Arhiva Dobrogei* I. p. 104—6.

[4]) O. DENSUSIANU, *Flori alese din cântecele poporului.* București 1920. p. 140—3.

Cap. III. *Izvoare istorice cari povestesc despre un eveniment analog.*

Mărturii despre o asemenea expediţie, de tipul celei napoleoniene, săvârşită de Turci, aflăm în cronicile polone pentru sfârşitul secolului XV. Astfel, Matei de Mechovia [1]) sau Miechowita (pol. Miechowski), cel mai vechiu dintre cronicarii cari vorbesc despre ea, relatează subt anul 1498, următoarele:

„... Post Thartaros, Turci circa diem Sanctae Catharinae sub montana Russiae eodem anno circa Sambor et Halicz deuastauerunt, neque aliquo certamine lacessiti. Verum uel deo, uel eorum infortunio sic cogente, frigoribus aërisque intemperie inedia atque niuibus, supra quadraginta millia equorum hominumque periere, reliqui tamen, quorum ultra viginti millia dicuntur fuisse, salui post damna illata recesserunt . . ." [2])

Cam pe aceeaşi vreme, cronicarul Ioan Komorowski, călugăr din ordinul Bernardinilor, într'o mai detailată şi mai judicioasă expunere, înregistrează aceeaşi expediţie turcească subt acelaşi an:

„... Sic tandem tempore autumni fecit, congregare magnum exercitum XL millium equitum, mandans eis regnum Polonie vastare vsque Cracouiam.

Qui accepto mandato recesserunt vastare intendentes, sed quia nullus erat, qui se opponeret eis deus omnipotens pro suis pugnauit, quia per fluuium Pruth transfretantes castra metati sunt inter eundem fluuium et fluuium Nestr et permissione diuina erant casus niuium ingentes et inauditi et gelua intensa sicque illi duo fluui inundauerunt in modum.

Sicque aliqui submersione aquarum, aliqui frigore, ceteri fame vna cum equis interierunt.

Et ut quidam notabilis explorator et alii stipendarii retulerunt quia in medio eorum equitabant et glaciem equo in vadis in conspectu eorum frangebat, neque vnus motus est de loco constricti frigore et fame, sed tantum in eum spuebant..." [3])

---

[1]) Trăieşte între anii 1456—1523.

[2]) *Chronica Polonorum Mathiae de Mechovia,* artium et medicinae doctoris ... et canonici graccoviensis. Graccoviae 1521, p. 353.

[3]) JOHANNIS DE KOMOROWO: *Tractatus cronice fratrum minorum obseruancie.* A tempore constanciensis concilii et specialiter de prouincia Polonie. Herausgeg. von Heinrich Zeissberg. Wien 1873, p. 125—6.

Contemporan cu sus-citaţii cronicari, Bernard Wapowski, povesteşte cu câţiva ani mai târziu despre această invazie a Turcilor mult mai pe larg, dând bogate amănunte, dintre cari nu lipseşte nici elementul supranatural. El ne introduce în povestirea evenimentului, aducându-ne mai întâi la cunoştinţă o întâmplare miraculoasă, de rău augur — naşterea unui viţel monstru în Cracovia care a precedat expediţia turcească:

„. . . Sub quo tempore, dum Albertus rex contra Tartaros it et redit, inter homines hebraici generis Casimirie commorantes, vitulus biceps est natus; altero capite în postrema corporis parte existente et cauda in dorsi medio, pedibus tantum duobus ex latere dextro prominentibus . . .“ [1])

Acest monstru după credinţa lumii şi a cronicarului, nu putea fi decât semnul prevestitor al unei mari nenorociri care ameninţa să cadă fără întârziere asupra ţării, căci iată că „non multi inde menses fluxere cum novus hostium terror et irrupcio nunciatur.“ [2])

De aici înainte începe povestirea propriu zisă, despre evenimentul ce ne interesează:

„. . . Enimvero anno eodem sub bruma in mensis Novembris exitu septuaginta Turcorum milia Roxiam invaserunt, omnem ejus terre tractum circum Tyram amnem (nunc Nester est) Haliciam, Sidacioviam, Drohobiciam et Sambor nemine repugnante pervastaverunt, et nisi divina affuisset clemencia, que sperantes in se nunquam deserit, damna longe atrociora ac majora Turci intulissent. Frigora siquidem celibus demissa cum asperrimo et intolerando gelu tanta supervenere, nix insuper tam alta decidit, ut Turci nivium undique cumulis circumsepti, nec progredi nec redire possent similesque obsessis viderentur. Et sunt Turci solo aprico nati, talibus frigoribus minime assueti. Quo factum, ut fame, adhuc urgente intensissimo gelu supra quadraginta hominum milia cum longe maiori jumentorum strage perierunt. Complures algoris propulsandi gratia in exenteratos equos se illatebrarunt, nec tum mortem eo perbrevi calore effugere potuerunt. Inclusa jumentis humana cadavera innumera reperta...“ [3])

---

[1]) *Kroniki Bernarda Wapowskiego z Radochoniec,* Kantora Katedr. Krakowskiego. Część ostania, czasy podługoszowe obejmująca (1480–1535). Ediţia Dr. J. Szujski. Kraków 1874. In colecţia: „Scriptores rerum polonicarum“ Tom. II, p. 35.

[2]) *Ibidem,* p. 35.

[3]) *Ibid.* p. 35–6.

Cronica lui Wapowski pare a fi servit de bază tuturor cronicarilor secolului XVI, cari au vorbit despre nefasta expediție turcească din iarna anului 1498. El e cel ce a format o tradiție istorică fixându-i anumite cadre cari au rămas, tocmai datorită stilului său colorat și bogăției de detalii — unele de domeniul fantaziei — cu cari își împodobește povestirea.

Astfel, în cronica lui Martin Bielski, aflăm aproape toate datele cunoscute din Wapowski, deși nu se poate spune că avem a face cu o pură compilație, deoarece textele acestor doi cronicari se deosebesc simțitor. Iată ce ne povestește Bielski subt anul 1498:

„... skoro po Tatarach na schodzie miesiąca listopada, o św. Katarzynie, Turków 70 000 przez Wołochy do Podola wtargnęło gdzie wszystkie włości około Niestru, Halicza, Żydaczowa, Drohobyczy i Sambora ogniem i szablą wojowali, a nie przestaliby byli burzyć by ich był pan Bóg sam nie zahamował; abowiem przyszły na nich srogie zimna i śniegi takie wielkie spadły, że ani dalej ciągnąć ani się wrocić mogli, gdzie krom koni ich i dobytków, ludzi samych więcej niż czterdzieści tysięcy od zimna zdechło, i wiele ich potem najdowano, którzy pobiwszy konie w brzuchy ich rosprute przed wielkiem zimnem wleźli...“ [1])

„... îndată după Tătari, la sfârșitul lunei Noemvrie, în ziua de Sf. Ecaterina, 70.000 Turci au năvălit prin Moldova în Podolia, unde au trecut prin foc și sabie toate domeniile din jurul Nistrului, Haliciului, Jîdačovului, Drohobîcei si Samborului, și n'ar fi încetat să pustiască dacă însuși Dumnezeu Sfântul nu i-ar fi oprit; căci au venit asupra lor geruri grozave și au căzut așa de mari troene de zăpadă, că n'au putut nici să înainteze mai departe, dar nici să se întoarne îndărăt, de au pierit de ger, numai oameni mai mult de patruzeci de mii, în afară de caii lor și de vite, iară după aceea aflatu-s'au dintre ei mulți care, după ce și-au fost ucis caii, le-au spintecat pântecele și au întrat în ele din pricina gerului cel cumplit...“

Martin Kromer însă, îl urmează foarte de aproape pe Wapowski, textele respective din cronicile lor asemănându-se mult între ele, măcar că expunerea lui Kromer este mai amplă. Ea este de fapt o parafrazare mult mai poetică a povestirii lui Wapowski. Kromer nu omite nici semnul prevestitor de nenorocire, — acel monstru născut în cartierul evreesc „Kazimierz“, din Cracovia — cu care își începe și el povestirea. Iată ce aflăm în cronica lui Kromer subt anul 1498, cu privire la evenimentul nostru:

---

[1]) *Kronika Marcina Bielskiego,* Ediția lui Kazimierz Turowski. Sanok 1856. Tom. II, p. 904.

„... Jakoż nie na zbyt długo potym[1]), na schodzie Listopada siedmdziesiąt tysięcy Turków przez Wołoską ziemię do Rusi wtargnęło było, wszystkie onę gruntów połać ponad Niestrem a około Halicza, Żydaczowa, Drohobyczy y około Sambora leżącą, ogniem y żelazem pustosząc a plon zabierając. Aniby byli Poganie dalej w ziemię zabiegać y wydziwiać żadną miarą nie poprzestali ponieważ nikt się nim nie opierał; jeno że wżdy Bóg miłosierny z nieba, jako wierzono, litując narodu swego odraził abo raczej poraził y potłumił ich.

Znagła abowiem przykre a ciężkie zimno y, ostry mróz uderzył, k temu śniegi tak okrutne spadły, że w krąg obięci y zawaleni Turcy nazad wybić się nie mogli. Więc też to niezwyczajną rzeczą prawie nowiną na one ludzie przypadło było, zwłaszcza iż tak sami jako y konie ich w łagodniejszym powietrzu zrodzili się y wychowali.

A tak gdy prawie wszystkie konie zimno y głód pomorzył, tedy też y samych pogan nad czterdzieści tysięcy zmrożonch y zaziębionych było.

Wielu ich potym znaydowano którzy pozabiawszy konie swoje własne, w kałdunych ich ciepło wypatroszonych też y na ten czas przed mrozem przesiadywali, ale krom wszelkiej pomocy. Zaraz abowiem ciepło przyrodzone,

„... Şi în adevăr nu cu mult după aceea[1]), la sfârşitul lunii Noemvrie, şaptezeci de mii de Turci au năvălit prin Ţara Moldovei asupra Ukrainei, pustiind cu foc şi sabie şi prădând toate moşiile din ţinutul de pe malul Nistrului şi din jurul Haliciului, Jîdačovului, Drohobîcei şi pe cele din jurul Samborului. Şi nici nu ar fi încetat păgânii cu nici un chip de a pătrunde mai departe în ţară şi de a-şi face de capul lor, deoarece nimeni nu le stătea împotrivă; numai că Dumnezeu milostivul din cer — precum se credea — îndurându-se de poporul său, i-a înfrânat sau mai degrabă i-a înfrânt, şi i-a zdrobit.

Căci deodată un frig mare, aspru, şi un ger cumplit i-a lovit, iar pe lângă aceasta, au căzut zăpezi aşa de grozave, încât cuprinşi de jur împrejur de troene, Turcii n'au mai putut ieşi din ele ca să se întoarcă înapoi. S'au abătut doară aceasta ca o năpaste nemaipomenită asupra acelor oameni şi ca o noutate aproape, mai ales pentru aceea că atât ei înşişi cât şi caii lor se născuseră şi crescuseră într'un aer mai dulce.

Şi aşa, în vreme ce mai toţi caii au fost doborîţi de ger şi foame, deasemenea şi dintre păgâni peste patruzeci de mii au pierit înghеţaţi şi înfiguraţi.

Iară mai pe urmă au fost aflaţi dintr'înşii mulţi cari, după ce şi-au omorît caii lor s'au vârît de frica gerului în pântecele calde, golite de măruntae ale acestora, însă fără nici un folos. Căci pe dată căldura cea firea-

[1]) Adecă după prevestirea de nenorocire („wróżka nieszczęścia").

członki żywota y krwie ostradane opuszczało . . ." [1]

scă a părăsit mădularele lipsite de viaţă şi de sânge . . ."

Povestirea lui Kromer este fără îndoială cea mai completă şi în forma cea mai literară, de aceea a şi avut ea foarte mulţi imitatori. Puţin după Kromer, Stanisław Sarnicki (Sarnicius), în Analele sale inserează şi el acest eveniment:

„Turcae Russiam vastantes hyberna tempestate deleti. Periise tunc eorum supra quadraginta millia tradunt. Multi postea reperti, qui, interfectis equis, in eos exenteratos et adhuc calentes tum se illatebraverant: sed frustra; statim enim calor artus vita et sanguine destitutos deserebat . . ." [2]

Ţinând seamă de ordinea cronologică, trebue să mai amintim tot din acest veac şi cronica lui Herburtus de Fulstin, care deşi nu e decât un compendiu de istorie polonă după Cromer, a fost foarte citită şi răspândită în vremea ei. Aici aflăm şi povestirea dezastrului turcesc, care, mai mult încă decât restul cărţii, îl reproduce identic pe Cromer, până în cele mai mărunte detalii [3].

Ultimul cronicar polonez mai de seamă, din sec. XVI, care vorbeşte despre această dezastruoasă expediţie a Turcilor este Matei Stryjkowski. Deşi el îl citează numai pe Kromer, spunând în cursul istorisirii sale: „jako Kromer pisze" [4] totuşi textul său seamănă poate încă şi mai mult cu cronica lui Bielski, adesea sună aproape identic. Deci el compilează din amândoi aceşti predecesori ai lui, şi probabil îl va fi cunoscut şi pe Wapowski. Alte influenţe se pare că nu a mai suferit.

Dăm aici şi textul respectiv din Stryjkowski spre a completa seria vechilor cronici poloneze:

„ . . . Tegoż roku, po Tatarach, na schodzie miesiąca Nowembra, Turków, jako Cromer pisze, siedmdziesiąt tysięcy przez

„În acelaşi an, după Tătari, la sfârşitul lunii Noemvrie, 70.000 de Turci, precum scrie Cromer, au năvălit prin Moldova în Po-

[1]) MARCINA KROMERA, Biskupa Warmienskiego, *O sprawach, dziejach, y wszystkich inszych potocznościach koronnych polskich:* ksiąg XXX — W Krakowie 1611. p. 582. Cf. şi originalul latinesc *„Cromeri Martini: De rebus Polonorum"*. Cracoviae 1586.

[2]) STANISLAI SARNICII: *Annales, sive de origine et rebus gestis Polonorum et Lituanorum* Libri VIII. Lipsca 1712. p. 1189, (Tipărită împreună cu tomul II din „Historiae polonicae" a lui Długosz.)

[3]) *Chronica sive Historiae polonicae compendiosa,* ac per certa librorum capita ad facilem memoriam recens facta descriptio: authore magnifico viro Ioanne Herburto de Fulstin, Regni Polonici senatore. Basileae 1571.

[4]) „Precum scrie Kromer".

Wołochy do Podola wtargnęli, a wszystkie wołości koło Dniestra, Halicza, Żidaczowa, Drohobyczy i Sambora, ogniem i żelazem wojowali, a nie przestaliby burzyć, gdyby ich Pan Bóg sam był nie skarał, abowiem przyszły na nich tak wielkie zimna i śniegi iż zewsząd zaspami ogarnieni, ani dalej ciągnąć, ani się wrócić nie mogli; gdzie krom koni ich i dobytkow inszych, więcej niż czterdzieści tysięcy pogan od zimna zdechło, i wiele ich potym najdowano, którzy bijąc konie w brzuchy ich rosprote grzejąc się ciepłą krwią, ale próżno włazili . . ." [1])

dolia şi toate satele din jurul Nistrului, Haliciului, Jîdačovului, Drohobîcei şi Samborului le-au trecut prin foc şi sabie, şi n'ar fi încetat să pustiiască dacă nu i-ar fi pedepsit însuşi Dumnezeu Sfântul, căci au venit asupra lor geruri şi zăpezi aşa de mari, încât înconjuraţi de toate părţile de troene, nu au putut nici să meargă mai departe şi nici să se întoarne; de au pierit acolo din pricina gerului mai mult de 40.000 de păgâni, afară de caii lor şi de alte vite, iar apoi au fost găsiţi mulţi din ei, cari omorîndu-şi caii, se vârîseră în pântecele lor spintecate ca să se încălzească cu sânge cald, însă în zadar . . ."

Dintre cronicile nepolone, demne de relevat sunt un letopiseţ ucrainian anonim, aşa numitul „hustinskaja lietopiś" sau mai cunoscut încă sub numele latinesc de „annales ruthenici", apoi cronica ungurească a abatelui dalmat Ludovic Tubero şi în special istoria turcească a lui Leunclavius.

„Hustinskaja lietopiś" prezintă mare interes pentru noi, deoarece provine chiar din sânul populaţiei ce a suferit invazia turcească despre care povesteşte, şi pentrucă anonimul pare a fi fost contemporan cu faptele istorisite.

Subt anul 1498, aflăm în acest letopiseţ, relativ la evenimentul în chestiune, următoarele:

„. . . W toże lieto po Tatarech pryjdosza prez wołoskuju zemlu Turcy w Podola, tysiaczej semdiesiat, iże naczensze około Dniestru, około Halicza, Żydiczewa, Dorohobicza, Sambora, ohnem i mieczem poplienisza. I jeszcze bolej sotworiliby zła, ponieże niktoże braniasze im, aszcze nie by sam Boh otohnał ich, iże napusti na nich bez-

„În acelaşi an, după Tătari, au venit în Podolia prin ţara moldovenească 70.000 de Turci, cari începând din jurul Nistrului, au prădat trecând totul prin foc şi sabie în jurul Haliciului, Jîdaćovului, Drohobîciului, Samborului. Şi încă mai mult rău ar fi făcut, deoarece nimeni nu le stătea împotrivă, dacă nu i-ar fi izgonit însuşi Dumnezeu, care a

[1]) *Kronika polska, litewska, żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Stryjkowskiego.* (Editată exact după prima ediţie, din Königsberg 1582) Warszawa 1846. Tom. II, p. 306.

miernuju zimu i sniehi, jeże oni nie obykosza terpieti: i zmerze ich tohda w tyja mrazy samych ludej kromie towary cztyry de siat tysiaczej . . ." [1])

năpustit asupra lor o iarnă grozavă şi zăpezi ce ei nu erau deprinşi a îndura: şi au îngheţat atunci de gerul acela numai oameni patruzeci de mii, afară de vite . . ."

Precum se vede, letopiseţul ucrainian se încadrează în tipul polon reprezentat de Wapowski—Bielski—Kromer—Stryjkowski. Totuşi el nu povesteşte toate amănuntele ce aflăm în aceştia, prezentându-ne subt o formă cu mult mai lapidară decât oricare din cronicele polone. Despre viţelul monstru, născut de o evreică din Cracovia, pomeneşte şi el, însă nu pune acest omen de rău augur la începutul povestirii sale despre invazia Turcilor, ca un fel de prevestire a ei precum aflăm la Wapowski şi Kromer şi nici măcar nu-l dă întâmplat în 1498, ca dânşii, ci în 1499, deci posterior evenimentului nostru [2]). Acest fapt precum şi detaliile ce lipsesc, sunt un indiciu că letopiseţul rutenesc nu s'a inspirat din cronicile Polonilor, că este independent de ele şi că tocmai acestea s'au folosit de el ca de izvorul cel mai vechiu.

Cronica ungurească a lui Tubero se deosebeşte fundamental de toate cronicile citate până aici. El pare a nu fi cunoscut de loc, nici letopiseţul rutenesc şi nici pe cronicarii poloni contemporani cu el, adecă pe cei mai bătrâni dintre cei discutaţi: Miechowski, Wapowski, Komorowski. Este o versiune cu totul aparte, care are la bază alte izvoare de informaţie decât cronicile nordice. El dispune de date mai multe şi mai precise, relativ la chestiunile turceşti pure — aflându-se mai aproape de Constantinopol — însă cele cari se referă la locul unde s'a întâmplat evenimentul şi chipul cum s'a petrecut, sunt foarte vagi şi nesigure.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Într'o difuză şi extinsă povestire — cea mai extinsă dintre toate cele cunoscute — utilizând nume antice pentru popoare şi locuri, istoriseşte Tubero evenimentul nostru. El caută să scoată dintr'însul efecte literare şi în acelaşi timp să-şi arate şi erudiţia sa. După ce ne expune pe larg prima expediţie în Polonia întreprinsă de Turci, întovărăşiţi de Moldoveni şi Tătari, expediţie plină de succes, fiind foarte bogată în prăzi şi captivi, [3]) arată cum în anul următor

---

[1]) *Ex annalibus rutenicis (Hustinskaja lietopiś)* în *„Scriptores rerum polonicarum"* Cracovia 1874. Tom. II. p. 305.

[2]) *Ibid.* p. 306.

[3]) Cf. *Ludovici Tuberonis dalmatae abbatis . . . commentariorum* de rebus, quae temporibus ejus in illa Europae parte, quam Pannonii et Turcae eorumque finitimi incolunt, gestae sunt, libri undecim. Francofurti 1603.

La p. 139, povesteşte Tubero cum populaţia ruteană, nedeprinsă cu me-

au pregătit o a doua, cu planuri şi mai mari de jaf şi pustiire. Tubero dă alte explicaţii şi unele detalii complet deosebite de cele cunoscute din cronicile celelalte. Astfel el mută teatrul unde s'a desfăşurat tragedia expediţiei Turcilor, din sudul Poloniei la Dunăre, în sudul Moldovei. Deasemenea la dânsul diferă şi numărul de soldaţi şi de cai. El evaluiază cavaleria turcească la 80.000 de oameni şi de două ori pe atâţia cai. Extragem aici partea cea mai importantă din lunga povestire a lui Ludovic Tubero, relativă la evenimentul ce ne interesează:

„. . . Nam Balys nimium suae spei indulgens, extremo fere autumno in expeditionem profectus, non modo vacuus praeda domum reversus est (nempe Poloni, cognito hostium adventu, in munitiora ex agris loca demigrant) sed etiam inde rediens, *circa Istrum* coortis subito tempestatibus, adeo male habitus est ut ex octoginta prope millibus hominum, qui secum in expeditionem iverant, vix tertiam partem domum reduxerit. Equorum insuper centum, millia ut fama est, amissa sunt: singuli enim vel infimae fortunae homines. binos in expeditione ducunt equos: uno in itinere, altero cum hostilem agrum incursant, utuntur.

Turcae igitur, dum Poloniam petunt, ad temporis incommoda, vestis inopiam addunt. Nam quo essent in itinere expeditiores, veste tantum, qua per aestatem uti consueverunt, sese muniverant rati si eos forte severior hyems deprehendisset spoliis hostium se a frigore defensuros. Verum his longe secus, quam speraverant res cecidit. Regressi enim pene seminudi e Polonia *circa Istrum*, (ut diximus) adeo atroci vexati sunt tempestate, ut paucis diebus magna ex parte interirent. Nec quisquam ferme ex gregariis superfuisset militibus, insolita vi frigoris saeviente, nisi propere in Mœsiam trajectos mitius cœlum et pagi Turcaicae ditionis excepissent. Circumistrana terra nive gelu concreta oppleta erat. In ea corpora fame, ac longi itineris labore defatigata sternere cogebantur; eo quod a Dacis

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ştesugul armelor, nici n'a încercat să se apere, ci „veluti pecora in manus hostium una cum omnibus fortunis inciderunt. Clades regioni illatas, caedes hominum, rapinas, Pagorum vastationem, sacrarum aedium incendia, raptus virginum ac puerorum, caeteraque quae praedones et foeda factu et relatu haud honesta in captivos ediderunt, silentio tegam . . " Iar despre captivii de războiu spune că „centum millia hominum capta esse feruntur". Această primă expediţie este povestită în acelaşi chip şi de cronicarii poloni ai vremii, numai că ei dau date mai precise. — Cf. d. ex. BIELSKI, Tom. II, p. 903—4.

Moldaviis propter injurias dum in Poloniam proficiscuntur, illatas, tectis haudquaquam accipiebantur. Itaque eo praesertim die, qui Nonis Januarii illuxit, decem millia fere hominum exanimata in utraque Istri ripa conspecta sunt. Cernere erat humana corpora cadaveribus jumentorum permixta passim jacentia: alia gelu contracta, atque extincta: alia ita torpentia, ut vix tenuis spiritus his inesset: nonnulla extremis pedum, ac manuum digitis, auribusque et naribus adustis adeo foede deformata, ut similiora inusitatis quibusdam simulacris quam humanis corporibus esse viderentur . . ." [1])

Din cronica lui Tubero se vede bine cât de puternic a impresionat pe toată lumea dezastrul armatei turceşti, despre care el spune că: „Nunquam uno prœlio tantam cladem Turcas, aut accepisse aut intulisse memorant." [2])

Deasemenea foarte interesantă este povestirea ce ne-a lăsat asupra acestui eveniment, eruditul cronicar german Leunclavius (Johann Lœwenklau) în opera sa „Historiae Musulmanae", scrisă în a doua jumătate a sec. XVI. În afară de cronicari turci, el cunoaşte atât pe Tubero cât şi pe Cromer. Pe acesta din urmă chiar îl citează ca pe un izvor de mare încredere. Astfel istorisirea ce ne face el despre evenimentul în chestiune, apare ca un fel de sinteză între cronicile polone şi cea a lui Tubero, păstrând totuşi o independenţă completă atât faţă de unele cât şi faţă de cealaltă, prin amănuntele necunoscute aiurea, pe cari le aflăm în ea.

După ce ne povesteşte despre începutul acestei expediţii — despre decretarea ei, alegerea generalului şi plecarea oştilor — ne dă, desigur după izvoare turceşti, ştirea că ajunşi în Polonia, Turcii au făcut bogate prăzi şi captivi mulţi şi că după aceea s'au întors în spre Constantinopole:

„. . . atque ita Russiam cum suis ingressus, fœdissime diripuit ac vastavit; demumque spoliis onustum exercitum, cum innumerabili mancipiorum copia reducere cepit . . ." [3])

Apoi urmează povestirea dezastrului, căruia, pe lângă gerul cel mare, Leunclavius îi mai atribue şi alte cauze:

---

[1]) LUDOVICUS TUBERO, *op. cit.* p. 154-5. Cf. şi *„E scriptoribus hungaricis: Ludovici Cervarii Tuberonis commentaria"* în *„Scriptores rerum polonicarum"* II, 339-40.

[2]) IDEM., *ibid.* Ed. Frankfurt p. 155; ed. Script. rer. pol. p. 340.

[3]) LEUNCLAVII J., *Historiae musulmanae, Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae.* Francofurti 1591. Libri XVIII, p. 639.

„. . . Sed quod tardius . . . iter hoc suscepisset, hiems eum, quae illis in locis frigore quodam incredibili saevire solet, cum suis oppressit. Ad hoc incommodum, gravius etiam accessit malum, annonae penuria . . ." [1])

La fel arată el că au pierit şi caii, din aceleaşi cauze ca şi oamenii:

„Equi penitus omnes partim inopia pabuli, partim vi frigoris interierunt . . ." [2])

Ravagiile frigului asupra Turcilor le zugrăveşte Leunclavius, inspirându-se din Tubero, după paragraful unde acesta vorbeşte despre degerăturile cu cari s'au ales soldaţii, astfel:

„. . . Quidam pedum, alii manuum digitos et ipsas manus; hi nares, aures illi frigore corruptas amiserunt." [3])

Iar ca încheiere ne spune Leunclavius: „Ad summam, gravissimis opressi malis et eas ad miserias redacti fuerunt; ut e multis, pauci domum incolumi vita, redirent . . ." [4])

Cu această operă încheiem seria celor mai vechi cronici cari povestesc despre evenimentul nostru, a acelora cari au fost scrise în cursul sec. XVI chiar dela începutul lui şi până în ultimii ani — adecă a izvoarelor istorice contemporane şi imediat posterioare expediţiei turceşti în Polonia.

Acest eveniment se poate urmări şi la istoricii moderni, — cari se ocupă cu istoria orientului Europei şi tratează despre acea epocă —, până în vremea noastră, ceeace se datoreşte autenticităţii incontestabile a lui, bazată pe cele mai sigure izvoare. Amintim numai câte unul dintre cei mai cunoscuţi istorici din fiecare secol:

In sec. XVII, demn de pomenit este Joachimus Pastorius de Hirtemberg, care în a sa prescurtare a istoriei polone, folosindu-se de cronicarii anteriori — în special de Cromer — povesteşte destul de sugestiv şi relatând cele mai importante detalii, a doua expediţie a Turcilor în Polonia:

„. . . Turcae praeda nondum contenti soli se denuo in Russiae agros effudere. Verum eos torpescentibus ad resistendum hominibus, aut fuga dilapsis, ira Numinis insigniter ulta est. Repente enim praedatoribus gelu tam intensum, nivesque

---

[1]) *Ibidem*, p. 640.
[2]) *Ibidem*.
[3]) *Ibidem*.
[4]) *Ibidem*.

tam largas immisit ut XL hominum millia (ut est illa gens frigoris impatiens) obriguisse periiseque ferantur. Reperti qui in exenteratis equorum ventribus calorem tuendae vitae quaesiverant . . ." [1])

Constatăm ca o curiozitate că la Români, nici unul dintre cronicarii secolului XVII — ne gândim în special la Ureche, care tocmai tratează despre acele timpuri — nu pomeneşte nimic despre această expediţie turcească, deşi ea a fost strâns legată şi de pământul Moldovei [2]). În sec. XVIII, avem istoria lui De Solignac, [3]) secretarul lui Stanisław Leszczynski, care, povestind despre dezastrul turcesc, continuă până în cele mai mici amănunte tradiţia cronicilor poloneze de tipul Wapowski—Bielski—Kromer.

La sfârşitul sec. XVIII şi începutul celui al XIX, apar celebrele opere istorice ale lui Engel, care — se vede bine după text — cunoaşte bine atât pe cronicarii poloni cât şi pe cei streini, în special pe Leunclavius şi poate şi pe Tubero. Astfel, în „Istoria Moldovei şi a Valahiei" el îmbină cele două tradiţii istorice, luându-şi date din ambele. [4]) Dintre istoricii cei mai noui e deajuns să citäm numai pe doi, pe cunoscuţii specialişti în istoria otomană: pe Hammer, în prima jumătate a sec. XIX [5]) şi pe Nicolae Iorga la începutul sec. XX [6]). Amândoi, subt anii 1498—99 povestesc despre expediţia turcească în Polonia, Hammer mai pe larg, punând la contribuţie atât pe unii dintre cronicarii discutaţi cât şi cronici turceşti, Iorga prezentându-ne-o în părţile sale esenţiale şi având mai ales în vedere încadrarea acestui eveniment între cele româneşti contemporane cu el, din Moldova. Ne oprim aici cu urmărirea evenimentului nostru în literatura istorică. Din această cercetare ar reieşi în chip destul de clar că faptul în chestiune este absolut sigur de vreme ce-l aflăm atestat în atât de mulţi şi atât de serioşi — în cea mai mare parte — cronicari şi istorici din diferite vremuri.

---

[1]) JOAHIMI PASTORII DE HIRTEMBERG: *Florus Polonicus seu Polonicae Historiae epitome nova.* Gedani et Francofurti 1679. p. 176-7.

[2]) Ureche nu vorbeşte decât despre prima expediţie a Turcilor în Polonia.

[3]) RITTER VON SOLIGNACS, *Allgemeine Geschichte von Polen,* Halle 1765, B. II, S. 57.

[4]) JOHANN CHRISTIAN ENGEL: Geschichte der Moldau und Walachey. Halle 1804. Zweiter Theil, S. 153.

Cf. IDEM, *Geschichte des ungrischen Reiches.* Dritter Theil, Zweite Abtheilung. S. 101. Wien 1834 (Neue wohlfeile Ausgabe).

[5]) JOSEPH VON HAMMER: *Geschichte des osmanischen Reiches.* Zweite verbesserte Ausgabe. Pesth 1834. I. 645.

[6]) N. IORGA: *Geschichte des osmanischen Reiches.* Gotha 1909. II, 274.

Cap. IV. *Comparaţia izvoarelor istorice cu tema baladei.*

§ 1 — Identificarea evenimentului.

Trecând acum la compararea citatelor izvoare cu povestirea ce ne oferă balada populară românească, constatăm o strânsă corespondenţă între ele. Identitatea baladei cu istorisirile din cronici apare, în trăsături generale, evidentă: toate variantele cântecului bătrânesc povestesc şi ele despre o expediţie a Turcilor, în toate este vorba de iarna grozavă care întâmpină oastea şi toate au ca desnodământ dezastrul armatei turceşti care piere de ger.

Deosebirea dintre cântec şi textele cronicilor stă numai în forma de expresie, cu mult mai poetică — se înţelege — în primul.

Dintre toate cronicele însă, cântecul bătrânesc corespunde cel mai mult celei ucrainene şi celor polone, în special tipului Wapowski—Bielski—Kromer. Comparând cântecul nostru cu povestirile cronicilor acestui tip, observăm că potrivirea nu se opreşte numai la acea schemă generală — comună tuturor cronicilor discutate şi tuturor variantelor baladei — ci merge până în amănunt.

Există în amintiţii cronicari, precum am văzut, următorul detaliu: *soldaţii, de frica gerului şi-au ucis proprii lor cai şi le-au spintecat pântecele ca să intre în ele, căutând căldură şi adăpost, iar după dezastru, cadavrele lor au fost găsite în coşurile cailor.*

Acest motiv se află in toate variantele cântecului bătrânesc, subt o formă în care epicul capătă şi mai mare vigoare împletindu-se cu mult element dramatic: soldaţii vin să se plângă comandantului lor că pier de ger, adesea chiar protestează răsvrătiţi împotriva lui. Paşa le dă atunci poruncă să-şi taie caii şi scoţându-le măruntaiele să se adăpostească în pântecele lor, socotind că astfel vor scăpa de frig. Dar crivăţul pătrunde şi acolo şi-i îngheaţă.

Astfel, în afară de cântecul citat, aflăm acelaşi motiv şi în alte variante, de ex. în colecţia Diaconu:

— Aleo, Vekĭ Paşă bătrîn,
Şi sî faśim cî pĭerim?
— „Voi ostaşîlor
Şî voi prevestaşilor,
Bahameţî sî-ĭ tăĭeţ,
Maţîli li lepădaţ,
In coşurĭ sî vă băgaţ
Pînî mânĭ sî scăpaţ!“
Iar ostaşî śi-m făśĭa?
Bahameţî cî-ńĭ tăĭa,

Maţili li lepădà
Şi 'n coşurĭ cî sî băgà.
Sfântu Crivîţ śi făśĭa?
Pĭ-o nari di źer suflà,
Toatî ŏastĭa c'o'ngheţà . . .[1])

Sau în altă variantă din aceeaşi colecţie:

. . . Da armata śi făśĭa?
La Marcuş Paşî bătrînî sî duśĭa:
— Invaţî-ni sî trăim,
Cî pînî mînĭ toţ ḱerim.
— „Tăĭeţî-vî berg'ili,
In coşurĭ sî intraţ,
Cî pînî'n zîuî toţ scăpaţ".
Da Crivîţu śi făśĭa?
Crivîţu nu sî'ncurca:
Amarnic źer cî-ńĭ didĭa,
Pînî'n zîuî toţ murĭa . . .[2])

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sau încă într'o a treia variantă dată de acelaşi culegător, ni se spune şi mai precis cum după ce soldaţii s'au ascuns în pântecele cailor, au fost înghețaţi chiar acolo:

. . . Da Crivîţu śi făśĭà?
Odatî cî suflà
Tot sloĭurĭ di ghĭaţî
In coşurĭ cî-ĭ făśĭa . . .[3])

La fel într'o variantă dela Românii din Serbia, paşa porunceşte oştirii:

„. . . Ia tăiaţi voi murgii voştrii,
Maţili le lepădaţi,
Şi 'n cosciug să vă băgaţi
Până mâine să-l zilim." [4])

---

[1]) ION DIACONU, *Ţinutul Vrancei.* Bucureşti 1930. I, p. 223. (Institutul de filologie şi folklor).

[2]) IDEM, *ibidem* p. 225.

[3]) IDEM, *ibid.* p. 227.

[4]) GIUGLEA—VÂLSAN, *Dela Românii din Serbia.* Bucureşti 1913. p. 277.

Ostaşii îl ascultă întocmai, însă în zadar:

Toţi murgii iei că tăià,
Maţile le lepădà
Şi'n cosciuge se băgàre.
Când ziuă că se făcea
Nici unu viu nu-mi iera . . .[1])

Sau în varianta Densusianu, soldaţii merg la paşă îngroziţi şi revoltaţi:

— Marcule, bolundule,
Dă-ne 'nvăţul dela tine,
Că ne prăpădim cu zile."
Marcu astfel le zicea:
— „Prindeţi-vă caii voştri
Prindeţi-i şi-i spintecaţi
Şi în coşuri vă băgaţi,
Şi puţinel vă 'ncălziţi,
Şi cu tunurile daţi."
Ei aşà că mi-şi făceà,
Caii că mi-şi prindeà
Şi frumos îi spintecà,
Şi puţinel se 'ncălzià.
Şi Crivăţul când abura
Sloi de ghiaţă că-i făcea . . .[2])

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sau în sfârşit în varianta — Tocilescu, unde ostaşii şi mai revoltaţi se duc să ceară socoteală comandantului lor pentru suferinţele la cari i-a adus:

— Bre Marcoş paşă bătrân,
Cu bărbuţa pân' la brâu!
Ce suntem noi vinovaţi,
De ne ţii nebăuţi şi nemâncaţi,
Şi prin geruri degeraţi?
Iar Marcoş că le zicea:
— „Staţi băeţi nu vă speriaţi!
Şi caii voi vi-i tăiaţi,
Maţele le lepădaţi,
In cosciuguri că intraţi,
Acolo crez că scăpaţi!"

[1]) *Ibidem.*
[2]) O. DENSUSIANU, *Flori alese.* Bucureşti 1920. p. 142-3.

Ei îndărăt se 'ntorcea,
Şi caii că îşi tăià,
Maţele le aruncà,
In cosciuguri că intra
Şi mai rău că îngheţà! . . .[1])

Numai într'o singură variantă din câte ne sunt cunoscute, lipseşte acest motiv, în cea din colecţia lui Rădulescu-Codin, însă cântecul se prezintă subt formă fragmentară [2]) aşa că şi aici, la origine, cu siguranţă că a existat.

Acest motiv ne serveşte cel mai mult la identificarea temei baladei populare româneşti cu povestirile din cronicari. Altfel, fără el, schema generală a cântecului, pieirea unei armate din pricina gerului, mai ales în forma miraculoasă subt care se prezintă în baladă — unde e vorba de luptă între paşă şi crivăţ — ar fi putut rămâne pentru totdeauna de nerecunoscut. In adevăr, foarte greu ar fi trecut cuiva prin minte că subt acest aspect fantastic, chiar mitologic în aparenţă, se pot ascunde elemente luate din viaţa reală.

§ 2 — Autenticitatea evenimentului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest motiv aşa de caracteristic, — comun atât cronicilor cât şi cântecului popular românesc şi redat şi într'o parte şi 'ntr'alta în chip absolut identic, cu amănunte tot aşa de precise şi cu aceeaşi sugestivitate — ne dă toată siguranţa că avem la bază, în ambele părţi, unul şi acelaşi eveniment. Totuşi aceasta nu ar indica altceva decât o anumită legătură între cronici şi baladă; însă dacă se pune problema veracităţii întâmplării povestite de cântecul românesc, se pot ridica îndoieli pe cari numai simplul fapt că o aflăm şi în cronici nu e suficient spre a le risipi. Nu înseamnă nicidecum să credem fără nici o critică chiar cronicile. Se ştie cum în special vechii cronicari se complac foarte adesea în povestiri extraordinare de domeniul pur legendar, uneori pentru elementul patetic din ele, alteori pentru noutate. Ei înregistrează diferite minuni — cum de altfel se întâmplă chiar în cronicarii citaţi — de cele mai multe ori crezând şi dânşii cu toată sinceritatea în ele, sau şi când sunt convinşi de lipsa lor de fond real, chiar atunci, vechii cronicari se folosesc bucuros de ele, conştienţi de atracţia ce exercită asupra publicului

---

[1]) GR. TOCILESCU, *Materialuri folkloristice*. Bucureşti 1900, vol. I, partea II, p. 1229. cf. şi *Arhiva Dobrogei*, vol. I, p. 106.

[2]) RĂDULESCU-CODIN, *Din Muscel, cântece poporane*. Bucureşti 1896. I, p. 206 sq.

cititor. Deci, am avea motive să credem că şi aici avem a face cu o astfel de legendă, complet fantastică, mai ales că la aceasta ne îndeamnă şi aparenţele ei.

Totuşi, la o asemenea eventuală presupunere se opun următoarele argumente:

a) Evenimentul este pe larg povestit — precum am arătat — de mai mulţi cronicari: Miechowita, Bielski, Kromer, Sarnicki, Herburt de Fulstin, Stryjkowski, Tubero, Leunclavius etc. Dintre aceştia, unii şi-au scris cronicile complet independent de ceilalţi, deci nu poate fi vorba de o legendă creată de un cronicar mai vechiu şi apoi continuată ca un fel de moştenire de toţi cei următori.

b) Intre citaţii cronicari, mulţi sunt contemporani cu faptele, deci aveau mijloace de control relativ la întâmplarea ce povesteau. Aceştia sunt: Miechowita, Komorowski, anonimul rutean, Wapowski şi Tubero. Dintre dânşii, Miechowita e un spirit cu adevărat ştiinţific, iar pe lângă aceasta, şi bine informat, el fiind medicul regelui Ion Albert, pe timpul căruia s'a petrecut evenimentul nostru. Miechowita îl însoţise pe Ion Albert şi în nefericita expediţie polonă în Moldova, despre care deasemenea scrie şi care avusese loc numai cu un an înainte de dezastrul armatei turceşti.

c) Dintre ceilalţi cronicari necontemporani cu evenimentul povestit, Bielski se naşte cu trei ani înaintea lui, Cromer, Sarnicki, Herburt de Fulstin şi Stryjkowski, în prima jumătate a sec. XVI. Deci aceştia sunt contemporani cu oameni cari au trăit pe timpul când s'a petrecut evenimentul şi îl puteau verifica prin ei, căci unii din acei bătrâni fuseseră poate ei înşişi martori oculari şi le vor fi povestit chiar direct întâmplarea.

d) Evenimentul este foarte precis datat, ni se dă anul şi luna, uneori chiar şi ziua, ceeace nu se poate admite pentru o legendă fantastică, afară doar de cazul unei mistificări voite din partea autorului. Pe lângă aceasta, data evenimentului concordă la toţi cronicarii.

e) Evenimentul este deasemenea precis localizat şi în chip identic aproape la toţi cronicarii: el s'a petrecut în Polonia sudică într'un ţinut locuit, în afară de nobilii moşieri cari erau Poloni, numai de populaţie ucraineană. Ni se citează şi localităţi, aceleaşi la cea mai mare parte din cronici.

Aceste argumente le socotim decisive spre a putea considera autenticitatea istorică a evenimentului definitiv stabilită.

§ 3 — Identificarea cauzelor dezastrului turcesc.

a) Gerul şi foametea :

Toate baladele ca şi toate cronicile dau drept cauză a dezastrului oastei turceşti *gerul groaznic* şi *zăpezile mari*. Asupra acestui lucru nu mai e nevoe să insistăm, el reiese în toată claritatea din cele expuse pân' aici.

In afară de această cauză fundamentală — care se confundă cu însuşi evenimentul şi care formează motivul central atât al povestirii cronicarilor, cât şi al baladei — unele cronici mai dau şi o alta, mai secundară, sau în tot cazul, care a impresionat mai puţin pe cronicari şi pe toată lumea în general. Ea a contribuit însă deasemenea, destul de mult la dezastru: soldaţii turci au pierit şi din cauza *foamei,* fiindcă populaţia băştinaşe, precum ne comunică Tubero, aflând despre venirea duşmanilor, a părăsit ogoarele şi satele din calea lor, refugiindu-se în locuri mai adăpostite — foarte probabil, parte în munţii apropiaţi, parte în unele cetăţi întărite — şi a lăsat în urmă pustiu şi lipsă totală de provizii necesare pentru hrană [1]). Cauza foamei, alături de cea a gerului, este menţionată de cel mai vechiu dintre cronicarii poloni, de Miechowski, care spune:

„. . . frigoribus aërisque intemperie, *inedia* atque nivibus supra quadraginta millia equorum hominumque periere . . .[2])

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Johannis de Komorowo de asemenea ni-i arată pe Turci „constricti frigore et *fame*" [3]) şi ne povesteşte despre ei că între alte cauze, „ceteri *fame* una cum equis interierunt"[4]).

Iar Wapowski conchide: „. . . Quo factum, ut *fame,* adhuc urgente intensissimo gelu, supra quadraginta hominum millia cum longe majori jumentorum strage perierint . . ." [5])

Cromer la fel ne spune, în special despre cai, că au murit de ger şi de foame: „Ita jumentis plerisque omnibus frigore et *fame* confectis . . ." [6])

După dânsul Herburt de Fulstin, în compendiul său de istorie polonă repetă acelaşi lucru, în chip absolut identic [7]).

Dintre scriitorii nepoloni, Tubero istoriseşte că Turcii întorcându-se din expediţia fără succes, la Dunăre — unde el localizează

---

[1]) LUD. TUBERO, *op. cit.* p. 339.

[2]) MIECHOWSKI, *op. cit.* p. 353.

[3]) KOMOROWSKI, *op. cit.* p. 126.

[4]) *Ibidem,* p. 126.

[5]) WAPOWSKI, *op. cit.* p. 35.

[6]) CROMERI M., *De rebus Polonorum,* p. 444.

[7]) HERBURTUS DE FULSTIN, *Chronica* . . . p. 344.

dezastrul — îşi aveau corpurile sleite „*fame* ac longi itineris labore“ [1]).

Leunclavius insistă cel mai mult asupra foamei, prezentând-o ca pe o cauză foarte însemnată a dezastrului turcesc. Precum am văzut mai sus, el se exprimă clar că, pe lângă ger, „gravius etiam accessit malum, *annonae penuria*“ [2]).

Foamea a bântuit oastea Turcilor nu numai în Polonia ci şi în Moldova, la întorsul lor, unde, după mărturia comună tuturor cronicilor, ei au fost trataţi duşmăneşte aşa că nu numai că nu au putut afla nicăiri hrană, dar nu erau nici măcar primiţi să se adăpostească de ger prin case. Neavând deci nici un mijloc de a-şi procura hrana, ne spune Leunclavius: „. . . tantus exercitus *ad extremam famem redactus* et *summas in angustias conjectus periit* . . .“ [3]).

Deasemenea povesteşte el şi despre cai că mulţi din ei tot de foame au pierit, din cauza completei lipse de păşune sau de nutreţ (*„inopia pabuli“*) [4]). Aceeaşi cauză este relatată şi de istorici moderni ca De Solignac [5]) şi J. Hammer [6]).

Aceste locuri din cronicari concordă perfect cu ceeace aflăm în două variante ale baladei româneşti, unde, deşi cauza principală a dezastrului este, ca pretutindeni aiurea, gerul, se pomeneşte însă şi foamea. Anume, soldaţii se răzvrătesc împotriva comandantului şi merg la el protestând ca să-i ceară socoteală pentru ce i-a purtat prin acele locuri unde sunt chinuiţi de foame şi ger:

— „Bre Marcoş, paşă bătrân,
Cu bărbuţa pân la brâu!
Ce suntem noi vinovaţi,
De ne ţii nebăuţi şi nemâncaţi
Ca nişte câini leşinaţi
Şi prin geruri degeraţi?“ [7])

Aceste versuri se repetă în mai multe locuri din baladă. Legătura dintre cronici şi balada populară românească apare deci evidentă şi în ce priveşte acest detaliu.

---

[1]) TUBERO, *op. cit.* Ed. Frankfurt p. 1545; Ed. Script. rer. pol. p. 339.
[2]) LEUNCLAVIUS, *op. cit.* p. 640.
[3]) *Ibidem.*
[4]) *Ibidem.*
[5]) SOLIGNAC, *op. cit.* p. 57.
[6]) HAMMER, *op. cit.* I, 645.
[7]) TOCILESCU, *Materialuri folkloristice,* Vol. I, partea II, p. 1229; *Arhiva Dobrogei,* I, 106.

b) Vânturi năprasnice :

O altă cauză care ar fi contribuit la dezastrul armatei Turcilor şi pe care o aflăm menţionată numai la Leunclavius o formează vânturile năprasnice ce s'au deslănţuit în timpul retragerii lor. Dacă trebue să credem spusele cronicarului, ele erau aşa de puternice că îi aruncau pe Turci în apele pe lângă cari treceau, şi în mare :

„. . . exorti *vehementes ac furiosi quidam venti,* sic eos disjiciebant ut in ipsum mare nonnulli, quum iter in ejus litore facerent, in alias aquas alii, cœnosasque voragines ac paludes, praesenti cum vitae discrimine, praecipites impellerentur . . ."[1])

Un astfel de vânt grozav din timpul iernii nu putea fi altul decât crivăţul. Intorcându-ne la cântecul bătrânesc, vedem că această cauză este nu numai menţionată ci arătată a fi — împreună cu gerul, cu care foarte adesea crivăţul se confundă în baladă — drept cea mai însemnată. În toate variantele fără excepţie, crivăţul ocupă un loc de frunte : lupta imaginată de fantazia populară se dă între el şi Turci. Pretutindeni crivăţul apare personificat şi este cel care dă lovitura de graţie armatei întregi şi generalului care o comanda, aruncându-le focurile în văzduh, smulgându-le corturile şi îngheţându-i cu suflarea lui. Acest element realist, cu tot aspectul mitologic al crivăţului din baladă, transpare totuşi adesea în unele variante, arătând oarecari analogii cu cele relatate de Leunclavius, în povestirea sa, de ex. :

„. . . Dar Crivăţ ce mi-şi făceà ?
O furtună el suflà,
Focurile măturà,
In slavă le ridicà,
Şi în mare le-aruncà !
Oştirea să 'nspăimânta . . ." [2])

c) Ploi şi inundaţii :

In sfârşit o altă cauză, pe care n'o mai aflăm în alt cronicar afară de Komorowski, ar fi şi inundaţiile mari ce a avut de suferit oastea turcească între Prut şi Nistru în partea lor superioară, unde Turcii îşi aşezaseră tabăra. Aceste râuri, după ştirea cronicarului polon, s'au revărsat peste maluri înnecând mulţi oameni şi cai :

---

[1]) LEUNCLAVIUS, *op. cit.* p. 640.

[2]) TOCILESCU, *op. cit.* vol. I, partea II, p. 1229 ; *Arhiva Dobr.* I, 105.

„. . . illi duo fluvii inundaverunt in modum. Sicque aliqui submersione aquarum, aliqui frigore . . . una cum equis interierunt [1])".

De sigur, trebue să ne închipuim că în cursul lunii Decemvrie, pe când se aflau Turcii prin acele locuri, vor fi fost ploi mari cari au umflat râurile, făcându-le să-şi iasă din matcă, iar după aceea, răcindu-se brusc atmosfera a urmat înghețul şi ninsoarea. Acest detaliu din cronica lui Komorowski consună cu ceeace găsim în unele variante ale cântecului bătrânesc în chestiune, unde ni se spune că la început Crivățul a dat ploaie caldă de i-a udat bine pe soldații lui Marcoş Paşa şi apoi a dat ger:

„. . . Dară Crivăț ce-mi făceà?
Dă cu sară cam ploua:
Dă cu sară ploae caldă,
Peste noapte dă zăpadă,
Despre ziuă-mi seninà
Şi ger mare că punea
Şi pe toți că-i amorțià . . ." [2])

sau aiurea, acelaşi motiv:

Babeş-Bolyai Central University Library Cluj

„...Trei zile ploae caldă că le da,
Burfele că le uda,
Câte nouă că aveà,
Pe toate le lepădà!
Apoi trei zile ger uscat iarăşi le da,
Burfele că le 'ngheța!
Oştirea se speria . . ." [3])

Sau încă şi mai succint expus, în alte variante:

„Di cu sarî k'icura
Pisti noapti źer cădîa . . ." [4])

Se poate foarte bine ca motivul acesta din balada populară să coincidă cu detaliul din cronica polonă în chip absolut întâmplător, fără nici o legătură cu realitatea. In orice caz, izbitoarea asemănare dintre ele este demnă de relevat.

---

[1]) KOMOROWSKI, *op. cit.* p. 126.
[2]) RĂDULESCU-CODIN, *op. cit.* p. 207.
[3]) TOCILESCU, *op. cit.* p. 1229; *Arhiva Dobr.* I, 105.
[4]) DIACONU, *op. cit.* p. 224-5.

d) Disensiuni în sânul armatei turceşti:

In fine, o altă cauză a dezastrului Turcilor o formează discordia care domnea în rândurile oastei plecate în expediţie. După relatările lui Tubero şi Leunclavius, s'au iscat certuri între generalii turci, dela comanda supremă. Leunclavius în special ne povesteşte despre aceasta cu date foarte precise.

Comandantul suprem al expediţiei era Malcočogli, care — după cum vom vedea mai departe — corespunde paşei din cântecul bătrânesc. Sultanul Baiazid, învestindu-l cu această comandă, i-a dat ca ajutor trupele de pradă („Akenzilari") din Rumelia, în fruntea cărora era generalul Alibeg Michalogli, unul dintre cei mai înverşunaţi rivali ai lui Malcočogli.

Intărâtat de invidie şi de ambiţie, Michalogli nu voia să lupte subt ordinele lui Malcočogli:

> „. . . Baiasites . . . omnes Akenzilaros Europeae Rumiliae cum Ali bego Michaloglio, Balim Malcozoglium hac expeditione comitari jussit . . . Sed Alis begus Michaloglius ex aemulatione quadam aegerrime tulit, adjunctum se Malcozoglio, sub ejus signis praeter dignitatem militaturum" [1]).

In consecinţă, Michalogli şi-a separat oastea sa, interzicându-i de a-l urma pe Malcočogli. Acesta a fost astfel nevoit să-şi adune alte trupe, ceeace a avut drept rezultat că pregătirile pentru expediţie s'au făcut în pripă, iar plecarea s'a întârziat foarte mult:

> „Itaque non ipse dumtaxat interesse huic expeditioni noluit, sed etiam exercitum suum apud se continuit, nec ire cum Malcozoglio permisit. Quae res institutum hujus non parum impediit, quum ante, quam colligi copiae satis magnae possent sine fructu non exiguum ei tempus e manibus elaberetur..." [2]).

Ce influenţă fatală a avut întârzierea aceasta neprevăzută asupra soartei expediţiei, se 'nţelege dela sine. Putem spune chiar că aici e obârşia dezastrului; căci, dacă Turcii ar fi plecat cu câteva săptămâni mai de vreme, iarna cea grea nu i-ar fi apucat în ţinuturi atât de nordice, aşa că dezastrul nu numai ar fi fost complet evitat, dar Turcii ar fi înregistrat cu siguranţă o nouă izbândă în Polonia.

Foarte probabil însă că aceste disensiuni din sânul armatei turceşti nu s'au oprit numai la stadiul schiţat de cronicar, ci au dat

---

[1]) LEUNCLAVIUS, *Historiae musulmanae . . .* p. 639.
[2]) IDEM, *ibidem.*

naştere chiar la unele ciocniri sângeroase între Turcii împărţiţi în două tabere.

Balada populară românească pare a păstra ecoul acestor întâmplări, deoarece în finalul unei variante, aflăm o vagă aluzie la ele.

Paşa care comandase expediţia, în timp ce se plimba — după dezastru — prin mijlocul ostaşilor morţi, plângea blăstămându-se astfel:

— „Fie câne pe pământ,
Cân' s'o bate Turc cu Turc,
Şi cu geru, crivăţu,
Puterea lui Dumnezeu!“ [1])

Subt această formă de imprecaţiune, poporul arată de fapt cauzele catastrofei turceşti.

Versul al doilea din blestemul paşei are toate aparenţele unei reminiscenţe istorice. El ne dă să înţelegem că dezastrul se datoreşte şi unei lupte pe care armata credincioasă paşei a avut-o cu o altă oaste turcească. Alt sens nu poate avea versul în chestiune.

In cazul acesta, avem de semnalat încă o concordanţă de motive realiste între cronici şi balada populară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

* * *

Afară de cauzele mai sus enumerate, au mai fost şi altele cari au contribuit la nimicirea oastei turceşti, însă nu e locul să le menţionăm aici, deoarece nu le aflăm înregistrate decât în cronici. Cântecul românesc nu pomeneşte nimic despre ele.

§ 4 — Determinarea personajelor.

Personaje de tipul realist, în balada populară în chestiune, nu avem decât două:

1. Un personaj colectiv şi anonim — *oastea turcească,*

şi

2. *Comandantul suprem al expediţiei.*

Pe cel dintâiu l-am determinat deja, chiar dela început, şi am văzut că în adevăr corespunde unei realităţi istorice. In ce priveşte personajul al doilea — generalul turcesc din cântec — e mult mai greu şi foarte riscat totodată, de a face probe de identificare a lui cu vreun personaj istoric. Epica populară — mai ales când e pă-

[1]) GIUGLEA-VÂLSAN, *Dela Românii din Serbia,* p. 277.

trunsă aşa de adânc de elementul fantastic — foarte rar ne oferă posibilitatea unei asemenea identificări. Totuşi vom încerca. Din cele 10 variante câte cunoaştem în total pentru cântecul nostru bătrânesc, numirile cari se dau eroului principal se repartizează astfel:

Marcoş Paşa [1]	în	3	variante.
Marcuş Paşa [2]	„	2	„ (din Vrancea).
Marcu Paşa [3]	„	1	variantă.
Moş Marcu (Paloş Bătrân) [4]	„	1	„
Bruiaman Paşa [5]	„	1	„ (din Vrancea).
Colceag Paşa [6]	„	1	„ (din Serbia).
[Vechiu Paşa [7]	„	1	„].

Să corespundă vreuna din numirile acestea numelui real al comandantului oastei turceşti? Şi care din ele?

Vedem că predomină aspectul Marcoş-Marcu, care apare în 7 variante. Dac' ar fi să ne călăuzim numai după frecvenţa unui nume în cât mai multe variante, ar trebui să alegem pe Marcoş-Marcu. Dar am avea un motiv foarte puternic să admitem şi pe altul care apare numai o singură dată, d. ex. pe Bruiaman sau pe Colceag, dacă presupunem că ar fi singurul care a rezistat adaptării, păstrându-se într'un mediu rustic mai conservativ, în vreo localitate izolată în mijlocul munţilor sau în sânul unei populaţii româneşti izolată într'o massă etnică streină, cum ar fi la Românii din Serbia.

Biblioteca Centrală Universitară Library Cluj

In afară de aceasta, Marcoş-Marcu nu prea sună a turceşte, aşa ca Bruiaman sau Colceag. Ba mai mult încă, s'ar părea că numele Marcu ar fi aici o adaptare a numelui altui erou de baladă, de origine sudslavică, ce a trecut şi în epica românească: Marko Kraljević, cunoscut în cântecele bătrâneşti de obiceiu subt numele de Marcu Viteazul. Eroul turc având unele însuşiri comune — în special vitejia — cu cel slav, a putut deci să-i împrumute numele.

Şi cu toate acestea, dovezile puternice ce aflăm într'unul din cronicarii pomeniţi, ne fac să ne oprim asupra aspectului Marcoş-Marcu şi să-l recunoaştem că este acel care corespunde numelui personajului istoric.

---

[1]) În TOCILESCU, *Arhiva Dobrogei* şi RĂDULESCU-CODIN, locurile citate.

[2]) În DIACONU, *op. cit.* varianta II şi III.

[3]) În OV. DENSUSIANU, *Flori alese,* p. 140 sqq. (Extrasă din „Răspunsurile la Chestionarul lui Nic. Densusianu". Cf. Ms. Bibl. Acad. Rom. No. 4547, fila 238).

[4]) N. PĂSCULESCU: *Literatură populară românească.* Bucureşti, 1910. p. 211 sqq.

[5]) P. CARAMAN, Culegere inedită.

[6]) GIUGLEA—VÂLSAN, *op. cit.* p. 275 sqq.

[7]) DIACONU, *op. cit.* p. 221 sqq., Varianta I (Cânticu ţeruluí).

În adevăr în cronica lui Ludovicus Tubero aflăm personajul „*Marconius*", despre care cronicarul vorbeşte foarte pe larg. Rangul său este şi la Tubero de paşă, ca şi în cântecul bătrânesc, de aceea acest nume este de cele mai multe ori însoţit în textul latinesc al cronicei de epitetul „balys" sau adesea „ballis", care nu-i altceva decât latinizarea cuvântului turcesc „vali" ceeace înseamnă: guvernator general al unei provincii [1]), sau, cum îi spune uneori chiar Tubero, „praefectus provinciae", adecă un titlu aproape echivalent cu cel de paşă. Il vom întâlni deci pe acest personaj subt forma: „Balys Marconius" [2]), însă în câteva locuri şi simplu „Marconius" [3]).

În scrierile istorice ale lui Leunclavius, aflăm deasemenea un personaj cu numele *Malcozogli* [4]) sau *Marcozogli* [5]), ori subt forma latinizată: *Malcozoglius*, *Marcozoglius*. De obiceiu acest nume este însoţit ca şi în Tubero de titlul „bali" sau şi mai complet, „bali beg", deci: „Bali Malcozogli" [6]) sau „Bali Beg Malcozogli" [7]) (latinizate: „Balis Malcozoglius" sau „Balis Begus" [8]) Malcozoglius"). Acest personaj, atât în cronica lui Tubero cât şi în istoria musulmană a lui Leunclavius, este pus în exact aceleaşi situaţii şi i se atribue aceleaşi fapte, prin urmare e clar că în ambele scrieri este vorba de unul şi acelaşi om.

În Leunclavius, numele Malcozoglius sau simplu Malcozzius [9]), apare mai des şi mai de timpuriu ca la Tubero. El aparţine unei familii nobile care a dat multe personaje importante Turciei. Malcozoglius, adecă fiul lui Malcozzius, a cunoscut bine principatele româneşti şi Ardealul, iar mai târziu şi Polonia, ca unul ce făcuse expediţii prin toate aceste ţări. Leunclavius vorbeşte mai pe larg despre el cu prilejul unei incursiuni în Moldova când a fost însoţit şi de oaste muntenească [10]). Relativ la acea incursiune din anul 1485, autorul ne dă după cronici turceşti ştiri foarte favorabile Turcilor, deşi de aiurea aflăm că ea n'a fost de loc fericită.

---

[1]) V. V. RADLOFF: Опытъ словаря тюркскихъ наречій. Petersburg 1911. Vol. IV, p. 1962.

[2]) TUBERO, *op. cit.* p. 137, 152 (ed. Frankfurt), p. 337, 339 (Script. rer. pol.)

[3]) *Ibidem*, p. 137.

[4]) LEUNCLAVIUS: *Historiae musulmanae.* Frankfurt 1591, p. 639; *Annales sultanorum othmanidarum.* Frankfurt 1596, p. 125, 134.

[5]) IDEM, *ibidem.*

[6]) IDEM, *Hist. musulm.* p. 639.

[7]) IDEM, *ibid.* p. 639; *Annales*, p. 125.

[8]) Beg, bey — titlu de nobleţă la Turci. Are sensul de „prinţ", „şef", „domn". Corespunde lui gr. Ἄρχος. (Cf. LEUNCLAVIUS, *Hist. mus.* 874.) Acest titlu se dă şi ofiţerilor superiori, precum şi fiilor de paşi.

[9]) LEUNCLAVIUS, *Hist. Musulm.* p. 354-5.

[10]) IDEM, *ibidem.* p. 596: „. . . itemque Balis begus Malcozoglius, una

În cronica lui Tubero apare întâia oară personajul „Marconius", când e vorba de prima expediție a Turcilor în Polonia [1]), aceea în care armatele turcești erau unite cu cele tătărești și moldovene, nu mult după bătălia lui Ștefan cel Mare cu Leșii la Codrii Cosminului.

În această expediție „Balys Marconius" fusese comandantul. Despre el spune cronicarul că „hic vir Poloniae fines Turcis primus aperuit" [2]). Tubero îl face pe „Marconius" să țină înainte de fiecare din cele două expediții câte un lung discurs, prin care caută să convingă pe sultanul Baiazid să-i dea lui comanda oștilor, ceeace izbândește. Astfel după discursul întâiu: „Hac *Marconius* oratione traducto in suam rege sententiam, Poloniam obtinuit provinciam" [3]). Apoi urmează povestirea primei expediții de ale cărei fericite rezultate Marconius era așa de mândru.

Leunclavius, istorisindu-ne și el prima expediție a Turcilor în Țara-Leșească, ne dă ca erou principal tot pe Malcozogli, care fiind de curând numit guvernator de Silistra, primise poruncă dela sultan să prade Polonia de miazăzi: „. . . Baiasites . . . sanzacatum Silistrae . . . *Bali Bego Malcozoglio* commisit, eique mandavit ut, excursione Russorum in regiones instituta, longe lateque cuncta diriperet" [4]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Înainte de a doua expediție Tubero arată cum Marconius avea mulți rivali [5]), toți generali încercați, deoarece comanda unei incursiuni în Polonia era foarte râvnită. Se credea că atunci, Polonia fiind foarte slăbită, era momentul să o aducă subt stăpânire turcească [6]) și fiecare dorea să capete această glorie. Pe lângă aceasta, Polonia, țară bogată promitea prăzi din belșug, fapt de care se convinsese Marconius dela prima expediție. El reamintește sultanului strălucitele sale izbânzi și grelele peripeții ce a avut de învins în expediția anterioară, iar Baiazid, pentru meritele lui războinice și pentru faptul că „Marconius" cunoștea bine drumurile Poloniei, îl numește și a doua oară comandant suprem:

---

cum Valachiae militibus ingressi Carabogdaniam, bis terve regionem universam feliciter pervagati sunt opimisque cum spoliis discesserunt".

[1]) TUBERO, *Commentariorum de rebus* . . . . libri XI, p. 137 sqq (Ed. Frankfurt).

[2]) IDEM, *ibidem.* p. 154.

[3]) IDEM, *ibid.* p. 137.

[4]) LEUNCLAVIUS, *Hist. musulm.* p. 639.

[5]) TUBERO, *op. cit.* p. 152.

[6]) J. CHR. ENGEL: *Geschichte der Moldau und Walachey.* Halle 1804, II, p. 153.

„. . . ducemque iterum adversus Polonos, magno caeterorum praefectorum dolore creat“ [1]).

Cu prilejul expediţiei a doua, Leunclavius ne vorbeşte deasemenea despre Malcozogli căruia sultanul în urma cererei sale, i-a încredinţat comanda oştilor. La fel ca şi Tubero menţionează rivalitatea, izvorîtă din invidie, dintre Malcozogli şi alţi generali, numai că Leunclavius ne dă ştiri mai exacte [2]).

Acelaşi personaj subt numele de Malkočogli sau simplu Malkoč este menţionat ca erou al aceloraşi evenimente, de cronicari şi istorici mai noui. La Români, Ureche în cronica sa, vorbeşte în câteva locuri despre dânsul. Astfel, subt anul 1485, el povesteşte de o bătălie a Moldovenilor cu Turcii în Basarabia de miazăzi, unde Ştefan Vodă „au lovit pre *Malcociu* la Katlabuga, în 16 zile a lui Noemvrie, de-au topit toată oastea Turcilor . . .“ [3]).

E vorba aici despre aceeaşi incursiune prădalnică a Turcilor în Moldova, pomenită şi de Leunclavius, dar pe care acesta o arăta a fi fost plină de succes [4]). Ureche ne povesteşte şi despre prima expediţie a lui Malcociu în Polonia: „In anul 7006 (1498), Marti în 11, au intrat *Malcociu* în Ţeara Leşească cu multă mulţime de Turci şi n'au fost cine le sta împotrivă, ce multă pradă şi robie au făcut . . .“ [5]). Grigore Ureche însă nu aminteşte nimic despre a doua expediţie turcească în Polonia care a urmat îndată după prima şi a fost condusă de acelaşi Malcociu. La istoricii timpurilor noastre, numele acestui general deasemenea poate fi urmărit, la Engel: Balis Bey Malcozogli [6]), la Hammer: Balibeg Malkodschoghli [7]), la Iorga: Malkotsch [8]). Numele acestui personaj, care în formă turcă sună Malkoč, este derivat de Leunclavius dela numele creştin, de origine grecească Μάρκος. El spune că această familie avea la obârşie un strămoş grec numit Marcu, care s'a turcit:

„Malcozogli sunt . . . Marci posteri —“ [9]), sau aiurea şi mai precis: „Marcozogli, quasi Marcozides, familia turcica a Marco quodam orta“ [10]).

---

[1]) TUBERO, *op. cit.* p. 154.

[2]) LEUNCLAVIUS, *Hist. musulm.* p. 639.

[3]) GR. URECHI, *Chronique de Moldavie, depuis le milieu du XIVe siècle jusqu'à l'an 1594.* Ed. Emile Picot. Paris 1878, p. 170.

[4]) Cf. mai sus.

[5]) GR. URECHI, *op. cit.* p. 198.

[6]) ENGEL, *op. cit.* p. 153.

[7]) HAMMER J., *op. cit.* I, 645.

[8]) IORGA, *op. cit.* II, 270.

[9]) LEUNCLAVIUS, *Annales sultanorum othmanidarum* p. 134.

[10]) LEUNCLAVIUS *ibid.*, p. 125.

Am avea deci a face cu o etimologie populară, la Turci, cari ar fi asociat numele creştin cu un cuvânt asemănător din limba lor: Malkoč [1]). Aceasta însă pare puţin probabil, mai curând avem aici o etimologie populară în sens invers: numele turcesc s'a modificat foneticeşte subt influenţa numelui creştin Marcu, în lumea creştină pe unde a fost cunoscut generalul turc Malkoč sau mai exact Malkočoglu.

Pentru schiţarea caracterului comandantului expediţiilor turceşti în Polonia, cronica lui Tubero ne este foarte preţioasă. Din ea rezultă că „Marconius" era un general vestit prin isprăvile sale războinice. Într'un loc el este numit *„peritus belli imperator"* [2]). Aiurea acelaşi lucru se vede din protestele rivalilor lui Marconius, cari cereau comanda oştilor ce aveau să plece în Polonia pentru ei, pe motivul că „sat emolumenti atque gloriae Ballim Marconium e Polonia reportasse" [3]).

Deasemenea, din acele meşteşugite discursuri — pe cari Tubero le pune în gura lui Marconius — pline de laudă la adresa sultanului Baiazid, dar şi la adresa propriilor sale virtuţi ostăşeşti, îl recunoaştem pe viteazul, însă şi pe ambiţiosul şi orgoliosul Marcoş Paşa din cântecul epic românesc, aşa cum răsare el d. ex. din provocarea Crivăţului la luptă:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— Alei, vinti Criveţe,
Ia vezi ist caftan pi mini?
Câti florĭ îs pi caftan,
Cu-atâtĭa oştĭ m'am bătut,
M'am bătut le-am ghiruit,
M'am culcat, m'am hodinit.

---

[1]) Despre numele Malkoč, spune PICOT *(op. cit.* p. 171, în notă) că înseamnă berbec. De fapt în turceşte berbec se zice „koč", cuvânt care prin extensiune se dă la figurat ca epitet persoanelor curajoase. (Cf. R. YOUSSOUF: *Dictionnaire turc-français,* vol. I, II. Constantinople 1888.) Ca să admitem etimologia propusă de Picot, trebue să presupunem contaminaţia: mal + koč, cuvântul „mal" însemnând „vită".

Există însă în turceşte şi cuvântul „malkoč", căruia RADLOFF *(op. cit.)* îi dă sensul de „frühere irreguläre Reitertruppen". Si mai ales există încă în limba turcă expresia „Malkočoglu" pentru care RADLOFF *(op. cit.* IV, p. 2039) dă semnificaţiile: „ein intriganter Mensch", „ein Schlaukopf".

Această expresie a fost, desigur, la origine poreclă, iar apoi a devenit nume propriu. O asemenea origine e foarte verosimilă pentru o familie ca a Malkocilor, care a jucat un însemnat rol politic în istoria Turcilor.

[2]) TUBERO, *op. cit.* p. 154, ed. Frankfurt.

[3]) IDEM, *ibid.* p. 152.

Şî cu tinĭ-am sâ mă bat,
Sâ mă bat, sâ mă răzbat,
Că vreau sâ te ghiruĭesc
Ş'apoĭ sâ mă hodinesc . . ." [1])

Aici, prin acele flori de pe caftanul paşei, cu cari el se glorifică, trebue, desigur, să înţelegem multele lui decoraţii pe cari le căpătase drept recompensă în urma războaielor norocoase ce purtase.

Iar în altă variantă Marcuş Paşa se laudă că în toate războaiele a ieşit învingător:

„Cu cîti oştĭ m'am bătut,
Ieu pi tŏati lĭ-an supus . . ." [2])

Cât de orgolios era comandantul turcesc se vede în cronică şi din aluziile ce fac rivalii lui reproşând sultanului că pe Marconius îl copleşeşte cu prea multe glorii, ceeace îl va duce la înfumurare: „ . . . haud esse aequum neque ex usu regio fore, uni duntaxat tantam splendoris materiam praeberi, quum gloria immodica humanus animus maxime insolescat" [3]). De altfel din chipul cum Tubero ni-l prezintă pe Marconius în întreaga lui povestire, răsare orgoliul acestuia care îl face prea încrezător în calităţile lui de luptător cu renumele de invincibil, şi din această cauză duce armata la pieire. Cronicarul ne mai spune că după dezastru, înşişi Turcii atribuiau nenorocirea expediţiei mândriei nemăsurate a lui Marconius prin care el a ofensat chiar pe Dumnezeu, iar acesta l-a pedepsit:

„Alii Marconii impietatem merito a Deo mulctatam affirmabant, eo quod sibi potius quam Deo, ad quem sane Turcae omnia referunt, Roxanam victoriam attribuisset" [4]).

Prin aceeaşi prismă îl priveşte pe generalul turcesc — pe Marcoş Paşa — şi balada populară românească, considerată în întregul ei. În unele variante ale cântecului bătrânesc, cerbicia paşei nu este înfrântă nici după ce oastea i s'a prăpădit de ger, căci, în dimineaţa care a urmat nopţii când a fost învins, suferind dezastrul, el merge la rivalul său, Crivăţul, ca să-i spună tot cu îngâmfare:

---

[1]) CARAMAN, balada citată.
[2]) DIACONU, *op. cit.* p. 226.
[3]) TUBERO, *op. cit.* (ed. Frankfurt) p. 152.
[4]) *Ibidem*, p. 155.

— Alei, vinti Criveţe,
Astă noapti m'aĭ bătut,
Niminĭa nu m'o văzut! . . ." [1],

ceeace face pe Crivăţ, drept pedeapsă, să-l transforme în sloiu de ghiaţă.

Acestea sunt trăsături ale portretului sufletesc ce le aflăm comune pentru Balys Marconius—Marcoş Paşa, în cronica lui Tubero ca şi în balada populară românească. Dar concordanţa nu se opreşte numai la domeniul psihic ci continuă şi în cel fizic, ceeace ne permite a identifica portretul eroului din cronică cu cel al eroului principal din cântecul bătrânesc, subt ambele sale aspecte.

Astfel, un caracter foarte izbitor al paşei din balada populară este bătrâneţea. El este arătat a fi mult înaintat în vârstă, în toate variantele ce posedăm; semnul reprezentativ al chipului său este de obiceiu barba sa albă care-i bate brâul. Iată cum îl portretizează una din variantele cântecului nostru bătrânesc:

Fost-a, Doamne, fost-a dragă,
Cel Colceag paşă bătrân,
Barba albă pân' la brâu.
Barba-i bate braţili,
Genili urechili,
Musteţili umerili,
Da păru călcâili . . .[2])

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Apoi, epitetul „bătrân" apare pretutindeni nedespărţit de numele său, d. ex. „Marcoş paşă *bătrân*" [3]), „Marcuş paşă *bătrân*" [4]), „Moş Marcu paloş *bătrân*" [5]), „Bruiaman paşă *bătrân* [6]), „Colceag paşă *bătrân*" [7]) şi în fine „*Vechiu* paşă *bătrân*" [8]), unde prin această expresie tautologică, se scoate şi mai mult în evidenţă bătrâneţea eroului. Intr'o variantă din Vrancea, Crivăţul auzind provocarea paşei la luptă, îi spune deasemenea:

---

[1]) CARAMAN, balada citată.

[2]) GIUGLEA-VÂLSAN, *Dela Românii din Serbia*, p. 275.

[3]) TOCILESCU, *Mat. folkl.* vol. I, partea II, p. 1228—9; *Arhiva Dobr.* I, 104—106; RĂDULESCU-CODIN, *Din Muscel*, p. 206, 207.

[4]) DIACONU, *op. cit.*, variantele II, III („Cântecul gerului") p. 224—7.

[5]) N. PĂSCULESCU, *op. cit.*, p. 211 sqq.

[6]) CARAMAN, citata baladă.

[7]) GIUGLEA-VÂLSAN, *op. cit.*, p. 275 sqq.

[8]) DIACONU, *op. cit.*, p. 221—3 (varianta I).

— „Di *bătrîn, bătrîn* îńĭ ieşti,
Da di minti prost îńĭ ieşti . . ."[1])

Observăm că şi în cronica lui Tubero, comandantul oastei turceşti — Marconius — este la fel arătat bătrân. Citâm pentru aceasta câteva locuri, d. ex.:

„Igitur ex *veteribus* provinciarum praefectis, Balys Marconius (qui et ipse ab Otomano longa cognatione genus ducebat) . . ."[2])

Sau aiurea, unde Tubero povesteşte că sultanului i s'a părut just şi prudent să încredinţeze expediţia în Polonia *„veteri* ac perito belli imperatori" [3]). Iar în alt loc ni se spune precis că la plecarea sa în Polonia, Marconius avea vârsta de 70 de ani. Tubero îl pune chiar pe el să spună aceasta în cuvântarea ce ţine către sultan:

„. . . et quia si *aetas mea* (jam enim *septuagessimum prope annum ago)* ab hac suspicione me parum vindicaret . . ." [4]).

Firesţe, nu putem considera drept absolut exactă nici această vârstă dată de cronicar; ceeace rămâne sigur e că acest paşă era în adevăr bătrân şi că acea caracteristică a sa a impresionat cel mai mult lumea, ceeace a făcut ca ea să fie înregistrată atât de cronicar cât şi de tradiţia populară care ne-o păstrează până astăzi în cântec.

Aşadar, conchidem că balada populară românească, subt aspectul fonetic Marcoş—Marcuş—Marcu, a conservat fidel în cele mai multe din variantele sale numele adevărat al generalului turcesc ce comanda oastea care a pierit de ger.

Se 'nţelege, numele paşei nu suna chiar aşa în turceşte, aceasta este forma românizată, după cum nici cea din cronica lui Tubero nu e cea justă fiind alterată prin latinizare. Cel mai fidel foneticeşte a redat numele Leunclavius, cu toate că şi la dânsul îl aflăm de cele mai multe ori în formă latinească („Malcozzius", „Malcozoglius"), iar la Români, Ureche („Malcociu").

În consecinţă, credem mai presus de orice îndoială că Marcoş este numele care, dintre toate câte se află în variantele cântecului bătrânesc, singur corespunde celui turcesc. Numiri ca „Bruiaman

---

[1]) DIACONU, *op. cit.*, p. 222.
[2]) TUBERO, *op. cit.*, (ed. Frankf.), p. 137; ed. Script. rer. pol. p. 337.
[3]) *Ibidem*, (ed. Frankf.), p. 154.
[4]) *Ibid.*

Paşa" sau „Colceag Paşa" [1]), cari apar sporadic, trebuesc socotite drept nişte simple adaptări ulterioare, săvârşite atunci când numele cel vechiu, real, căzuse în uitare. În ce priveşte numele „Bruiaman Paşa", ar putea fi o alterare din „Ibrahim Paşa", care ştim că a trăit pe aceeaşi vreme cu Malkočoglu şi era şi el foarte bătrân, ceeace justifică epitetul de care e însoţit pretutindeni în cântec: „Bruiaman, paşă bătrân". Hammer ne spune că la sfârşitul secolului XV, între alţi paşi, stâlpi ai divanului, era şi Ibrahim „un moşneag de 75 de ani" [2]). Presupunând că acest paşă va fi luat parte la vreo expediţie ce a avut loc prin Moldova, numele lui a putut trece la Români, în tradiţia populară şi de aici în cântec, luând locul lui Marcoş Paşa. Confuzia între aceste două personaje s'a putut face uşor tocmai datorită acelui caracter comun: bătrâneţea.

§ 5 — Determinarea geografică a expediţiei după cronici.

Dacă acum ne referim la teatrul unde s'a desfăşurat expediţia turcească, el nu poate fi cu nici un chip reconstituit, nici măcar în chipul cel mai vag, din datele ce aflăm în balada populară românească. Aici nu avem decât localizări de natură pur fantastică pentru evenimentul nostru. Îl putem însă determina foarte bine după datele ce aflăm în cronici. Ştim că expediţia a avut de obiectiv Polonia, unde s'a şi petrecut evenimentul nostru, însă prima chestiune ce se pune — şi care precum vom vedea prezintă importanţă pentru explicarea genezii cântecului — este itinerariul ce a urmat oastea turcească până la ţinta expediţiei. Niciunul dintre cronicari nu ne schiţează nici măcar sumar acest itinerariu. Un lucru ştim sigur: că drumul lor a fost prin Moldova. Asupra acestui punct, cei mai mulţi dintre cronicarii poloni şi analele ruteneşti cad de acord, spunând că Turcii au năvălit în Polonia prin Moldova. Astfel, analele rute-

[1]) Colceag < turc. Kolčak = mănuşă de metal, armătură de braţ la platoşă. Cf. RADLOFF, *op. cit.* II. 602. („Die Armschienen des Panzers", „wollene Fausthandschuhe"); cf. BIANCHI-KIEFFER, *Dict. turc-fr.* II. („bracelet", „gantelet", manchon"). Vezi în RADLOFF, *ibid.* II, 602 şi alte semnificaţii („Eine Handmaschine für den Ackerbau", „eine längliche Tasse", „ein Trinkgefäss").

Cuv. „colceag" a pătruns în rom. şi ca subst. com. (cf. TIKTIN, *Rum. etim. Wörterb.* I), azi ieşit din uz, însă dăinueşte încă în calitate de nume propriu de familie. E probabil ca la origine, actualul nume de familie, la Români, ca şi Colceag cel din baladă, să fi derivat din turc. Kočak (= „viteaz", curagios, iscusit . . . cf. YOUSSOUF, *op. cit.*; RADLOFF, *op. cit.* II, 616.), *epitet războinic* ce se dădea militarilor distinşi în lupte. Inseamnă chiar şi *„erou"* (cf. RADLOFF, *ibid.*). Odată intrat însă în rom. s'a putut modifica din Kočak în Colceag, prin analogie cu numele comun mai cunoscut Românilor.

[2]) HAMMER, *Geschichte des osmanischen Reiches*, I, 648.

neşti spun că Turcii au venit în Podolia „prez *wołoskuju zemlu*“ [1]), iar Kromer, influenţându-se din ele, se pare, povesteşte că Turcii „*per Valachiam* [2]) in Russiam sese effuderunt“ [3]). După dânsul Bielski istoriseşte că oastea turcească a năvălit în Polonia „*przez Wołochy*“ [4]) şi la fel cu el Stryjkowski [5]). Leunclavius deasemenea ne spune că Mali cozogli „iterum *per Carabogdaniae fines* transiit“ [6]). In aceste cronici însă, nu mai găsim nici o altă informaţie, care să arunce oarecare lumină asupra drumului străbătut de Turci prin Moldova. Credem totuşi că acest drum se poate determina în chip indirect, cu ajutorul altei cronici. Tubero, vorbind despre prima expediţie a Turcilor în Polonia — care avusese loc sub comanda aceluiaşi general— dă oarecari puncte de orientare. El spune că Marconius a trecut Dunărea pe la gurile ei, în Moldova:

> „Magna igitur Turcarum manu coacta . . . *ad Istrum, quo hic amnis Peucem circumfluit insulam,* profectus est. Hoc in loco lustrato exercitu ex omnibus copiis XL millia hominum qui armis et equis erant instructiores delegit atque cum his trajecto Istro in *Moldaviam* perrexit“ [7]).

Prin urmare Turcii venind din spre Balcani pe uscat, au străbătut în lung Dobrogea până la Dunăre unde începe ramificarea gurilor fluviului, adecă aproximativ prin părţile Tulcii de azi, pe aproape de insula de deltă pe care cronicarul o numeşte cu numele ei antic. Pe aici au trecut în ţara Moldovei şi anume, în Basarabia, iar acolo s'au întâlnit cu oastea de Moldoveni, cari aveau să le fie aliaţi în prima expediţie şi cari le-au slujit de călăuze prin Moldova şi

---

[1]) Cf. „*Hustinskaja lietopiś*“ în „Script. rer. pol.“ II, 305.

[2]) Prin „Valachia“ aici trebue să înţelegem „Moldavia“, ca şi prin „Wołochy“ şi prin ukr. „wołoska zemla“ sau pol. „wołoska ziemia“. Istoricii şi cronicarii precum şi geografii poloni au făcut foarte des confuzii în utilizarea terminologiei referitoare la ţările româneşti. Asupra acestei chestii, cf. OLGIERD GÓRKA: Stan badań i zadania historjografji stosunków polsko-rumuńskich. p. 3—9 (IV Zjazd historyków polskich w Poznaniu 1925).

Este adevărat „Wołoszczyzna“ (ukr. „Wołoszczyna“) şi chiar „Wołoska ziemia“ era termenul consacrat numai pentru Ţara Românească; însă cuv. „Wołoch“, dela care derivă aceste două expresii, însemnând „Român“ în general, a făcut pe mulţi să le întrebuinţeze şi pentru Moldova. Aici trebue căutată originea confuziei.

[3]) CROMER, *De rebus Polonorum,* Cracoviae 1586, p. 444; cf. aceeaşi expresie şi în HERBURTUS DE FULSTIN, *Chronica,* p. 343.

[4]) BIELSKI, *Kronika* II, 904.

[5]) STRYJKOWSKI, *Kronika polska* . . . II, 306.

[6]) LEUNCLAVIUS, *Hist. musulm.* p. 639.

[7]) TUBERO, *op. cit.,* p. 138 (ed. Frankf.); p. 337 (ed. „Script. rer. pol.“).

foarte probabil şi în Polonia, ca unii ce o cunoşteau mai bine ca Turcii:

„His ducibus, *ad Tyram amnem*, qui Dacos et Tartaros disterminat, accessit . . . " [1])

Nu ştim însă prin Basarabia ce drum vor fi ţinut până la Nistru, unde i-au întâmpinat ceilalţi tovarăşi de expediţie: Tătarii. Întâlnirea cu Tătarii a avut loc cu siguranţă în nordul Basarabiei, prin ţinutul Hotinului pe unde au trecut Nistrul pe un pod de vase[2]). De aici înainte cronicarul ne dă ştiri mai precise. Turcii cu aliaţii lor, trecând în Podolia, au urmat cursul Nistrului în sus, în spre izvoarele lui, având fluviul la dreapta şi lanţul Carpaţilor la stânga: „ . . Cum hoc agmine Balys *Tyram dextrorsum, Scythicos montes a laeva habens* . . . in Septentrionem incessit . . . " [3])

Bazaţi pe faptul că şi în a doua expediţie Turcii aveau acelaşi comandant — pe Malkoč Paşa — care câştigase deja experienţă cunoscând un drum anumit, deducem de aici că şi de data aceasta Turcii au urmat acelaşi itinerariu. În afară de aceasta, trecerea Dunării prin sudul Basarabiei prin punctul amintit, mai este justificată şi de apropierea lui de Cetatea Chiliei, care era în stăpânire turcească în timpul acela.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În ce priveşte expediţia propriu zisă, în Polonia, avem date sigure pe cari ni le procură aproape toate cronicile polone, în deplină corcondanţă. Astfel Miechowita spune că „ . . Thurci . . . *sub Montana Russiae . . . circa Sambor et Halicz* devastaverunt . . ." [4]).

Jan Komorowski ne spune mai vag că Turcilor li se poruncise să prade până la cetatea de scaun a Poloniei: „mondans eis regnum Poloniae vastare usque Cracoviam" [5]).

Wapowski ne dă cele mai precise informaţii, arătând că Turcii după ce au năvălit în „Roxia" au devastat „omnem ejus terrae tractum *circum Tyram amnem ... Haliciam, Sidacioviam, Drohobiciam et Sambor* . . . " [6]). La fel ne schiţează drumul expediţiei şi letopiseţul rutenesc, la fel Bielski, Cromer, Herburt, Stryjkowski [7]), iar după ei, istoricii de mai târziu ca Solignac [8]), Engel [9]), Hammer[10]) etc.

[1]) TUBERO, *op. cit.*, p. 138 (ed. Frankf.); p. 337 (ed. „Script. rer. pol.").
[2]) HAMMER, *op. cit.*, I, 645.
[3]) TUBERO, *op. cit.*, p. 138.
[4]) MIECHOWITA, *op. cit.*, p. 353.
[5]) KOMOROWSKI, *op. cit.*, p. 125.
[6]) WAPOWSKI, *op. cit.*, p. 35.
[7]) Pentru toţi aceşti cronicari, cf. mai sus citatele resp.
[8]) DE SOLIGNAC, *op. cit.*, p. 57.
[9]) ENGEL, *op. cit.*, p. 153.
[10]) HAMMER, *op. cit.*, I, p. 645.

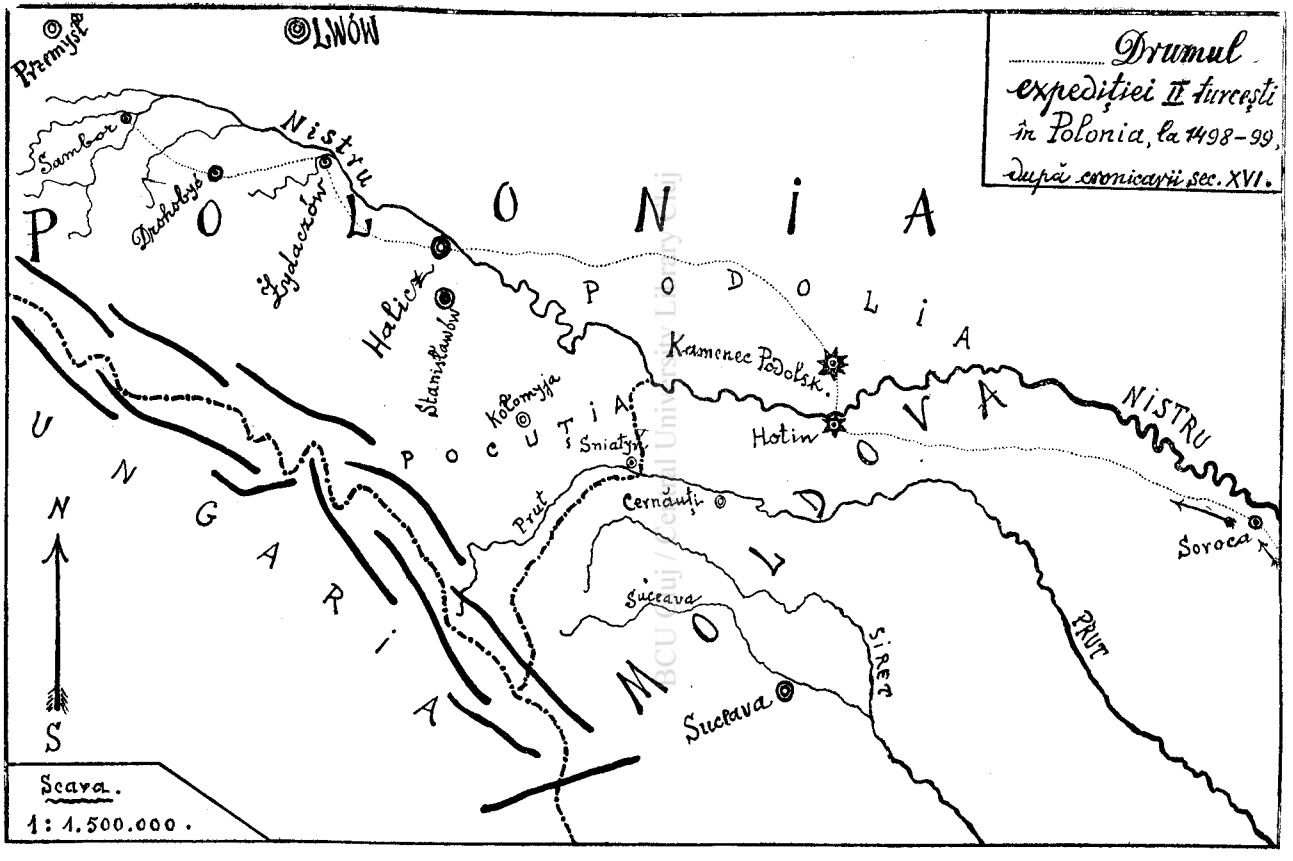
Drumul
expediției II turcești
în Polonia, la 1498-99,
după cronicarii sec. XVI.
Przemyśl
LWÓW
Sambor
Drohobyc
Nistru
Żydaczów
POLONIA
Halicz
Stanisławów
PODOLIA
Kamenec Podolsk.
Kolomyja
POCUTIA
Sniatyn
Hotin
NISTRU
UNGARIA
Prut
Cernăuți
MOLDOVA
Soroca
Suceava
SIRET
PRUT
Suceava
1 : 1.500.000.

Călăuzindu-ne deci după aceste izvoare istorice, determinarea geografică a expediţiei pe teritoriul polon poate fi făcută aproape cu exactitate. Putem reconstitui şi harta ei.

De sigur nu putem preciza anume localitatea unde a avut loc dezastrul, sau mai exact lovitura decisivă pe care a suferit-o oastea Turcilor. De altfel nici nu se poate susţine serios că armata turcească a pierit toată, sau în cea mai mare parte, într'un singur loc şi într'o singură zi, ci în mai multe locuri, pe o distanţă foarte mare, şi timp de mai multe zile şi chiar săptămâni, cât a durat gerul şi foametea.

Dacă luăm în consideraţie pe toţi cronicarii citaţi, relativ la localizarea dezastrului armatei Turcilor, nu aflăm o unitate perfectă de păreri, ci distingem două opinii diferite, aproape contrarii:

1. Cronicile polone aproape toate şi letopiseţul rutenesc îl localizează *în sudul Poloniei, în mijlocul populaţiei rutene,* undeva pe aproape de izvoarele Nistrului.

2. Cronica lui Tubero îl localizează *în sudul Moldovei* pe malul Dunării: „*circa Istrum,* coortis subito tempestatibus, adeo male habitus est ut ex octoginta prope millibus hominum . . . vix tertiam partem domum reduxerit . . ."[1]). Sau mai departe: „Regressi enim pene seminudi e Polonia, *circa Istrum* . . . adeo atroci vexati sunt tempestate, ut paucis diebus magna ex parte interirent . . ."[2]). Iar mai jos, vorbind precis despre ger şi zăpezile mari, cari au surprins pe Turci, le localizează tot la Dunăre: „*Circumistrana terra* nive gelu concreta oppleta erat" [3]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Opinia aceasta nu este nici ea cu totul de înlăturat, precum s'ar putea crede, deşi Tubero are aparenţa unui cronicar care prea mult se lasă în voia imaginaţiei. Totuşi am văzut că el ne-a păstrat multe detalii pe cari aiurea nu le-am aflat. Este cert că Tubero cunoştea mai bine întâmplările cu cât erau mai aproape de Balcani. Cu toate acestea socotim prima localizare drept cea justă, pentru două motive:

a) pentru că ea este dată de marea majoritate a cronicilor.

b) pentru că Tubero nu putea fi aşa de bine informat asupra celor întâmplate în Polonia, ca scriitorii autohtoni.

Noi credem însă că şi Tubero, localizând dezastrul la Dunăre, nu greşeşte decât în parte: de sigur el a aflat că şi acolo a pierit

---

[1]) TUBERO, *op. cit.,* p. 154.
[2]) *Ibidem.*
[3]) *Ibidem.*

Biblioteca Universitatii Regele Ferdinand I. din Cluj • ROMANIA

multă oaste turcească, iar faptul corespunde, precum vom vedea, adevărului. Aproape toţi cronicarii ceilalţi vorbesc şi ei despre el, însă nu-l dau decât drept final al dezastrului şi drept epilog al întregii expediţii. Tubero ne vorbeşte şi despre Polonia, însă povesteşte că Turcii mergând acolo, au aflat totul pustiu în calea lor, iar, în drum spre Turcia, adecă în Moldova, i-a apucat gerul, care, împreună cu foametea şi oboseala, a pierdut oastea lui Marconius.

Mai rămâne de discutat asupra unui alt moment important al nefericitei expediţii: retragerea armatei după dezastrul suferit în Polonia. — Pe unde s'au întors rămăşiţele armatei decimate de ger, în ţara lor? Se 'nţelege că tot prin Moldova, alt drum mai direct şi mai cunoscut nici n'aveau, de altfel şi cronicile toate ne spun aceasta. Dar drumul lor la'ntors n'a mai fost prin Moldova exact acelaşi ca la dus: ei s'au întors pe unde au putut şi pe unde s'a întâmplat, în cea mai dezordonată debandadă. În sprijinul acestei ipoteze avem şi cronica lui Komorowski, care ne spune că s'au întors îndărăt trecând Prutul şi apucând în spre miazăzi pe la poalele munţilor Ungariei:

„Ex illis autem XL millibus retro per Pruth octo tantum millia sub montibus Ungariae transmeaverant“ [1]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Totuşi, pe urmă Turcii au mers tot în sudul Basarabiei, îndreptându-se către gurile Dunării, căci, precum ne spune Wapowski, era plin de cadavre „totum illud iter ad *Istri ostia* usque“ [2]). Iar dacă trebue să dăm crezare lui Leunclavius, Turcii au rătăcit la întoarcere şi pe ţărmul mării — pe aproape de vărsarea Nistrului — deoarece el ne povesteşte că viscolul îi aruncă pe fugari în mare „quum iter in ejus litore facerent“ [3]). Odată ajunşi aici, au trecut Dunărea câţi mai rămăseseră, străbătând iarăşi Dobrogea, pe unde veniseră, spre a merge în ţara lor.

§ 6 — Determinarea timpului.

Asupra anului când a avut loc evenimentul nostru, *sfârşitul lui 1498 şi începutul lui 1499,* n'avem absolut nici un motiv să ne îndoim. Toţi cronicarii citaţi ni-l dau la fel, fie în chip direct, fie indirect. In ce priveşte timpul din an când s'a petrecut acest eveniment, ar fi de făcut o distincţie între întreaga perioadă cât a durat expediţia şi între data când s'a întâmplat dezastrul, dată care nu trebue

---

[1]) KOMOROWSKI, *op. cit.*, p. 126.
[2]) VAPOVIUS, *op. cit.*, p. 36.
[3]) LEUNCLAVIUS, *Hist. musulm.* p. 640.

înţeleasă ca un moment sau ca o zi anumită, ci ca un interval de timp, ceva mai scurt, din acea perioadă. Renunţăm dela început la stabilirea exactă a timpului ce au întrebuinţat Turcii dela plecarea şi până la sfârşitul retragerii lor; în cronici nu avem decât ştiri aproximative relativ la aceasta. In schimb timpul cât a durat expediţia chiar în Polonia, — ţinta armatei turceşti —, poate fi mai precis determinat. Momentul când Turcii au trecut hotarele Moldovei în Polonia este cel mai exact înregistrat de majoritatea cronicarilor poloni, cari ne spun că aceasta s'a întâmplat *în anul 1498, la sfârşitul lunii lui Noemvrie,* iar Miechowski precizează şi mai bine: „circa diem *sanctae Catharinae*" [1]). Deasemenea şi Bielski ne dă aceeaşi informaţie, probabil că după Miechowski: „na schodzie miesiąca listopada, o *św. Katarzynie*" [2]), deci în ziua de *25 Noemvrie.* Expediţia Turcilor pe teritoriu polon, dacă luăm în consideraţie şi retragerea lor până în Moldova, va fi durat mai mult de o lună de zile, adecă până pe la începutul lunii Ianuarie. Gerul cel grozav, care a cauzat dezastrul, se plasează în acest interval, prin urmare aproximativ *în a doua jumătate a lui Decemvrie 1498 şi foarte probabil şi în primele zile ale lui Ianuarie 1499.* Dacă însă ţinem seamă şi de retragerea Turcilor prin Moldova, unde ei au continuat a suferi rigorile iernii (şi foamea, precum şi atacurile neaşteptate ale Moldovenilor), atunci perioada în care s'au desfăşurat toate nenorocirile ce au constituit întregul dezastru al oastei turceşti, este mult mai lungă. Ea durează poate până în Februarie inclusiv (anul 1499).

În cântecul bătrânesc în chestiune dezastrul Turcilor este — după diferitele variante — datat când în luna Ianuarie, când în Februarie, când în Ianuarie şi Februarie, când chiar în toate cele trei luni de iarnă: Decemvrie, Ianuarie şi Februarie. Astfel, într'o variantă din Vrancea, Crivăţul, răspunzând la îngâmfata provocare la luptă a paşei, care se laudă cu victoriile sale, îi spune că poate l-ar fi biruit dac'ar fi venit vara când era slab, însă a venit în toiul iernii, când el e foarte puternic:

„...Ai vinit în luna lu *Călindar*[3]),
Cîn îs vremili mai tarî . . ."[4]).

---

[1]) MIECHOWSKI, *op. cit.*, p. 353.

[2]) BIELSKI, *op. cit.*, II, 904.

[3]) Oare să fi notat bine culegătorul? Noi n'am auzit în Munţii Vrancei decât forma „Cărindariu" pentru luna Ianuarie şi aceasta este cea justă. Dacă nu cumva la DIACONU este o greşală de auz — ceea ce nu credem, deoarece materialul prezentat de el este o culegere model atât din punct de vedere al fidelităţii folklorice cât şi al notării fonetice — atunci avem a face cu o interesantă modelare a formei arhaice „cărindariu" după aspectul mai nou „călindar" (care are altă însemnare).

[4]) DIACONU, *op. cit.*, p. 226 (varianta III); cf. *ibid.* şi var. II, p. 225.

Într'o altă variantă, tot din Vrancea, dată de acelaşi culegător, e vorba de Februarie:

„. . . Iar acuma ń-eĭ vinit
In luna lui *Făurar*,
Cîn sîn vremurili tarĭ,
N'aĭ putĭa ca sî mă baţ“ [1])

În fine tot într'o variantă din Vrancea — în cea citată în întregime la începutul acestui studiu — sunt pomenite ambele luni:

„. . . Iar acuma n'ăĭ putĭa,
In luna lu *Cărindariŭ*,
Cân îs źerĭurili tarĭ,
Dzîli dĭ-a lu *Făurariŭ* . . .“ [2])

Iar în varianta Tocilescu şi în cea din Dobrogea, Crivăţul cere dela Dumnezeu câte trei zile din fiecare lună a iernii:

„. . . Dă-mi 3 zile din Undrea,
Trei din Ghenar,
Şi 3 din Făurar
C'aste-mi poartă vremuri tari . . .“ [3])

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aici se vede bine cum realitatea a fost complet transfigurată din mobile de natură poetică, poporul voind astfel să simbolizeze întregul anotimp, în care crivăţul e atotstăpânitor.

Oricât însă a intervenit în baladă şi fantazia populară, cert este că dezastrul expediţiei turceşti a avut loc iarna; din punctul acesta de vedere aflăm perfectă concordanţă între cântecul bătrânesc şi povestirile cronicarilor citaţi.

Totuşi, după aproape toate cronicile poloneze, rezultă că gerul cel mare şi zăpezile cari au adus pieirea oastei turceşti s'au întâmplat în cursul lunii Decemvrie 1498; pe când observăm că cele mai multe variante ale cântecului bătrânesc, pomenesc de lunile Ianuarie şi Februarie, deci de începutul anului 1499. Să vorbească oare balada populară despre Ianuarie d. ex., numai pentru faptul că e luna cea mai vestită prin geruri aspre? Foarte posibil, însă sunt şi cronicari cari ne oferă date coincidente cu ceeace aflăm în cântecul bătrânesc.

Astfel Leunclavius ne spune: „Haec tam infausta Turcis

---

[1]) *Ibidem*, p. 222 (var. I).
[2]) CARAMAN, colecţie inedită.
[3]) TOCILESCU, *op. cit.*, p. 1229; *Arhiva Dobrogei*, I, 105.

expeditio suscepta fuit anno a migratione prophetae Muhametis IↃCCCCV" [1]), adecă dela naşterea lui Christ 1499 şi anume la începutul acestui an, deci se'nţelege în *Ianuarie.*

În cronica lui Tubero, ni se precizează că dezastrul, acolo unde îl localizează el — în Moldova de jos, pe ţărmul Dunării — s'a întâmplat în 1499 la nonele lui Ianuarie: „Itaque eo praesertim die, qui *Nonis Januarii* illuxit, decem millia fere hominum exanimata in utraque Istri ripa conspecta sunt" [2]).

Dacă acceptăm spusele lui Tubero, că adecă la acea dată Turcii se aflau în acel loc, înseamnă că desfăşurarea acestei tragice expediţii, în ţările neprietene Turcilor, a durat cam până pe la jumătatea lunii Ianuarie. Dar aceasta pare puţin probabil, deoarece, precum am văzut, Tubero face confuzie în ce priveşte localizarea, plasând centrul dezastrului la Dunăre, pe când în realitate el a fost în Polonia de sud. Dacă însă, ţinând seamă de această confuzie, socotim data înregistrată de Tubero drept aceea la care s'a petrecut dezastrul în Polonia, atunci de-abia prin luna Februarie vor fi trecut Dunărea ultimele resturi ale Turcilor şi vor fi ajuns în Turcia cu puţin înainte de începutul primăverii, ceeace ar fi în acord şi cu datele pe cari în graiul ei poetic ni le oferă balada populară. În total, *expediţia aceasta va fi durat între 3 şi 4 luni, începând cu luna Noemvrie a anului 1498 şi sfârşind cu luna Februarie a anului 1499.* Aceasta ne este confirmat şi de prima expediţie, care a durat după cum ne informează Tubero, timp de mai bine de patru luni [3]).

* * *

Prin urmare, cronicile utilizate de noi ne aduc marele serviciu că prin ajutorul lor am putut constata cu cea mai mare certitudine că subiectul baladei populare româneşti, cu toate aparenţele sale complet fantastice, are substrat real, bazându-se pe personaje ce se pot determina istoriceşte precum şi pe fapte ce în adevăr au existat şi cari se pot fixa cu precizie în timp şi în spaţiu.

PETRU CARAMAN.

---

[1]) LEUNCLAVIUS, *Hist. musulm.* p. 640.

[2]) TUBERO, *op. cit.*, p. 155 (ed. Frankfurt); p. 339 (ed. Script. rer. pol.).

[3]) „Caeterum Marconius quum *post quartum tandem a profectione mensem* comissum sibi exercitum ad Istrum reduxisset . . . " Cf. TUBERO, *op. cit.*, p. 139—40 (ed. Frankf.).

NUME DE BOTEZ ÎN ŢARA OLTULUI

OBICEIURI ŞI TRADIŢII.

Neobositul S. Fl. Marian într'o lucrare de cea mai mare importanţă, a dat la lumină acum patruzeci de ani, cele dintâi informaţii în legătură cu datinile poporului românesc legate de botez[1]). Tot el a încercat să fixeze în câteva puncte criteriile după cari poporul de la ţară alege la încreştinarea nouilor născuţi numele de botez. Nu ştim ca după S. Fl. Marian să se mai fi ocupat cineva, într'o lucrare specială, de o problemă atât de interesantă nu numai din punct de vedere folkloric, ci şi istoric şi linguistic. Datele pe cari le găsim în lucrarea de mai sus, oricât ar fi de bogate, nu ilustrează tot ceeace cuprinde nemărginita varietate de obiceiuri cunoscute de poporul nostru din diferite regiuni, încât contribuţii nouă nu pot să nu fie binevenite.

Acum doi ani Muzeul Limbei Române de pe lângă Universitatea din Cluj a trimis membrilor săi corespondenţi un chestionar[2]) menit să desgroape, în afară de tezaurul de nume proprii — de loc şi de persoană — româneşti şi anumite obiceiuri şi tradiţii în legătură cu aceste nume. Printre răspunsurile numeroase trimise din toate regiunile ţării de către harnicii membrii corespondenţi, s'au primit la Muzeu un număr de vreo cincizeci, din Ţara Oltului. Am utilizat întreg materialul referitor la această regiune pentru consideraţiile de faţă, cari fac parte dintr'un studiu asupra onomasticei făgărăşene.

După cât suntem informaţi de către membrii corespondenţi ai Muzeului Limbei Române, nu există în Ţara Oltului un uz general în legătură cu data la care se botează copilul după naştere. Alegerea datei botezului este de cele mai multe ori în funcţie de consti-

---

[1]) *Nascerea la Români*, Studiu Etnograficŭ. Bucuresci 1892.

[2]) *Chestionarul IV. Nume de loc şi Nume de persoană.* Cluj 1930.

tuţia fizică a noului născut: dacă acesta e debil, botezul se face cât mai repede, ca nu cumva copilul să moară nebotezat (1)[1]). În împrejurări normale, când adecă noul născut e robust şi sănătos, botezul lui se celebrează după două-trei zile de la naştere (30, 53). În alte sate botezul se face la şapte zile (15, 29, 55), aiurea la opt zile (2, 6, 19, 21, 22, 26, 34, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 52, 63).

Uneori indicaţia e mai vagă: astfel unele răspunsuri ne informează că botezul se face după cinci până la zece zile (34), după unadouă săptămâni (27, 28, 45), ori chiar după trei-patru săptămâni (9, 56).

Predomină prin urmare obiceiul de a se boteza noul născut după o săptămână. Unii intelectuali au introdus însă în anumite sate uzul de a-şi boteza copiii mult mai târziu: unii chiar la trei luni (14, 24, 25). Obiceiul din urmă prinde, deşi anumite credinţe populare de la noi [2]) în legătură cu botezul, s'ar opune [3]).

Fără nici o îndoială, obiceiul ca botezul să se facă la o distanţă de timp mai mare dela naştere este cel mai vechiu. În evul mediu romanic el e documentat des de izvoarele istorice [4]). Chiar la noi se atestă în documente urmele vagi ale unui asemenea obiceiu, caracteristic unor împrejurări de viaţă primitivă şi unor epoci în cari viaţa religioasă nu se bucura de organizaţia actuală. Dacă el se păstrează azi, după relatările membrilor corespondenţi ai Mu-

---

[1]) Numerii arată localitatea de unde se trimite informaţia respectivă. Astfel: 0 = Racoviţa, 1 = Porumbacul de jos, 2 = Porumbacul de sus, 3 = Sărata, 4 = Scorei, 5 = Streza-Cârţişoara, 6 = Opra-Cârţişoara, 7 = Arpaşul de sus, 8 = Arpaşul de jos, 9 = Ucea de jos, 10 = Ucea de sus, 11 = Viştea de sus, 12 = Drăguş, 13 = Corbi, 14 = Viştea de jos, 15 = Beşimbav, 16 = Sâmbăta de jos, 17 = Sâmbăta de sus, 18 = Lisa, 19 = Breaza, 20 = Netot, 21 = Pojorta, 22 = Voivodenii mari, 23 = Voivodenii mici, 24 = Voila, 25 = Dridrif, 26 = Beclean, 27 = Luţa, 28 = Ludişor, 29 = Iaşi, 30 = Dejani, 31 = Vaida-Recea, 32 = Telechi-Recea, 33 = Berivoii mici, 34 = Berivoii mari, 35 = Copăcel, 36 = Sebeş, 37 = Mărgineni, 38 = Hârseni, 39 = Săsciori, 40 = Săvăstreni, 41 = Ileni, 42 = Hurez, 43 = Râuşor, 44 = Făgăraş, 45 = Galaţi, 46 = Mândra, 47 = Şercăiţa, 48 = Toderiţa, 49 = Vad, 50 = Ohaba, 51 = Şercaia, 52 = Bucium, 53 = Şinca nouă, 54 = Poiana Mărului, 55 = Şinca veche, 56 = Perşani, 57 = Grid, 58 = Părău, 59 = Vineţia de jos, 60 = Vineţia de sus, 61 = Comana de sus, 62 = Cuciulata, 63 = Comana de jos.

[2]) In unele localităţi uzul la ţărani nu a fost şi nu este contagiat de obiceiul urmat de intelectuali. Astfel în acelaşi sat „plugarii îşi botează copiii la 8 zile, intelectualii la 30—60 de zile" (14).

[3]) MARIAN, *Nascerea*, p. 161.

[4]) ALBERT DAUZAT, *Les noms de personnes. Origine et évolution.* Ed. III, Paris, 1928, p. 55. ŞT. PAŞCA, *Le denominazioni personali sardo-logudoresi dei sec. XI—XIII* în „Ephemeris Dacoromana". Bucureşti, 1932. p. 22.

zeului, în clasa intelectualilor îndeosebi, faptul nu trebue considerat ca o inovaţie modernă ci ca o revenire la anumite obiceiuri de altădată, dispărute pe măsură ce un cerc tot mai restrâns de nuclee sociale au avut putinţa să-şi aibă păstorul sufletesc dotat cu facultatea de a boteza: preotul. Dacă azi e obiceiu să se boteze la intervale mai lungi dela naştere (în oraşe din Vechiul Regat nouii născuţi se botează uneori după 2—3 ani) şi e caracteristic îndeosebi în clasa intelectualilor, faptul trebue să se explice prin caracterul mult mai sărbătoresc pe care botezul îl ia în cercurile intelectuale decât în cele ţărăneşti. E natural deci ca familia intelectuală să amâne cât mai mult celebrarea botezului, dacă se poate până la vindecarea deplină a lăuzei, sau să se aştepte chiar până când copilul ajunge la un oarecare grad de pricepere. În cazul din urmă botezul este pentru copil un eveniment pe care şi-l aminteşte cu multă plăcere în toată viaţa.

Urmele vagi ale unui obiceiu străvechiu, remarcat nu la noi, unde izvoarele istorice de informaţie sigură lipsesc, ci în Occidentul romanic, este acela ca nouii născuţi să se boteze în zi de Duminecă sau altă sărbătoare mare, şi adecă în aceea care urmează după naştere (5) [1]). Acest obiceiu e atestat şi de pe valea Someşului [2]). Noi îl cunoaştem din Munţii Apuseni. El e atestat şi la Românii transdanubieni [3]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O asemenea datină explică până la un punct şi puterea de circulaţie de care se bucură în sistemul nostru de denominaţie personală, numele de sfinţi mari date ca nume de botez. Mai ilustrează în acelaşi timp menţinerea trează în conştiinţa populară a credinţei că cel care poartă dela botez numele unui sfânt, e pus subt protecţia acestuia pentru toată viaţa. E inutil să mai remarcăm că în cazuri normale, noul născut primeşte la botez numele sfântului din ziua botezului. Astfel e justificată şi prezenţa în unele sate româneşti a unor nume de botez curioase şi rare, cari lipsesc din sistemul de deno-

---

[1]) In adevăr, în Occident, la începutul evului mediu s'a format obiceiul să se boteze numai în zilele Paştilor sau în acele ale Rusaliilor, şi, natural la intervale mult mai mari decât acele pe cari le-am văzut mai sus. Totuşi şi acolo, în cazuri speciale, botezul se făcea şi în ziua naşterii. (Cf. KARL MICHAËLSSON, *Études sur les noms de personne français d'après des roles de taille parisiennes.* Uppsala 1927. I, p. 68).

[2]) MARIAN, *Nascerea,* p. 161.

[3]) „De ordinar copilul se botează la a şaptea zi, potrivindu-se ca să fie în zi de Duminecă, când pe la cei mai cu dare de mână se face atunci şi masă mare". Dacă e nevoe însă şi la dânşii, botezul se face şi mai repede. T. T. BURADA, *Obiceiurile la naşterea copiilor poporului român în Macedonia,* în „Convorbiri Literare" XXVI, (1892), p. 46—47.

minaţie personală din regiuni unde obiceiul de mai sus nu este comun, nume cari se găsesc însă în calendar ca nume de sfinţi mai mărunţi, de mai puţină importanţă în viaţa bisericii ortodoxe. Natural, asemenea nume calendaristice sunt purtate de cei cari la naştere au avut o constituţie fizică debilă şi au fost botezaţi înainte de termenul consacrat de datină.

Obiceiul de a boteza pe nouii născuţi cu nume de sfinţi nu e — cum se ştie — o caracteristică numai la noi. El este general la toate popoarele creştine. Ceeace este caracteristic însă la noi, unde dăinueşte încă în anumite regiuni nota patriarhală în manifestaţiile de ordin religios, este credinţa aceea vie în protecţia pe care sfântul cu numele omonim o acordă noului născut care-i poartă numele. În Occidentul emancipat, deşi circulaţia numelor de sfinţi în sistemul de denominaţie personală este mare, istoriceşte se explică adesea altfel decât la noi. Acolo, în diversele nuclee familiare se remarcă din vechime o puternică tradiţie de menţinere în linia genealogică a unor anumite nume de botez. Această tradiţie, cu rădăcini chiar în sistemul de denominaţie clasică, a devenit în evul mediu atât de puternică, încât a adus cu sine o repetire deosebit de insistentă a aceluiaşi nume de botez în cadrul aceluiaşi nucleu familiar[1]). Prin urmare, în Occident, ceeace a menţinut în mare măsură în sistemul de denominaţie personală numele de botez omonime cu nume din sistemul calendaristic a fost şi este tradiţia bazată pe factorul de solidaritate familiară şi de continuitate genealogică. În acest caz numele de botez respective nu evocă decât în mod secundar şi mai vag decât la noi factorul religios şi deşteaptă în primul rând amintirea rudelor sau ascendenţilor cu nume omonim[2]). La noi, răspândirea în sistemul de denominaţie p o p u l a r ă a numelor de botez calendaristice se datoreşte în cea mai mare măsură factorului religios direct şi numai în urma unei influenţe mai nouă, probabil, din clasele sociale mai ridicate, tendinţei de perpetuare în cadrul aceleiaşi familii a aceluiaşi nume, devenit drag prin împrejurarea că a fost purtat de ascendenţi.

În legătură cu alegerea numelor de botez, în cazul de faţă a

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

[1]) Cf. în legătură cu această problemă studiile fundamentale de antroponomastică ale lui G. D. SERRA, *Per la storia del cognome italiano I: Cognomi canavesani (Piemonte) di forma collettiva in -aglia, -ata, -ato* în „Dacoromania" III, p. 523—549; II: *Sulla continuità dell' onomastica latina-romanza nei nomi propri canavesani (e piemontesi)*, în „Dacoromania" IV, p. 517 ş. u. şi îndeosebi *Continuità delle comunità rurali*, în „Biblioteca Dacoromaniei" IV.

[2]) In ceeace priveşte circulaţia numelor de sfinţi ca nume de botez în sistemul de denominaţie romanică, cf. şi ŞT. PAŞCA, *Le denominazioni personali...* p. 22.

unor nume calendaristice, iată ce informaţii ne dau corespondenţii din Ţara Oltului:

a) Se dă noului născut numele sfântului din ziua în care se botează (5, 9, 15).

b) Se dă numele sfântului din ziua naşterii, dacă în ziua respectivă se celebrează un sfânt mare (34).

c) După sărbătoarea din preajma naşterii sau a botezului (14, 52).

d) După sărbătorile mari ale anotimpului în care se naşte şi se botează noul născut. Astfel, cei născuţi primăvara: *Gheorghe,* cei născuţi toamna, *Dumitru* (32).

e) După sărbători mari (1, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 32, 33, 41, 43, 45, 46, 53, 55, 57, 63).

f) Se dă numai băieţilor numele sfântului din ziua botezului sau a naşterii (48).

Este interesant, cum, în anumite localităţi unde s'a împământenit obiceiul de a se face ospeţe la ziua numelui, se evită, mai ales în vremile de criză economică din urmă, botezarea copiilor cu nume de sfinţi mari „ca să nu se dea de băut la ziua numelui" (27). Aceasta este o dovadă, că în anumite regiuni prestigiul numelor de sfinţi începe să scadă. În adevăr, în asemenea localităţi, se dau nouilor născuţi nume de botez alese după dorinţa capricioasă a părinţilor şi nu după sărbători (1, 2, 5, 19, 45, 51).

Nu e lipsit de importanţă nici obiceiul ca să se dea, unei fete de pildă, numele de botez „după zile" (48) cum ar fi de pildă *Domnica* dacă s'a născut Dumineca, *Zoe,* dacă s'a născut Joi, *Marta,* dacă s'a născut Marţi.

Asemenea nume se dau în analogie cu numele de vite *Lunaie, Mărţaie, Miercă, Joiană, Vinereană, Sâmbole, Dumaie.*

Deasemenea se aleg, tot după anotimpul de naştere, nume de botez după lunile anului (22): *Iuliu, Iulia* celor născuţi în luna *Iulie, Augustin,* celor născuţi în *August, Andrei* celor născuţi în *Decemvrie.*

Făcând abstracţie de numele de botez de origine calendaristică şi inspirate de concepţia religioasă, atât de amplu reprezentată în sistemul nostru de denominaţie personală, se remarcă la noi un alt curent în criteriul de alegere a numelui de botez, de a se da nouilor născuţi nume de botez cari să evoce ascendenţi din linia genealogică. Astăzi în Ţara Oltului acest curent este destul de puternic.

I se dă noului născut:

a) numele tatălui (1, 25, 29, 33, 41, 43, 46, 47, 48, 56, 57, 58, 63) sau al mamei, dacă e vorba de o fetiţă (1, 29, 34, 47, 48, 52, 57)

b) numele părinţilor (15, 22, 24, 27, 28, 30, 32, 44, 46, 53)

c) numele bunicului sau bunicii (15, 34, 48, 57, 58),

d) numele străbunului (14)

e) numele unchiului sau mătuşei (48),

f) numele unei rude mai depărtate (15, 24, 27, 28, 30, 46).

Tendinţa de restricţie se remarcă şi aici: în anumite localităţi se evită alegerea la botez a unor omonime cu ale celor din aceeaşi familie, pentru a se înlătura confuzia (27) dintre două sau mai multe persoane înrudite de aproape.

Credinţa populară pe de altă parte face ca să se scoată din uzul familiar anumite nume de botez: dacă de pildă dintr'o familie moare copilul care la botez a primit numele tatălui sau al mamei, acest nume nu se mai dă unui alt nou născut din aceeaşi familie (1), încât numele respectiv se pierde pentru un timp, putând să reapară numai în a doua generaţie, dat unui copil care devine nepotul celui cu nume omonim.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Faptele relatate mai sus pun în lumină una din problemele fundamentale ale sistemului nostru de denominaţie personală. Ele ilustrează o tradiţie de continuitate şi în sistemul antroponomastic românesc. Deşi documentată la dată mai recentă decât în Occident, această tradiţie are la bază aceleaşi criterii de solidaritate şi adulaţie familiară, care a adus cu sine tendinţa de a renaşte şi de a păstra vie în viaţa unui nucleu familiar amintirea ascendenţilor dispăruţi, în ciuda veşnicilor tendinţe de modernizare cari se remarcă în lumea numelor de botez.

Astfel, alături de factorul religios pe care l-am văzut atât de puternic în alegerea unor nume de botez, această tradiţie de continuitate antroponomastică explică vasta difuziune a unor nume de botez tocmai în regiuni mai izolate de influenţe modernizante. Nucleele sociale mici şi geograficeşte izolate, prin sistemul de neîncetate înrudiri dintre familiile cari le compun, ajung cu timpul în posesiunea unei liste tot mai reduse de nume de botez cari se repetă cu atât mai des, în ciuda omonimiei şi deci a confuziei dintre indivizi. Nume respectate în cadrul unei familii se răspândesc şi în familiile înrudite, încât circulaţia lor creşte din ce în ce.

Tradiţia de continuitate în cadrul familiilor a aceloraşi nume de botez se poate dovedi pentru Ţara Oltului şi istoriceşte. Dau numai

două exemple, scoase din tabelele genealogice alcătuite de către Puşcariu [1]). În familia lui *Bucur Csurilla* găsim:

Bucur { *Laczku* = **Bucur**
Bucur = **Bucur**, *Matei, David, Lascu* = **Bucur**
Matei = *Matei*, **Bucur**, *David*
Stan = **Bucur**, *Stan.*

O sumară examinare a tabelei de mai sus ne arată că toate numele de botez din cadrul aceleiaşi familii sunt omonime.

În familia *Peltan* [2]):

Stan = *Stan* = **Iuon** { **Iuon**
Iacob = **Iuon**
Aldea = *George, Zafin*
Bucur = **Iuon**, *Bucur*
David = **Iuon**, *George*
Stan = *Nicolae*, **Iuon**

În Urbariile Ţării Făgăraşului [3]) dăm la tot pasul de nume omonime:

Iuon Musa, cu un fiu *Iuon*, 1688 (1).
Sztáncsul Popa, cu un fiu *Sztancsul*, ibidem.
Iuon Mihái, cu un fiu *Iuon*, ibidem.
Opra Popa cu un fiu *Opra*, ibidem.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un alt factor important în sistemul de denominaţie personală este tendinţa de modernizare a numelor de botez. Această tendinţă, afirmată întâiu în clasele suprapuse, se răspândeşte şi în clasele de jos. Sunt actualmente unele regiuni unde nouii născuţi se botează de obiceiu cu nume moderne (22), aflătoare în cadrul familiilor mai respectate din sat (27). În Ţara Oltului, ca şi aiurea se bucură de deosebit prestigiu numele purtate de intelectuali şi de copiii acestora (14, 55). Nu este de mirare deci că ele intră şi în sistemul de denominaţie personală populară, întâiu în familiile mai cu dare de mână şi apoi şi în cele mai sărace: „cei săraci dau cam aceleaşi nume de botez" ca „domnii" şi ca „bogaţii" (1, 2, 5, 15, 19, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 39, 43, 44, 46, 47, 48, 52, 56, 57); „numele romane sunt stăpâne în întreg satul şi la săraci şi la bogaţi şi la Ţi-

[1]) Ion Cavaler Puşcariu, *Date privitoare la familiile nobile române*, I. Sibiu, 1892, p. 165.

[2]) *Idem, Fragmente istorice despre boerii din ţara Făgăraşului.* Sibiu, 1904–1907. p. 738.

[3]) Păstrate la Arhivele Statului din Cluj.

gani (14). În alte părţi familiile mai sărace aleg numele mai comune, mai de rând (33, 58, 63). Altădată „Ţiganii dau numele cele mai pompoase copiilor lor" (24).

La introducerea neologismelor în lumea numelor de botez dela noi, au contribuit în mare măsură şi organele conducătoare ale vieţii noastre rurale. Într'adevăr, în anumite regiuni este obiceiul ca preotul satului să recomande părinţilor un nume de botez (52, 57). Notarul **nu** recomandă asemenea nume (52) şi acesta e un fapt important, fiindcă explică raritatea numelor de botez ungureşti printre Românii din Ţara Oltului.

Dar, de obiceiu, naşul sau naşa, de cele mai multe ori aleşi dintre fruntaşii satului, recomandă sau aleg singuri, fără consultarea părinţilor numele de botez ale finilor (15, 22, 24, 25, 27, 29, 30, 33, 63)[1]. În alte localităţi, numele este ales de părinţi (1, 2, 5, 9, 14, 21, 26, 28, 29, 32, 34, 44, 45, 46, 48, 53, 56, 63), fără amestecul naşului sau al preotului.

* * *

Este interesantă alegerea numelor la botezarea alor doi fraţi gemeni. Criteriile după cari se aleg ele în diferite regiuni dela noi sau de aiurea în domeniul romanic, după cât ştim nu au oprit atenţia antroponomaştilor până acuma. Deşi pentru Ţara Oltului, din nenorocire, dispunem de un material informativ destul de redus, ne permitem totuşi să arătăm în câteva cuvinte cari sunt numele obicinuite cu cari se botează gemenii aici, fiindcă ni se pare că interesează în anumită măsură. Informaţii istorice în legătură cu această problemă nu avem. Întreg materialul informativ l-am scos din răspunsurile la chestionarul Muzeului şi ilustrează deci numai împrejurările actuale.

De obiceiu, nouilor născuţi, gemeni, li se dau la botez nume calendaristice din cele mai populare, şi natural din acèle cari fac aluzie la sfinţi mai respectaţi din hagiografia noastră. Astfel avem cazul cu *Ion-Maria* (44), *Constantin-Elena* (19, 24, 29, 52, 57), *Ion-George* (33, 52).

Atunci când ambii gemeni sunt de un gen, li se dau la botez nume de sfinţi a căror pomenire cade în aceeaşi zi. Astfel, alături de exemplul de mai sus *(Constantin-Elena)* avem în Ţara Oltului: *Gavril-Mihail* celebraţi la 8 Nov., *Petru-Pavel* (5, 46), celebraţi la 29 Iunie. Cultul popular al sfinţilor „mucenici şi vindecători fără

[1]) Prestigiul de care se bucură naşii în cadrul familiei celui nou născut e deplin ilustrat de faptul de mai sus. Acelaşi prestigiu face pe unii părinţi să-şi boteze copiii cu numele naşului sau al nasei (32).

de argint" *Cosma* şi *Damian*[1]), se dovedeşte în Ţara Oltului prin botezarea cu numele lor a gemenilor: *Cosma-Damian* (34). De multe ori însă se aleg nume după bunul plac al părinţilor, din acele cari circulă în antroponomastica locală: *Moise-Andrei* (22); *Iancu-Andrei* (6).

Interesante din punct de vedere linguistic sunt şi numele de origine culturală la noi, în deosebi acele de importaţie latinistă, cari prezintă o vitalitate deosebit de mare tocmai la numirea gemenilor. Cei doi întemeietori tradiţionali ai Romei, *Romulus* şi *Remus*, dau în Ţara Oltului numele lor celor mai mulţi gemeni. Tradiţia noastră latinistă, acolo între Sibiiul, Braşovul şi îndeosebi Blajul cultural, prin mijlocul intelectualilor dela ţară a pătruns şi în popor. Dovadă este frecventa întrebuinţare, alături de alte nume latiniste, a lui *Romulus* şi *Remus* la numirea gemenilor (5, 24, 32, 45, 46, 47, 48, 53, 55, 57, 63), în variante, ca: *Romul-Remus* (5, 24, 43), *Runul-Remu* (53), *Rom-Rem* (32, 45, 48, 51), *Rom-Remu* (55), *Romus-Remus* (46, 57). Gemenii de sex divers se mai numesc: *Aurel-Aurelia* (30, 55), *Aurel-Aurica* (24), alături de *Viorel-Viorica* (24), deci forme cari prezintă o congruenţă fonetică.

Din cele de mai sus, desprindem concluzia că, în majoritatea cazurilor, numele gemenilor se dau de preferinţă după numele alor câte doi sfinţi a căror amintire se celebrează în aceeaşi zi sau nume cari evocă amintirea unor gemeni faimoşi, sau iarăşi altele cari prezintă o congruenţă fonetică, ca în cazul ultimelor exemple.

ŞT. PAŞCA.

---

[1]) Asupra cărora regretatul V. BOGREA, *Sfinţii medici în graiul şi folklorul românesc,* Dacoromania IV, p. 169 ş. u. a scris pagini de bogată informaţie.

CERCETĂRI FOLKLORICE ÎN ȚARA OAȘULUI.

Culegerile noastre de folklor au fost însoțite aproape întotdeauna, când le-au întreprins oameni de știință, de cercetări filologice. În calitate de disciplină mai veche și oarecum tutelară, filologiei i s'a dat în aceste lucrări locul de cinste, folklorul rămânând mereu pe al doilea plan. Într'adevăr, de cele mai multe ori cercetarea nu s'a făcut pentru descoperirea și studiarea diferitelor manifestații folklorice, ci mai mult pentru a avea material dialectologic, iar anumite ramuri, ca de pildă practicile magice și obiceiurile de tot felul, au rămas aproape consecvent nereprezentate în aceste lucrări.

Cercetările noastre în Țara Oașului au fost călăuzite de un singur țel: culegerea folklorului și prezentarea lui. Am căutat deci ca în lucrarea noastră să fie reprezentate, pe cât a fost cu putință, toate ramurile caracteristice ale folklorului acestei regiuni; am căutat să descoperim unele elemente cari ne-au părut mai interesante sau mai prețioase pentru studiul folklorului nostru, dând în aceste cazuri cât mai multe variante; în același timp am socotit că e bine să însemnăm și manifestațiile folklorice cari sunt cunoscute în domeniul românesc și lipsesc în Țara Oașului.

La alegerea acestui ținut ne-au determinat mai multe considerente, între cari și împrejurarea de a fi o regiune atât de izolată și un ținut de margine al românismului. Faptul că cercetători ca regretatul Weigand [1]), I.-A. Candrea [2]) și Eugen Barbul [3]) au publicat texte din acest ținut, nu l-am socotit ca o piedecă: textele lor, așa de puține de altfel, fuseseră culese pentru studiul limbii doar.

De altfel, din punct de vedere folkloric, ținutul Oașului este și

---

[1]) *Samosch- und Theiss-Dialekte* în „Sechster Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache". Leipzig, 1899. p. 1—85.

[2]) *Graiul din Țara Oașului.* București, 1907.

[3]) *Az avasvidéki nyelvjárás.* Budapest 1900.

astăzi unul din cele mai puţin cunoscute. Ca să dăm un exemplu: în voluminoasele monografii ale lui S. Fl. Marian despre naştere, nuntă şi înmormântare, nu găsim nici o informaţie referitoare la obiceiurile Oşenilor. Astfel, credem că cercetările făcute de noi în Ţara Oaşului vor fi binevenite pentru studiul folklorului, fiindcă: *a)* descoperă un ţinut aproape cu desăvârşire necunoscut din punct de vedere folkloric, căci textele publicate până astăzi sunt cu totul insuficiente pentru a ne putea face o idee despre varietatea şi bogăţia materialelor; *b)* accentuează şi completează, prin cercetări anume făcute, părţi puţin cunoscute până acum în folklorul românesc şi descoperă chiar câteva elemente necunoscute lui până astăzi.

În afară de partea consacrată folklorului propriu zis, lucrarea mai cuprinde şi o privire asupra ţinutului şi oamenilor, pe care am socotit-o necesară pentru fixarea folklorului în mediul său social.

Regretăm, că motive independente de voinţa noastră, ne-au împiedecat să facem, în Ţara Oaşului, cercetări şi mai îndelungate, după cum am fi dorit. Aşa, ele s'au mărginit la trei călătorii, făcute în vara şi toamna anului 1930 şi în primăvara lui 1931. În aceste câteva săptămâni credem însă că am putut înregistra cele mai caracteristice manifestaţii folklorice ale ţinutului. Faptul că nu toate satele au fost la fel de amănunţit cercetate, nu credem că constitue un mare inconvenient. Din cele 14 sate româneşti ale Ţării Oaşului, am dat mai multă atenţie celor mai caracteristice şi mai ferite de pătrunderea civilizaţiei, în primul rând Cărmăzanei, Racşei şi Moişenilor, apoi în al doilea rând Călineştilor, Trâsolţului, Lecînţei, Boineştilor, Bicsadului şi Prilogului. Negreştii şi Certedza, aşezate pe şoseaua naţională, ne-au părut mai puţin interesante. Deasemenea Vama, unde jumătate din locuitori sunt Unguri şi micile sate Trip şi Tur. De altfel chiar şi aceste cinci sate sunt reprezentate, în culegerea noastră, prin câteva texte.

E pentru noi o datorie plăcută să mulţumim aici instituţiilor şi particularilor cari ne-au ajutat, în tot felul, la realizarea cercetărilor făcute: Academiei Române şi preşedintelui ei, d-lui Prof. Ioan Bianu, Atlasului Linguistic de subt conducerea d-lui Prof. Sextil Puşcariu şi celor doi anchetatori ai săi, cu cari am străbătut întâia oară satele Ţării Oaşului: d-lor Sever Pop şi Emil Petrovici dela Facultatea de Litere din Cluj. Dintre intelectualii oşeni, în special părintelui protopop Ion Andron (Racşa), învăţătorului Ion Costin (Trâsolţ), şi absolventului în teologie Iosif Demian (Călineşti).

I. ŢARA ŞI OAMENII.

Ţinutul şi trecutul lui. Regiunea nord-estică a judeţului Satu-Mare, este hotărnicită în spre Maramureş şi Baia-Mare de un lanţ de munţi, nu prea înalţi, căci nici un pisc nu trece de 1201 m. Aceşti munţi prind într'un fel de unghiu un ţinut care spre Apus este închis de o mulţime de dealuri şi nu se deschide spre şes decât în partea de către Sud-Vest. Aceasta este Ţara Oaşului. Din ori ce parte ai veni, de către Satu-Mare, pe linia ferată îngustă ce duce până la Bicsad, ori de către Sighet, pe şoseaua naţională, panorama care ţi se deschide în spre ţinutul Oaşului este din cele mai încântătoare. Ce păcat că această regiune este aproape cu desăvârşire necunoscută chiar de către turiştii noştri, căci de marele public nici nu îndrăznim să vorbim.

Astăzi — întru câtva şi subt regimul unguresc — Ţara Oaşului formează o plasă („Oaşiu") a judeţului Satu-Mare. Pe o suprafaţă de 563 km. p.[1]) sunt aşezate cele 16 sate cu un total de 28.306 locuitori[2]). Ţara Oaşului pare să fie cea mai mică „ţară" dintre cele cari se găsesc în Ardeal. Cunoaşterea ei subt acest nume este veche — o găsim şi în cronica lui Simion Dascălul[3]). Datele asupra trecutului ei sunt însă foarte sărace. Anton Szirmay, vechiul istoric al ţinuturilor sătmărene, a cărui lucrare[4]) vom avea ocazia să o citäm uneori, arată[5]), că întâia numire oficială a Ţării Oaşului se întâlneşte într'o diplomă de donaţie a lui Leopold I, din 1668, prin care acesta dăruieşte contelui Ştefan Csáky „Districtus Avasságh", care pe atunci aparţinea cetăţii Sătmar. Satele ţinutului nostru sunt amintite însă mult mai curând, aproape toate pe la 1520, unele — cum e Oraşul-Nou — chiar la începutul sec. XV[6]), în legătură cu domeniile de cari ţineau: Seinii (ung. Szinyérváralja) sau Medieşul (ung. Aranyosmegyes).

Asupra întinderii ţinutului, părerile Oşenilor sunt cam împărţite. Unii din ei susţin de pildă că tot Ţării Oaşului ar aparţine şi cele câteva sate româneşti din plasa Ugocea (Gherţa-Mică, Gherţa-Mare, Turţ, Bătarci, Comlăuşa, Valea-Seacă şi Tarna-Mare), afirmând

---

[1]) MARTINOVICI-ISTRATI, *Dicţionarul Transilvaniei, Banatului şi celorlalte ţinuturi alipite.* Cluj 1921 p. 38.

[2]) După rezultatele provizorii ale recensământului din 1930: *Populaţiunea actuală a României.* Bucureşti 1931. p. 47.

[3]) CANDREA, *op. cit.* p. 3.

[4]) *Szatmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérete.* Irta és kiadta SZIRMAI SZIRMAY ANTAL. Budán 1809—1810. I—II rész.

[5]) IBID., I, p. 23.

[6]) SZIRMAY, *op. cit*, II, p. 325.

că „până la Halmei tăt Oşeni-s". Cei mai mulţi ştiu însă că ţinutul lor se opreşte la Călineşti. În acest sens pledează şi afirmaţia lui Barbul [1]), care însemnează că numirea de „Oşan" aparţine în propriu numai locuitorilor celor 16 sate cari formează astăzi plasa Oaş, dar că „mai târziu s'a dat acelaşi nume şi unei mari părţi a Românilor din comitatul Ugocea."

Împreună cu aceştia, Oşenii constituesc o extremitate a domeniului în care se vorbeşte limba românească. E probabil că pe vremuri acest grup era legat de acela al Românilor din Beregh, de mult pierduţi pentru noi. Limba aceasta de pământ românesc din Nordul ţării noastre, este cuprinsă ca într'un cleşte de două popoare streine: Rutenii, la Nord şi Ungurii, în partea de Sud-Est. Astăzi nu mai poate fi vorba de o periclitare a elementului românesc, cel puţin în ce priveşte Ţara Oaşului. Dacă Unirea nu se înfăptuia şi Ungurii şi-ar fi putut continua nesupăraţi opera de maghiarizare — despre care va fi vorba mai jos —, e probabil că întâiu Ugocenii, apoi Oşenii, ar fi fost o margine încetul cu încetul ruptă din trupul neamului românesc.

În ce priveşte numele Ţării Oaşului, trebue să îndepărtăm din capul locului orice aşa zisă tradiţie din cele cari circulă printre intelectualii ţinutului, cari povestesc bucuros despre originile dace, macedonene sau chiar spaniole ale Oşenilor. Însuşi regretatul Weigand [2]) a însemnat, în treacăt, că numele ţinutului ar veni dela un oarecare voivod „Oaş". Nicolae Iorga [3]) credea că „Havasalföld" „Ţinutul de munte" al Ungurilor, s'a prefăcut de mult în românească Ţară a Oaşului". De fapt numele românesc al ţinutului pare să derive dela alt cuvânt unguresc. Acesta este „avas" şi însemnează [4]): 1. pădure cu arbori mari şi bătrâni. 2. pădure cu ghindă. 3. silva prohibita. Oşenii bătrâni ştiu cu toţii că nu mai departe decât acum 30—40 de ani ţinutul lor era acoperit de păduri seculare [5]), cari s'au prăpădit mai ales de când cu construirea liniei ferate Satu-Mare—Bicsad. Şi astăzi munţii şi dealurile, cari încercuiesc Ţara Oaşului, sunt acoperiţi cu păduri, la exploatarea cărora îşi câştigă

---

[1]) *Op. cit.* p. 13.

[2]) *Op. cit.* p. 30. BARBUL, *op. cit.* p. 12—13, a încercat şi alte explicări.

[3]) *Neamul românesc în Ardeal şi Ţara Ungurească.* Bucureşti 1906. II, p. 59.

[4]) GOMBOCZ-MELICH, *Magyar Etymologiai Szótár*, s. v.

[5]) SZIRMAY, *op. cit.* II, p. 324—336, arată pădurea „Tuba" ca fiind comună aproape tuturor satelor din Ţara Oaşului, ceeace însemnează că avea o întindere uriaşe. Tot el spune (II, p. 335), că în pădurile Negreştilor se găsesc arţari atât de groşi, „că Românii tăindu-i îşi fac din câte-o singură bucată uşi şi mese".

pâinea o mulţime de Oşeni. Aceste păduri seculare vor fi dat numele unguresc al ţinutului, din care, probabil, a derivat apoi şi cel românesc.

Satele. Ţara Oaşului este mai de grabă un ţinut deluros decât muntos. „Culmile Oaşului", cum numeşte poporul munţii ţinutului, au două piscuri mai importante: „Pchietroasa" (1201 m.) şi „Heghişa" (1012 m.). Încolo o mulţime de dealuri de formă conică, cari se micşorează pe măsură ce înaintăm spre centrul „ţării", pierzându-se în coline din ce în ce mai mici şi în sfârşit în şesul în care este aşezat satul Tur.

Cea mai mare apă a Ţării Oaşului este Turul, în care se varsă aproape toate pâraiele ţinutului: Talna, Râul, Lecîncioara şi câteva pârâiaşe mai mici.

Majoritatea satelor sunt aşezate pe văile acestor ape, la distanţă de 3—5 km. unul de altul.

Întâia localitate, cum vii de către Satu-Mare cu trenul, e *Oraşul-Nou*, numit de popor *Iuarăş* (din ungurescul Avas-Ujváros). E un biet sat locuit de Unguri şi Evrei, în care abia se aude vorbă românească, deşi e reşedinţa plăşii. Localitatea era pe vremuri vestită pentru însemnatu-i târg din Joia-verde, la care, cum remarca Szirmay [1]) acum mai bine de o sută de ani, apăreau „gătite în cămăşile lor brodate fetele romînce din Oaş, în *jucatele* lor".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Abia ieşi din Oraşul-Nou şi vezi sclipind la dreapta biserica din *Racşa* (ung. Ráksa), cel mai mare sat al ţinutului, aşezat în apropierea râuleţului Talna. Dacă treci apa aceasta, ajungi în *Prilog* (ung. Rózsaparlag), sat mititel şi lipsit de apă, împrejurare de care aminteşte şi o strigătură:

Nu mă da, mamă'n Prilog,
Că nice apă, nice foc,
Lemne nu-s, moara-i departe
Şî toate le purtăm pe spate [2]).

Vreo 3 km. la Nord e *Remetea-Oaşului* (ung. Avas-Remete), sat mic, locuit şi astăzi numai de Unguri reformaţi.

La Răsărit de Racşa, nu departe de linia ferată, e *Vama* (ung. Vámfalu), care se mai numeşte şi *Vama-Turului,* sat mare aşezat la poalele munţilor. E cunoscut şi prin baia „Puturoasa", cu instalaţii primitive de iod şi sulfur, dela poalele muntelui „Heghişa".

Din Vama trecem în *Negreşti* (ung. Avas-Felsőfalu), cel mai

---

[1]) *Op. cit.* II, p. 324—5.

[2]) Comunicată de Mihai Chioran, de 36 ani, din Prilog.

important sat al ţinutului, cu judecătorie, ocol silvic şi probabil viitoare reşedinţă a plăşii Oaş. Szirmay [1]) însemnează că „dacă Roma e aşezată numai pe şapte coline, Negreştii e pe şaptezeci şi şapte, deşi are numai 300 de case". În apropiere e cătunul Izvorul, cu mari întreprinderi forestiere.

După Negreşti, cea mai însemnată localitate a Ţării Oaşului, este *Bicsadul* (ung. Bikszád). Renumele acestui sat mare îl face pe de o parte mânăstirea cu acelaşi nume — despre care vom vorbi mai încolo —, pe de alta apele lui minerale, aşa de binefăcătoare pentru afecţiunile de stomac şi rinichi. Izvoarele acestea sunt cunoscute [2]) încă din sec. XVIII. Exploatarea lor mai sistematică datează însă abia din veacul trecut şi bătrânii satului şi-aduc încă foarte bine aminte de cura patriarhală de pe vremea când nu existau frumoasele instalaţii de astăzi, din apropierea satului (cf. text. CCCXCIII.)

Pe şoseaua naţională ce duce dela Negreşti spre Maramureş, e *Certedza* (ung. Avas-Ujfalu), sat mare şi vechiu, cunoscut încă de pe vremea Huniazilor. În hotarul lui se găsesc multe „borcuturi", cum numeşte poporul izvoarele minerale — prea puţin exploatate. De acest sat ţine şi cătunul Huta, locuit de „Tăuţi" romano-catolici.

Întâiul sat, venind de către Maramureş, este *Moişenii* (ung. Mózesfalu), aşezare de munte, mică şi aproape cu desăvârşire lipsită de drumuri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe valea Lecîncioarei, în cel mai nordic punct al Ţării Oaşului, se găseşte *Cămărzana* (ung. Komorzán) sau *Cărmăzana,* cum îi zic Oşenii, cari susţin că întâia numire dată de noi este ungurească. Satul e mare şi extrem de resfirat, pierdut între munţii cari merg până la frontiera Cehoslovaciei. În colţul acesta uitat de lume se spune că n'a putut pătrunde nici ciuma [3]). Cărmăzana, amintită în documente începând prin anul 1490, apare şi 'ntr'un document românesc din anul 1700, în care un vlădică Iosif „dă singhelie lui Olexa din Comorzana" [4]).

Pe aceeaşi vale a Lecîncioarei, ceva mai la Sud, e aşezat *Tărsolţul* (ung. Tartolc), sau, după numirea localnicilor, *Trâsolţ,* aşezat la poalele Măgurei şi resfirat pe coline. De el ţine şi cătunul *Aliceni.*

Cam în centrul Oaşului, e micul sat *Boineşti* (ung. Bujánháza). În imediata lui apropiere, pe o colină numită „Belavar", tradiţia

---

[1]) *Op. cit.* II, p. 334.

[2]) *Szatmár vármegye* (Magyarország vármegyéi és városai). Budapest, 1912, p. 322.

[3]) SZIRMAY, *op. cit.* II, p. 329.

[4]) IORGA, *Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene.* Bucureşti 1906. I, p. 234. No. IV.

spune că ar fi fost o cetate a regelui Béla IV, ridicată contra Tătarilor [1]). După cercetările lui Aladár Vende [2]), niciodată n'ar fi fost pe aici vreo cetate, ci doar o tabără cu şanţuri de pe vremea luptelor cu Tătarii, de unde şi armele tătăreşti găsite cu prilejul săpăturilor făcute pe această colină.

Sătuleţul *Trip* (ung. Terep), pare o prelungire a Boineştilor.

Singurul sat de şes al Ţării Oaşului este *Tur* (ung. Turvékonya). Între locuitorii lui, Szirmay [3]) aminteşte şi câţiva „nobili români: Pap, Dragus şi Sztan". Satul Tur e însemnat prin două lucruri: băile din apropiere, ale căror instalaţii au suferit mult în timpul războiului şi castelul lui Arcadie Pászthory, fostul egumen al Mânăstirii Bicsadului. În orfelinatul şi azilul pentru săraci al lui Pászthory erau ospătaţi zilnic peste o sută de oameni. Se spune că prin aceste mijloace egumenul lucra cu foarte bune rezultate şi la răspândirea maghiarizării [4]).

În partea de Apus a ţinutului, mărginite cu satele româneşti din Ugocea, aflăm ultimele două aşezări ale Ţării Oaşului. *Călineştii* (ung. Kányaháza) e un sat mare, al cărui nume de demult, după Szirmay [5]), era „Kalynháza". E aşezat pe coaste, şi are vii vestite cari se mai cultivă şi astăzi. În apropiere este micul sat *Lechinţa* (ung. Lekencze), numit de Oşeni *Lecînţa*.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Populaţia. Din cele 16 comune ale Ţării Oaşului, numai două sunt ungureşti: Oraşul-Nou şi Remetea. Dacă locuitorii celei dintâi pot fi consideraţi destul de vechi, Ungurii din Remetea s'ar fi aşezat aici prin sec. XVII şi ar fi de origine Săcui [6]). Parte din ei ar fi venit şi din Prilog, care şi el ar fi fost locuit de Unguri înainte de pustiirile Tătarilor şi ale ciumii [7]). Astăzi Prilogul e un sat curat românesc. Unguri mai sunt şi la Vama, unde numărul lor e ceva mai mic decât al Românilor. Ei par să se fi aşezat aici de curând, aduşi cu intenţii de maghiarizare. Candrea [8]) susţine că Unguri se găsesc „în număr destul de mare" şi în Moişeni. Această afirmaţie trebue rectificată. Moişenii e un sat curat românesc, în care s'a aciuat, ca şi în toate celelalte sate oşene, plaga „Jîdzilor", cum numesc Oşenii pe Evrei. Aceştia par să fi venit în Oaş, ca şi în Ma-

---

[1]) SZIRMAY, *op. cit.* II, p. 330. Cf. şi textul nostru CLXVI.
[2]) *Szatmár vármegye,* p. 48.
[3]) *Op. cit.* II, p. 335.
[4]) *Szatmár vármegye,* p. 161.
[5]) *Op. cit.* II, p. 327.
[6]) *Szatmár vármegye,* p. 102.
[7]) *Ibidem.*
[8]) *Op. cit.* p. 5.

ramureş [1]), prin anii 1850. Numărul lor variază dela sat la sat. Dacă Răcşenii s'au ţinut bine şi au numai 3 familii în comună, la Cărmăzana sunt în schimb peste 50 de familii (cam 480 de suflete). Numărul lor e mare şi la Negreşti.

Prin satele Ţării Oaşului nu ştim să locuiască Ruteni. Ei vor fi existat cu siguranţă, într'un trecut poate nu prea îndepărtat, coboriţi spre Sud într'o penetraţie lentă, dar vor fi fost absorbiţi de elementul românesc.

Despre aşezarea din trecut a satelor şi originea unei părţi a locuitorilor, găsim ici-colo câte o tradiţie: Călineşteanul Grigor Dobaş, de 55 de ani, ştie că strămoşii lui „o fost din Dob, lângă Săgmar". Locuitorii din Moişeni şi-ar fi trăgând originea, după Szirmay [2]), dintr'un oarecare „Moiş", originar din Bicsad, care s'a aşezat pe locul unde e astăzi satul Moişeni. Un informator al nostru (Ion Moiş, din Moişeni, de 61 ani) ne-a supus însă că „Moişănii o ghinit dela Berbeşti, din Maramureş; o fost oarece om cu patru feciori, cu oile o ghinit la deal, aici la Hută, ş'apoi s'o telepăduit aici, ş'apoi o făcut sat". În sfârşit unii Lecînţeni ştiu până astăzi că înainte „lăcuiam la Ogrădzele, şî ne-o fugărit orice Tătare, ş'am zinit între dealuri, la Lecînţa".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ocupaţia şi starea economică. Cu toate că pământul Ţării Oaşului nu este prea roditor, totuşi nu este sat în care să nu se facă agricultură. Se cultivă mai ales porumb, dar şi grâu, secară, ovăs, cartofi, fasole şi floarea soarelui. Singuri Moişenarii şi Cărmăzenii au mai puţin pământ arabil şi nu cultivă decât porumb.

Venituri însemnate aduc în anii mai buni bogatele recolte de „legume", termen subt care Oşenii cuprind diferitele fructe: prune, cireşi, nuci şi mere. Acestea sunt soiurile cari se fac şi se vând mai mult. Înainte de război, fructele — mai ales prunele — însemnau adeseori pentru Oşeni cel mai important venit al anului. Veneau din „Ţara Nemţească" negustori să cumpere prunele neculese, să angajeze culegători şi să le ducă cu multă grije împachetate în lăzi. De zece ani şi mai bine, de când aceşti negustori streini n'au mai venit, câştigul adus de cultura fructelor a scăzut mult. Totuşi ni s'a spus că şi în anii trecuţi unii câştigau, când erau recolte bune, până la 30.000 de Lei. Astăzi fructele se desfac mai ales pe piaţa Sighetului.

Viile s'au prăpădit, în cea mai mare parte. Odinioară ele dă-

---

[1]) TACHE PAPAHAGI, *Graiul şi folklorul Maramureşului*. Bucureşti 1925, p. XV.

[2]) *Op. cit.* II, p. 334.

deau vinuri vestite. Astăzi nu se mai cultivă decât pe la Călineşti, Lecînţa şi Oraşul-Nou şi, mai puţin, pe la Racşa şi Bicsad.

Oaşul trebue să fi fost pe vremuri o ţară de întins păstorit. Chiar astăzi sunt foarte puţini gospodari cari să nu aibă câteva oi şi capre. La Racşa sunt vre-o 6000 de oi. La Moişeni am găsit patru stâni cu câte 200 de oi şi capre. Numărul lor variază dela sat la sat. Vitele mari sunt în general puţine. Mare parte din an, oamenii sunt departe, pe la locurile cu fânaţe.

Mulţi din Oşenii mai săraci, sau cari nu se ajung cu cât le aduce pământul, îşi câştigă pâinea la întreprinderile forestiere din apropierea Negreştilor. Tot în această localitate sunt angajaţi şi la minele de cărbuni. Până de curând se exploata o astfel de mină şi în apropierea Trâsolţului. Înainte de construirea liniei ferate înguste, care leagă Satu-Mare de Bicsad, Oşenii se angajau cărăuşi la transportarea apelor minerale din Bicsad şi Tur.

Femeile lucrează în rând cu bărbaţii, la fâneţe ca şi la câmp. Iarna ele ţes la „tiară" materialul îmbrăcămintei familiei. Tot din mâinile lor meştere ies „ştergătorile", feţele de perină, traistele şi cămăşile împodobite cu frumoase cusături de formă lineară.

Locuinţa. Casa Oşenilor e făcută din bârne de fag sau stejar, cu acoperiş ţuguiat de şindrile sau de paie. Aceste paie sunt fixate prin nişte beţe numite „pozme". La cele mai multe case găsim un „târnaţ" prin care se intră. Uneori stâlpii lui sunt frumos săpaţi (v. planşa II, 2). Pe acest târnaţ se aşează în unele sate stupii (v. planşa I, 1). Alteori intrii direct în tindă, de unde treci în celelalte două încăperi: „soba" — camera de locuit — şi „casa mare", rezervată oaspeţilor şi ocaziilor sărbătoreşti. De multe ori această odaie lipseşte. În camera de locuit găsim un mic cuptor de cărămidă. În tindă, vatra liberă, fără horn, la care se găteşte. „Mâţele" pe cari se clădeşte focul se văd încă în multe case. Pereţii sunt văruiţi, iar pe jos se lipeşte cu lut. Ferestrele, două-trei, sunt mici şi insuficiente.

Mobilierul este sumar: într'un colţ al camerii patul, plin cu perini, îmbrăcate în feţe cu cusături de cele mai multe ori de culoare roşie. Pe lângă pereţi, laviţe şi lăzi cu haine; o masă şi câteva scaune, un „podişor" pentru ţinut vasele. Pe pereţi, icoane litografiate — cele zugrăvite pe sticlă au dispărut şi de pe aici —, farfurii şi ulcioare şi „ştergări" sau „ştergătoare" iarăşi cu cusături în cari domină roşul. Acestea din urmă sunt aşezate adesea pe nişte „rude" lungi. Tot în „soba", rareori în tindă, e aşezată „bărbînţa" cu brânză şi „tonul" cu varză.

În curte găsim şura, grajdul şi coteţul. Înapoia casei livada cu pomi fructiferi. O piesă interesantă este poarta, a cărei parte su-

perioară e alcătuită dintr'o enormă grindă de stejar — un trunchiu întreg — cu un capăt mai gros în formă de butuc (v. planşa I, 2). Ea se numeşte „vrańiţă cu boc" şi poate fi văzută mai ales la Certedze şi Negreşti, ici-colo şi la Racşa.

Hrana. Pâinea de grâu este un aliment aproape necunoscut. Oşanul trăieşte cu „pchită de mălai" şi mai ales cu mămăligă, care în graiul lui se chiamă, puţin deconcertant, „tocană". Ea se mănâncă mai ales cu brânză sau lapte. Iarna, se mai mănâncă cu cartofi, varză, mazăre, „păstăi uscaţ", adecă fasole, dar şi cu slănină. Vara cu fasole verde, cartofi şi „pepeni râioşi" — castraveţi.

În zilele de post, adeseori se mănâncă numai „madzăre acrîtă cu oţăt", dreasă cu „rântaş cu oloi". Ouă se mănâncă doar la sărbători mari şi atunci cu cârnaţi: „ratotă cu cârnaţ". În general slănina nu lipseşte în casele Oşenilor, puţini fiind cei cari nu taie porc la Crăciun. O mănâncă rar, mai ales fiartă, ca şi carnea de oaie.

Ceeace îi prăpădeşte pe Oşeni, e alcoolul. Vin se bea prea puţin, mai ales de când au pierit cele mai multe vii. Se bea în schimb rachiu mult şi prost, turbure şi adeseori negru, cu un miros greu şi respingător.

Tipul şi portul. Majoritatea bărbaţilor oşeni sunt foarte bine legaţi şi voinici (v. planşele III şi IV). Afară de rare excepţii sunt bruni, cu ochii negri, nasul achilin şi trăsăturile regulate. Fruntea mai mult înaltă, este acoperită aproape cu totul de un păr negru ca pana corbului, care acopere şi urechile, iar la ceafă se lasă în plete retezate. „Mai nainte oamenii să purta cu păr lung, nu-l rătundza, îl ţipa peste umeri înapoi" [1]). Ceeace surprinde mai mult la tipul Oşanului, este părul acesta căzând bogat pe fruntea rareori senină. Oşanul poartă o deosebită grije părului. Îl spală — „îl léşie" — destul de regulat — „numa can Dumineca" —, uneori chiar la două săptămâni, apoi îl unge cu unt. Oşenii mărturisesc destul de greu rostul acestei ungeri [2]). Deobiceiu ei explică: „îl dăm cu unt, ca să stea", „nu l-oi lăsa să zboare", sau „de nu, nu stă bghine". Numai bătrânul Moişenar Ion Moiş, cu care am stat mai multe zile de vorbă, ne-a mărturisit, în taină mare, că „îl ungem să nu să facă jigănii'n iel".

Părul e privit ca o mândrie, în special de către bătrâni, cari nu s'ar tunde odată cu capul. Unii tineri au început să şi-l taie. Mulţi şi-l lasă din nou să crească după ce se întorc dela armată, unde trebue să renunţe la el. Pentru Oşenii de demult, numai cei ce se'ntorceau din cătănie sau din temniţă erau tunşi.

---

[1]) Boineşti—Petre Ţaran, 61 ani.

[2]) Ea se întâlneşte şi în Maramureş: PAPAHAGI, *op. cit.* p. XXV.

Mustaţa o tund scurt, răzând şi ceva de subt nas. Barbă poartă numai „Jîdzii".

Portul bărbaţilor nu este de loc complicat: o cămaşe numită „uioş" sau „cămeşe", aşa de scurtă, încât adeseori lasă buricul descoperit. Oşenii spun însă că mai demult acest neajuns nu exista, deoarece toţi bărbaţii purtau „curăle late până susuori", un fel de şerpare, aşa cum astăzi abia se mai vede câte unul ici-colo. „Cu cât o fost mai scurtă cămeşa, cu atât mai naltă curaua" — ne asigurau nişte bătrâni din Boineşti.

Mânecile cămăşii sunt de obiceiu largi, peste măsură de largi, atingând adeseori o jumătate de metru şi chiar mai mult. Aceasta mai ales la Bicsad, Trip, Certedze şi, fireşte, numai la cămăşile de sărbătoare. La Trâsolţ, Călineşti, Boineşti, Lecînţa, se poartă cămeşi cu „pomńişori, un fel de partă strânsă, încrăţîtă", cu cusături, cari apar şi la umeri (v. planşele III şi IV). Pe deasupra se poartă şi un „chieptar de uioş de cioaric" numit uneori „laibăr".

În loc de pantaloni se poartă „gaci", un fel de ismene largi făcute din aceeaşi pânză dură ca şi cămăşile. Uneori, mai ales la feciori, în partea de jos a gacilor sunt cusuţi nişte ciucuri numiţi „roit". Iarna, „gacii" sunt înlocuiţi cu „cioarici" de lână.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În picioare se poartă obiele cu opinci, legate cu curele, iar în sărbători cisme.

Când nu umblă cu capul gol, Oşanul poartă un „clop" mic de pâslă neagră, cu marginile întoarse drept în sus, care stă mai mult pe vârful capului, servind mai ales ca podoabă (v. planşa III şi IV.) Tinerii au început să poarte pălării de oraş.

Iarna se poartă căciulă. (Unii bătrâni n'o lasă nici în timpul verii). Opincile sunt înlocuite uneori cu cisme.

Ca o haină mai groasă, de apărare împotriva ploii şi a frigului, se poartă „sumanul" de lână. Atunci când are „miţe" sau „biţe", această haină se chiamă „gubă" (v. planşa IV, 2).

Culoarea sumanelor şi a gubelor variază întru câtva după sate. La Trip, Bicsad, Moişeni, Certedze, Negreşti, Tur, Prilog şi Racşa, se poartă sumane negre. La Lecînţa, Călineşti şi mai puţin la Cărmăzana, se poartă mai ales gube albe, „cu biţ albi". Trâsolţul face trecerea între Vestul şi Estul ţinutului, cu sumane sau gube sure.

La Boineşti, feciorii poartă o „zadie" albă înainte, ca fetele, ceeace pare a fi o inovaţie de după războiu.

Din portul bărbătesc face parte integrantă „straiţa", numită uneori — mai ales la Racşa — şi „taşcă". Zicem parte integrantă, pentru că Oşanul e nedespărţit de ea. O poartă copiii dela 3—4 ani în sus. Ea e schimbată Dumineca cu una de sărbătoare. Straiţă se

pune şi mortului în sicriu. Dacă întrebi pe un localnic cum e portul bărbaţilor, îţi răspunde: „cămeşe, gaci şî straiţă".

Straiţa aceasta e făcută din pânză şi are dimensiuni diferite (v. planşele III şi IV). Ea e împodobită ca şi baiera care o susţine, cu broderii de arniciuri colorate. Cele de sărbătoare sunt tot aşa, doar că sunt „mai mândre" şi mai ales mai curate. Rostul lor e purtarea nedespărţitului cuţit — chiar copiii poartă măcar un briceag — uneori şi a pipei, a amnarului şi a banilor.

Pe vremuri, oamenii însuraţi purtau, spre deosebire de feciori, o „taşcă" de piele, ţintuită. Astăzi aşa ceva se mai poate vedea foarte rar, la câte-un bătrân. Ca o reminiscenţă a acestui obiceiu, în unele sate — cum e Racşa — straiţa e numită şi taşcă. Purtarea straiţii începând cu întâii ani ai copilăriei — se zice chiar că Oşanul se naşte cu straiţa[1]) — a dat prilej la o mulţime de glume şi satirizări. Cei mai necăjiţi în această privinţă au fost Răcşenii, despre cari se susţine că obicinuesc să spună: „Adă-m, mamă, straiţa să mă'mbrăc". Străiţile lor au ajuns şi în strigăturile altor sate. Iată două exemple:

Ce poartă Răcşenii 'n taşcă ?
Un anari ş'un bot de iască.
Io te gioc, mândro, pă tine,
Taşca gioacă p'îngă mine[2]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Femeile au prea puţin din mândra statură a bărbaţilor, fiind în general mici şi adeseori durdulii. Aceasta nu însemnează că nu ar fi frumoase, lucru remarcat şi notat la 1804 de Szirmay, care aminteşte de frumuseţea femeilor din Cărmăzana. În general ele sunt mai puţin brune decât bărbaţii.

De cum se ridică puţin, fetele lasă cămaşa lungă pe care o poartă cât sunt mici, la fel cu băieţii, şi pun una scurtă cu mâneci largi, strânse în „pomnişori", împodobită aici, la umeri şi la gât cu broderii („îmbrăduită", cum se zice la Bicsad). Când ea e împodobită şi pe piept, se numeşte „cămeşe cu cheptari" (v. planşa V).

Fusta de pânză se numeşte „pindileu". Peste aceasta se poartă o „zadie", care mai de mult era din pânză, iar astăzi e făcută din stofă de târg.

Pe vreme rea, femeile poartă suman sau gubă, ca şi bărbaţii. Ele umblă mai mult desculţe, dar şi cu opinci, în sărbători cu „topânci" sau cisme.

---

[1]) BARBUL, *op. cit.* p. 14.
[2]) Boineşti – Petre Rusu, 24 a.

Când sunt mici — până pe la 10-12 ani —, fetiţele sunt pieptănate cu o cărare la mijloc şi au câte o codiţă dată după urechi (Racşa). Mai târziu, cărarea rămâne, părul se împleteşte în două coade cari cad pe spate şi cari sunt prinse uneori de cingătoare. Femeile îşi fac coc. Capul e acoperit cu o cârpă („chescheneu") colorată cu flori ţipătoare la fete şi neveste tinere, neagră la cele mai în vârstă. Chescheneul e făcut din creton, lână şi chiar din mătase sau catifea. Cele de mătase şi catifea sunt pentru zilele de sărbătoare.

În sărbători, fetele obicinuiesc să se încingă cu o „pocmată" (sau „pogmată") brodată şi să-şi pună „zgardă" de mărgele. În fiecare Duminecă poţi vedea două-trei, uneori şi mai multe fete cari se deosebesc de celelalte prin felul cum sunt împodobite la cap. Părul rămâne despărţit în două cu cărarea obicinuită, dar pe obraji el cade în câteva cosiţe, iar înapoi este împletit într'o mulţime de pătrăţele ca o reţea fină lăsată pe spate (v. planşele V şi VI). La capăt el este prins cu panglici de „barşon". Aceasta este aşa numita „coadă", pe care o poartă „mńiresele", adecă fetele a căror zestre e gata. Deasemenea o poartă miresele la cununie. Această „coadă" este „ţăsută" de către o femeie pricepută şi lucrul ei durează 3—4 ceasuri, uneori şi mai mult. Părul se unge întâiu cu unt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Coada aceasta am găsit-o în toate satele Ţării Oaşului şi pare să constitue o interesantă particularitate a portului acestui ţinut.

Pe cap, aceste fete pun şi o „cunună" cumpărată dela oraş, făcută din flori artificiale, mărgele şi „husoşi".

Firea. La prima întâlnire, Oşanul nu pare de loc dispus să stea de poveşti cu „domnii" [1]). El se deschide totuşi destul de repede, dar chiar după ce se împrieteneşte puţin, păstrează ceva din aerul încăpăţânat şi dârz care-l caracterizează.

De originea lui „oşănească" e totdeauna mândru. Nu ştim dacă strigătura:

Oşănia nu o lăs,
De m'or ţinea cu ovăs [2])

este o creaţie populară. Fapt e că o auzi în toate satele, spusă cu un aer de mândrie. Dacă întrebi ce e aceea „oşănia", ţi se răspunde: „rându din Ţara Oaşului, portu!" De aici poate şi dispreţul pentru veneticii, pe cari Bicsădenii îi numesc „ziituri", „lepchituri".

Cum am mai amintit, între ţăranii oşeni sunt mulţi posesori

---

[1]) BARBUL, *op. cit.*, p. 17, însemnează că Oşanul susţine că „domńi-s minćinoş".

[2]) Cărmăzana—Gheorghe Dobraş, 20.

de vechi diplome de nobleţe. În viaţa de toate zilele, nu se face absolut nici o deosebire între aceştia şi foştii iobagi. Din când în când, la cine ştie ce ocazie, apare însă conştiinţa diferenţei de rang social. Ni s'a povestit că, acum câţiva ani, tatăl unui fecior cu avere din Bicsad, s'a dus să peţească pe fata unui „nemiş" din acelaşi sat. Când a aflat despre ce e vorba, nemeşul l-a întrebat: „Cine ieşti şi de unde ieşti? Eu nu te cunosc pă tine". Bietul fecior a trebuit să-şi caute mireasă la Moişeni.

Mândria rămâne o caracteristică a Oşanului. Sensibilitatea şi vulnerabilitatea lui e în legătură cu ea. De aici şi legendarele certuri şi bătăi ale feciorilor la horă. Dintr'o nimica toată — „nu-i place unuia cum gioacă celălalt" — vezi sclipind nelipsitul cuţit şi curgând sânge; de atâtea ori se face şi moarte de om. Ca un fel de scuză, Oşanul îţi spune cu un aer fatal: „sângele porunce[şte]"! Unele strigături reflectează bine aceste stări, iar în câteva din ele cuţitul este cântat cu accente cari îţi aduc aminte iutele şi răsbunătorul sânge al altor meleaguri:

Trii cuţîte în cura:
Unu zbghiară, unu plânge,
Unu carne să mânânce [1]).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Caracteristic e şi un alt obiceiu al ţinutului. Trăieşte încă amintirea timpului când feciorul învins într'o luptă — mai înainte poate voinicească, fără cuţit — nu mai prea avea ce căuta în sat. El urca la munte, să se refacă ori să câştige forţe nouă, pentru ca la întoarcere să-şi poată lua revanşa.

Părintele Erdös din Lecînţa ne-a spus că următoarea strigătură face aluzie la acest obiceiu:

Lasă-mă mamă, la oi,
Batăn înt'u an o doi.
Şi la capre v'o doi-trii,
Că doară m'oi dobândi [2]).

Este şi aceasta o trăsătură remarcabilă pentru caracterizarea mândriei Oşanului. Firea lui nu-l prea lasă să ştie nici de glumă. Cu Oşanul nu e recomandabil să glumeşti, căci nu poţi şti nici odată ce-i cade rău şi nu mai poţi scoate nici o vorbă din gura lui. Aceasta nu însemnează însă că lui nu i-ar plăcea să glumească sau să ironizeze. Dimpotrivă, spiritul lui glumeţ se vede prea bine în

[1]) Boineşti—Mihai Ciobră, 38.

[2]) Lecînţa—Mihăilă Rus, 23. În Trâsolţ (Ion Pop a lui Mihai, 18) acest vers e înlocuit cu: „Că doar m'oi înzigăni!"

strigăturile — de cari va fi vorba mai încolo —, ca şi în poreclele ce şi le dau reciproc, după sate [1]).

Ar fi greşit să se creadă că Oşanul nu e bun la suflet. În fiecare an, după-amiaza zilei de Sf. Gheorghe e rezervată pentru aratul locurilor celor lipsiţi de mijloace. Candrea aminteşte şi că „iarna (de obicei de Crăciun) cară din pădure lemne la văduve şi la săraci". Ospitalitatea Oşenilor este deasemenea bine cunoscută: noi înşine ne-am bucurat de ea în mai multe rânduri.

Viaţa religioasă. Cu prea mici şi neînsemnate excepţii, toţi Românii din Ţara Oaşului aparţin bisericii greco-catolice. Este interesant de ştiut că acum o sută de ani, sate întregi erau încă ortodoxe: astfel Călineştii şi Racşa [2]). În trecerea la Unire a Oşenilor, episcopia de Muncaciu pare să fi avut un rol important [3]).

Chiar şi originile Mânăstirii Bicsadului, care-şi ridică turnurile pe o colină din centrul Ţării Oaşului, dominând ţinutul, sunt în legătură cu aducerea la Unire a Românilor oşeni. Întemeietorul ei pare să fi fost „un anume Isaia, grec dela Atos, fost paroh în Careiu, ... care se îndatori faţă de Camilli, că-i va aduce pe toţi [Românii din aceste părţi] la Unire chiar şi fără voia lor" [4]).

Înfiinţată la 1689 [5]), mânăstirea fu arsă la 1703, iar egumenul ei ucis. După Iorga, făptuitorul ar fi fost „un hoţ şi se dădu vina pe Români". Cei trei călugări se împrăştiară şi mânăstirea nu fu refăcută decât la 1753, de către ordinul bazilit, care ridică aici, la 1769, clădiri de piatră. De atunci ea fu în continuu locuită şi dirijată de ordinul acesta. Ungurii recunoşteau [6]) că „ordinul bazilit a făcut mult la Bicsad pe terenul maghiarizării, mânăstirea fiind singura instituţie morală ungurească în Oaş".

Într'adevăr lucrul acesta este de crezut, pentru că atmosfera românească mai pronunţată a mânăstirii datează abia dela înfăptuirea României Mari. Subt regimul unguresc, călugării, 2—3—4 la număr, erau Ruteni. O strană era „rusească" (rutenească), cealaltă românească, pentru că la anumite sărbători, Sân-Petru şi Sf. Mărie (mare şi

---

[1]) Vezi lista acestor porecle la CANDREA, *op. cit.* p. 5. Noi dăm numai câteva variante şi completări: Boineştenilor li se spune „coşărci", dipce sânt oameni fără vlaste"; Călineştenilor li se zice „caciori", ceeace în Oaş pare a însemna un fel de „porc tarcat" şi aceasta pentru că ar avea pete albe pe piele; Lecînţenii sunt porecliţi „ţîcători", ceeace înseamnă ciocănitori; în sfârşit Moişenarilor li se zice „talhari" — „dipce chiar sânt".

[2]) SZIRMAY, *op. cit.* II, p. 328, 336.

[3]) *Szatmár vármegye,* p. 494.

[4]) IORGA, *Scrisori şi inscripţii ardelene şi maramureşene.* p. XLIX.

[5]) *Szatmár vármegye,* p. 46.

[6]) *Ibidem.*

mică) mii de pelerini români veneau la „bulci" din toate părţile. Şi astăzi — când „ruseşte" nu se mai slujeşte decât atunci când vin credincioşi ruteni —, numărul pelerinilor trece de zece mii şi ei vin şi din Maramureş şi Cehoslovacia[1]), în bună parte atraşi şi de vestita icoană făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Spre deosebire de vremurile dinaintea prăbuşirii monarhiei austro-ungare, astăzi se face la mânăstirea Bicsadului operă românească constructivă, subt vrednica conducere a egumenului Atanasie Maxim, ajutat de cinci preoţi şi doi clerici. În ultimii ani s'a instalat şi o tipografie.

E probabil că existenţa mânăstirii, spre care de atâtea ori pe an se îndreaptă, prin satele oşeneşti, lungi convoiuri de pelerini, a exaltat în oarecare măsură credinţa Oşenilor. La păstrarea religiozităţii lor au contribuit şi preoţii de astăzi şi cei din trecut, unii dintre ei adânc devotaţi chemării lor. E păcat că anumite provocări de lupte confesionale le subminează din când în când autoritatea.

Bisericile Ţării Oaşului gem de lume în Dumineci şi sărbători. Slujbele sunt lungi, dar nimeni nu se mişcă. Pe pereţi îţi atrag atenţia numeroasele „troiţe", lumânări groase de ceară, pe cari Oşenii le aprind în timpul „litiei". Aproape pretutindeni bisericile sunt clădiri nouă, frumoase şi încăpătoare. Doar la Lecînţa se mai păstrează vechea biserică de lemn ridicată în anul 1735[2]), astăzi o venerabilă ruină în care se mai slujeşte cu toate acestea.

Am observat că în pereţii ei exteriori sunt bătute mici cruci de lemn. Ni s'a explicat că crucile dela morminte putrezind, se bate o astfel de cruce într'un perete al bisericii, pentru ca totuşi să se păstreze o pomenire a mortului. Acest obiceiu a fost general în Ţara Oaşului — ne spunea părintele Erdös din Trâsolţ —, dar de când cu nouile biserici de piatră, crucile nu se mai pot fixa aşa de bine în zid şi obiceiul a fost lăsat.

Sărbătorile sunt ţinute cu sfinţenie, deasemenea posturile. În privinţa moralităţii însă stările nu sunt din cele mai fericite. Satele gem de concubinaje, de copii din flori şi această situaţie se datoreşte, în parte, neadmiterii divorţului de către biserica greco-catolică. Acest lucru exasperează pe unii în aşa măsură, încât sunt în stare să recurgă la orice mijloace pentru a ajunge la o despărţire, chiar până la a răspândi în sat vestea şi a încerca să dovedească — ca o femeie din Moişeni — că bărbatul ei este... strigoi.

---

[1]) Într'o revistă ungurească de acum 90 de ani (*Hirnök*, 1841, p. 35) aflăm informaţia că la Sf. Maria-mică veneau în procesie „Şvabii din Bukalja şi cei de pe la Carei, Ruşii din Verchovina şi Ungurii şi Românii din Sătmar, Ugocea, Maramureş, Chioar, etc.".

[2]) *Szatmár vármegye*, p. 110.

Starea culturală a Oşenilor nu este din cele mai fericite. Procentul analfabeţilor este enorm. Pe la 1910 la Lecînţa, din 482 locuitori, abia 26 ştiau să scrie şi să citească [1]). Situaţia nu este nici astăzi mult mai bună. Copiii nu sunt prinşi la şcoală decât iarna, când adeseori cei din satele resfirate nu pot veni din cauza zăpezii mari. Mulţi din cei cari ştiau să citească în tinereţe, cu vremea au uitat cu totul. În drumurile noastre prin Ţara Oaşului, n'am pomenit să găsim în casele ţărăneşti o gazetă românească, lucru care se vede în atâtea părţi ale Ardealului şi cu atât mai puţin o carte.

Subt vechiul regim de altfel, şcoala a fost mai mult un mijloc de maghiarizare. Am amintit mai sus rolul pe care l-au avut — după chiar mărturisirile Ungurilor — atât mânăstirea Bicsadului, cât şi instituţiile de binefacere ale fostului ei egumen Arcadie Pászthori. Barbul [2]) ne dă o listă considerabilă de maghiarisme strecurate în limba Oşenilor. Şi astăzi, după zece ani dela Unire, aproape toate numirile funcţiunilor administrative şi diferiţii termeni tehnici au rămas ungureşti. E extrem de trist — şi totuşi trebue să o spunem — că unii din preoţii Oşenilor continuă să vorbească, în familie, ungureşte.

Să nădăjduim că alături de şcolile, acum româneşti, ale fiecărui sat, tipografia care s'a deschis la mânăstirea Bicsadului va răspândi cât de puţin din binefacerile culturii şi din carteá românească şi în întunecatul ţinut al Oaşului.

II. FOLKLORUL.

Consideraţii generale. De sigur, nu poate fi vorba de o încercare de a examina folklorul Ţării Oaşului ca o unitate independentă, oarecum deosebită de restul folklorului românesc, pentru că folklorul Ţării Oaşului însemnează doar contribuţii la folklorul românesc.

Studiarea din punct de vedere folkloric a fiecărui ţinut în parte este însă un fericit mijloc de a ajunge la o cunoaştere cât mai deplină a folklorului nostru. Unele particularităţi locale — datorite influenţei popoarelor conlocuitoare sau vecine — dau un aspect deosebit folklorului cutărui ţinut. Alt ţinut interesează prin stadiul mai adânc de primitivitate în care s'au păstrat o seamă de elemente folklorice.

Ţara Oaşului prezintă un interes considerabil pentru folklorul românesc, din amândouă aceste puncte de vedere.

---

[1]) *Szatmár vármegye*, p. 109.

[2]) *Az avasvidéki nyelvjárás*, p. 41—56.

„Închişi ca între nişte ziduri de piatră, isolaţi aproape complet de locuitorii din alte regiuni" — cum îi arată Candrea [1]), Oşenii au păstrat cu sfinţenie, o mulţime de resturi ale unei lumi sortită pieirii astăzi, când vechea şi interesanta civilizaţie a satelor noastre face loc, cu atâta repeziciune, unei civilizaţii de duzină.

În Ţara Oaşului practicile magice trăiesc încă neatinse. Fetele mari îşi caută, cum vom vedea, norocul la dans, jucând goale în jurul mătrăgunii scoase din pământ după rituri datând din epoci imemoriale. Ciobanii obicinuesc încă, în aproape toate satele ţinutului, să aprindă „focul viu" prin frecarea a două bucăţi de lemn. Fata-pădurii e gata şi astăzi să momească în braţele ei de dihanie păroasă pe feciorii cari rătăcesc prin codri şi răspund chemării ei. Fărămituri din vechiul cântec al fetei în primejdie să-şi piardă oile şi viaţa, se mai aud încă în fiecare sat al Ţării Oaşului. Tot din depărtate timpuri, în cari păstoritul era mult mai răspândit, s'a păstrat pretutindeni povestea ciobanului omorît de tovarăşii săi — „Mioriţa" —, ca una din cele mai iubite din vechile colinde păstoreşti ale ţinutului.

Am amintit numai câteva din elementele cari prezintă imediat Ţara Oaşului ca o sursă foarte preţioasă pentru folklorul românesc.

În ce priveşte influenţa popoarelor conlocuitoare — nu credem că Oşenii ar fi împrumutat mult dela Ungurii veniţi, de altfel, destul de târziu între ei şi trăind izolaţi în satele lor. Mai simţită poate să fi fost influenţa Rutenilor din satele învecinate, cari astăzi cad în Cehoslovacia. Din elementele pe cari li le datoresc Oşenii, vom cita aici obiceiul de a pleca în fugă dela biserică, în noaptea Învierii şi credinţa în anumite fiinţe fantastice.

Dacă e să apropiem aspectele caracteristice ale folklorului Ţării Oaşului de acele ale altui ţinut românesc, asemănarea cu Maramureşul se impune, firesţe, din capul locului. Tache Papahagi [2]) crede, cu drept cuvânt, că între cele două ţinuturi a existat „şi . . . o oarecare continuitate etno-psihică . . . în decursul secolelor" [3]). Maramureşul este de altfel singurul ţinut învecinat cu Ţara Oaşului din care avem multe şi bogate culegeri folklorice [4]). Lipsa culegerilor din părţile sătmărene, ale Băii-Mari şi ale Ugocii, ne împiedecă să ne

---

[1]) *Graiul din Ţara Oaşului,* p. 4.

[2]) *Graiul şi folklorul Maramureşului,* p. LIV.

[3]) Cf. şi informaţiile noastre referitoare la o origine maramureşeană a satului Moişeni (p. 124).

[4]) ALEXANDRU ŢIPLEA, *Poezii populare din Maramureş.* Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXVIII. Bucureşti 1906; TIT BUD, *Poezii populare din Maramureş.* Bucureşti 1908; I. BÎRLEA, *Cântece poporane din Maramureş.* Bucureşti, 1924. 2 volume; TACHE PAPAHAGI, *op. cit.*

pronunţăm asupra asemănării folklorului oşan cu acela al acestor ţinuturi.

În cele ce urmează vom căuta să prezentăm, pe scurt, diferite genuri ale folklorului oşan, dela balade şi cântece, până la practicile magice şi superstiţii. După aceea vom trece la obiceiurile dela naştere, nuntă, moarte şi sărbători — pe cari le-am grupat într'un capitol aparte (III) —, pentru ca să ajungem apoi la textele propriu zise, la sfârşitul cărora am adăugat şi câteva (CCCXC—CCCC) referitoare la păstorit şi viaţa de mai de mult a Oşenilor.

Balada. Literatura populară a Ţării Oaşului e destul de bogată, cel puţin în ceeace priveşte anumite genuri. Altele în schimb, surprind prin sărăcia lor.

Aşa este cazul baladei, un gen aproape inexistent în acest ţinut. Ne surprinde cu atât mai mult acest fapt, cu cât în vecinătatea imediată, Maramureşul oferă — vezi recenta culegere a lui Tache Papahagi — o bogăţie puţin obicinuită în domeniul baladei. Oşenii nu numai că n'au posedat facultatea creatoare în acest domeniu poetic, ci, mai mult, dau dovadă că balada, cu suflul epic pe care îl pretinde, nu a convenit în general spiritului lor, prin excelenţă neastâmpărat şi satiric. Să fi avut balada mai de mult o circulaţie mai mare în acest ţinut? Weigand [1]) a cules o baladă despre „Pintea", Candrea [2]) alta despre sora care-şi otrăveşte fratele. Noi n'am mai putut găsi nici una din acestea, oricât ne-am silit să le descoperim. Tot ce am putut nota a fost un fragment slab şi incomplet din cântecul românesc al „Lenorei" (text. II.) Cel ce ni l-a spus, vestit în toată Cărmăzana ca singurul meşter de astfel de „hori", a început să recite şi altă baladă, „a Vilii", din care ne-a putut spune doar:

„Pă cea coastă cu măcriş,
S'o tâlnit Vila cu Chiş".

Despre aceşti doi eroi mai ştia să spună că „o fost vitej mari, o umblat pă la Maramurăş" [3]). Un bătrân din Boineşti, ne-a spus, pe jumătate în proză, „horia Gruii" (text. I). Iar la Moişeni, o nevastă tânără „horia mea, cum am cântat de bănat c'am făcut copchilu" (text. III) — de fapt un fragment din balada nevestei fugite, aşa de cunoscută în Maramureş [4]).

Concluzia ce se desprinde din cercetările făcute de noi, e că

---

[1]) *Samosch- und Theiss-Dialekte,* p. 70—72.

[2]) *Op. cit.* p. 42—43 (text. XXXIX).

[3]) Vezi o baladă în care se întâlnesc aceste nume la PAPAHAGI, *op. cit.* p. 117.

[4]) PAPAHAGI, *op. cit.* p. 113—4 (CCCXCV).

în Ţara Oaşului balada este un gen aproape necunoscut, care nu trăieşte şi nu se propagă, cu toate că în ţinutul Maramureşului vecin ea are o vitalitate extraordinară. În acest sens pledează şi faptul că „Miorița" s'a transformat şi aici în colindă [1]).

Credem că mai potrivit e să vorbim aici, decât în altă parte — la „tradiţii" de pildă — despre „horia fetii" care şi-a pierdut oile. E vorba de un cântec, răsunând din depărtări de veacuri, pe care Oşenii îl zic din „trâmbghită", ştiind să dea însă şi câteva versuri. Noi am crezut că e bine să notăm cât mai multe variante ale lui şi cu toate amănuntele posibile. Astfel am ajuns la cele şapte texte (IV—X). Atmosfera de baladă, şi mai ales cele două variante cu versuri mai multe, ne fac să ne întrebăm dacă nu e vorba de o baladă veche, din care n'au mai rămas decât aceste câteva versuri? Ne gândim la cântecul fetei care şi-a pierdut caprele în munţi, cântec care constitue, după cum se ştie, întâia atestare a poeziei noastre populare. Suntem de părere că în această direcţie ar fi bine să se facă cercetări cât mai multe şi în Maramureş [2]), şi în alte ţinuturi din Nordul Ardealului. Poate că aflarea unor variante cu versuri mai numeroase, ar duce la descoperiri preţioase.

Doina şi strigătura. În ceeace priveşte poezia lirică, Oşenii sunt mai puţin săraci, deşi nu se poate susţine că doina are la ei vitalitatea din alte ţinuturi ardelene şi româneşti în general. De sigur, o încercare de a-şi vărsa dorul, urîtul, supărarea, sau alte sentimente în cântec, nu lipseşte nici Oşanului. În cel mai ascuns colţ al ţinutului, la Cărmăzana, o femeie care n'a ieşit în viaţa ei dintre dealurile Oaşului, te primeşte cu:

Daina, mândră, şî daina,
Şî iară daina-daina.
Cine-o dzîs daina-daina,
Arsă i-o fost irima,
Ca şî mńie acuma [3]).

Alta, ca Mărie Rus, nevastă tânără din Moişeni, îţi mărturiseşte neîntrebată: „Câte ştiu ieu din capu mńieu! Că m'am năcăjit mult... Încă mńie-m place să margă a mele amaruri în lume. Cându-s supărată, horesc, că mă mai mângâi".

Satul acesta pare de altfel cel mai bogat în „hori" — acesta e numele doinei în Oaş. Poate că trebue să vedem aici şi o influenţă a Maramureşului de care nu-l despart decât nişte dealuri, sau

[1]) Despre ea vezi p. 139.
[2]) Unde a culeş-o PAPAHAGI *op. cit.* p. XLVII—XLVIII.
[3]) Cărmăzana—Mărie Bura, 55.

chiar originea maramureşeană a Moişenarilor, despre care am amintit mai sus.

În „horile" culese de noi — dacă putem să ne permitem o clasare la un material aşa de restrâns (text. XI—LVII) — e vorba mai ales de înstreinarea fetei măritate în alt sat, de urîtul ei, de jalea feciorilor plecaţi la cătănie — cel mai mare necaz al acestora e că „n'or mai mulge oi la stână" — doine de jale, de dor, de înfrăţire cu natura, blesteme asupra iubiţilor necredincioşi şi prea puţine în legătură cu „pribăgia" sau haiducia.

În Oaş, doina nu se aude însă, ca în alte părţi, la orice ocazie. Trebue să insişti mult ca să ţi se spună câte una. Ai impresia că oamenii nu sunt de loc dispuşi să arate ce au pe inimă sau că doinele sunt rare. Şi e păcat, căci unele „hori" sunt de o profunzime şi frumuseţe puţin obicinuită.

Adevărata poezie a Oşanului — în sensul: versificaţie — o constituesc strigăturile sau chiuiturile, numite aici mai ales „ţîpurituri", „iuituri", dar şi „strîgete" şi chiar „hori" (text. LVIII—CXLI). În Oaş nu se „ţîpureşte" numai Dumineca, la horă. La munca câmpului, la făcutul fânului, acasă în ogradă, seara, pe drum, — toată lumea „ţîpureşte". Toată lumea, adecă nu numai feciorii şi fetele, ci şi bărbaţii, femeile şi chiar copiii [1]). E seară târziu şi departe auzi un zvon de cântec; pleci urechea în nădejdea unei doine — şi deslueşti un „Ţura, lele . . ." Aşa încep în Oaş cele mai multe „ţîpurituri" [2]). Oameni din Racşa şi Cărmăzana ne-au explicat că acest „ţura" se adresează ceteraşului. Socotind după strigături ca:

Hai, ţurai lele, măi Pătrù,
Tra[ge]-ne nouo cu arcu
Tragă-ţ dracu sufletu [3]),

această explicare apare verosimilă.

Aceste strigături se cântă pe o singură melodie cum nu se poate mai monotonă. Este de altfel singura arie pe care am putut-o auzi în Ţara Oaşului [4]).

---

[1]) La Tur, un băieţel de 11 ani, Văsîi Lupiscă, ştia o mulţime de strigături, din cari am şi culeş câteva (text. CXXXVI—CXXXIX).

[2]) Strigături cu acest început întâlnim şi în Maramureş (de ex. la BÎRLEA, *op. cit.* II, p. 307 (No. 198):

„Hop, ţură, ţură, măi Andrei,
De s'ar rumpe arcu'n trei
Şi grumazu ceterei".

[3]) Trâsolţ—Nicoară Solomeş, 21.

[4]) Cf. şi CANDREA, *op. cit.* p. 7.

În Oaş supărarea nu se alină cu doine, ci cu strigături:

Iară-s cu rău lumii
Iară'ndeamn'a ţîpuri [1]).

La auzul strigăturii, munţii şi apele se clătesc, după mărturisirea Oşanului:

Io aşa oi ţîpuri,
De şî munţî s'or clăti.
Ţîpurit-am cân m'am dus,
De-o şî stat valea de curs
Ş'oi ţîpuri când oi me[rge],
De-a şî sta de curs valę [2]).

Strigăturile acestea le face oricine. Cum? „Tăt gândesc câte una; le gândesc la olaltă, sămălesc din cap" — ne spunea Gheorghe Dobraş, fecior de 21 de ani, din Cărmăzana. Sunt însă unii mai dotaţi şi vestiţi pentru alcătuirile lor în versuri. La Cărmăzana, toată lumea ştia ca mare meşteră pe o oarecare Irinca Tomoaii, pe care ne-a fost însă imposibil s'o găsim [3]).

De multe ori e greu să faci deosebirea între „ţîpuritură" şi doină. Aceasta şi pentru că nu toate „ţîpurîturile" sunt batjocoritoare sau ironice — cum ne-au obicinuit strigăturile din alte regiuni. Totuşi majoritatea lor se ocupă de femeile ori fetele leneşe, cochete, urîte ori stricate. În unele sunt batjocoriţi şi feciorii slabi. Sunt câteva în cari apare o interesantă tendinţă de autoironizare. În unele ironia se dovedeşte fină; păcat că multe sunt de-a-dreptul grosolane.

Colindele. După hori şi ţîpurîturi, cea mai bogată ramură literară a folklorului oşan, o constituesc colindele (text. CXLII—CLXIII). În general sunt vechi; rar de tot se întâmplă să auzi, dela copii sau

---

[1]) Cărmăzana—Grigore David, 51.

[2]) Lecînţa—Vasîle Fuşlea, 30.

[3]) Ca o contribuţie la felul în care se creează versurile populare, citărn următorul fapt: Vasile Finta, un Bicsădean de 54 ani şi om cu stare, se oferă de bunăvoie să ne spună ţîpuritura următoare:

Atâta mńi-i ograda
Cât împrăştie cloşca
Şî ogoru cânepchii
Cât împrăştie puii.

Cineva ne atrage atenţia că aceste versuri nu sunt fără legătură cu biografia celui ce ni le-a spus. Vasile Finta ne-a mărturisit într'adevăr că versurile au fost făcute de el, în tinereţe, când pe neaşteptate, în urma unei certe în familie, s'a pomenit că a rămas fără „leacă" de pământ. Atunci şi-a vărsat focul în versurile citate: „M'am sămăluit aşa că cum să dzîc".

feciori, şi „În oraşul Vifleem" sau „Trei crai dela răsărit". Jumătate din cele notate de noi sunt religioase. În cele cu conţinut profan e vorba mai ales de păstorit, dovedindu-se şi astfel cea mai veche şi cea mai iubită îndeletnicire a Oşenilor.

În aproape fiecare sat al ţinutului aflăm bătrâni — şi chiar tineri — cari cunosc „córinda păcurarului", care nu e alta decât „Mioriţa". Toate cele şase variante notate de noi (text. CXLII—CXLVII) sunt scurte — unele fragmentare — şi semănând mult între ele. Cele mai multe se sfârşesc cu frumoasa imagine a ciobănaşului care cere să fie îngropat cu fluieru şi „trâmbghita" şi să fie jelit de:

Oile cele cornute
Coborînd în gios pre munte,
Oile cele bălăi
Coborînd în gios pre văi,
Mńirencile cu lânele
Şi mńeii cu danţurile,
Că le-am ţînut tare bine
Toamna şi primăvările [1]).

Tradiţiile. Despre trecutul lor mai îndepărtat, Oşenii nu ştiu să povestească aproape nimic. Firească, nici urmă de tradiţii în legătură cu originea lor macedoneană sau spaniolă, despre cari vorbesc intelectualii localnici. Vremurile cele mai vechi sunt pentru ei acelea în cari împăraţi fără nume se băteau pentru pământul Ardealului. Nume de ţări şi de locuri, sunt aruncate la întâmplare. Ruinele de lângă Boineşti, „Belevar", sunt şi ele amestecate în unele tradiţii (text. CLVI, CLXXIV).

Mai multe se spun despre vremurile în cari „Tătarele" — cum li se zice în Oaş Tătarilor — prezentaţi uneori ca fiind „giumătate de om, giumătate de câne" (text. CLXVIII), ajungeau până în ţara lor. Despre aceştia poţi auzi în fiecare sat câte ceva. Toate tradiţiile acestea — unele localizate la Bicsad sau Certedze — se reduc însă la două-trei tipuri: casele făcute cu două uşi, pentru a putea fugi pe una când Tătarii intrau pe cealaltă (text. CLXX). Tătarul înnecat în butea cu curechiu (text. CLXXI) — despre care se povesteşte şi în Maramureş [2]) şi mai ales nimicirea unor hoarde tătăreşti în acelaşi ţinut, prin doborîrea peste ele a unei păduri pe jumătate tăiate (text. CLXXII—CLXXIII). Această tradiţie, pe care iarăşi o în-

---

[1]) Cărmăzana—Grigor Homa, 58.

[2]) PAPAHAGI, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, p. 159.

tâlnim şi în Maramureş [1]), trăieşte în Oaş foarte intens. Faptul se explică poate şi prin împrejurarea că reuşita fugăririi Tătarilor la Borşa, fapt petrecut la 1717, se datoreşte în mare parte unui iobag român din părţile sătmărene, pe care Szirmay [2]) îl numeşte Karátson Tódor.

Un singur viteaz — „pribeag", cum zic Oşenii — trăieşte, după cât am putut constata noi. în tradiţia Ţării Oaşului: Pintea. Despre acesta însă, poţi afla câte ceva în fiecare sat (text. CLXXIV—CLXXX). Explicaţia o dă pe de o parte faptul că epoca în care şi-a făcut el isprăvile, nu e aşa de îndepărtată, Pintea murind în anul 1703 [3]). Pe de altă parte faptul că locul vitejiilor lui a fost dacă nu chiar Ţara Oaşului [4]), imediata ei vecinătate: Maramureşul [5]), Baia-Mare şi ţinutul dela Nordul Ţării Oaşului, care cade astăzi în Cehoslovacia. În imaginaţia poporului figura lui Pintea a luat proporţii fantastice: la Boineşti, de exemplu, „pribeagul" e pus în legătură cu legendarii „urieşi" (text. CLXXIV).

După cele câteva **poveşti, snoave şi legende** pe cari le-am putut nota (text. CLXXXI—CLXXXVI), nu ne putem face, fireşte, nici pe departe, o idee despre bogăţia lor în Ţara Oaşului. Întâmplarea a făcut ca între ele (text. CLXXXI) să fie şi o variantă a vestitului „Dănilă Prepeleac" al lui Ion Creangă. Ea prezintă interes şi prin faptul că din Ardeal nu s'a publicat decât o singură poveste cu acest motiv [6]).

Ghicitorile (text. CLXXXVII—CCXXVIII) sunt cunoscute numai subt numele de „ciumurlituri" şi „ciumilituri". Ele nu prezintă totdeauna un interes deosebit faţă de acelea din alte ţinuturi.

---

[1]) PAPAHAGI, p. 157, 159.

[2]) *Szatmár vármegye fekvése* ... I, p. 63.

[3]) IOAN POP RETEGANUL, *Pintea Viteazul.* Braşov, p. 60—62. Însemnăm mai mult ca o curiozitate, că după o informaţie a acestuia, Pintea ar fi fost şi conducătorul Românilor din ţinutul Oaşului în mişcarea contra propagării Unirii, el şi tovarăşii săi omorând şi pe egumenul Isaia Károlyi, întemeietorul Mânăstirii Bicsadului.

[4]) SZIRMAY *(op. cit.* p. 376), însemnează însă că Pintea îşi avea un adăpost — în stâncă — în apropierea satului Racşa, între dealurile Komsa sau Nyalá. Mai reproduce şi o tradiţie, după care, orăşenii din Baia-Mare, văzând că nu-l pot cu nici un preţ prinde viu, au pus pe bărbierul lui propriu să-i taie gâtul. Pintea, rănit, ar fi luat scaunul pe care şedea, trântindu-l în capul bărbierului dându-şi apoi amândoi sufletul. Textul nostru CLXXX nu este fără legătură cu această tradiţie. Şi bătrânul Alexe Dubo, din Racşa, ştie că „la Conja o îmblat Pintea". Cf. şi CANDREA, *op. cit.* p. 29, text XIX.

[5]) Vezi şi tradaţiile dela PAPAHAGI, *op. cit.* p. 153.

[6]) „Stan Bolovan", publicat de I. POP—RETEGANUL în *Poveşti ardeleneşti* IV, 3.

Acelaşi lucru îl putem spune despre **bocete** — cunoscute numai subt numele de „cântece" (text. CCXXIX—CCXXXI), **cântecele de leagăn** (text. CCXXXII—CCXXXVII), **jocurile de copii** (text. CCXXXVIII—CCXLIII) şi formuletele lor (text. CCXLIV—CCXLVIII). Însemnăm că acestea din urmă sunt extrem de rare.

Practice magice, descântece, credinţe şi superstiţii. Am amintit de mai multe ori despre primitivul care trăieşte în fiecare Oşan. Cea mai bună dovadă despre aceasta, o constitue mulţimea practicilor magice, a descântecelor, superstiţiilor şi credinţelor într'o lume de fiinţe create de fantazia lor. S'ar putea spune chiar că această parte, şi nu literatura, constitue adevărata bogăţie a folklorului oşan.

Noi am căutat să dăm o cât mai largă atenţie acestui fel de materiale, mai ales că până acum s'a cules prea puţin din ele, în majoritatea ţinuturilor cercetate. Deşi nu arareori am întâlnit piedici şi rezistenţe, adeseori crezute de neînvins, insistenţa noastră a făcut ca un număr de Oşeni — şi mai ales de Oşence — să ne dea putinţa să aruncăm o privire în această lume a superstiţiei şi a magiei populare.

Oşanul recurge de foarte multe ori la „ceva babă", la meştera satului. I-a deochiat cineva un copil ori o vită, nu mai dă vaca lapte, vrea o fată să se mărite mai curând ori să nu se mărite o rivală, sau doreşte o femeie să aibă copii ori să-şi recapete iubirea bărbatului necredincios, nu există decât un drum: la babă.

Femei cari să ştie să descânte de deochiu, se găsesc în toate satele Oaşului, destule. Dar sunt şi unele foarte vestite, la cari vin şi oameni din satele vecine, sau chiar mai îndepărtate. De cele mai multe ori e greu să le obţii încrederea şi să le faci să spună câte ceva din cele ce ştiu. Multora le e frică să nu fie bănuite de legături cu diavolul [1]). Trebue să insişti mult asupra faptului că ştii că descântecul e „dela Dumnezeu" [2]). Numai aşa am putut culege un număr destul de mare de descântece (CCXLIX—CCLXXIV).

Poate nicăiri ca în Ţara Oaşului nu umblă fetele atâta ca să găsească mijlocul de a fi ele cele mai căutate la „danţ". Am reuşit să obţinem câteva descrieri amănunţite despre interesanta practică a săpării şi aducerii mătrăgunei (text. CCLXXV—CCLXXIX), despre care, după cât ştim, literatura noastră folklorică e foarte să-

---

[1]) Lucrul acesta ni-l repeta mereu femeia Mărie Dobaş, din Călineşti, care ştia multe vrăji interesante.

[2]) Atât la Moişeni, cât şi la Racşa n'am putut culege nici un descântec Dumineca dimineaţa, babele susţinând cu tărie că nu pot spune „câtu-i lumea'n beserică".

racă în amănunte [1]). În legătură cu căutarea fetelor la joc, am găsit şi câteva interesante „descântece de danţ" şi de apărare în contra urii care se „ţîpă" pe fete de duşmancele lor, precum şi o seamă de practice interesante, pe cari le îndeplinesc singure, fără ajutorul babelor, mai ales la marile sărbători de iarnă: Anul-nou şi Boboteaza (text. CCLXXX—CCLXXXV).

Am putut nota şi câteva vrăji (text. CCLXXXVI—CCLXXXVIII) în legătură cu adusul iubitului sau iubitei şi o serie de interesante practice menite să ducă la o fecundare a femeii sterpe, a opririi bărbatului de a petrece cu femei streine, a reda potenţa bărbatului, a despărţi pe cei ce se iubesc, etc. (text. CCLXXXIX—CCC), toate pline de interes, fie prin noutatea lor, fie prin ciudăţenia unor detalii [2]).

Duhuri necurate şi tot felul de fiinţe fantastice pândesc pe bietul Oşan, în special noaptea. Diavolul, pe care fiecare l-a văzut întrupat într'alt chip (text. CCCI—CCCIII), nu este apariţia cea mai primejdioasă.

Dar iată teribilele „bosorcoi", „borsocoi" sau „bosărcăi". Subt acest nume se înţelege în Oaş atât femeile cari iau laptele vacilor (text. CCCIV—CCCVI), cât şi un anumit strigoiu, termen pe care nu l-am auzit de loc între Oşeni. Foarte rar e vorba de omul care se face strigoiu după moarte (text. CCCXIII). Bosorcoiul Oşenilor este strigoiul viu, copilul pe care moaşa, observându-l la naştere [3]) că va fi bosorcoi, îl destinează să fie bosorcoi „pe" cutare animal — mai adeseori pe lupi, şi mai rare ori pe peşti, pe păsări ori pe altceva (text. CCCVII—CCCXV). În această credinţă, foarte răspândită în Oaş, credem că putem recunoaşte o influenţă ruteană [4]), cu toate că etimologia cuvântului ne duce la Unguri [5]).

Interesant mai e şi faptul că bosorcoii apar adeseori ca nişte luminiţe (text. CCCVII—CCCXI). Strigoi de acest fel întâlnim şi în credinţele Rutenilor [6]). Unii din ei poartă chiar numele de „bosur-

---

[1]) Pentru Maramureş, cf. PAPAHAGI, *op. cit.*, p. XLIV.

[2]) Pentru practicile menite să fericească pe nouii soţi, să asigure autoritatea femeii în căsnicie, să hotărască timpul când va avea copii, vezi şi obiceiurile la nuntă.

[3]) Vezi obiceiurile la naştere şi textul CCCXIV.

[4]) Cf. PIERRE BOGATYREV, *Actes magiques rites et croyances en Russie Subcarpathique.* Paris 1929. p. 134: „Le vampyre peut être un homme, un cheval, un chien".

[5]) G. POLIVKA, *Du surnaturel dans les contes slovaques* (Revue des études slaves, II, p. 264—5) se miră că Românii nu cunosc cuvântul „bosorka". Iată că el e foarte curent în Ţara Oaşului. Şi Papahagi *(op. cit.* Glosar) l-a cules de trei ori în Maramureş, cu sensul „vrăjitor".

[6]) BOGATYREV, *op. cit.*, p. 234—5.

kani“ [1]). Toţi sunt răi şi chinuiesc pe oameni sugându-le sângele sau „săgetându-i“. Adeseori întâlnim contaminarea între bosorcoi-strigoi şi bosorcoi-vrăjitoare. Ba numele de „bosorcoi“ e dat uneori şi „mńilostivelor“ — „ielele“ Oşenilor (text. CCCXVI—CCCXIX), cari nu cunosc de loc cuvântul „iele“.

Mai puţin groaznică, dar destul de primejdioasă, este altă fiinţă mitică care trăieşte foarte viu în credinţele Oşenilor: „Fata-pădurii“. Deşi cunoscută în Nordul Ardealului, Bucovina şi Maramureş [2]), povestirile Oşenilor despre ea (text. CCCXX—CCCXXIX), aduc multe contribuţii nouă la cunoaşterea acestei interesante creaţii a imaginaţiei populare, în special în ce priveşte încercările de a momi feciorii în peştera ei şi a nu-i mai lăsa să plece înapoi.

Tot atât de cunoscută şi mai ales mult mai temută decât Fata-pădurii, este „Marţ-sara“ sau „Marţolea“ (text. CCCXXX-CCCXXXIII). Pe când cea dintâi este o fiinţă care se interesează exclusiv de bărbaţi, „Marţ-sara“ apare aproape numai în povestirile despre femei. Această fiinţă mitică e cunoscută şi în alte părţi ale României [3]), dar mai ales în Ardeal. Ca o caracteristică a ei în Ţara Oaşului, trebue să însemnăm că i se atribue exclusiv fapte rele.

O fiinţă abia întâlnită până acum în folklorul nostru [4]), este „Omul-nopţii“ — despre care nici noi n'am putut culege decât informaţii foarte sărace (text. CCCXXXIV—CCCXXXVI).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În legătură cu corpurile cereşti şi cu meteorologia (textele CCCXXXVII—CCCLII), cu zidirea casei (text. CCCLIII—CCCLVI), cu ocupaţiile şi cu gospodăria (text. CCCLVII—CCCLXV), cu zilele săptămânii (text. CCCLXVIII—CCCLXXVI) şi cu diferite vietăţi şi lucruri (text. CCCLXXVII—CCCLXXXIX), trăiesc şi în Ţara Oaşului o mulţime de credinţe şi superstiţii. Ceeace am putut culege noi, nu sunt decât firimituri.

III. OBICEIURILE.

La sărbători şi la anumite zile de peste an, ca şi la naştere, nuntă şi înmormântare, Oşenii îşi au obiceiurile lor, cari nu se deosebesc întotdeauna de acelea din alte ţinuturi ale noastre. Am crezut însă că e bine să dăm şi o înşirare a lor, pentru ca la cer-

---

[1]) BOGATYREV, *op. cit.*, p. 137 sq.

[2]) Vezi în special S. FL. MARIAN, *Fata pădurii*, în „Junimea Literară“ II (1905), p. 183—5; PAPAHAGI, *op. cit.*, p. XLIX—L şi textele DIII—DIV.

[3]) Cf. TUDOR PAMFILE, *Mitologie românească I. Duşmani şi prieteni ai omului*. Bucureşti 1916. p. 109—116.

[4]) PAPAHAGI, *op. cit.*, p. XLIX şi text DIII.

cetările ce se vor mai face asupra obiceiurilor româneşti, să nu lipsească informaţiile din acest ţinut interesant. Aceasta cu atât mai mult, cu cât unele din obiceiurile Oşenilor nu se mai întâlnesc în alte ţinuturi româneşti (cum e d. ex. fuga dela biserică în noaptea Învierii, „deslegarea" celor ce-şi serbează ziua numelui, etc.), iar altele, ca importanta aprindere a „focului viu", se întâlnesc încă în Ţara Oaşului în mod curent. La câteva din obiceiurile puţin cunoscute am căutat să le precizăm originea sau să le indicăm bibliografia.

Am socotit că e preferabil ca aici să nu dăm texte răsleţe, ci să înlănţuim informaţiile noastre, însemnând, de câte ori a fost cu putinţă, şi cari obiceiuri cunoscute în domeniul românesc nu se găsesc în ţinutul cercetat de noi.

La sărbători [1]). Colindatul este cunoscut şi în Ţara Oaşului. În seara de ajunul Crăciunului, mai de vreme, umblă întâiu „coconii" — copiii. Obiceiul de a umbla cu steaua e cu totul necunoscut, afară de târguşorul Negreşti, unde probabil a fost introdus doar după Unire.

La Bicsad, feciorii pleacă la colindat însoţiţi de un ceteraş, care „duce dantu după córindă", adecă ţine melodia, pe când feciorii cântă din gură. Bărbaţii însuraţi au în loc de ceteraş pe unul cu fluierul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În seara de Ajun se leagă cu un lanţ picioarele mesei, ca să nu ducă lupul oile (Racşa).

În ziua de Crăciun, dimineaţa, copiii umblă prin case după „coci" spunând: „Bună dimineaţa la Crăciun". Se zice că „mărg în pchiez" (Racşa), ceeace ne aduce aminte de „piţărăii" din Munţii Apuseni şi alte părţi ale Ardealului. Iată şi două „córinde de prunci":

Puică neagră bagă'n sac,
Scoală babă dă-m colac.
Nu-m da mńic,
Că mńi-i frig,
Ce-m dă mare,
Bghine-m pare [2]).

Noi îmblăm şi corindăm,
Cu căluţ împătruşăl,
Cu frâmbie de mătasă,
Împletită'n cinci şi'n şasă.
Voie bună'nt'astă casă! [3])

De „Sân-Văsii", copiii nu obicinuiesc să umble „cu sorcova". Cuvântul e cu desăvârşire necunoscut. Nu se umblă nici cu plugu-

[1]) Informatori: pentru Bicsad—Toader Zoab, 16; Călineşti—Grigor Mărcuţ, 60; Cărmăzana—Grigor Glodorean, 60; Certedze—Toader Stan, 52; Moişeni—Ion Moiş, 61; Racşa—Ion Feier a Ohimii, 56; Trâsolţ—Ion Ştefuţ a lu Grigor, 66.

[2]) Tur—Văsti Lupiscă, 11.

[3]) Trâsolţ—Mihai Bulbuc, 15.

şorul, nici cu „capra“ („cerbul“ sau „turca“). La colindat nu umblă în această zi decât Ţiganii (Bicsad).

În ziua aceasta — ca şi în cea de Bobotează — mai multă treabă au fetele, cele de măritat şi cele cari vreau să iasă la joc. La Bicsad, ele se duc des - de - dimineaţă, la râu, se desbracă'n pielea goală şi se scaldă, aruncând apă peste cap şi spunând:

Sân-Văsîi vărgat,
Dă-m Doamne bărbat!

La Racşa se adaugă:

Cât de blăstămat,
Numa să hie cu clop în cap [1]).

Aceasta se face pentru a avea noroc la feciori şi la măritiş. Pentru a-şi cunoaşte ursitul, fetele procedează ca şi în alte părţi, numărând parii gardului pe'ntunerec. Dacă aceştia sunt „fără“ [soţ], se crede că se vor mărita „înt'ăla an“ (Cărmăzana). Altele merg la coteţul porcilor, strigându-le „hoiotem!“ spre a vedea dacă se scoală sau nu, ceeace însemnează că se vor mărita sau nu în anul acela (Călineşti).

Despre facerea „călăndarului pă ceapă“ astăzi abia se mai ştie (Cărmăzana).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În ajunul Bobotezii, copiii umblă „cu chiraleisa“, strigând:

Chiraleisa!
Struţuri de mătasă,
Pe din sus de casă,
Ţuţuru să iasă!
Chiraleisa!
Grâu de primăvară
Şi'n pod şi'n cămară,
Pe din sus de casă,
Ţuţuru să iasă! [2])

Dacă nu li se dau poame uscate, alune, nuci — cuprinse toate în cuvântul „ţuţur“ — copiii strică câte ceva pe lângă casă (Racşa).

La Bicsad, copiii însoţesc pe diac şi pe „făt“. Când sunt aproape de casă, strigă cât îi lasă gura: „chiraleisa!“ Ajunşi în tindă, ei strigă: „hurr!“ şi atunci li se aruncă cu „taügeru“ nuci.

La Moişeni se strigă numai „chiraleisa“, iar la Cărmăzana se zice: „chiraleisa pe an nou!“

---

[1]) Racşa — Mărie Balaş, 20.
[2]) Racşa — Ion Feier a Ohimii, 56.

„La Sfântu Ion, da care-s prietini la olaltă, merg şî-l leagă pă care-l chiamă Ion de-o mână cu'n colac. Apoi numa iel sîngur să poate deslega, aduce palincă şî mâncare şi să mulătuiesc. Apoi aceia-i deslegare". La fel se procedează, tot la Cărmăzana, şi la alte onomastice.

La lăsata secului („lăsare"), Oşenii nu au obiceiuri deosebite. Nici aprinderea de focuri pe dealuri, nici „strigarea peste sat" nu sunt cunoscute.

„La Dochie cu caprele dzîc aşa că ninge, plouo — şapte vremi sânt într'o dzî, sânt ş'într'un ceas de bogăt de ori" (Cărmăzana).

La 17 Martie cade Alexie, cunoscut subt numele „Caldolexe". „Atunci slobod muştele afară, că pân'atunci o fost închise la preatcă. Le las' afară să mânânce, de-or afla ce" (Cărmăzana).

Ziua Sfântului Gheorghe („Sân-Giorgiu") este importantă, ca în toate ţinuturile româneşti, din mai multe puncte de vedere.

La Bicsad, fetele se scaldă sărind şi sbătându-se ca şi la Anulnou, în pielea goală, în râu, „să sie loatre, adică iuţi, peste an, şî uşoare, să să poată scula de dimineaţă". Cu prilejul acesta femeile măritate obicinuiesc să le spună:

Unde-i apa curgătoare
Să scaldă fata'n picioare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În această zi se serbează şi revenirea primăverii. La fiecare casă se aduc ramuri de mesteacăn, numite „frunzar", punându-se în casă, în grădină şi'n gunoiul vitelor: „dau sămn că-i aicea Sân-Giorgiu. Ala dzîc că-i Sân-Giorgiu" (Cărmăzana).

Se ştie ce mare importanţă are sărbătoarea aceasta pentru păstorit. Oamenii caută să-şi păzească în tot felul oile. În această noapte ele nu dorm în sat. „Să ducea cu iele păcurarii în deal, după deal, în groapă, departe, să nu ieie laptele dela oi. Numa una noapte, de Sân-Giorgi. Departe, ca să nu s'audză din ala loc cântând cocoşu. Diptu dzîceau că yin bosorcăi, să nu s'audză glas de cocoş negru cântând" (Trâsolţ).

„Ca să nu ia bosorcăile laptele, în noaptea cătă Sân-Giorgiu, aprinde orice petece, cu leuştean şî aiu, să pută, şî ung pă la staul şî la grajd şî vacile pă la ţâţe" (Trâsolţ).

Dar cel mai interesant obiceiu al acestei zile — tot în legătură cu păstoritul —, este de sigur aprinderea focului viu [1]).

Obiceiul pare mai bine păstrat decât în alte ţinuturi româneşti. De altfel informaţiile despre aprinderea focului viu la Români sunt

[1]) Numit la Bicsad: „foc ziu", la Călineşti şi Aliceni: „foc yiu".

foarte sărace [1]). De aceea am crezut că e bine să dăm cât mai multe amănunte [2]).

Focul se obţine peste tot prin frecarea a două lemne. Felul lemnului însă diferă: în unele părţi, se întrebuinţează două scânduri de fag (Aliceni), în altele de brad (Bicsad), sau în unele părţi „doi pari, acar douo şindile de góron" (Călineşti). A scoate foc din două bucăţi de lemn, nu e însă tocmai uşor. De aceea uneori se pun la muncă patru feciori „dipt aceia că să hodinesc. Tăt doi fracă numa" (Călineşti). De remarcat că cei patru feciori trebue să fie veri primari (Racşa). La Bicsad, lucrul acesta îl fac de obiceiu şase oameni, cu schimbul. Focul se face la staul, lângă „pleasă", în partea din afară (Aliceni).

Este cu totul oprit ca focul acesta să se „potolească" atâta timp cât nu s'a făcut toată brânza, şi cea mare şi cea mică (Aliceni), „până când ne răscolim" (Călineşti). Păcurarul din a cărui lipsă de grije s'a stins focul, e pedepsit să dea cea mai bună şi mai grasă din oile proprii, care e friptă şi mâncată de toţi păcurarii la olaltă (Aliceni). Focul este reaprins ca şi întâia oară, frecându-se două lemne.

E interzis să dai din acest foc cuiva. Poţi să iai să-ţi aprinzi pipa, dar apoi trebue să-l pui la loc. Dacă staulul se mută, păcurarii duc focul cu ei (Aliceni).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aprinderea şi păstrarea focului viu are ca scop principal: „să nu să strîce oile" (Călineşti), „să nu să strîce oile la pulpă" (Trâsolţ), „să nu ieie bosorcăile mana laptelui în noaptea de Sân-Giorgi" (Aliceni). Focul acesta mai e bun ca leac: dacă oile încep să dea lapte puţin, „le slăbgheşte laptele", ele sunt mulse deasupra focului şi le vine laptele înapoi (Bicsad). Iar când laptele „o fost strîcat, o puţit şî o fost perind şî oile", atunci cărbunii se pun în sarea oilor, iar cenuşa'n găleţile în cari sunt mulse (Racşa).

---

[1]) Iată bibliografia cunoscută de noi: A. GOROVEI, *Credinţi şi superstiţii ale poporului român.* Bucureşti 1915, pag. 361, No. 4189 (Straja, Bucovina); E. WESLOWSKI, *Das rumänische Bauernhaus in der Bukowina*, în „Zeitschrift des Vereins für Österreichische Volkskunde XVII (1912) p. 87; G. VÂLSAN, *O ştiinţă nouă: etnografia.* Cluj, 1927. p. 21, aminteşte că „obiceiul s'a mai păstrat la noi azi numai în Munţii Bucovinei, unde a fost descris în ultimii ani de părintele Mo-rariu"; S. FL. MARIAN, *Serbătorile la Români*, Bucureşti 1901. Vol. III p. 226—228; TACHE PAPAHAGI, *Cercetări în Munţii Apuseni,* Bucureşti 1925. p. 26; IDEM, *Graiul şi folklorul Maramureşului*, p. XLVI; I.-A. CANDREA, *Iarba fiarelor*, Bucureşti 1928 p. 106—107, promite „un studiu special despre *focul viu*". Pentru Românii din Moravia şi cei din Sudul Dunării: TACHE PAPAHAGI, *Din folklorul romanic şi cel latin.* Bucureşti 1923. p. 77—78.

[2]) Informaţiile referitoare la aprinderea focului viu ni le-au dat: pentru Aliceni — Toader Boroş, 52; Trâsolţ — Ion Ştefuţ a lu Grigor, 66; Călineşti — Dumitru Jîboc, 56; Bicsad — Vasile Finta, 54; Racşa — Petre Conţ, 82.

Tot în după-amiaza zilei de Sân-Giorgi, Oşenii au obiceiul de a ajuta pe cei săraci, arând în clacă, pentru ei (Bicsad)[1]. Tot la Sân-Giorgi se angajează slugile şi porcarii.

Trei zile înainte de Paşti, la „Gioi-mari", Oşenii au alte obiceiuri interesante: „Să scoală omu de dimineaţă, şî-ş mătură casa. Apoi me[rge] în ogradă, şî face un foc din gunoiu ala care l-o măturat. Da pă la toate căsile aşa. Face foc mare. Aşa cred că aşa să ardă Jîdovii să hie usturaţ de foc, de ala, cum l-o căznit pă Hristos" (Cărmăzana).

Explicaţia aceasta este însă influenţată de biserică. Adevăratul rost al obiceiului este altul: „Să face foc de cătă dzîuă, aşa-i datina, ca să nu s'apropie ziermii, gândacii, de casă. Împregiură [casa] cu obială aprinsă, şî pune picioru pe focu ala, care îmblă desculţ, ca să nu i să facă trântitură pe picior" (Certedze).

La fel se apără oamenii şi la Bicsad de „boloave" şi „trântituri". Aici întâlnim şi un alt amănunt: „mărg la foc cu oala cu unt, îl aleg: ala-i bun la toate boloavele peste an".

La Călineşti, trăieşte încă vag şi un alt rost al acestui obiceiu: „să face foc pentru cei răposaţi, să face jerfa ceia dimineaţa, un ceas pănă'n dzîuă".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gioi-mari este şi „dzîua ouălor". Dimineaţa copiii umblă prin case cerând ouă (Certedze, Moişeni, Bicsad).

În Vinerea Paştilor se fac „ouă ruşite" (Cărmăzana) sau „ouă 'mpchistrate" (Moişeni).

La „Înviere", bisericile Ţării Oaşului sunt pline de coşuri cu alimente: pască, colaci, cârnaţi, miei, şuncă, ouă. Le-aduc bărbaţii, pe umăr, ca să le sfinţească preotul.

Când blagoslovirea se sfârşeşte, are loc un spectacol interesant. Oamenii se reped care mai de care să-şi ia alimentele aduse şi, împingându-se să iasă cât mai repede, o iau ca nebunii la fugă spre casă. Într'o clipă biserica e goală.

Am cerut o explicaţie a acestui obiceiu, la Călineşti. Ni s'a dat următoarea:

„Mai de mult o fost aşa tîmpu c'o fost poşte mari, câte cu patru cai. Şî s'o tâmplat aici, oarecând, c'o ieşit pribegii la poştă ş'o omorît, ş'o dus ce-o fost în poştă. N'o ştiut bag samă dela 'mpăratu ce să fa[că], unde să-i poată prinde pă pribegi. O trimăs cotonoşaguri pă sate, în aletu ala, în dziua de Paşti. O întrat cotonoşagu, o tăiat în rându, pă câţ n'o'ncăput în beserecă să să'ncuie acolo. Oamenii o dzîs că-s Tătare acelea. Aici în Călineşti o fost. Be-

[1] Cf. şi CANDREA, *Graiul din Ţara Oaşului*, p. 7.

sereca o fost în gios, sup sat, la Copchileni. De-atuncea todeauna cân gată popa de blagoslovit, fug oamenii cu păştile acasă, să tem. Aşa o rămas din bătrâni".

Această tradiţie nu poate explica însă obiceiul acesta, răspândit în toate satele Ţării Oaşului.

Folklorul românesc nu cunoaşte, după cât ştim, nimic asemănător. Am căutat în cel strein, al vecinilor, un obiceiu înrudit. Şi am şi găsit într'adevăr, în studiul recent al lui Pierre Bogatyrev [1]: „Après la bénédiction des gâteaux de Pâques, j'ai observé dans un grand nombre de villages que les possesseurs des gâteaux rentraient chez eux à la hâte en les emportant". Acest obiceiu e practicat de Rutenii din Rusia Subcarpatică, deci în vecinătatea imediată a Ţării Oaşului. Deasemenea se întâlneşte în Galiţia. Rutenii îl explică astfel: Omul fuge cu pasca, pentru că se crede că acela care-i întrece pe toţi, va fi cel dintâiu în sat; munca îi va fi cu spor, grâul îi va încolţi repede, etc. În unele sate se crede că cel ce soseşte mai în urmă, va muri sau i se va întâmpla o nenorocire în cursul anului [2].

Avem deci de a face cu un rit magic pe care se pare că Oşenii l-au luat dela vecinii lor Ruteni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La Paşti, fetele ajună, crezând că noaptea-şi vor vedea ursitul în vis (Bicsad).

În Vinerea de Ispas şi de Rusalii, fetele de măritat merg pe dealuri şi aduc mătrăgună, ca să aibă noroc „la danţ". Pentru felul cum procedează ele, vezi textele CCLXXV—CCLXXIX.

La Rusalii „să'nstruţă pîn casă cu tei şî cu verdeţuri" (Cărmăzana). Trebue ştiut că pe lângă toate bisericile din Ţara Oaşului se găseşte câte unul sau mai mulţi tei bătrâni, din cari oamenii iau frunză la Rusalii şi la alte sărbători.

La Sânziene întâlnim şi în Oaş cununile de „sânziene". Se pun în porumbişti, pe casă, pe poiată, pe cruci, în grădină şi rămân acolo până putrezesc (Bicsad, Cărmăzana).

La Călineşti, cununile se fac nu numai din sânziene ci şi din „tufă de alun, odrăsluţă de an".

La „Ziua Crucii" se adună tot felul de flori — „sânt bune pă bube" (Racşa).

La terminarea secerişului, la Racşa, se face o cunună de spice, care se pune pe capul unui fecior. Acesta cântă:

---

[1]) *Actes magiques rites et croyances en Russie Subcarpatique.* p. 68—69.

[2]) *Ibid.* Un obiceiu asemănător găsim şi la Huţuli. (Cf. R. F. KAINDL, *Die Huzulen.* Wien 1894, p. 76.

Cine-aduce cununa,
Lunge[şte]-i Doamńe ghiyaţa
Şi cel ce-o sămânat grâu,
Ţîńe-l Doamńe cât codru.

Oamenii aruncă pe fecior apă cu „videra", iar acesta stropeşte pe secerătoare spunând:

Să trăiască săcerătoarele,
Să le ardă soarele.

Iar ele:

Noi vińim de-a săcera,
Să ne trăiască gazda.

La Călineşti se ştie doar că: „după ce găta de săcerat, făcea curună, o 'mpletia, o punea 'ntr'o botă, apoi lega chischineauă tăt şir — un fecior o ducea. Cân sosia acasă, arunca cu videra apă. Iera cu ceteraş, ţîpuria".

La Cărmăzana şi Bicsad nu se ştie de cântecul cununii.

La naştere [1]). Ca pretutindeni, şi în Ţara Oaşului se crede că femeia însărcinată trebue să evite sperieturile şi să nu privească la oameni orbi ori alte „mńinuni" (Racşa). În ce priveşte prevestirile asupra sexului copilului, la Cărmăzana se crede că dacă „îi groasă nainte, atunci îs semne de fecior, că fata să năpoaste'n lături".

Pentru ca naşterea să meargă uşor, femeile obicinuiesc să-şi despletească părul (Moişeni).

Se crede despre un copil nebotezat că „ala-i dracu, dacă nu-i apă sfinţîtă pă iel" (Racşa). Şi pentru ca nu cumva să moară aşa, se face „otrăţirea". Cum i se taie buricul, moaşa-l spală într'o „scăldare" în care se pune şi apă sfinţită şi-i dă un nume: îl „otrăţe[şte]" (Boineşti, Cărmăzana, Moişeni, Racşa, Trâsolţ).

O adevărată nenorocire e când moaşa descopere că noul născut e „bosorcoi". Acest lucru e sigur, când „naşte pruncu'n beşică" (Moişeni). În acest caz, moaşa trebue să-l pună lângă secure şi să-l ameninţe că dacă va „săgeta" oameni sau vite, îi va tăia gâtul (Cărmăzana). Tot moaşa hotărăşte peste ce fel de vietăţi va fi el bosorcoi: „pe" peşti, pe păsări, pe lupi, etc.

Despre ursitoare abia se mai ştie câte ceva: „ursîtoarele le-o oprit Dumńedzău, c'o spus ce-o ursat" (Cărmăzana). Pentru întâm-

---

[1]) Informatori: pentru Bicsad — Vasile Finta, 54; Boineşti — Petre Ţaran, 61; Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Sîmian, 51; Certedze — Toader Stan, 52; Moişeni — Mărie Rus, 28; Racşa — Irincă Danilovici, 46; Trâsolţ — Mărie Gabor, 27.

pinarea lor „făcea femeile cămăşuică mititea, şi dzîce c'o fa înt'o sară, înt'o sară o tors, înt'o sară o cusut ş'o punea'n chetoarea căsii" (Racşa).

Botezul nu se face la o dată fixă, dar de obiceiu foarte curând, cam la trei zile după naştere (Cărmăzana, Bicsad).

Când duc copilul la biserică, de e băiat îl îmbracă în cămaşa tată-său, de e fetiţă „în halube femeieşti: dipce femeia să nu umble după bărbaţ" (Racşa).

Nănaşa aduce „crijma": doi metri de giulgiu, o oală şi o lumânare. Dacă s'ar întâmpla să moară copilul, va fi „învăscut" în giulgiul acesta (Cărmăzana). Dacă trăieşte, i se va face din el cămaşe (Boineşti, Trâsolţ).

Când se întorc cu copilul dela biserică, îl bagă în casă pe fereastră, îl pun pe masă şi cineva spune: „Să hie om de cinste şi dinainte, să hie drag ca primăvara şi avut ca toamna" (Racşa). Unii părinţi, în special cei cari au aşteptat mult un copil, îl duc şi'n grajd, îl aşează'n ieslea vitelor „ca să aibă noroc la marhă" (Racşa).

Când copilul a împlinit un an (Cărmăzana), ori doi (Trâsolţ), sau chiar imediat după botez, uneori şi peste câţiva ani (Boineşti), se face „descumpărarea" [1]). Părinţii fac patru colaci mari pentru nănaşi şi doi pentru moaşe. Dând aceşti colaci, copilul poate fi considerat „descumpărat". La Cărmăzana lucrurile se petrec astfel: „Ghine nănaşa cu nănaşu şî-l ia lângă sîne pe prunc, sau de-i fată sau fecior, şî să mulătuiesc, ş'apoi ieste om care răspunde, ice: „dau pruncuţu în numele lui Dumńedzău şî în numele dumńilor-voaste, c'amu-i descumpărat". La Trâsolţ: „pune colacii pă masă şî dzîce: descumpărăm pă Nicoară". „Colacii-s mari, cât gura cuptiorului, cu aceia descumpără pruncu, că dzîce că nu să roagă dipt iel pănă nu-l descumperi dela nănaş. Cine vrea şi cu bani. În vremea de pace am plătit zece zloţ de doi prunci" (Racşa).

„Sunt părinţ care nu-ş descumpără pruncii şî rămân de să roagă de [= pentru] nănaş, că dzîce: ţine Doamne pă nănaş ani mulţ" (Moişeni).

Se 'ntâmplă să moară un copil „nedescumpărat", e şi mai rău, căci „în ceà lume" el se roagă tot pentru nănaşi (Boineşti).

Dacă se 'ntâmplă să moară nănaşul înainte ca părinţii să-şi fi descumpărat copilul, ei fac prescuri şi le duc la biserică, pentru nănaş, şi atunci copilul se roagă pentru părinţii săi (Moişeni).

Copiii neascultători sau plângăcioşi, sunt speriaţi de mame cu:

---

[1]) Cf. „colăcimea" la S. Fl. Marian, *Nascerea la Români*. Bucuresci 1892. p. 291.

Biblioteca Universitară Ferdinand I. din Cluj ROMÂNIA

„Te-a mânca goga!" (Trâsolţ), sau: „Ia, goga la părete!" (Racşa). „Goga" ar fi „o gujulie ca să să spară coconu să nu plângă" (Certedze) [1]).

La nuntă [2]). Abia s'au mai ridicat dintre copii, şi băeţandrii şi fetişcanele încep să dea târcoale în jurul locului unde se face „danţu". Coreografia Oşenilor nu e de loc complicată: se cunoaşte doar un „danţ": jocul feciorilor cu fetele şi o „roată": jocul feciorilor singuri (v. planşa II, 1).

La Bicsad, rânduiala jocului cu fetele e aşa, că „fecioru stă pe loc şî face semn cu degetu, ori îi fă din ochi: Hai Parască! Şî fata zine. De zine alta, o'ntoarnă napoi: Nu pe tine! Aşa-i amu! Da nainte, de venia douo, le giuca pe amândouo".

Când un fecioraş vrea să intre întâia oară la joc, la Bicsad se procedează astfel: Un fecior mai bătrân şi cunoscut chiamă o fată, o joacă — „o 'nvârte odată" — apoi o dă novicelui. Când intră întâiu o fetişcană, o chiamă întâiu un fecior care-i e rudă.

La şezători — numite şi „torcători" (Călineşti) — şi la „desfăcat mălaiu", feciori şi fete au ocazie să se împrietenească şi să se hârjonească. La aceste întâlniri se şi joacă, de cele mai multe ori în sunetul „drâmbei", cu care cântă fie feciorii, fie chiar şi fetele (Bicsad, Cărmăzana).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Întors din cătănie — sau chiar înainte de a pleca — feciorul îşi pune ochii pe cutare fată din sat, uneori din cel vecin. Lucrul acesta se vede din faptul că la „danţ" o joacă mai mult ca pe celelalte, că o petrece până la poartă, unde rămân de poveşti, ba de la o vreme intră şi'n casă. Şi iată începutul făcut.

Oşenii cred că e mare păcat ca cineva să nu se însoare. Se zice că pe acela care moare neînsurat, îl poartă neamurile în spate (Racşa).

Din capul locului nu poate fi vorba de o căsătorie între un sărac şi un „bocotan". Deasemenea nici între un nemeş şi un iobag [3]).

În toate satele se evită cu grije şi căsătoriile între rudenii apropiate. Se crede cu sfinţenie că, de pildă, căsătorii între veri de-al doilea sunt pedepsite fie prin lipsă de copii, fie că aceştia se nasc surdo-muţi, orbi, sau cu boli incurabile.

---

[1]) Cf. „goţa" de care vorbeşte TACHE PAPAHAGI, *Cercetări în Munţii Apuseni*. Bucureşti 1926, p. 22.

[2]) Am avut ocazie să asistăm în Ţara Oaşului la două nunţi: una la Racşa şi alta la Moişeni. Ne-au mai dat informaţii: pentru Bicsad — Vasile Finta, 54; Cărmăzana — Grigor Homa, 58; Moişeni — Mărie Rus, 28; Racşa — Irincă Danilovici, 46; Trâsolţ — Mărie Huja, 35.

[3]) Vezi cele spuse la p. 130.

La Bicsad merg în peţite întâiu doi oameni mai bătrâni: „peţitorii". O iau pe departe:

— „Ai de vândut, o ba"?

— „Am, numa nu ştiu de-om putea fa[ce] târg"! răspunde tatăl fetei.

Şi tocmeala începe.

La Cărmăzana „merg a peţi", feciorul cu tată-său, şi mai ales cu un unchiu sau un cumnat, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare. „Dacă să vâjăsc cu fata, să tomnesc cu dzestrę, spune fata câtă dzestre are şî fecioru cât bghirtoc are. Apoi dau mânurile la olaltă şî să duc la popa şî înşchimbă". Aşa se numeşte logodna în toate satele Ţării Oaşului („şchimbu", „şchimbătura"). Logodna e udată cu o litră de palincă la o masă comună (Cărmăzana).

Între logodnă şi nuntă trec vreo 3—4 săptămâni, căci trebue să aştepte până „ies trii strîgete în trii Dumineci" (Cărmăzana) sau până „ies dzilele" (Racşa).

Nunta se ţine aproape fără excepţie Joia. De aceea marile pregătiri sunt în Miercurea „cătă nuntă". Atunci se fac colacii, la casa miresii, a mirelui şi a naşilor. La Cărmăzana, ni se spunea că mai de mult colacii aceştia erau aşa de mari, că trebueau duşi cu carul.

În ziua premergătoare nunţii, mirele chiamă la el 4—5 fete să facă „steagu". El e compus din două „chischineauă", unul roşu şi unul alb (Racşa), sau din mai multe (Moişeni), şi din „perţ" de toate culorile, cusute la olaltă şi fixate pe un „palţău" sau „botă", de-a-lungul şi în vârful căreia s'au fixat mai multe „ţurgalauă". Pe toată marginea steagului, ca şi de-a-curmezişul lui, se coase „bărbînoc". În vârful botei se pune un „struţ de băniţă" (v. planşa IV, 1). La Racşa steagul se coase la mireasă. La cusutul lui vin şi feciori şi danţul ţine până pe la miezul nopţii.

Purtătorul „steagului" e ales de mire, de obiceiu din rudeniile lui. Pretutindeni el se numeşte „stegari", numai la Cărmăzana i se spune „stegaş". Rolul lui e să ducă mireasa la biserică.

Mireasa e îmbrăcată cu un „cheptar" strâmt, cusut de o „sugnă" largă, iar în picioare are „topânci" (Racşa).

Ea a avut grije să chieme o femeie să-i împletească „coada" [1] şi să-i pună „cununa". Când se mărită o văduvă, nu „îmblă cu cunună" pe cap, ci e „legată" (Bicsad). Deasemenea dacă fata „nu mai e pruncă, e tăroasă", adecă a păcătuit cu cineva şi această stare e evidentă [2].

---

[1]) Vezi p. 129.

[2]) Copilul din flori se numeşte „făcut din zădie" (Moişeni), „căpătat cu zădia" (Cărmăzana), „o făcut cópchil, o copchilit" (Bicsad). De altfel, în Ţara Oaşului cuvântul „cópchil" e cunoscut numai în această accepţiune.

Când mireasa e din alt sat, ea vine însoţită de două „fete de nună", cari au rolul să „grigească de ea, să nu-i ghie a zbghiera" (Bicsad). La Cărmăzana, înainte de a veni stegarul după mireasă, patru „fete fecioare" o ascund într'o cămară şi stau înaintea ei, să n'o vadă stegarul. Acesta întreabă mereu:

— „Unde-i, unde-i mireasa noastă"?

Fetele strigă:

— „Nu-i pe-aici cărarea, nu-i pe-aici cărarea!"

Stegarul împinge fetele 'n lături şi prinde mireasa de mână:

— „Iată-o, c'amu i-a noastă!" La Racşa e obiceiul ca atunci mireasa să ia în gură palincă şi să-i arunce stegarului între ochi. Apoi ea îi dă în mână un „chischineu", şi ţinând amândoi de el, intră în casă. Mireasa dă mâna cu părinţii şi cu rudeniile cari stau roată în jurul mesei, „îş ia sănătate bună, ia bulciug" (Cărmăzana).

Toată lumea plânge.

Acum începe şi rolul „tarostii" [1]) miresii. Iată că prinde a cuvânta, luând „bulciug":

A noastră crăiţă 'mpărătească,
Dimineaţă s'au sculat,
Haine nouo a îmbrăcat,
La beserică o alergat.
Ş'au adurmit un somn
Şi i-au trimîs Dumnezău un ghis
Să margă la sfânta beserică.
Acolo s'o întâlnit cu-al iei soţ iubit,
Care Dumnezău i l-a rânduluit.
A noastră crăiţă 'mpărătească,
Îş ia rămas bun dela a iei iubiţ părinţ,
Îş ia rămas bun dela a iei iubit tată şi mamă,
Îş ia rămas bun dela a iei iubiţ fraţ, surori,
Îş ia rămas bun dela a iei iubiţ pretini [2]).

În drum spre biserică nuntaşii „ţipuresc" şi bat din pălmi. E o frumuseţe să vezi — cum ne-a fost dat nouă la Racşa — nunta mirelui: douăzeci de feciori cu el în frunte, urcând în fugă dealul bisericii, chiuind, de pare că l-ar fi luat cu asalt.

Mireasa pleacă spre biserică „cu a iei nuntă", adecă cu stegarul şi cu grupul ei de rudenii şi prieteni, mirele cu ai săi. Întâlnirea se face înaintea bisericii. Grupul care soseşte întâiu, începe

[1]) Astfel se numeşte el la Bicsad, Cărmăzana, Boineşti, Călineşti, Moişeni.
[2]) Racşa — Irincă Danilovici, 46.

să joace, subt teiu. Aici mireasa părăseşte pe stegar — „nu mai pune stegariu mâna pă ea“ — şi dă „chischineul“ în mâna ginerelui. Nănaşii stau la spatele lor, cu colacii. Nănaşul are doi, legaţi „de-a umăr“ cu patru „ştergători“, iar nănaşa are „a mână“ un colac. În acesta, pune, când intră'n biserică, două lumânări. Nănaşa mai pune pe masă un chischineu, pe care preotul, după ce săvârşeşte cununia, îl pune pe capul miresii.

Toată lumea intră în biserică şi slujba religioasă începe.

O seamă de practice menite să aducă tinerei perechi noroc, belşug şi copii, sunt observate cu cea mai mare grije, încă dela plecarea miresei de acasă.

La Bicsad ea are în sân un colac şi „ca un deţ“ de palincă, în care sunt puse „boboanele“ de dragoste. În colac se pune miere, „ca să sie strângători ca stupu, şî cuib de rândurea, ca să aibă minte ca rândureaua“. Acest colac, mai este de obiceiu petrecut prin jugul boilor, „ca să tragă 'nt'olaltă cum trag boii 'n giug“.

Practice au loc chiar în biserică, în timpul slujbei. Mireasa „care-i isteaţă“ calcă pe mire pe picior, ca să fie ea capul în căsnicie. Alteori, în cursul cununiei ea ţine în mână, subt cămaşe, un cuţit, în acelaşi scop, ca ea să fie mai tare ca mirele „să sie clopu la ea 'n cap, nu la iel“ (Bicsad). Tot când „gioară“, naşa înconjură pe dinapoi, pe mire şi mireasă, cu un „golond“, ca să ţie unul la altul. Câte noduri face la acesta mireasa, atâţia ani crede că nu va avea copii (Bicsad). La Moişeni ea-şi bagă 'n sân atâtea pietricele câţi ani vrea să n'aibă copii. Înainte de a pleca la biserică, mireasa care nu vrea să aibă copii, „pune mâna pă şăranţ, la uşă“. Şi anume pune atâtea degete, în câţi ani nu vrea să aibă copii. Când a venit vremea să aibă, trebue să spele „şărantu“ cu apă sfinţită, pe care apoi să o bea[1]).

La ieşirea din biserică, mirii se uită la soare „ca să sie mândri pruncii“ (Bicsad). Înaintea bisericii, beau o litră de palincă — aldămaşul. La Cărmăzana nuntaşii sunt aranjaţi astfel: la mijloc mirele şi mireasa, având la stânga pe stegar. Pe lângă mireasă stau cele patru fete cari au ascuns-o de stegar. Feciorii îi înconjură, joacă, „ţîpuresc“ şi „dau în pălmi“.

Apoi cortegiul se îndreaptă spre casa părinţilor miresii. La Racşa el nu ia însă acelaşi drum ca la venirea miresii la biserică, „dipce să nu ştie me[rge] napoi la mă-sa mireasa“. Tot atunci ei beau câteva picături din apa adusă cu o oală nouă, de o babă,

---

[1]) Cărmăzana—Mărie Bura, 55.

dintr'un loc în care se întâlnesc două văi. Aceasta pentru ca „aşa să s'adune şi tinerii la olaltă ca văile" (Racşa).

La Trâsolţ, la poarta casei miresii se bate de cu vreme o prăjină înaltă, în vârful căreia se leagă o sticlă de rachiu şi un colac. Ele sunt ale celui ce se poate urca până sus să le ia. Feciorii pun la cale o încercare de a opri intrarea cortegiului în curtea miresii. Ei iau nişte rude, de capetele cărora apucă câte doi, şi nu lasă să intre pe nuntaşi. Aceştia împing; cei cu rudele strigă:

— „Nu-i p'aici drumu, mereţi pe colo!"

În sfârşit sunt lăsaţi în curte.

Aici, se pune un scaun înaintea casei, pe care se aşează o „ştergură", o pâine de grâu, şi un „ŭol cu apă". La Bicsad „tarostea" strigă:

— „Să zină doi veri la colac!"

Acestor doi veri — cari trebue să fie feciori —, li se dă să ţie un colac în mâinile ridicate sus. Pe subt el trec, de trei ori, mirele şi mireasa cu stegarul şi nănaşii, înconjurând scaunul. Rostul feciorilor veri este ca şi mirele şi mireasa să fie aşa de legaţi între ei cum sunt verii. Apoi colacul e rupt şi o fetiţă de vreo 10—12 ani aruncă grâu peste miri. Mireasa ia pâinea de pe scaun, o pune subsuoară, oala o ia 'n mână, iar scaunul îl răstoarnă. Numai atunci intră în casă, întâiu stegarul, apoi mirii cu nănaşii după ei. Jucând împrejurul mesei, mireasa aruncă mereu apă din oală prin casă. La Cărmăzana apa aceasta e sfinţită, iar mireasa stropeşte cu un pământuf de busuioc.

Acum lumea se aşează la masă. Înainte cu o zi s'au tăiat două-trei oi şi s'a gătit „dzamă", „leveşă" de carne, friptură, curechiu umplut şi plăcinte (Cărmăzana).

Fiecare om îşi are tacâmul lui. Numai mirii trebue să mănânce dintr'un blid, ca şi nănaşii (Cărmăzana).

Mireasa care nu vrea să aibă copii niciodată, are grije să şadă pe toată palma dreaptă până îi „închină cu palincă" şi să numere grinzile „îndărăt" (de ex. dacă sunt cinci : cinci, patru, trei, etc.). Cea care vrea să aibă copii peste doi-trei ani, se aşează numai pe trei degete ori pe două. Pentru determinarea anilor în cari nu vrea să aibă copii, se mai procedează şi altfel: înainte de a se aşeza la masă, îşi ia chischineul din cap, şi-l pune pe atâtea blide din casă, în câţi ani nu vrea să aibă copii (Racşa).

Acum a venit rândul închinărilor cu palincă. Începe „tarostele":

Să tacă casa, să grăiască masa!
Ce dzîce înălţatu împărat
Şi 'nălţata 'mpărătească

Şî noi în dziua de astădz,
Nu ştim cu ce daruri să ne 'nchinăm.
Da am făcut doi colaci de grâu
Şî o sticlă de băutură
Ş'aceia-i cu douosprădzece cercuri
Să ne hie până Miercuri [1]).

Iată pe mireasă închinând:

Să trăieşti soacră!
Nu-ţ înţin cu pahar de lut,
Să nu ne vedem mai mult,
Ce-ţ înţin cu de uiagă,
Să ne sie lumę dragă! [2])

Şi răspunsul soacrei:

Nu ştiu si-mi-i de-agiutori
Ori pchisa-m-oi de cuptiori [3]).

Acum se joacă colacii, ridicându-se în sus şi 'n jos şi dând cu ei în grindă. Iată pe soacra mare:

Supăratu-i mńirele,
Că rămân drăguţele,
Da-i voioasă mńireasa,
Că l-o putut căpăta [4]).

Încep şi ceteraşii cu gura:

Mare bucurie-avem,
Că pe lelea-o măritărn,
Vai de capu cui o dăm [5]).

Şi câte o babă mai răutăcioasă:

Bucură-te, hăi, mńireasă,
Că bota-i pe grindă'n casă
Şî cioplită şî pălită,
Pe-a tale spate numită
Şî cioplită 'n patru dungi,
Câtu-s spatele de lungi [6]).

---

[1]) Moişeni — Ion Moiş, 61.
[2]) Bicsad — Vasile Finta, 54.
[3]) Idem.
[4]) Racşa — Mărie Balaş, 20.
[5]) Cărmăzana — Mărie Bura, 55.
[6]) Trâsolţ — Mărie Huja, 35.

Şi feciorii:

Că de-a hi soacră-ta bună,
Ia-o 'n braţă ş'o adună,
Că de-a hi soacră-ta rę,
Mătură tinda cu ię [1]).

Nuntaşii cari s'au săturat, ies în curte, joacă şi chiuiesc.

Către seară, nunta pleacă dela mireasă la ginere. Aici, în mijlocul curţii, pe un scaun, e aşezat un vas plin cu apă şi deasupra lui o pâine, anume foarte coaptă. Nuntaşii înconjură de trei ori scaunul, apoi tarostele aruncă grâu peste ei, ca să aibă belşug. Mirele şi nănaşul încearcă să ia vasul cu apă şi pâinea din mâna a doi oameni zdraveni, cari o ţin bine. În sfârşit le reuşeşte. Mireasa intră cu pâinea şi vasul şi după ce înconjură masa se aşează cu toţii. Mireasa încearcă să taie pâinea cea uscată, dar rareori reuşeşte fără ajutorul stegarului, care are grije s'o taie dinainte, aşa ca abia să se mai ţie (Racşa).

Cu închinări, ţîpurituri şi glume, se petrece până după miezul nopţii.

Alte mese, mai restrânse, au loc a doua zi, la părinţii mirelui, a treia zi („ospăţul cel scurt" sau „a cânelui") — la părinţii miresei şi a patra zi — la nănaşi (Racşa).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rar se întâmplă ca feciorul să nu-şi ducă mireasa la casa părinţilor lui, ci să treacă el la a părinţilor fetei. În aceste cazuri se zice că „me[rge] de ginere la om, l-o luat de ginere" (Bicsad) sau „să mărită iel" (Trâsolţ).

La moarte şi înmormântare [2]). Şi 'n Ţara Oaşului se crede că omul nu-i bine să moară nespovedit şi fără lumânare în mână. Când bolnavul se chinuieşte mult, la Cărmăzana se aduce o babă, care „stă 'n gherunche şî să roagă pintu iel, să-i agiute Dumńedzău, să-l ciunte mai iute, să nu-l căznească". Îndată ce îşi dă sufletul, se întoarce „cotătoarea", „ca să uite oamenii din casă pe cel mort, să nu să teamă de iel" (Cărmăzana). Cât stă mortul în casă, nu se mătură (Moişeni).

Mortul este spălat într'o „covată". Dacă-i un bărbat, îl scaldă doi bărbaţi, de-i o fată, două fete, de-i femeie tânără, două femei tinere, de este o bătrână, două bătrâne (Cărmăzana). Apa e îngropată 'n pământ (Racşa), sau aruncată subt gard, pentru că dacă ar călca cineva în ea, i-ar amorţi mâna ori piciorul (Cărmăzana).

---

[1]) Racşa — Irinca Danilovici, 46.

[2]) Informatori: pentru Bicsad — Vasile Finta, 54; Cărmăzana — Grigor Homa, 58; Boineşti — Petre Ţaran, 61; Călineşti — Ion Bumb, 55; Moişeni — Ion Moiş, 61; Racşa — Ion Feier a Ohimii, 56.

Oşenii au mare grije ca mortul, dacă e bărbat să nu rămână nespălat pe cap şi neuns cu unt. Îl piaptănă şi-l îmbracă cu straiţă şi cu căciulă, iar în picioare cu ciobote făcute dintr'o bucată de pânză (Boineşti). Mortul nu trebue „îmbrăcinat", pentru ca văduva să se poată remărita (Călineşti). Dacă mortul e o fată mare, atunci o împletesc cu „coadă", ca pe miresele şi i se pune şi „cununa" (Cărmăzana). Apoi mortul e întins pe „laghiţă", pe care s'a aşternut întâiu „păiuş". Acesta sau e pus în „sălaş" subt mort (Moişeni), sau e aprins după înmormântare, „ca să nu-l mânânce marhele, că nu-i bine" (Cărmăzana). La Boineşti se mai pun subt mort şi haine. La Racşa, înainte de a fi aşezat mortul, se presară în sicriu in netopit, iar la Călineşti se pune şi băţul cu care a fost măsurat mortul la facerea sicriului. Punerea în sicriu se face numai la trei zile după moarte (Cărmăzana). În palma mortului se pune o „cruciţă" de ceară (Boineşti, Racşa), şi câţiva lei ca să-şi poată plăti vămile (Moişeni).

Câtă vreme mortul e în casă, se pune pe „poliţă" un blid cu apă, din care se crede că bea sufletul, se „revene[şte] şi-i e mai uşor" (Racşa).

De cum moare şi până ce-l îngroapă, îl „cântă" [1]) de trei ori pe zi, dar numai rudeniile, nu şi din streini (Cărmăzana).

Dacă mortul e un bărbat tânăr, o femeie din rudeniile văduvei ia „lumina trupului" — adecă lumina care arde pe sicriu când se trag clopotele mortului — şi o pune pe „clopul" mortului pe „ştiol". Aceasta pentru ca văduva să aibă cât mai în grabă peţitori (Racşa).

Vecinii mortului trebue să respecte anumite rituri, pentru ca să nu li se întâmple diferite necazuri; astfel nu trebue să lucreze nimic până după îngropăciune, altfel „le amorţăsc mânurile"; dacă cumva fumul din hornul casei mortului merge în spre vecin, e semn că va muri şi acesta (Racşa).

Când mortul e scos din casă, neamurile închid uşa — „dau cu spatele 'n ea" — ca să-l uite (Călineşti, Cărmăzana), să nu se întoarcă mortul (Moişeni), ori să le fie „greaţă" de el (Racşa).

Scaunele pe cari a fost aşezat sicriul sunt „îmburdate", ca să nu moară şi copiii din casă (Racşa).

Se cunoaşte şi un mijloc de vindecare al rudeniilor cari nu pot uita un mort: cel interesat trebue ca în nouă Marţi, Miercuri şi Vineri seara, să ia o sită şi să se uite prin ea la asfinţitul soarelui, spunând astfel: „atunci trebue să-m aduc aminte de mort, cân ş'a aduce aminte sîtariu că cui o vândut sîta" (Racşa).

Mortul e dus la groapă pe un car cu boi, în coarnele cărora

---

[1]) Vezi textele CCXXIX—CCXXXI.

se pun colaci şi „ştergători" (Cărmăzana). Ajunşi la biserică, carul cu mortul ocoleşte biserica.

Dacă mortul este un fecior sau o fată mare, se face „steag", întocmai ca la nuntă şi se aduc ceteraşi, pentru că „aceia-i nunta lor, că nu să mărită mai mult" (Bicsad, la fel se procedează la Cărmăzana şi Moişeni).

La groapă se dau copiilor mici bani şi „coci" — nişte colăcei de o palmă —, peste groapă. Se procedează astfel: o rudă sărută banii şi-i dă împreună cu câteva „coci" copiilor. Aceasta pentru ca mortul să-şi poată plăti vămile (Boineşti). În unele părţi banii se dau peste „sălaş" (Cărmăzana); uneori se dă şi câte o oaie (Moişeni).

La întoarcerea acasă, se dă pomana. La Cărmăzana, se dau „clopotitorilor", celor ce fac sălaşul şi celor ce ajută colaci, iar babelor „pupeze". Pentru popă se face un colac mai mare, numit „parastas", iar pentru mort se dă o sticlă de vin, numită „păusu". Oamenilor li se dă „leveşă şî dzamă".

În unele părţi se lasă pe masă un blid cu mâncare, căci se crede că sufletul mortului vine noaptea să mănânce din el. Adeseori dimineaţa se văd urme pe lângă blid şi se zice „c'o ghinit sufletu la pomană" (Cărmăzana). Se crede că timp de şase săptămâni mortul rămâne în „straşîna" casei aşteptând pomana şi abia după aceea pleacă. Dacă pomana nu s'a făcut, el se duce foarte supărat (Racşa).

La şase săptămâni se dă pomană şi se face prânz. Şapte babe se roagă pentru sufletul răposatului. Acestora li se dau „pupeze" mari. Apoi nu se mai face pomană decât la un an (Cărmăzana).

Se crede că anumiţi morţi se întorc acasă, pentru că nu li s'au făcut slujbele de şase săptămâni, sau pentru că nu li s'au dat de pomană hainele, cum se cuvenea. Bătrânul Petre Ţaran din Boineşti, ne-a mărturisit că fiul său mort a fost mereu văzut în jurul casei sale, pentru că nevastă-sa nu-i dăduse hainele de pomană.

Doliul Oşenilor ţine şase săptămâni, pentru rudele apropiate. În acest timp bărbaţii umblă fără pălărie, pentru ca mortul să fie „hodinit" (Racşa). Femeile şi fetele umblă despletite. Rudele mai îndepărtate ţin doliul numai câte două-trei zile (Cărmăzana).

Pentru cei cari şi-au făcut singuri moartea, la Cărmăzana nu există altă deosebire la înmormântare, decât că se „clopoţeşte numa cu unu ori cu două mai mici clopote". În Boineşti însă, spânzuraţii sau înnecaţii nu sunt îngropaţi în cimitir, ci la marginea lui, ori într'un „aroc". Aceeaşi soartă o au şi copiii născuţi morţi.

Celui despre care se crede că ar fi fost „bosorcoi", trebue să i se pună, când e îngropat, aiu în gură şi să fie aşezat în sicriu cu faţa 'n jos (Racşa).

IV. TEXTE.

Pornind cu gândul de a cerceta Ţara Oaşului numai din punct de vedere folkloric, cum am amintit şi în introducere, chestiunea graiului acestui ţinut nu ne-a preocupat de loc. Credem însă că textele culese de noi păstrează totuşi ceva din coloritul graiului oşan, deşi nu sunt transcrise fonetic.

Am păstrat întocmai formele morfologice (formele verbale prescurtate, de ex.: *fa,* pentru face, *tra,* pentru trage, etc., le-am dat completate în paranteză). În ce priveşte particularităţile fonetice însă, am socotit că e mai bine ca lectura să nu fie îngreuiată de semne diacritice şi am transcris textele, pe cât a fost cu putinţă, cu literele alfabetului obicinuit. Ne-am îndepărtat de această normă doar în următoarele cazuri: *n* muiat a fost redat *ń*; *e* deschis a fost redat, acolo unde se auzea bine, *ę;* am notat, în cazurile analoage, şi pe *ŭ* (scurt), ca şi pe *i* semi-consonantic *(y).* Am însemnat cu *î* numai sunetele derivate din *i* (d. ex.: şî, dinţî, etc.). Am indicat accentul numai în cuvintele în cari ar fi putut exista îndoială în privinţa locului său.

Trebue să atragem atenţia asupra deselor inconsecvenţe în graiul informatorilor noştri: acelaşi individ pronunţă — adeseori la un interval foarte scurt — când *şi,* când *şî;* când *pe,* când *pă;* sau chiar odată *ghine* şi altădată *zine;* odată *sie* şi altădată *hie;* odată *zbiciu* şi altădată *zghiciu,* etc.

Toate culegerile fiind făcute în scurtul răstimp dintre vara anului 1930 şi primăvara lui 1931, am crezut inutil să mai însemnăm la fiecare text data notării lui.

În general, textele au fost aranjate după genuri (balade, doine, etc.) şi după sate, acestea fiind luate în ordine alfabetică, iar în cadrul aceluiaşi sat, după informatori. Numai acolo unde am avut variante, ca de ex. la unele colinde, descântece, practice —, variantele au fost grupate una după alta, pentru uşurarea comparaţiei.

BALADE.

I

A GRUII.

Şî Gruia s'o luat,
Pă la câjme da ş'o'ntrat
Ş'înt'o câjmă s'o băgat:
— „Tu Aniţă,
Câjmăriţă,
Adu zin câtu-i pofti,
Da de bani nu-m pomeni".
Ş'Aniţa da ş'o luat,
La mânuri s'o sufulcat
Şî la 'mpărat da o'mblat.
Împăratu o 'ntrebat:
— „Tu Aniţă,
Câjmăriţă,
Zinu ţî s'o gătat,
O banii ţî s'o ciuntat?"
— „Nălţate de 'mpărate,
Nici zinu nu s'o gătat,
Nici banii nu s'o ciuntat,
Ci-un voinic în câjm'o 'ntrat,
Trii buţ de zin o deşertat".
— „Tu Aniţă,
Câjmăriţă,
Dă-i zin di cel mai tare,
Doară s'a putea 'mbătare,
C' ala-i Gruia, fătul meu,
Toman ca şî tată-său,
Vut-o-l bate Dumnezău".

Ş' Aniţa s'o dus la câjmă şî i-o dat zin di cel tare, aşa de tare că'n pchielea lui o fost zinu ala; să fă o pchiele pe zin de stă multă vreme, să 'ntăre[şte]. Şî o dzinit Turcii la iăl, cu o şpargă de mătasă, împletită'n şasă, aceia o fost ca de oţăl. Ş'atunci l-o prins şî l-o legat. Şî odat'o rupt şî i-o omorît pă Turci. Şî atunci o zinit un Turc şî l-o legat c'o şpargă de oţăl şi l-o dus în temniţă. Ş' o spus c'ala-i Gruie. Dup'aceà o zinit fecioru, c'o avut fecior iăl, s'o făcut popă fecioru ş'o luat haine popcheşti pă iăl. Ş'o fost o pchiatră pusă la temniţă, de nouo măj. O spus acolo: „Am audzît c'aveţ un rob bătrân şi-i păcat să moară nespovedit. Are trebui spovedit". L-o slobodzît afară să-l spovedească. Fecioru i-o dus o bute de apă. Ş'atunci o băut toată. Da o dzîs: „Mai adu-m, gura tatii, încă o bute. No, dzîce, de un an şî giumătate n'am vădzut soare"!

— „Bate, tată, mńijlocile,
Că iou oi bate marginile".
Cân păru să clătię,
Turcii 'n mare sărię...

Apoi pă unde o mărs tată-său, num' aşa o rămas leasă Turcii. Pă unde o mărs fecioru, tăti i-o făcut dărăbuţă.

Boineşti — Ion Popchilea, 50.

II

A BOBGHICIOARII.

Pchică peţîtori din ţară,
Cu ochi ca neşte pahară,
Cu sprâncene de săcară.
. . . . . .
— „Şi Bobghicioara nu o-am da,
Atâta ţară o 'nstreina".
Constantin cel mai mńic o dzîs:
— „Dă mamă Bobghicioara,
Că noi săm nouo feciori,
Doi om me[rge], doi om vini
Şi ia streină n'a hi".
. . . . . .
Ciuma 'n satu ş'o pchicat,
Toţ feciorii i-o mâncat.
O rămas părinţi sînguri.
. . . . . .
— „De nouo feciori ş'o fată,
Rămăsei cu mâţa 'n vatră..."
Şi pe Costan ăl mai mńic,
Atâta l-o blăstămat,
Până pământu afară l-o ţipat.
A mărs la soră-sa, ş'o zîs:
— „Năpósti-mă, soră 'n casă,
Că io-s Costan, fratele tău..."
. . . . . .

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III

La noi pe din sus de satŭ,
Ieste un drumuţ călcatŭ.
Nu-i călcat de teleguţă,
Ci-i călcat de ńevăstuţă,
Ńevastă dint'altu sat,
Fugită-i dela bărbat.
— „Păz, ńevastă, cu drumu,
Că te-agiunge bărbatu"!
— „Lasă-l, zie,
Moartea-l ştie,
Umbra temńiţa să-i hie"!
— „Păz, ńevastă, cu drumu,
Că te-agiunge drăguţu"!
— „Las să zie săleacu,
Că mń-a duce leagănu,
Că mă doare umăru".
La giumătate codru,
S'o pus gios ş'o hodinit
Şî drăguţu i-o sosît.
— „Da ia bădiţă leagănu,
Că mă doare umăru"!
— „Ia, acolo-i făguţu
Şî ţ'anină leagănu,
Că vântu când a sufla,
Puiu ţî l-a legăna".
— „Largu-i drumu dezgrădit,
Poţ me[rge] pe unde-ai zinit".

Moişeni — Mărie Rus, 28.

IV

O fost o fată de gazdă în deal, cu oile, iera sîngură. Ş'o mărs pribegii, tâlhărońii, pă ea, şî o legat şî o luat oile dela ea. Ea o dzîs s'o lase să sufle odată 'n trâmbghită. Ş'apoi o suflat. Şî tată-său şî mă-sa o audzît. Că ea le-o spus din trâmbghită că oile le-o mânat şî pă ea o legat. O dzîs din trâmbghită horia:

Tată-le,
Mamă-le,
Zină, că m'o legat,
Oile le-o mânat!

S'o sculat lume din sat ş'o aflat legată. Ş'o aflat oile şî pă ea legată. De mult o fost aceia.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

V

Nu ştiu în ce loc, în deal o fost. L-am audzît pă tata povestind. I-o luat oile, pă câni i-o puşcat. O dzîs la hoţ să o lese să trâmbghite. O dzîs pîn trâmbghită:

Mamă-le,
Tată-le,
Oile le-o mânat
Şî cânii i-o puşcat
Şî pă mine m'o legat!

Bicsad — Ion Gorba, 37.

VI

Fata cu oile o fost în Cărmăzana. O ştiut trâmbghita. O grăit cu părinţî:

— „Ia cum oi trâmbghită, de-oi păţî ceva:

Tată,
Frate,
Pă mine m'o legat,
Oile le-o mânat"!

Bicsad — Vasile Finta, 54.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VII

Pribegii o vrut să ia stâna dela fată. Au legat-o de-un lemn cu spatele. Da fata o trâmbghitat:

Tată-le,
Mamă-le,
Haidaţ!
Pribegii o vinit
Şî pe mine m'o legat,
Cu spatele cătă fag
Şî oile le-o mânat!

Călineşti — Grigor Mărcuţ, 60.

VIII

Vină tată,
Vină mamă,
Vină tată-acuma iutĭ,
C'apoi nu mă vedz mai mult.
Cinci şî şasă-s după pleasă
Şî v'o optu lângă foc;
Berbecele cel mai mare
Clocoteşte la căldare!

Trâsolţ — Mărie Huja, 35.

IX

Haida tată,
Haida mamă,

Că amu o ghinit tâlharii
Şi pă mine m'o legat,
Tâtăle mńi le-o tăiat,
Oile mńi le-o mânat,
Tată-le,
Mamă-le!

Racşa — Vasile Băitanu, 47.

X

Vină tată,
Vină mamă,
Vină, vină, câ[t] de tare,
Că tâlharii mă omoară
Şi oile le-o mânare![1])

Racşa — Ion Ciuta, 66.

DOINE.

XI

Noi, mândrucă, ne-am ibghit
Şi cine ne-o despărţit,
N'aibă loc nici în pământ;
De ne-o despărţit fecior,
Hie-i moartea de pchiştiol;
De ne-o despărţit o fată,
Rămâie nemăritată,
Ca mărgeaua ne 'nşirată.

Călineşti — Maricâ Vasîle, 17.

XII

Auzît-am din bătrâni
Că nu-i bun gardu de spchini,
Nici drăguţa din vecini;
Gardu-i bun de scânduri late
Şi drăguţa de departe.

Călineşti — Aceeaşi.

XIII

Atâta ńi-s de streină,
Apa, marea, nu mă mână,
Ce stă 'n loc şi mă leagână.

Cărmăzana — Mărie Bura, 55.

XIV

Daina, mândră şi daina,
Şi iară daina-daina.
Cine-o făcut pe mândra,
Nu mai facă 'n vec alta.

Cărmăzana — Aceeaşi.

XV

Câte rele-s pe pământ,
Tete m'o mâncat pe rând;
Nu m'o mâncat ca una,
Ca doru di la mândra.

Cărmăzana — Aceeaşi.

XVI

Ghine doru mândrului
Peste vârvu dealului,
Aşa ghine de hierbinte,
Să stau în loc m'ar aprinde.

Cărmăzana — Aceeaşi.

XVII

Săracu omu strein,
De i-ei fa[ce] din apă yin,
Nu i-i fa[ce] voia deplin;
De i-ei fa[ce] din apă lapte,
Pe voie nu-i mai poţ face.

Cărmăzana — Aceeaşi.

XVIII

Săraca mândruca mę!
Tre[ce] mândruca după apă,
Cu un ol şi cu un cantă,
Să o văd şi să mă vadă.

Cărmăzana — Aceeaşi.

XIX

Pân'am fost la maica mę,
Suflă-m vântu panclica,
Maicii-i râde irima;
Da dacă m'am măritat,
Suflă-m vântu golundu,
Mamii-i plânge sufletu.

Cărmăzana — Aceeaşi.

---

[1]) Dl Teofil Dragoş, din Satu-Mare, a avut bunăvoinţa să ne comunice că şi la Vama se povesteşte despre o fată care a fost cu tată-său la stână într'un deal numit „Cornet". Tatăl, plecând odată în sat, după făină, au venit tâlharii, au furat oile şi au tăiat fetei ţâţele. Ea a luat trâmbghita şi a cântat astfel:

Tătucă, tătucă,
Întoarce-te înapoi,
C'o venit tâlharii
Să fure din oi,
Să fure oile,
Să-m taie ţâţăle,
Ioi!

Vama — Ion Morâşan, 50.

XX

Pân'am fost la mama mę,
Tăţ feciorii mă 'ntreba:
— „Ţâţă sugi, fetiţo, ba?"
— „Ieu, feciori, da nu sug ţâţă,
Da-s pă mână de măicuţă".
Da de cându m'am măritat,
Nici un ghine n'am aflat.
Ghinele mńeu din fetie,
Nici popa nu-l poate scrie;
Da bghinele din nevestie,
Un purcariu-l poate scrie,
Pe cornu cuptiorului,
Cu colţu toporului.

Cărmăzana — Aceeaşi.

XXI

Păduriţă, deasă ieşti,
Mândrule, departe ieşti!
Tu departe, ieu departe,
Doru cine să ni-l poarte?
Poarte-l cine-i mai aproape,
Că noi nu le putem toate.
Tu, tu, tu, mândrucu mńeu,
Nu m'ai putut întreba,
Săce-ţ gura şî limba,
Cât o fost tătă vara!

Cărmăzana — Aceeaşi.

XXII

Cucúle cu pene murgi,
Vara ghii, vara te duci.
Cucúle dipce nu cânţ,
Până ce-s şî io p'aici?
Cucúle dipce nu tragi,
Până-i verde frunza 'n fagi?

Cărmăzana — Aceeaşi.

XXIII

Lasă-mă, maică, să zac,
Pe perină de bumbac
Şî pe braţă cui i-s drag.
Lasă-mă, maică, să mor,
Pe perină de fuior
Şi pe braţă de fecior.

Cărmăzana — Gheorghe Dobraş, 20.

XXIV

Cucule, penele tale,
Le-am văzut pe lângă vale,
Tăte iera scărmănate:
Ce nu cânţ cu dereptate?
Cuculeţ, pica-ţ-ar limba,
Di ce cânţ să moară mândra?

Cărmăzana — Acelaşi.

XXV

Hai, mândro, să ne iubim,
Pă din jos de ţintirim,
Unde-i iarba necălcată
Şî gura nesărutată,
Şî iarba să o călcăm,
Gura să o sărutăm.

Cărmăzana — Acelaşi.

XXVI

Pi din gios di Baia-Mare,
Trece gledă de cătane;
Căpchitanu şuerând,
Mărg coconii toţ la rând.
Apoi unu s'o aflat:
— „Prea-cinstite căpchitane,
Ţucu-ţ mama dumńitale,
Neaposti-mă din cătane,
Că m'am săturat de carne.
Mń-am lăsat coasa 'n chetoare
S'o mândrucă ca o floare
Şi pă când oi înturna,
Coasa, da a rugena,
Pe mândra nu oi afla.
Şî mń-am lăsat guba 'n uşă
Şî mândrucă ca o rujă
Şî pă când oi înturna,
Mândra mea s'a mărita,
Fată ca ea nu-i afla.

Lecinţa — Iacob Rus, 23.

XXVII

De-atâta-s de supărat
Câtu-i ceriu de 'nnorat,
Cându-i gata de plouat.

Lecinţa — Vasile Fuşlea, 30.

XXVIII

Peste apa Dunării,
Mărg coconi cum îi boii,
Blăstămându-ş părinţii,
Dipce i-o făcut pă ii.
Părinţii nu li-s de zină,
Că mărgu'n ţară străină,
Că şî ii bogăt suspchină.
Tu, tu, tu, măicuţa mę,
De te-a loghi dor de mine,
Ia drumuţu de-a-lungu,

Oraşele de-a rându.
Di-i vedea steagu plecat,
Po[ţi]şti ghine că-s luat
De cotună la'mpărat.
Tu, tu, tu, mândruca mę,
Păruluţu mńeu din frunte
Nu-l arunca hie unde,
Tăt îl lă şî-l netedză[şte],
Şî-l pune de-asupra'n ladă.
Tu, tu, tu, mândruca mę,
De-a hi păru cum l-am pus,
Da şî ieu ca cân m'am dus.
Da di-i vedę că mucedzę[şte],
N'aştepta nădejdę mę,
C'a mę nădejde-i trecută,
Că-s cătană la răgută.

Moişeni — Mărie Mare, 56.

XXIX

Mă dusei cu coasa 'n plai,
Mândru zidră-pui aflai.
Ţîpai coasa să mńi-l tai:
— „Mândrulior, nu mă tăię,
Că nu-s puiuţ de zidră neagră,
Ce-s mândruţa ta cę dragă,
M'am ascuns aici în iarbă,
Hai mândrulior şî prândze[şte]".
Ieu mń-am prins şî mń-am prân-
Şî vă[d] pă buha ziind, [dzît,
Cu o oală tare mare,
Cum ar me[rge] la comândare.
— „Hai, bărbate, la mâncare,
Că mń-i de pădzală tare,
C'am lăsat pruncu 'n scăldare,
Zîţăii 'n ocol răgindŭ,
Purceii 'n coteţ zgherândŭ".

Moişeni — Aceeaşi.

XXX

Pchicără mńirla beteagă,
Me[rge] cucuţu ş'o întreabă:
— „Ce faci tu, sorică dragă?"
— „Şed aici, năcăjesc,
Cu puiuţî să mń-i cresc,
Să saiă din crancă 'n crancă,
Să le sie lumea dragă.

Moişeni — Aceeaşi.

XXXI

De m'aş vedea'n primăvară,
Să văd frunza ca banu
Şî ierbuţa ca acu!

Moişeni — Aceeaşi.

XXXII

Cântă puiu cucului
Pă grindeiu plugului
Şî pupădza pă tileagă,
Strîgă cătă boi să margă.

Moişeni — Aceeaşi.

XXXIII

Şede-ş mândru pribăgel,
Şup cel corj de păducel
Şî mândrele vin la iel.
De-alte cu plăcinte 'n sân,
De-alte cu ploscă de vin.
— „Bea, mânâncă, mândrulior,
Plăcintucă cu groştior,
Că de astea ţ-o fost dor".
— „Nici ui bę, nici ui mânca,
Până mńie nu mńi-i spune,
Că de când de-acas'ai plecat
Cu câţi te-ai sărutat,
Cu tânăr şî cu 'nsurat?"
— „Ţie, mândruţ, ce ţ-oi spune,
Că numa boală 'n trup ţ-oi pune
Şî trii părechi de friguri,
Care 'n lume n'au leacuri,
Numa vara la târguri.

Moişeni — Văsîi Dirite, 56.

XXXIV

Mult să grija pribagu,
Că un' ş'a ierna murgu;
Că vara l-a văra 'n costiţă,
Iarna l-oi ţînea cu ţâţă,
Dragu tău, hăi mândruliţă!

Moişeni — Acelaşi.

XXXV

Când am fost de dzece ai,
Mă 'nvăţai a fura cai;
Când am fost de doispredzece,
Mă 'nvăţai podu a trece
Cu murguţ, cu doispredzece.

Moişeni — Acelaşi.

XXXVI

De s'ar desprimăvăra,
Să-ş ţîpe domnii stava,
Să mńi-o prind pă murga,

Să-m ţîp şaua pă dânsa
Şî să 'ncalec la mândra.
Legai murga de făreastă,
Dădui bună-sara'n casă,
La mândra cina-i pă masă.
Io cinam ş'o mai rămas,
Mândra prinde-a mă mustra,
C'am cinat şî cu de-alta.
Io foarte da m'am jurat,
Că de mńi-s tare vinovat,
Nu-i bai, să hiu spândzurat
Între patru furci de pat,
Şî robghie sup zadie.
Până mâni la prânzu mare,
Ştiu că n'am bai de prinsoare!

Moişeni — Acelaşi.

XXXVII

CORINDA FETII.

— „Audz, Radză, o n'audz,
Cum te strîgă badea 'n frundză?"
— „Las să strîge, moartea-l mânce,
Că după iel nu m'oi duce,
Că ię bota şî să duce".
— „Audz, Radză, o n'audz,
Cum te strîgă un diecel?"
— „Las să strîge, moartea-l mânce,
Că după iel nu m'oi duce,
Că dipt o coaje de prescură,
Multu-ş bate limba 'n gură".
— „Audz, Radză, o n'audz,
Cum te strîg'un tâlhăroń?"
— „Las să strîge, moartea-l mânce,
Că după ala m'oi duce,
Că mâni-alalt a fura bou
Şî mń-a face cojoc nou;
Mâni-alalt a fura raţă,
Mń-a face zadie craţă;
Mâni-alalt a fura porc,
Şî mń-a pune clisa 'n pod".

Moişeni — Petre Şomnea, 52.

XXXVIII

Cel ce te iube[şte] şî lasă,
Dă-i Doamne potica 'n casă,
Doftoru la căpătâi,
Lângă iăl un măr gutâi;
Măru mândru să 'nflorească
Iăl pe pat să putredească.
Când a si pin primăvară,
Să-l scoată pe cerg'afară,
Să ştie lume şî ţară
Ce plătia doru de sară;
Să ştie şî maică-sa
Că ce plătia drăguţa,
Să ştie şî tată-său
S'o plinit cuvântu mńeu.

Moişeni — Mărie Rus, 28.

XXXIX

— „Bosiioace, plop şi soace,
Tu te duci, bade sărace,
Io cu doru ce m'oi face?"
— „Tu îi fa[ce] bogăt de bghine,
Că mai sânt voinici ca mńine".
— „Io îi fa[ce] bogăt de rău,
Că mă duc din satu mńeu
Unde nu cunosc pe nime,
Numa luna şi stelele
Şi frunzuca şi iarba,
Cari-i în toată ţara".

Racşa — Mărie Balaş, 20.

XL

Pot hi voinici pe cât huci,
Dacă tu, bade, te duci.
Pot hi pe cât frunză 'n ghiie,
Dacă nu-ţ samănă ţiie.

Racşa — Aceeaşi.

XLI

Spusu-ţ-am, măicuţă, bghine,
Să ţii dzîle pântu mine,
Să mă dai în sat cu tine.
Ş'ai ţînut dzile 'nvrâstate
Şi m'ai dat, maică, pe sate,
Să îmblu cu desagii 'n spate,
Cu desagii 'nbăeraţ
Şi cu ochii 'nlăcrimaţ.

Racşa — Aceeaşi.

XLII

Fă-te, maică, ce te-i fa[ce],
După urât nu mă da,
C'oi me[rge] şi m'oi spândzura,
În mńijlocu târgului,
De crenguţa cimbrului,
De ciuda urâtului.
Că decât cu urâtu 'n casă,
Mai bghine cu boală 'n oasă,
Că de boală mama m'a scoate,
Da de urât nu mă poate,
Că-i luat până la moarte.

Racşa — Aceeaşi.

XLIII

Ioane, sprâncene negre,
Mărgălean, frunzucă verde,
Mândru ţ-î numele,
Că ţ-î numele Iuon
Şi ţ-î faţa ca de domn,
Şi ţ-î mărsu legânat
Cu dragoste mestecat.

Racşa — Aceeaşi.

XLIV [1])

Codrule cu frundză lată,
Chice bruma, nu te bată,
C'am şădzut sup tine-odată.
Codruţ cu frundză rătundă,
Chice bruma, nu te-agiungă,
C'am şădzut sup tine-a umbră
Cu mândra cân o fo[st] pruncă.

Racşa — Aceeaşi.

XLV

Mătrăgună 'ntre jiredz,
Ca a mńeu mândruţ nu vedz:
La ŭochi mńerîu, la păr crăţ,
Sprâncenele frundză verde,
Rău mă tem că mńi l-oi pchierde,
Că l-am mai pchierdut odată
Ş'am mai îmblat lumea toată
Şi l-am aflat la o fată,
La porţîle dorului,
La munţîle somnului
Şî porţîle toate 'nchisă,
Mândrile pe tablă scrisă.

Racşa — Aceeaşi.

XLVI

HORIA NORII Ş'A SOACRII.

O dzîs nora când o mărs a săcera:
Tânără m'am măritat,
Ră soacră mń-am căpătat,
Cătă câne dzîce: nę!
Cătă mine: nę, căţę!
Dacă vădzui că-i aşę,
Punéi secerę la brâu,
Mergéi a secera grâu.
Secerai până la prândz,
Tăt cu lacrămi şi cu plâns.
Vădzui soacrele ghinind,
La nurori prândz aducând.
Num'a mę soacră nu ghine,
Că-i cu irimă de câne.
Dacă vădzui că-i aşę,
Mă făcéi o păsărę
Şi sburai la maica mę.
Maica mę cân mă vedę:
Hai în casă, fată mę,
Şi cu cină mă 'mbghię,
Cu colacu 'n lapte dulce,
De la maica mę cei dulce.

Racsa — Aceeaşi.

XLVII

De la măr până la păr,
Văd un pat mândru de brad.
Da 'n pătuţ cine i culcat?
Gheorghicuţ îi mort de bat.
Nu ştiu bat îi, o beteag,
Vădŭ că moartea-i stă la cap
Şi cucuţu la pchicioare.
Ş'au dzîs cucu cătă ciumă:
— Du-te ciumă de-acolę,
Că tu pi unde te duci,
Leşi maicile fără prunci,
Şi stăpânii fără slugi;
Da io pi unde mă mai duc,
Aflu plugurile-arând
Şi fete mari cu sugnele,
Neveste cu pândzele.

Racşa — Aceeaşi.

XLVIII

Pe din gios de Baia-Mare,
Mere-un căpchitan călare
Tăt strîgând şi şuerând,
Şi coconii tăţ plângând:
— „Ce plângeţ, voi coconaş?
Maicile vă bănuiesc,
O drăguţele rămân?
Că ş'a mele ş'o rămas,
Trii şi patru înt'on oraş.
Spusu-v'am, coconaş, ghine,
Când aţ dat mâna cu mine,
Că n'aţ mulge oi la stână,
Nici v'eţ culca pe perină,
Nici îţ cosî rît cu flori,
Nici îţ me[rge] la şezători,
Unde-s fete şi feciori".

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

[1]) Variantă foarte apropiată la BARBUL, *Az avasvidéki nyelvjárás*, p. 70 (L), culeasă în Negreşti.

XLIX

Facu-m voie cu ias' gură,
D'irima-m plânge de cură;
Facu-m voie câte-odată,
Nu pot hi tăt supărată.
Hie dracu supărat,
Cându-s douo crâşme'n sat,
Tăt oi bę din care-oi vrę,
Şi n'oi hi cu voie rę.

Racşa — Aceeaşi.

L

Hăi, mândrucă, rău te-aş bate,
Mânurile mńi-s legate
Cu hir de mătase neagră,
Nu te pot bate de dragă.

Racşa — Aceeaşi.

LI

Di-o săraca ş'a mea mamă
N'o avut ce-ş da pomană.
Numa pe Ion catană.
Maică, nu te supăra,
De am dzîle-oi înturna.

Trâsolţ — Ion Pop a lui Mńihai, 18.

LII

Doamne, nu da nimănui,
Ca mie şi codrului.
Codrului i-ai dat negură,
Mie să trăiesc singură.
Codrului i-ai dat nuiele,
Mie să trăiesc cu jele.
Codrului i-ai dat stejar,
Mie să trăiesc cu-amar.

Trâsolţ — Mărie Huja, 35.

LIII

Bătrâneţe cu slăbghie,
Ce mń-aţ căzut sîlă mńie?
Că nici am sac să mńi vă bagŭ,
Că nici am ton să vă'nfund
Şi pă mare să v'arunc.

Trâsolţ — Mihăilă Rus, 78.

LIV

Tăt aştept să-m hie bghine,
Mai mult rău ş'amar îm yine.
Bată-te, lele, pe cum am dzîs,
Că tu te-ai hrănit de râs,
Da ieu m'am urît de plâns.

Trâsolţ — Acelaşi.

LV

Cucúle, da ce-i mânca,
Dacă s'a usca frunza?
Cucúle, cucuţ, cucuţ,
Fă-m şi mńie-un legănuţ,
Să mă leagăn cu mândra,
Câte odată sara.

Trâsolţ — Nicoară Solomeş, 21.

LVI

Pentru tine dor-doruţ,
Nici noaptea nu mă desculţ,
Ce mă culc aşa 'ncălţat,
Ca şî cel mai blăstămat.

Trâsolţ — Irinica Piţii Oneasă, 32.

LVII

Să ştiu cânta ca cucu,
Nu m'aş munci cu lucru,
Ci-aş cânta din fagi în fagi,
La oameni la cari-s dragi.

Trâsolţ — Aceeaşi.

STRIGĂTURI.

LVIII

La lelea de după baută,
Nu să'mpung boii'n poiată,
Numa o ciocă de vacă.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

LIX

Cetera ari cânta,
Da nu-i cine o 'ngâna
Cân şi cân cu guriţa.

Bicsad — Acelaşi.

LX

Pe ceteră trabă strune,
La giucat pchicioare bune.

Bicsad — Acelaşi.

LXI

Lelea mea-i ca laptele,
Ieu mă'ntorc cu spatele
Şî mă duc la altele.

Bicsad — Acelaşi.

LXII

Luceafăr de-a mńadză-noapte,
Rabdă-te, nu scăpăta,
Pân'oi mere la mândra.
Bicsad — Acelaşi.

LXIII

Luceafăru cel de sară,
Nici să suie, nici coboară,
Ce cu doru mă omoară.
Bicsad — Acelaşi.

LXIV

Să si mândră'n ieste dzîle
Cum-î ieşti Duminecile
Me[rge]-aş a peţî la tine.
Bicsad — Acelaşi.

LXV

Lelea-i mândră ş'înţundrată,
Cu ţundréle dela şatră.
Dacă ţîpă ţundrelele,
Hâdă-i, bat-o stelele.
Bicsad — Acelaşi.

LXVI

Făcut-o lelea uspăţ,
Sie nunta la giudeţ.
Bicsad — Acelaşi.

LXVII

Nu să cade nici o leac,
Pendeleu 'npăturat
Şî'n casă nemăturat.
Nu să cade nici un pchic,
Pendeleu 'nciuruit
Şî'n casă nemuruit.
Bicsad — Ion Gorba, 37.

LXVIII

Mama m'o făcut râdzând
Şî tata pălincă bând.
Dracu de Mămon fugind.
Bicsad — Acelaşi.

LXIX

Şî mândra-i roşiă bghine,
Numai potica o ţîne.
Bicsad — Acelaşi.

LXX

Să mă văz scăpat de-amar,
Aş plăti un sălindar
La beserică'n Săgmar.
Bicsad — Vasile Finta, 54.

LXXI

Să trăiască Mişca'n Baie,
Să facă cizme de oaie,
Că de cal nu ne pę plac,
Că-s pę tari la turiiac.
Bicsad — Acelaşi.

LXXII

Cât îi Ţara ungurească
Nu-i cocon să-m poroncească.
Ieste unu cât un ghiem,
Nici de ala nu mă tem.
Bicsad — Acelaşi.

LXXIII

Dragă mńi-i lelea can doară,
Nu ştiu ce i-aş da să moară.
Da-i-oi sare mănănţe,
Să crape irima'n ię.
Bicsad — Acelaşi.

LXXIV

Sărută-mă, mândră dragă,
Până-s cu cămeşe neagră,
Că m'oi la şî m'oi ştimba
Şî la tine n'oi cota.
Boineşti — Petre Popchilea, 18.

LXXV

Io mândră de-as si ştiută,
Balta nu o as si trecută,
Ce te-aş hi lăsat în gută.
Boineşti — Acelaşi.

LXXVI

Ieu, lele, nu-s păcătos,
Numa din gherunchi în gios.
Boineşti — Acelaşi.

LXXVII

Cotuni-aş fără fricâ
Să sie lelea mai mńică.
Boineşti — Gheorghe Birtoc, 19.

LXXVIII

D'înfrunza gozu bghine,
Şî m'oi tra[ge] pe-o margine.
Prinde mńelu de ureche
Ş'oi hrăni pă doisprăzece.
Boineşti — Acelaşi.

LXXIX

Mândrile cele cu dor,
Treabă trasă pă ponor

Biblioteca Cluj / Central University Library Cluj

Ş' împroşcate din chicior.
Mândrile cele urâte,
Nu treabă batjocorite,
Ce 'n pădure 'nceluite
Şî cu paru'n cap loghite.
Boineşti — Acelaşi.

LXXX

Blem, lelioară, pe părău
Ş'aşterne sumanu tău
Şî ń-om învăli cu a mńeu.
Boineşti — Acelaşi.

LXXXI

Mari-i tina hie unde,
La lelea până'n gherunche.
Boineşti — Acelaşi.

LXXXII

Blem, lelioară'n goroniş
Ş'om pune patu'n cruciş
Şî ń-om culca'n curmedzîş.
Boineşti — Acelaşi.

LXXXIII

Bagă cuţîtu'n curę,
Scoate-l când a hi hiię!
Boineşti — Mihai Ciobră, 38.

LXXXIV

Tu nevastă cu bărbat!
De ţi-e urât bărbatu,
Ie-l de fundu gacilor,
Şî-l aruncă dracilor.
Călineşti — Ion Bumb, 55.

LXXXV

Nevastă, bărbatu tău
Samănă cu calu mńeu.
Călineşti — Acelaşi.

LXXXVI

Hie mândre batăr câte,
Că mńie nu mńi-s urâte.
Călineşti — Acelaşi.

LXXXVII

Mândre câte-am avut ieu,
N'o avut solgăbirău.
Călineşti — Acelaşi.

LXXXVIII

Câtă palinc' am băut,
Altu n'o băut borcut,
N'o băut că n'o avut.
Călineşti — Acelaşi.

LXXXIX

Jupâneasa cu jupânu
Razimă claia cu fânu.
Călineşti — Acelaşi.

XC

Slobod i să să ibască
Cocon tânăr cu nevastă.
Călineşti — Mărică Vasîle, 17.

XCI

Lelea să ţîńe că-i mare
Patru sute dzăstre are;
Ię să ţîne aşa-ş'aşa,
Patru sute i dzăstrea.
Călineşti — Aceeaşi.

XCII

Hai, dragă-le, să bem bere,
Dă-o dracului de-avere;
La avere treabă minte,
La bere numai cuvinte.
Călineşti — Aceeaşi.

XCIII

Hai, mândră, să trecem cumę,
C'amândoi ne-am urât lumę.
Călineşti — Aceeaşi.

XCIV

Avut-am un mândruliuţ,
L-o luat domnii de struţ.
Nu l-o luat să ghie,
L-o luat să'nveţe-a scrie
Cu domnii 'n cănţălărie.
Călineşti — Aceeaşi.

XCV

Vai, mândrucă, dragi săm,
Ne-am ibghi — nu ne putem.
Ne-am lăsa — nu ne'ndurăm.
Călineşti — Aceeaşi.

XCVI

Duce-m'aş cu mândra'n rai,
Nici de un păcat n'am bai.
Vină, mândră, la pacate,
Că-s a tale giumătate.
Cărmăzana — Gheorghe Dobraş, 20.

XCVII

Hai, lele, lelili,
Nu te crăci broască'n tău,
Că nu-i tăt tău a tău,
Ci şi-a mieu în cuchiurlău.

Cărmăzana — Acelaşi.

XCVIII

Cân ieram tinerel prunc,
Glasu-m iera ca la cuc
Şî îmbleta ca la lup.

Cărmăzana — Acelaşi.

XCIX

Ţura, lele cu inele!
Cât ai dat pe rumenele,
Ţ-ai putut lua ghiţele.
Şara să mergi să le legi,
Nu la troacă, să te freci;
Dimineaţă să le mulgi,
Nu la troacă, să te ungi.

Cărmăzana — Acelaşi.

C

Cucu cântă, mirla plânge,
Vai, leliţă, rău te-aş strânge,
Da ieşti tânără şi-i plânge.

Cărmăzana — Acelaşi.

CI

Hai, lele, să te sărut,
Gioi sara, că-i dzî de frupt,
Că nime din neamu nost,
Nu sărută'n dzî de post.
Numai Gioi, cându-s câşlegi,
Să-i dai gură să o 'nneci
Ş'atuncea, lângă făreastă,
Să-i dai gură să-i ticnească.

Cărmăzana — Iacob Curilă, 66.

CII

Dragostele nu ţin mult
Numa ca pchita 'nprumut.

Cărmăzana — Mărie Bura, 55.

CIII

Fa[ce]-mi-oi casă şi-oi şedea
Susuoară la lelea,
Numai să ştiu că-i a mea.

Cărmăzana — Grigor David, 51.

CIV

Câte căţăle-s în sat,
Toate tot pe mine bat,
Nu bate ca una sură:
Şade'n bocu vrajniţî,
Bate-a-lungu uliţî;
Suie'n vârvu nucului,
Bate-a-lungu satului.

Lecînţa — Iacob Rus, 23.

CV

Mândru om o fost tata
Şî ciudat m'o putut fa[ce].

Lecînţa — Acelaşi.

CVI

Dzîs-o lele să o gioc,
Că mń-a fa[ce] cipcă la clop.
La cămeşe mń-o făcut,
Gioace-o dracu mai mult.

Lecînţa — Acelaşi.

CVII

N'am giucat aşa cu hire,
De când o fost tata mńire;
Ş'atunci tare n'am giucat,
C'o fost tata supărat.

Lecînţa — Acelaşi.

CVIII

Călineştii mare sat,
Mândruţă nu mń-am aflat.
Lecîncioara-i mititę,
De-acolo-i drăguţa mę.
Lecîncioara mńic sătuţ,
Tătă prunca-i cu drăguţ.

Lecînţa — Mărie Gherastîn, 33.

CIX

Făcutu-m'o mama hâd,
Nu mńi-i slobod nici să râd,
Numai cu ochii pă rând.

Lecînţa — Aceeaşi.

CX

Unde gioacă om frumos,
Creşte iarba la pchietros;
Unde gioacă omu hâd,
Să topcheşte iarba'n rât.

Lecînţa — Aceeaşi.

CXI

Fost-o câne moşu-mńeu
Ala fecioru-s şî ieu.

Lecînţa — Vasile Fuşlea, 30.

CXII

De-aş muri când aş durmi,
Ştiu că nu mń-aş bănui;
De-aş muri când aş hi bat,
Ştiu că n'aş hi supărat.

Lecînţa — Acelasi.

CXIII

Ţura, iară, ca ş'asară,
Morţii tăi, hăi mândruioară!
Cine m'o făcut pă mine,
Ibghit-o palinca bghine
Şî zinu ca hie cine.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CXIV

Hăi leliţă, hai pă mńine,
Că-i vedea că ţ'a hi bghine!

Moişeni — Acelaşi.

CXV

Doamńe, bat am fost asară,
Doamń'ajută-m să hiu iară.

Moişeni — Acelaşi.

CXVI

Nici-s bat, nici-s băut,
Numai cumu-s mai hunţfut.

Moişeni — Acelaşi.

CXVII

Spune, mândră, cu dreptu:
Dragu ţi-s ca sufletu,
O numa aşa dzîci tu?

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CXVIII

Mândrulior din Călineşti,
Gura ta mńinoas' a peşti,
Umerile flori domneşti.

Racşa — Aceeaşi.

CXIX

Să hie mândra cuminte,
Mń-ar lua topânci cu ţînte,
Când oi tropoti să cânte.

Racşa — Aceeaşi.

CXX

Câtu-i moşu de bătrân,
Tăt ar mânca măr din sân
Ş-ar durńi lângă leagân.

Racşa — Aceeaşi.

CXXI

Cetera-i o doagă rę,
Gura mę mult o griję,

Racşa — Mărie Balaş, 20.

CXXII

Zină dragă, cu uiagă,
Cu uiaga Jidoucii,
Cu paharu palincii.

Trâsolţ — Ion Pop a lui Mńihai, 18.

CXXIII

Cându-i me[rge] a cotuni,
Me[rge]-oi cu mândre, cu trii,
Să nu mă râdă domnii.

Trâsolţ — Acelaşi.

CXXIV

Pentru tine, mândră dragă,
N'aş durmi o noapte 'ntreagă,
Numai tăt câte-o darabă.

Trâsolţ — Nicoară Solomeş, 21.

CXXV

Hai, ţurai lele, măi Pătru,
Tra[ge]-ne nouo cu arcu,
Tragă-ţ dracu sufletu.

Trâsolţ — Acelaşi.

CXXVI

Mă-sa, ala-i ceteraş
Ce să leagănă 'n imaş.
Perit o si de foaş
Când o fo[st] mititelaş.

Trâsolţ — Acelaşi.

CXXVII

Io la danţ, mândra la gioc,
Madzărea-i de Gioi la foc.

Trâsolţ — Irinica Piţ, 32.

CXXVIII

De cotună n'am fo[st] bun,
Dracu m'o lua la tun.

Trâsolţ — Ion Bud, 24.

CXXIX

Mândră din Cărmăzana,
Ce mi-ai dat din mâna ta,
De nu te mai poci uita?

Trâsolţ — Acelaşi.

CXXX

Fecioru care-i fecior,
Şi'n temiţă-i domnişor.
Trâsolţ — Acelaşi.

CXXXI

Şi'n temiţă încă-i bine,
Tăt un fund de pchită-ţ jine
Şî nu-l împărţăşti cu nime.
Trâsolţ — Acelaşi.

CXXXII

Mândruţă din Călineşti,
Spune-m drept a cui ieşti,
C'oi me[rge] a peţî 'n câşlegi.
Trâsolţ — Acelaşi.

CXXXIII

Dracu te-o stiut, leliţă,
Că şî tu ieşti câjmăriţă
Şî dai jinu pe credinţă,
La feciori de pe uliţă.
Trâsolţ — Acelaşi.

CXXXIV

Pe unu am de taiat,
Care l-i mai gras în sat
Mama care l-o fătat!
Ş'apoi mă duc la răgat.
Trâsolţ — Acelaşi.

CXXXV

Bghirăiţa ta, bghirău,
Ş'o uitat pânza la tău;
Bghirăiţa dumńitale
Ş'o uitat pânza la vale.
Trip — Gheorghe Roştaş, 21.

CXXXVI

Unde am io de-a mere,
Nici cucu nu cărăie,
Nici pasărę cę mai rę.
Tur — Văsii Lupiscă, 11.

CXXXVII

Bate cânele mândrii
De pe bocu vraniţî.
— Taci, câne, nu bătela,
C'am o coajă şî ţ-oi da.
Tur — Acelaşi.

CXXXVIII

Popa raiu mńi l-o dat,
Numa nu l-o descuiat.
Popa nu descuie raiu,
Până nu dă'n cap cu maiu.
Tur — Acelaşi.

CXXXIX

Unde umblu io sara,
Altu n'are ce cota:
Din cuţit l-oi dimńica.
Tur — Acelaşi.

CXL

Haida, lele, de-i ghini,
Nu mă tăt adătui.
Haida, când a răsări,
Şî te du când a sfinţî,
C'a hi ódată 'nt'o dzi.
Tur — Petre Fane, 30.

CXLI

Mă-sa, că bine durmii,
Cu doru la căpătâi,
Cu dragostea mă 'nvălii.
Tur — Acelaşi.

COLINDE.

CXLII

CORINDA PĂCURARIULUI.

Colo-i dealu după deal,
Ieste-un boteiaş de oi.
Da la alea cine-ş îmblă?
Imblă-ş doi păcurăroń,
Unu mare, unu ńic.
Cel mai mare
Pi cel ńic
Tăt îl mână şî-l adună
Oile să le destoarne.
Oile le-a desturnat
Şî legea i s'o gătat,
Din puşcuţă l-o puşcat
Din sabie l-o tăiat.
— „Pe mine nu mă puşcaţ,
Ci mai bine mă 'ngropaţ,
Înaintea strungilor,
În locu găleţilor.
Boticuţa mea cea dulce,

Da mi i-o-ţ pune de cruce.
Fluieru după cura,
Trâmbita alăturea.

Cărmăzana — Gheorghe Dobraş, 20.

CXLIII

Iera doi păcurăroń,
Unu mare, unu mńic.
Cel mai mare pe cel mńic
Tăt îl mână şî-l adună,
Oile să le dintoarne.
Oile când le 'nturna,
Legea lui gata iera:
Ori din puşte să-l împuşte
Ori din sabghii să-l arunce.
— „Tu, tu, tu, frătiuţu mńeu,
Din puşcă nu mă 'mpuşcaţ,
Din sabghii nu m'aruncaţ,
Ce pă mine mă 'ngropaţ
Înaintea strungilor,
În locu găleţîlor.
. . . . . .
Cu trâmbghita m'or jeli,
Fluieru după cura,
Trâmbghita alăturię.
Boticuţa mę cę dulce
Mi i-o-ţ pune de cruce.
Cine-amaru m'a jeli?
Oile cele bălăi,
Coborînd în gios pe văi;
Berbeceii cei lânoşi,
Coborînd pe munţ în gios"!

Trâsolţ — Ion Ştefuţ a lui Grigor, 66.

CXLIV

Colo 'n dealu după deal,
Ieste-un munte
Cu oi multe.
Da la alea cine-ş îmblă?
Îmblă-ş doi păcurăroń.
Cel mai mare pe cel mńic
Tăt îl mână şî-l adună,
Ca pe oi să le dintoarne.
Oile cân le-o 'nturnat
Gata-i legea i i-o dat:
Or din puşcă să-l dinpuşte
Or din sabghii să-l arunce.
— „Tu, tu, tu, frătiuţu mńeu,
Pe mine nu mă puşcaţ,
Din sabghii nu m'aruncaţ,
Ce pe mine mă 'ngropaţ
Înaintea strungilor,
În locu găleţîlor.
Fluieru după cura,
Băltăgaşu 'n mâna mę
Cu trânghit' alăturę".
S'o dus acasă; o spus tată-său:
— „Da unde-o rămas frate-tău?"
— „O rămas cu douo şchioape,
Până-i lumea să nu 'ntoarne".

Trip — Gheorghe Roştaş, 21.

CXLV

CORINDA PĂCURARIULUI.

Colo 'n dealu după deal,
La oi multe pă sup munte,
Şedu-s doi păcurăroń
Unu mare, unu mńic.
Cela mare pe cel mńic.
Tăt îl mână şi-l adună
După oi să le dintoarne.
Oile le-o dinturnat,
Legea i i-o digătat:
Tăt din puşti să-l împuşte
Şi din sabii să-l arunce.
Ş'atunci iel o dzis:
— „Tu, tu, tu, frătiuţ a mńeu,
Pe mine de mă-ţ puşca,
Pe mine mă-ţ îngrupa
Înaintea strungelor,
În locu găleţîlor,
Fluieru după cura
Trâmbghita alăturę.
Şi pă mine m'or jeli
Oile cele cornute
Coborînd în gios pre munte;
Oile cele bălăi
Coborînd în gios pre văi;
Mńirencile cu lânele
Şi mńeii cu danţurile,
Că le-am ţînut tare bine
Toamna şi primăvările".
. . . . . .
Rămîi gazdă învesel bun
C'am agiuns sfântu Crăciun.

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

CXLVI

Sîntu-s trei păcurăraş
Şî o fată de maior.
— „'Daţ noi fraţ să o luăm".
— „Io, frate, de o-i lua,

Voi pă mine mă-ţ puşca
Şi pă mine mă-ţ îngropa
În strungă de oi cu lapte,
Mândru m'or cânta la moarte ;
Oile cele bălăi
Mândru m'or cânta pă văi;
Oile cele cornute
Mândru m'or cânta pă munte;
Toporaşu mńeu cel drag
Mi l-eţ pune la cap,
Luncea mę cę lucie
Mi i-ţ pune de cruce"!

Racşa — Vasile Băitanu, 47.

CXLVII

Colo 'n susu-i mai din sus
Sîntu-s trei păcurăraş.
Unu ce iera mai mńic,
Poate iera mai voinic,
Până oile-abătę
Ceialalţ legea-i făcę:
Ori să-l puşte, ori să-l taie,
Ori să-l puie 'n trei fărtaie.
Iel după ce sosę:
— „Fraţilor, aşa dzîcę,
Pe mine de m'iţ tăię,
Pe mine să mă 'ngropaţ
În staulu oilor,
La strunga mulgărilor.
Şi toporu mńeu cel drag,
Mie mi-l puneţ la cap.
Şi din bota mę cę luce
Mńie să-m faceţ o cruce.
Oile cele bălăi
Mândru m'or cânta pe văi;
Oile cele cornute
Mândru m'or cânta pe munte".

Racşa — Ion Feier a Ohimii, 56.

CXLVIII

Mândru-ş cântă cerbu'n codru,
Nime'n lume nu-l aude,
Numai doamna'mpărătească
Pe o tablă de fereastă.
Împăratu cân să scula-re,
Puşca'n spate o lua-re.
Sus la codru o suie-re,
Vede-ş cerbu de pădure.
— „O ho-ho, nu mă puşcare,
Că io nu-s cine ghindeşti,
Ce-s Ionu, Sânt-Ionu,
Năneşu lu Dumńedzău.
Blăstămatu-m'o maica,
Să fiu fiară de pădure
Nouo ai şî nouo luni
Şî p'atâtea săptămâni.
Şî când alea le-oi plini,
Gios la ţară-oi coborî,
Mănăstire face-oi,
Clopot galbăn trage-oi".

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CXLIX

Cerbu negru'n codru bate,
Nime'n lume nu-ş d'aude,
Făr' o fată de'mpărat,
Că ş'aceia ş'o mânat
Nouo argasi, nouo puşcaş.
— „Puşca'n mine nu'ndrepta,
Că ieu nu-s ce-ţ pare ţîie,
Ce-s Ilie, Sânt-Ilie.
Pi la vârvu munţilor,
Clopot galbîn trage-ne-om,
Mândră rugă face-ne-om".

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CL

Mândru-ş cânt'un cerb în codru,
De-aşa-ş cântă de nu-i modru.
De-aşa-ş cântă de cu jele,
De gândeşti că lumńa pchiere.
Nime'n lume nu-l de-aude,
Numai dalba'mpărătească,
Di pe gradişte, de-acasă.
— „Hop, nălţate'mpărat mare!
Mândru-ş cânt'un cerb în codru
De-aşa-ş cântă de nu-i modru.
De-aşa-ş cântă de cu jele,
De gândeşti că lumńa pchiere".
Şi'mpăratu s'au sculat,
Puşca'n mână o-au luat
Şi la cerb o alergat.
Tinsă puşca să-l împuşte:
— „Hop, nălţate 'mpărat mare!
Pe mine nu mi-i puşcare,
Că nu-s hiara cę ce-ţ pare,
Ce-s Iuonu, Sânt-Ion,
Că m'au trimăs Dumńedzău,
Să jelesc pe frate-mńeu
Nouă ai şî nouă dzîle

Şi p'atâtea săptămâni.
Dacă alea plini-li-oi,
Gios la ţară lăsa-m'oi,
Beserici deşchide-mi-oi,
Clopot galbăn trage-mi-oi,
Slujbe mândre face-mi-oi".

Racşa — Vasile Băitanu, 47.

CLI

CORINDA OILOR.

Colo sus pe prânturele,
Ieste-o turmă de oi grele.
Da la turmă cine-ş d'îmblă?
Îmblă-ş badea Sân-Văsii
Cu toporu 'ncolţurat,
Cu fluieru înălat.
Fluier dzîce,
Stâna frânge,
Da o frânge la volcele,
Ca să-ş pască troscoţele.
Fluier dzîce,
Stâna frânge,
Da o frânge la dâmboace,
Ca să-ş pască bărbinoace.
O oaie din turma me-re
Graiu din gură-ş grăie-re:
— „Stăpâne, lumina me-re,
Nu mă vinde la streini,
Ce mă vinde la vecini,
Că şî ieu de n'oi peri,
Foarte bine te-oi griji,
La Păştiţă,
Cu jintiţă,
La Ispas,
Un bulz de caş.

Călineşti — Ion Bumb, 55.

CLII

Pe cel câmpuţ lumńinos,
De-un botei de oi frumos.
Lângă dânsa cine şade?
Tăt Ion şi Sânt-Ionu
Cu toporu 'ncornurat,
Cu fluier înverigat.
Fluier dzîce,
Turma frânge,
Da o frânge la vălcele,
Ca să-ş pască troscoţele.
— „Mânca-v'ar lupchii, oi,
De când îmblu după voi,
Căruntît-am ca şî voi.
Şî io că vinde-v'oi".
— „Tu, Ioane, nu ńe vinde,
Că şî noi te-om mńilui
La Păştiţă,
C'un mńel frumos,
La Ispas,
C'un bulz de caş".

Certedze — Stan Toader, 52.

CLIII

Colo'n giosu mai din gios,
Ieste-un câmpuţ lumńinos
Ş'un botei de oi frumos.
Da la oi cine şedę?
Şede Petre, bun bărbat,
Şede'n ciocă rădzîmat,
Cu toporu 'ncolţurat,
Cu fluieru 'nverigat.
Ia, Ion din grai grăieşte:
— „Voi oi, voi oi, vinde-v'oi.
De când îmblu după voi,
Barba-m bate gherunchele,
Musteţele umerele".
Ieste-o oaie chistriţoaie,
Ş'aceia din grai grăię:
— „Mai iernează-ne o iarnă,
Că şî noi te-om mńilui,
La Ispas,
C'on bulz de caş,
La Sân-Geordz,
C'on mńel frumos,
La Păştiţă,
Cu jintiţă.

Racşa — Vasile Băitanu, 47.

CLIV

Colo gios, unde-i mai gios,
Ieste-un rât tare frumos.
La mńijlocu râtului
Da-i patu Crăciunului.
Da'n pătuţ cine-i culcat?
Da Crăciunu-i mort de bat.
Nu ştiu bat îi, o beteag,
Văd că moartea-i stă la cap
Şî cocuţu la pchicioare.
Du-te, tu, moarte, de-aici,
Că tu pă unde te duci,
Iei maicile dela prunci
Şî taţii dela coconi.
Da ieu pă unde mă duc,

Ies coconi cu plugurele,
Şî măicuţe cu cosăle.

Boineşti — Petre Popchilea, 18.

CLV

Sărim în cę grădină,
În cę grădină-i o fântână,
În fântână-i bosiioc
Să sărim, luăm un bot.
De naintea celor curţ,
Sân trii rânduri de pomuţ.
De-a umbruţa pomńilor,
Ieste-un pat de-a domńilor.
Da în pat cine-i culcat?
Siul sfânt îi aşedzat,
Nime nu-l poate tredzî,
Numa douo turturele
Pchietrile le zvângăie-re
Siul sfânt să şî treze-re:
Si-has pasări de-alduite
De mine, de Dumńedzău,
Mai tare de siu mńeu.
Să vă faceţi cuiburele
În podu Rumânilor,
De-asupra slăninilor.
Rămâi gazdă'nvesel bun,
C'am agiuns sfântu Crăciun.

Boineşti — Acelaşi.

CLVI

Rânchează-ş căluţ graur,
Din cel grăjduţ de de-aur.
Da numele a cui să hie?
A lu viteaz bun Gheorghie.
Da cu hrana ce-l hrăneşte?
Cu grâu roşu vânturat,
Cu feldera măsurat.
Da cu de-apa ce-l de-adapă?
Cu vin roşu strecurat,
Cu videra măsurat.
— „Tu, tu, tu, domnuţu mńeu,
Nu mă ţîne vînzărel,
Yine târgu, suşâgu,
Nu mi-i şti ceare preţu:
Pă tăt biţu taleru
Şî pă coamă galbănu.
Tu, tu, tu, domnuţu mńeu,
Ieu pe tine te-am trecut
Nouo mări fără funduri
Şî dealuri fără vârvuri,
Nu te-ai udat pă ciucuri,
Da nu te-ai hi nici stropită,
De nu m'aş hi poticnită".

Călineşti — Ion Bumb, 55.

CLVII

Sculaţ, gazde, nu durmire,
Că nu-i vreme de durmit,
Ci-i vreme de veselit.
Încă scoală slujnicele,
Să măture to[t] curţîle,
Cu poalele sucnelor,
Cu vârvu cosîţelor.
Cât gunoiŭ l-o măturat,
Tot pe pchiatră l-o ţîpat,
Pchiatra 'n patru o crăpat
Hiu de-acolo ş-o zburat,
Au zburat ca pórumghii
Ş'o cântat ca ingerii.
Sus în ceri pintre ingeri
Cât ingeri îl can văzură,
To[t] locuţ că-i făcură,
To[t] locuţ şî colăcuţ
Aşę mare, nu prę mare,
Cât rotiţa plugului,
Cât cununa stogului.

Călineşti — Grigor Mărcuţ, 60.

CLVIII

Răsai, soare, domnul mare,
Şî 'ncălzeşte lumę toată,
Să-m ńimăsc patru boieri,
Să-mńi are şî să-mńi samine
Grâu roşiu de primăvară.
Di'n mńijlocu grâului,
Ieste-o masă de mătasă
De îngeri împregiurată.
Dumńedzău din graiu grăieşte:
— „Haideţ, voi, sfinţ, după mine,
Până la ceia gredină,
D'în gredină-i o fântână,
Apă bună să luăm,
Să stropchim, să rouărăm,
Să dăm roadă grâelor
Şî mana zielor.
Rămâi gazdă vesel bun,
C'ai agiuns sfântu Crăciun.

Certedze — Stan Toader, 52.

CLIX

Ieşîţ, boieri, afară,
Flori vinecioare lemn de măr,

Şî cotaţ la răsărit,
Cum scoboară Domnu-sfânt,
C'o stână de oi domńeşti
Pintre holde jidoveşti.
Jidovii, poganii mari,
Da l-au prins şi l-au legat
Şi l-au trimăs la Pilat:
— „Răstigneşte-ni-l, Pilat!"
— „Ba io, ba io, că-i păcat,
Că-i sânge neghinovat!"
— „De nu ni l-ei răstigni,
Nouo Pila[t] nu ni-i hi!"
Pila[t] rău s'o supărat,
La mâneci s'o suflucat,
Pân' peste obraz i-au dat,
Cu sulița l-o străpuns,
Sângele din chiept au curs.
Pe unde-o cam chicurat,
Pământu o 'ntrămurat,
Luna 'n sânge s'o 'mbrăcat,
Luceafării au prins a plânge
Şi stelele încă toate,
Nu le-au fost vreme de moarte.

Moişeni — Mărie Moiş, 10.

CLX

Sus în ceru zorilor,
Pe feţele munţilor,
Ieste-o dalbă mănăstire.
'Mănăstire cine şede?
Şede-ş, şede Maica-Sfântă
Cu cosiţa despletită.
Hiuţ zghiară,
Stare n'are.
— „Taci, hiule, taci, dragûle,
Că ţiă maica ţ-a dare
Douo pere, douo mere,
Douo ţâţe sfinte-a mele".
— „Ieu maică cum ş'oi tăcere
Că mńie ce mńi să gată:
Trii meşteri de pe trii ţări
Mńie-aceia da mń-or bate
Cuie rele de oţăle
Şî pîn talpe şî pîn palme".
Maica Sfântă-i despletită,
Că jelia pă hiu-său,
Hiu-său, pe Dumnedzău.
Maica Sfântă s'o luat
Tăt cercând şî de 'ntrebând:
— „N'aţ vădzut hiuţu sfânt?"
— „Noi poate că l-am vădzut
La curţile lu Pilat.
Răstignit pă cruci de brad.
Noi, Maică, dacă-i aşa,
Da ţ-om da o veste rea:
La dalbéle de mânéci
Scrisă-s sfinte Dumineci,
La dalbele de chetori
Scrisă-s sfinte sărbători".

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CLXI

Trâmbghita-ş'or îngerii,
Din patru cornuri de lume,
La tăt omu pe-a lui nume.
Trâmbghita-ş'o şî sfinţî,
Să să scoale tăţ morţî,
Să margă la giudecată,
Cei zii cu cei morţ deodată.
De-acolo ce-or putea dzîce
Mulţ domni şi'mpăraţ or plânge,
Nu ş'o lua neam din sânge,
Nici cu aor, nici cu-argint,
Numai sânge drept şî sfânt.

Trâsolţ — Ion Pop a lu Mńihai, 18.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CLXII [1])

Mare neauă ce-o pchicat
Pe un dărăbuţ de sat,
Oile tăte-or zghierat.
Dumńedzău le-o de-audzît,
Gios la iele-o coborît
Pe o scară,
Tăt de ceară,
Să culeagă flori de vară
Din cununa babelor,
Din crața tuns'a moşîlor.

Tur — Mihai Goia, 11.

CLXIII

Cot în sus şî cot în gios,
Cot acolo, ce-oi vedea?
Văd o masă rotilată
De ingeri impregiurată.
Ingerii când mă vedę,
Cărţile le deşchidę,
Mândră rugă că făcę.
Zor-zor-zor,

---

[1]) Auzită într'o formă aproape identică la Bicsad — Toader Zoab, 16, şi la Prilog — Mihai Chioran, 32.

Câmpuţ cu flori,
D'ala nu-i câmpuţ cu flori,
Ce-i cununa lu Cristos,
Tăt să 'ntoarce 'n sus şi 'n gios
După stę, cum strălucę,
După lună, cu lumńină.

Tur — Acelaşi.

TRADIŢII.

CLXIV

La Holtă o fost graniţa, pă stanişte. Un împărat o fost dincolo, unu dincoace. Amândoi rumâni, o numa unu. Apoi Holtenii n'o vrut să plătească porţiie, cerea şi cela'mpărat şi cela. Apoi n'o vrut a plăti. Apoi s'o sculat împăraţii, i-o omorît pă Holteni, acolea i-o băgat în dâmbu dela Ion Tămăşoaii, pă dâmbu Duboienilor.

Racşa — Alexe Dubo, 82.

CLXV

Spun bătrânii că p'acolo o ghinit Ungurii, pă la Basarabia, în Ardeal. Au dat de crai de rumân. O mărs la Mocra-Nemţască, în fundu Maramurăşului, ş'apoi s'o dus la Peşta ş'o făcut contrăctuş, de atunci vr'o mie şi cinci sute de ani, vro şase. S'o spăriat Rumânii de iei, c'o fost Ungurii oriceva potaie mare, Rumânii o gândit că-s cu picioare de capră, că i-o vădzut cu ciucuri strâmtuţ.

Racşa — Văsîi Betea, 73.

CLXVI

Belevar, orecân de mult o fost orece împarat ş'o avut acolo cetate şî pigniţă sub ię. Apoi am audzît c'acolo, cân s'o dus iel, o rămas căđz cu bani. Şî cetatea s'o pustuluit. Ş'o rămas numele pădurii Belevar. Oamenii o făcut aroace, să afle gaura aceia la pigniţă, să între după bani. N'o găsît numa hârburi de oale şî de blide bătrâne. O fost de-un deget de groasă. Le-o strâns înt'u sac şî le-o dus încotrova, să le vadă oarecineva. Amu nu mai coată.

Boineşti — Petre Ţaran, 61.

CLXVII

În vremea de mult o fost Tătari ş'o fost ńemiş. Apoi la ńemiş n'o fost slobod să meargă în odoru, adică 'n grédină. La aceia nu li-o poruncit ńime. Tătarii n'o fost iei de lăcădam, iei s'o dus, i-o fugărit ńemişii.

Moişeni — Ion Moiş, 51.

CLXVIII

La Maramurăş o fost Tătare. O fost giumătate de om, giumătate de câne. Aşa să-i hie putută pustului, c'o tăiat pădure multă înaintę lor şi nu i-au oborît de tot şi au îndemnat copacii peste iei şi i-o omorît.

Certedze — Stan Toader, 52.

CLXIX

Când o zinit Tătarii, o 'ntrat în Certedze când o ieşit oamenii cu pasca dela beserică. Ş'apoi când o vrut să marg' acasă, o 'ntrat Tătarii 'n sat şî iei o fugit pe un dâmb cu pasca ş'acolo ŭo mâncat. Şî dâmbu ăla îi dzîc Pasca şî astădz.

Bicsad — Vasile Finta, 54.

CLXX

Mń-o spus soacra c'o fost casa cu douo uş la tindă, pe una o zînit Tătarele, pe cealaltă o fugit oamenii. Îi mânca pe oamenii.

Lecînţa — Mărie Gherastîn, 33.

CLXXI

O babă din Bicsad l-o'nnecat pă orice Tătar. O zinit Tătaru'n casă, o fost având buţ de curechi baba. O pus scaun lângă bute şî s'o tins. Da baba l-o prins de pchicioare, l-o rîdicat şî l-o'nnecat în moare. Trâsolţ — Ion Ştefuţ a lu Grigor, 66.

CLXXII

Tătarele o fost tare năsălnici oameni, o fost ducând oamenii legaţ de cal. Bătrânii o spus că la Borşa o luat cununa de la'mpărat, de la ala a Tătarelor, Murăşenii i-o luat-o. Aceia o tăiat pădurea, o slăbghit şi din colo şi din colo, apoi o şi 'ndemnat pădurea pă iei şi i-o omorît. Şi d'aceia sămânţă de oameni sâmt d'aicea la noi Bojenii, aceia o căpătat nemńeşîg, nu le-o poruncit nime.

Racşa — Alexe Dubo, 82.

CLXXIII

De mult, am audzît c'o umblat Tătarii p'aicia. Ş'apoi îi omorię pă oameni dipt avere. O fost tare hâdzi, ca cânii la cap. Apoi oamenii o fugit în tătă lumea ş'o băgat banii'n pământ. Ş'apoi Tătarii o mărs cătă Sîghiet ş'acolo o fost un drum strâmt peste deal, numa cât o fost caru. Pă marginea drumului o fost multă pădure. Ş'apoi oamenii o audzît ş'acolo c'amu zin Tătarele. Ş'apoi s'o sfătuit că ce-or fa[ce], că şî pă iei i-or omorî. Da o dzîs unu bătrân:

— „Să merem acolo'n deal, unde-i drumu ăl strâmt, să iasă tăt satu cu săcuri şi să taie lemnele pă marginea drumului şî din colo şi din colo. Da să nu le oboare de tătului gios, până când or zini ş'or hi acolę. Când or si'n drum, să taie tăţ şî să le oboare lemnele pă iei să-i omoare". Ş'aşa o făcut, ş'acolo i-o omorît pă tăţ.

Boineşti — Petre Ţaran, 61.

CLXXIV

La Coastă, la Boineşti, o fost un urieş, o şedzut. Şî atunci o scos plug de mai nainte, până atunci n'o ieşit şohan, om de aici din sat [cu plugu]. Ş'apoi o mărs o fată a urieşului acolo, la oamenii aceia unde-o arat, ş'o dzis că dipce sparg iei pământu. Şî ea atunci o şî apucat plugu şî boii 'n poală şî i-o dus acasă. Dacă i-o dus acasă:

— „Tată, am adus boii aceştia şî hieru aiesta, cu aiesta sparg pământu".

Ş'apoi o spus tată-său iei:

— „Du, fătu mńeu, acolo, de unde i-ai adus, c'aieştia, ice, îs muncitori de pământ şî vreau să muncească".

Ş'apoi i-o dus acolo ş'o arat mai departe ş'o sămânat mălai. După v'o douo luni de dzîle o făcut urieşu un mulătşag. Şî Viteazu Pintę o stat pe Pchiatra Bicsadului. Şî urieşu ala o scris o carte la Viteazu Pintę că să sie bun şî să zie la gioc şî iel. Şî Pintę o scris înapoi că să mulătuiască frumos, că pe când o hi mai bun giocu şî iel a hi acolo. Când o mâncat ş'o băut mai bine, Viteazu Pintę o puşcat c'un aghieu atuncenică acolo'n cetatea urieşului, pe Coastă. S'o şi făcut tăt ţără şî nemică, pulbere s'o făcut. Şî domnii aceia tăţ o murit acolo. Boineşti — Ion Popchilea, 50.

CLXXV

Pintę Viteazu când o fost iel fecior holtei, iel o fost sărac. O mai avut iel un frate încă. Bogăt că frate-său iera mai bătrân. S'o băgat slugă. Da o mărs la orice boier, mare boier tare, ş'o spus boieru, i-o dat orice corciuri să le tragă din pământ cu rădăcini cu tătu. Iel s'o dus ş'o tras ce-o tras, da puţîn o tras. Da o mărs frate-său ala, Pintę, p'acolo. Atunci nu l-o ştiut nime câtu-i iel de tare şî de viteaz. Dac'o mărs acolo, da o dzîs:

— „Ce faci, frate?"

— „Lasă-mă amaru mieu, că-s năcăjit".

— „Ţ-oi agiuta io să le tragi!"

Iel atuncenică o mărs la lemn, la câte unu odat şî numa o mână o pus pă iel şî tătă o scos afară din pământ. Da fratele lui s'o tare nărăzit că ce putere are. Da o dzîs Pintę:

— „Io trag, da spune c'ai tras tu şî nu spune la boieri că io am tras, că pe mine nu mă şti nime că ce putere am io".

Ş'apoi o tras tăte corciurile, tăt gozu ala şî l'o mânat Pintę acasă pă frate-său, la boier. Ş'atunci i-o dat boieru o leac de madzăre cu oţăt ş'o mâncat ş'orce pchită tare. Şî dup'aceà o mărs Pintę iar la iel:

— „No, ce ţ-o dat să mânânci boieru?"

— „Lasă-mă frate, dzîce, nu mă năcăji, năcăjit bogăt io!"

Şî i-o spus ce i-o dat.

— „Mă frate, spune-i tu aşa boierului că pe sară să-m gătе cindzăci de mii" — o fost mulţ bani atuncenică.

Şî s'o dus Pintę la boier. Ş'o spus la boier că dipce nu crede la omu sărac şî i-o dat madzăre cu oţăt. Pentru aiasta să dai cindzăci de mii. Atuncenică i le-o gătat şî le-o dat. O mărs acasă la tată-său. Şî pe cela frate l-o dus. Ş'atunci o lăsat banii la tată-său.

— „No tată, ice, să trăieşti cum ei putę cu banii ăştia, că noi merem mai departe".

Ş'atuncenică iei s'o luat şî s'o dus. S'o dus până la Baia-Mare. Ş'acolo o fost tare mare oameni gazde, grofi, avuţ. Numa o mărs şî: „Dă atâta o atâta" —, câte douădzeci de mii, câte o sută de mii. Ş'o fost musai să deie că, dacă nu, îl omoară. Ş'apoi i-o dat. Şî ferind pe frate-său de moarte, că i-o dat la frate-său şî l-o petrecut acasă, că să trăiască cu tata lui. Şî iel o rămas sîngur. Dup'aceà o rămas în oraş. Acolo iel ş'o prins aşa o drăguţă şî o stat cu ea cam un giumătate de an. Da amu iel ce-a făcut baiu în oraş tăt nu l-o putut potroca nime. D'apoi drăguţă-sa aia o spus aşa şedzând la masă:

— „O mă omor, o fac oriceva dacă nu-m spui din ce-ţ stă puterea!"

No, apoi iel:

— „Audz, dzîce, dragă, nu-ţ mai spui, că nu poţ să-ţ spui. Că io dacă-ţ spui ţîie, atunci mă omoară, da şî io te omor pe tine!"

Ş'apoi n'o putut, că i-o fost drăguţă bună. Ş'o fost un domn în oraş ş'o dzîs că iei i-o da un mîlion, numa să spuńe că din ce-i stă puterę, cum să-l poată omorî pe Pintę. Bogăt că iel n'o avut ce face, numa i-o spus. Dzîce:

— „Puterę mę, făţu mńeu, din puţîn stă: nouo grăunţe de grâu de primăvară şî nouo grăunţe de madzăre aŭbă. Şî douo cuńe din potcoava calului de mândz, dinainte la pchicioru stâng. Apoi acelę

dacă le-o băga în puşcă, şî m'a puşca su mâna stângă susuoară, atuncenică şî io îs gata"!

Şî s'o dus la oraş. Şî când o suit domnii în turnu besericii şî de-acolo o stat domnii a puşca. Şî unu domn, ala la care-o spus drăguţa, ala aşa l-o tâlnit că tomna'n susuoară su mâna stângă. Atunci iel o dzîs aşa:

— „No, gătatu-m'aţ şî pe mine de pe lume!"

Iel s'o dus acasă la drăguţă ş'o şî omorît. Iel da o 'ngropat. Şî iel ş'o făcut copârşeu ş'o avut un topor de nouo măj, iel ş'o făcut şî groapă în pchiatră. Ş'atunci s'o pus în copârşeu şî cu toporu ala o dat în pchiatră că şî muchia toată s'o băgat în pchiatră şî s'o astupat toporu. Şî o dzîs aşa, c'atunci să nască fecior ca iel, când a ieşi toporu lui afară. Boineşti — Ion Popchilea, 50.

CLXXVI

Pintę i-o fost împăratului de agiutorinţă, că iel, dacă s'o vîjît de-o fost bătaie, atunci iel s'o dus acolo, de s'o sculat orice 'mpărat. Împăratu i-o mulţăńit, că şî 'n dzîua de astădz încă ţîne mormântu şî crucea cum-să-cade. Ie chiar în mńijlocu oraşului [Baia-Mare].

Boineşti — Acelaşi.

CLXXVII

La Hust iera o cetate de mult, în vremile bătrâne. Şî Pintea Viteazu o poruncit acolo — asta-i dreapt 'apoi — că toţ domnii să meargă acolo să-l aştepte c'a me[rge] iel pe vindig. Iel înainte de-aceà s'o pregătit înt'u deal care-i cu numele Benţoc. S'o făcut dint'o bortă — o dus coaci — aşa ca o bârbinţă mare cum o fo[st] puşca, aghieu. Înt'aceà o pus praf şî multe feluri de hiere şî când o ştiut iel că-s domńii strânş în cetate şi-l aşteaptă pe iel, în loc ca să margă o puşcat acolo de s'o urnit tătă cetatea pă domni. Şî astăz i-aşa. S'o făcut pădure pă lângă ea acum.

Iera oamenii căzniţi de domńi atunci, că trebuia să lucre acolo pă cetate. No, apoi Pintea o vinit şî i-o scăpat de domńi.

Cărmăzana — Grigor Glodorean, 60.

CLXXVIII

O mărs un om în Ardeal după mńilă, să capete bani, să facă beserică, în Ieud. Şî s'o dus până pe hotar ş'atuncia s'o tâlnit cu Pintę Viteazu omu cela, că ghinea călare şî s'o scoborît gios de pe cal şî o împlântat sabia'n pământ şî o pus căpeneagu pe ea. Şî l-o 'ntrebat pe om că unde merge? Omu o dzîs:

— „Ieu mă duc în Ardeal, după mńilă să facem beserică, că sântem săraci şî n'avem cu ce s'o facem".

Atunci Pintę l-o oprit pă om să nu margă şî i-o dat bani. După ce i-o dat bani, o mai ghinit doisprece ortaci de-a Pintii şî i-o dat ş'aceia oarecât la om şî l-o mânat înapoi, că să facă beserică şî o dzîs să o facă, la doi ani să hie gata, că iel a me[rge] şî a vedea cumu-i. Şî la doi ani s'o'ntors înapoi şî o vădzut că-i bine, gata. Şî ş'o scris numele pe ea — şî astădz ie scris acolo numele Pintii.

După aceia, la oricâtă vreme, o mânat Pintę pe ortacii lui în Baia-Mare după piită, după sare şî după vin de cel mai tare. Ş'atunci pe ortaci i-o prins domnii şî le-o dat bani, ca să-i spuie pute-

rile. Şî i-o spus puterile lui că cum stau. Puterile lui o fost aşa, că cu nouo grăunţe de grâu şî cui din potcoava harmăsarului, cu alea pot pe iel să-l puşte cine l-a puşca. Şî dup'aceia, iel o vădzut că nu mai vin ortacii lui şî s'o luat şî s'o dus iel în Baia-Mare. Şî ceia i-o fost spus la domni puterile lui că cum să-l puşte şî când o sosit iel în Baia-Mare, o deşchis poarta cu mâna stângă şî l-au puşcat. Dar iel pentru aceà tăt n'o murit, până nu ş'o horit horile ş'o'mblat cu piatra morii'n baltag de-a umăr. Şî apoi o murit şî s'o dus acolo la munte ş'o'mplântat băltagu'n piatră şî o dzîs că atunci să nască alt fiu ca şî iel, când va ieşi băltagu din pchiatră. Dzîc oamenii că-i clătit băltagu. Ş'acolo la mormânt o pus patru bradz. Amu iel acolo-i ş'amu. Şî oraşu Baia-Mare o fost îndatorită să plătească o mierţă de galbeni în tot anul dare, adecă porţie pentru iel, pentru ce l-o omorît. Apoi aşa s'o audzît că i-o plătit, da acuma nu ştiu.

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

CLXXIX

Pinte o avut la Velete, la Hust, aşezământ. Ş'apoi ş'o făcut aghiei de lemn şî l'o'mplut de ce treabă, de mânânţăluşuri d'alea. O puşcat în curtea domńilor când o puşcat mai bghine, de s'o făcut tăt pulbere, tăt o fărmat. O avut patrudzăci de cotune ş'apoi în cotunele lui, şî nici în pchele, nici în iel n'o prins arma. Apoi l-o omorît curva cu sămânţă de grâu de primăvară, cu nouo feluri de sămânţ. Da curva o spus de pă unde să pchiară: să puşte de-a stânga susuoară.

A lui Pinte Viteaz păru ie ş'acum în pchiatră, în Baie. Şî fetele ş'acum îl netedze[sc], aşa-i supşagu. Ieu l-am vădzut în criptă, în pchiatra Băii.

O mńerţă de taleri o plătit Baia că l-o omorît.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CLXXX

S'o iscat încă unu la Baia-Mare. Ş'acela o fost tăt aşa ca Pinte, n'o prins nimica nici înt'ala, năzdrăvăn o fost ala. Viteaz o fost. Ala s'o dus să-l ază pe barbă, i-o tăiat gâtu cu briciu şî l-o şî omorît pă borbghil. Viteazu o avut cămară de pchiatră la Bańe, n'o ştiut nime, numa iel. Şî s'o dus acolo şî n'o ieşît mai mult nici astădz. Năzdrăvăn-Viteaz l-o chemat. Şî din cămara lui s'o năpustit apa.

Moişeni — Acelaşi.

POVEŞTI, LEGENDE, SNOAVE.

CLXXXI

IUON DOBRE VITEAZU.

O fost odată un om sărac ş'o avut şase copii. Şî iel nu putea să şî-i ţîie c'o fo[st] tare sărac. Dar iel o gândit aşa: da de s'ar face şî iel oarecum un viteaz, să poată trăi 'n lume. Şi-o scris numele pe taşcă: Iuon Dobre Viteazu. Şî au audzît că acolo 'ntr'o pădure mare, sâmt doisprăzece zmăi. Şî iel s'o dus acolo. S'o pus

gios la un pod şî s'o culcat. Ş'o vinit un smău călare şî o dzîs:

— „Noroc bun, jupâne Ioane, ce te poartă păcatele p'aici pe la noi?"

Da iel o dzîs aşa:

— „Ştiu ieu pentru ce. Că am să mânâncŭ carne de smău".

— „Da aşa ieşti voinic"?

Iel o dzîs c'aşa. Atunci smău i-au spus lui:

— „Ioane, ieu am un zghiciu de trage trei măj; dacă poţ tu puşca cu iel, atunci te-oi crede cum că ieşti viteaz şî ieşti tare".

Iuon o dzîs:

— „Domnule, ai să puşti dumneata 'nainte, să te văz că cum îi puşca".

Atunci zmău o puşcat cu zbiciu de s'o asunat toate pădurile ş'o căzdut frundza. Atunci Iuon s'o legănat şî iel de mai să pice jos. Atunci Iuon i-au dzîs lui:

— „Şî ieu oi puşca, mai tare ca tine, dar ai să stai o ţâră. Că ieu am o ştergătoare şî te-oi lega la ochi, că ieu aşa am să puşc de ţ-or şî sări ochii din cap".

Atunci Iuon l-o legat la ochi cu ştergătoarea ş'o luat un băltag în mână şî i-au dat între ochi la zmău. Şî zmău, după ce l-o dezlegat, o dzîs:

— „Bine ai făcut Ioane că m'ai legat la ochi, că-m săria ochii din cap. Da nu aşa, Ioane. Te văd că ieşti viteaz mai tare ca şî mine. Noi, dzîce, sântem doisprece fraţ. Şî ni-i hiie de slugă. Şî ai să ne slujeşti".

Şî s'o dus acasă cu zmău şî Iuon s'o spăriat dac'o vădzut atâţa acolo. Şî l-o băgat de slugă pe trii ai. Şî trii ai o fost atunci din trii dzîle. Şî l-o mânat pe Iuon după apă cu un burduf de piele de ghibol. Iuon s'o spăriat că iel de-abia o tras pielea după sine până la fântână, nu să aducă şî apă cu ea. Şî s'o dus la fântână şî iel s'o uitat în sus şî 'n gios ş'o gândit ce să facă. Dar lui i-o ghinit în minte:

„Da de-aş me[rge] ieu acasă după o sapă, să săp fântâna cu totul de-aici, c'atunci or gândi şî iei că ce-i asta, să duc ieu fântâna acasă".

Iel o mers după sapă şî o adus ş'o săpat fântâna dimpregiur. Iel o'ntârdziat cu apa. Atunci zmăii o aşteptat. Dară s'a dus unu dintre iei ş'au dzîs aşa:

— „Ce faci tu Ioane, acolea de n'aduci apă"?

— „Amu ieu, am să duc fântâna toată acas, că ieu de multe ori n'am să umblu".

— „Ioane, cumu oi duce tu, că noi săm mai tari şî nu o putem".

— „Apoi ieu oi duce".

Atunci zmău s'o supărat ş'o luat burdufu de ghibol şî l-o împlut de apă şî s'o dus acasă. Iuon dinapoia lui. Întrebără ceialalţ zmăi că cum ăi putea aduce fântâna acasă la noi, că noi nu o putem. Iuon dzîce:

— „Aşa, că de dzece ori şî de o sută de ori ieu n'oi umbla, numa odată".

Atunci zmăii să spăria de iel. Aceia dzî trecură cum o fost. În dzîua al doile l-au mânat după lemne. Iel n'o adus lemne iuti, ş'o mers ş'o 'mpregiurat pădurea cu drot să o aducă odată. Atunci zmăii o vădzut că iară 'ntârdzie şî iară o mărs unu dintre iei după iel, ca să vadă ce face. Şî l-au întrebat:

— „Ce faci, Ioane, cu pădurea, de nu viń mai iutĭ să ne-o aduci, că ni-i hiie pe foc".

Iel dzîse aşa:

— „Ieu oi duce-o toată, că ieu de multe ori n'am să umblu după lemne".

Atunci zmău se mâniară şî smulseră un copaci din pământ şî au dzîs cătă Iuon:

— „Atunci te-oi crede cum că ieşti tare, dacă m'ei întrece pe mine acasă, să te duci mai iutĭ ca mine".

Atunci zmău se'nvârtiră şî o luat copaciu de-a umăr. Iuon se legară de crăngile copaciului dinapoi şi atunci zmău l-o dus şî pe Iuon. Când se'ntorseră zmău acasă cu copaciu pingă casă, Iuon o sărit gios şî o ieşit înaintea lui şî i-au dzîs:

— „Noroc bun".

Atunci zmăii toţ s'au spăriat de iel. Că ce să facă iei cu iel amu, că iei îs doisprece fraţ şî lor să le poată porunci ala. Atunceni iei s'o gândit aşa, că noaptea care vine să-l omoare pe Iuon. Şî noaptea l-au culcat pe Iuon înt'o odaie în pat şî Iuon, dacă s'o culcat, iel i-o audzît ce grăiesc iei în casă că cum au pă iel să-l omoare. Şî iel o aflat o piuă de hier, acolo'n odaie, şî o pus în pat ş'o învălit şî Iuon s'o băgat su pat. Atunci zmăii, noaptea la doisprece ceas, o luat sabiile şî s'o dus să-l taie tot şî l-au tăiat acolo. Atunceni o dzîs unu dint'e ei:

— „Lăsaţ, c'acum toate sabiile îs îndoiate".

Şî l-o lăsat. Iuon o ieşit de su pat şî s'o pus în pat în locu piuii. Şî dimineaţa o vinit zmăii, să-l ducă ori încătruă mort. Iel, Iuon, când audzi că întră pe uşă, iel se 'ntinseră'n pat şî o dzîs:

— „O, Doamne, că greu am durmit ieu în noaptea asta!"

Atunci zmăii s'o spăriat. Au dzîs:

— „Ioane, cum ai durmit?"

Iuon dzîse:

— „Cam greu am durmit. Că toată noaptea m'o mâncat puricii".

Atunci zmăii s'o spăriat şî iei o legiuit că ce să facă cu iel, că iel ie mai tare ca noi. Şî dzîse zmăii:

— „I-om da o mierţă de bani, să să ducă".

L-o chiemat lontru'n casă ş'o dzîs:

— „Ioane, îţ dăm o mierţă de bani, numai ca să te duci, că nouă d'aiştea aşa slugă nu ne treabă!"

Iuon dzîse:

— „Bine-i bine, domnilor, ieu cu-o mierţă de bani nu mă duc. Da mie aveţ să-m daţ un sac de bani. Şî să mi-l duceţ pân' acasă unu".

Şî luără zmău de-a umăr sacu de bani şî s'o dus pe drum cu Iuon cătă casă. Da la zmău i-o fost greu cu banii. Şî când o mers pe drum, Iuon o fost înainte să-i arăte drumu. Zmău, cum i-o fost greu, răsufla greu şî Iuon, de aburu zmăului, umbla aşa, şî 'nainte şî 'napoi. Da o dzîs:

— „Ce îmbli, Ioane, aşa?"

— „Da, ice, umblu, că cân mă duc înainte, mă cănesc să te şî omor, şî cân ghiu înapoi îm mai calc pe hire şî-m mai trece hirea".

Da iel, ghietu, s'o temut, că iel numai cu minciuni o fost. Şî s'o dus acasă. Acasă, Iuon o avut şase copii şî s'o spăriat copiii. O sărit toţ pe păreţ de spaimă. Zmău o'ntrebat:

— „Ce fac acei?"

— „Aceia, ice Iuon, te-or mânca pe tine"!

Atunci zmău se luără la fugă. O pus sacu gios şî o fugit. Nu departe de-acolea s'o'ntâlnit cu o hulpe, zmău.

— „Năroc bun!" o dzîs hulpea cătă zmău. „Da unde ai fost?"

— „Am fost la Iuon Dobre Viteaz".

Hulpea zîseră:

— „Ce viteaz îi ala la tine, că ieu îi mânânc pita din covată de trii ani de zîle şî nu mă poate prinde?"

Atunci zmău se'ntoarseră napoi cu hulpea, să margă la Iuon. Atunci Iuon văzură de-acasă că ghine zmău cu hulpea. Da Iuon ieşiră afară şî dzîse cătă hulpe:

— „Îhî, ice, tu curvă de hulpe. Te-ai lăudat cum că mi-ai aduce şapte pchiei de zmău şî tu numa una mń-aduci!"

Atunci zmău se supără şî iera un păr acolo şî o luără pe hulpe de coadă zmău ş'o dat de păr cu ea, ş'o dzîs:

— „Tu mă duci pe mine la moarte!"

Zmău s'o dus acasă. Iuon o rămas ş'o găzdăluit, c'o avut bani apoi.

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CLXXXII

OMU DE LAPTE.

O fost odată un împărat ş'o avut o pădure de tătu mare. Şî câte câţ gornici o avut la ea, nici care n'o putut îmbla tătă. Şî unu, da acela o îmblat tătă. Ş'au găsît acolo un tău de lapte la mijlocu iei şi'n tău ala o aflat un om de lapte. Şî s'o dus la 'mpărat ş'au spus că ce-o găsît iel în pădure. Ş'au dzîs aşa 'mpăratu:

— „Cum l-am şti noi prinde?"

Ş'apoi au dzîs gornicu aşa, că p'acela l-o prinde aşa, de-om face o cizmă să meargă amândouo pchicioarele 'n ea, într'una. Ş'apoi om duce acolo o masă ş'om pune pe masa ceia o uiagă de v'o cinci litri de pălincă. Şî om pune un pahar ş'o pchită de grâu.

Şî omu, când au ieşît, au văzdut uiaga pe masă şî paharul lângă ea plin ş'au început să beie din pahar, să vadă ce-au pus acolo. Ş'au băut tătă pălinca din uiagă. Ş'au văzdut pchita ş'au muşcat şî dint'aceia ş'au văzdut că-i bună. Şî omu de lapte s'au îmbătat şî-i zinia să gioace. Ş'o sărit de douo ori în sus ş'o văzdut că nu-i bine aşa desculţ. O văzdut cizma acolę, lângă masă, ş'o băgat amândouo pchicioarele 'n cizmă. Ş'au vrut să gioace apoi. Ş'o sărit pă iel atunci gornicu şî l-o prins şî l-o dus la 'mpărat. Împăratu tare mare bucurie o avut. Ş'au dat răspuns mai pe departe 'nt'alte ţări, la minister, ş'au zinit la iel împăraţ, să vadă ce-o prins iel din pădure. Şî i-o dus în casă pă cinste. Şî 'nt'atâta vreme cât s'o cinstit pin casă, s'o giucat copchii înălţatului împărat de-a mingę. Ş'o sărit min-

gę acolea 'n pigniţă, în temniţă, la omu ăla de lapte, unde-o fost băgat iel. Ş'o dzîs cătă copii aşa:

— „Amu nu ţ-o dau până nu mń-ei da chieile dela uşe de unde o fost închis".

Şi i-o adus copchilu chieile şi s'o dus omu în pădure. Şi s'o băgat acolo înapoi, în tău. Ş'o spus aşa cân s'o dus la prunc, la ăl mai mare:

— „Di-i vedę, Ionucă, că vrea tată-tău să vă omoare pi tăţ, spune să nu-i omoare pe ceilalţ: să-ţ taie ţie mânurile şi să-ţ scoată ochii. Şi te pune pe cal, care n'o vădzut soare şohan, ş'apoi să-ţ deie drumu, să să ducă încotro o vedę iel cu ochii".

Şi calu s'o dus cu pruncu pân la tău ăla de lapte. Şi o dzîs aşa omu:

— „Da zinit-ai, Ionucă? Cobori gios de pe cal".

— „Nu poci, că n'am mânuri nici ochi", o dzîs băiatu.

Noa şi l-o luat iel de pe cal gios. O dzîs:

— „Atinge mânurile în tău iest de lapte".

Şi i s'o făcut mânurile 'napoi. Ş'o dzîs:

— „Du la ochi amu".

Şi i s'o făcut şi ochii. Şi i-o dat un fluier ş'o botă. Ş'o prins să dzică cu fluieru de s'o clătit frundza ş'au vrut tătă să pchice gios. Ş'o dzîs:

— „Stăi, amu, nu mai dzice, că pchică frundza tătă".

Şi s'o luat şi s'o dus pruncu, până la un staul şi s'o băgat acolo de păcurar la un împărat. Şi o fost un moş acolo păcurar şi s'o cerut să-l lese şi pe iel la oi odată. Ş'acolo o fost un zmău mai în sus şi atunci iel o năpustit oile drept în grédina zmăului. Ş'o zinit zmău c'o falcă 'n cer cu una 'n pământ, şi numai vreia să l mânânce cu tătu. Ş'o dzîs:

— „Lasă-mă, unchiule, că ţ-oi tra[ge] un danţ, că ştiu că n'ai giucat de mult".

Atunci zmău o dzîs:

— „De bghizoaş n'am giucat de când am fost tânăr".

Apoi o prins băiatu să dzică. Zmău aşa o giucat, că s'o băgat în pământ, până 'n gerunche. Atunci băiatu o strîgat:

— „Dă, bota mę!"

Atunci bota aşa o dat, de-o şi sărit cele cinci capuri [ale zmăului]. Şi s'o dus băiatu cu oile la staul. Ş'atâta lapte o avut, douo părţ o avut oile ce-o avut pân'atunci. [Nu ştie continuarea].

Lecînţa — Gavrilă Rus, 23.

CLXXXIII

O fost un om sărac şi o mărs într'o pădure să-ş facă lemne, s'aducă de-a umăr acasă. O ghinit un om la iel, da lui i s'o depărut că nu ştiu ce fel de om îi ăla aşa. L-o întrebat că ce faci tu cu săcurea aici de tai lemnele alea? Omu cel sărac o răspuns că iel acolo a fa[ce] un rât frumos şi a fa[ce] o mănăstire. Atuncea omu s'o priceput că ala nu-i curat, da dzîce:

— „Da pe unde-i fa[ce] mănăstirea"?

— „Cam aici".

— „Cât ăi cere dela mine să-ţ dau, să nu faci mănăstirea aici"?

Omu o răspuns:

— „De mń-ei da o mńerţă de galbeni, atunci nu fac".

Dracu i-o răspuns că:

— „Şedz puţîn aicia că minghiart ghiu".

Atunci o ghinit cu o mńerţă de galbeni şî i-o dat omului. Da omu, dac'o prins de sac, o văzdut că nu poate să-i ducă acasă. Da o dzîs că nu i-s treabă banii, da de mi-i duce tu acasă, atunci mă lăs de mănăstire. Dracu i-o făgăduit că i-a duce. Da cum o mărs pe cale, aşa o răsuflat de greu dracu, de omu o sărit zece metri dela iel încolo. Când o tras răsuflu în sine, o tras şî pe omu 'n sine. Întreabă dracu pă om:

— „Dipce umbli tu aşa pe cărare că fugi de mine?"

— „Da că aşa mi-e de ciudă pe tine, de-m vine să fug, de să nu te nici văd".

— „D'apoi cân întorni înapoi cătă mine"?

— „Cân mă duc cătă tine, îm ghine să tăt trec pîn tine să te şi omor".

Da amu o fost aproape de sat, o 'ntrebat că:

— „În care casă şăzi"?

— „Da ia acolo, în căsuţa aceia".

Da o dzîs dracu cătă om:

— „Că cum îi casa aceia, că-i hiie 'n acoperiş, să vede 'n pod"?

Omu i-o răspuns dracului că:

— „Amu oi acoperi de mi-a agiuta Dumńedzău, că numai de-o piele de drac m-i hiie".

Atunci dracu o dat cu sacu de pământ şo fugit şî omu o rămas cu banii.

O ghinit înapoi dracu să ceară banii. Omu n'o vrut să-i deie. Ice dracu:

— „Aşa o hi a tăi banii, că, de m'oi putea agiunge, atuncea o hi a tăi banii".

Omu o răspuns:

— „Ieu, de m'oi lua după tine a cură, da aşa oi putea fugi, de oi da cu pieptu de porţile iadului de tăte s'or urni acolo pe voi. Da am un copil, apo mă duc şî ţi-l arăt că-i tare zlobiu şî pă ăla de l-oi agiunge, ghino după bani şî ţî-i dau. Da grij, că cân ţ-oi arăta unde doarme pruncu, da curgi după iel că cân mă vede pe mine, fuge".

O mărs aproape de sat după ceva ghimpi, o ştiut unde doarme iepurile. Dacă s'o apropiat acolo, iepurile s'o şi luat la fugă. Omu o dzîs:

— „Ia-te după iel, de l-ei agiunge, să-l şî omori şî să ghii după bani"!

O ghinit mai târzîu dracu.

— „Da pututu-l-oi prinde"?

— „Da de unde l-oi prinde, că ala n'o cotat că-i ghimpi, n'o cotat că-i piatră, tăt una o luat la fugă şî mi-am rupt un picior".

O dzîs dracu aşa:

— „Cu asta n'am ieşît. Ieu te-oi spăria pă tine şî tu pă mine".

Atunci dracu l-o spăriat, că după moarte l-a pune 'n căldări şî l-a hierbe pe om, l-a spânzura de limbă şî mai multe lucruri grele i-o spus. Omu i-o răspuns că nu se teme nici de una de acele.

Biblioteca / Central University Library Cluj

— „No, o dzîs dracu cătă om, sparie-mă tu".

Omu l-o legat la ochi cu o năframă mare şî o chiemat femeia cu sucitoru cu care sucești plăcinte, să steie la spatele dracului. Şî omu l-o prins de coarne pe dracu şî tăt l-o învârtit aşa de coarne şî femeia tăt o dat cu sucitoru. Tăt l-o 'ntrebat:

— „Da nu te-ai spăriat nici amu?"

Atunci o luat femeia o săcure ş'o prins a tăia 'n dracu cu ascuţîtu. Atunci o dzîs dracu:

— „Deşchide uşa, să am pă unde mă duce, c'acum sânt bogăt de spăriat". Cărmăzana — Grigor Glodorean, 60.

CLXXXIV

De mult o fost soarele om. Ş'o fost rândunica o fată frumoasă. Şî soarele o luat de soţiie. Da o avut şî soacră rândunica. Şî soacră-sa o mânat la ciumă după sîtă, să cearnă făriină pentru pască. O mărs mai întâi la Luni şî i-o dat o cute acolo. Apoi o mărs la Marţ ş'o întrebat că unde şade ciuma. S'o dus apoi la Mńercuri şî i-o dat o cloşcă cu pui acolo. S'o dus la Gioi şî i-o dat o uiagă de lapte. [Du]p'aceia s'o dus la Vineri ş'o'ntrebat iar că unde şade ciuma? Ş'acolo i-o dat un chieptene. Şî dup'aceia s'o dus la Sâmbătă. Ş'acolo Sâmbăta i-o spus că să nu să bage'n casă să ceie sîta la ciumă, că o a mânca. Ş'apoi i-o spus că să meargă'n tindă şî să ieie sîta, că-i în cămară şî să fugă cu ea. Şî o spus că cân s'o lua după ea, s'arunce chieptinele, că s'a fa[ce] deal de ciont din chieptine. Şî s'o dus la ciumă ş'o luat sîta ş'o fugit cu ea. Şî s'o luat ciuma, — o fost o femeie hâdă — după ie, cu calu. Şî fata o aruncat chieptinele gios şî s'o făcut deal de ciont şî ciuma o ros dealu până ce o mai agiuns pe fată. Ş'o ţîpat şî cutea şî s'o făcut deal de pchiatră. Dup'aceà o ros şî dealu ăl de piatră şî iar o agiuns pe fată. Dup'aceà o ţîpat fata uiaga cu laptele gios, şî s'o făcut apă mare de lapte. Şî ciuma tăt o băut, până ce-o crăpat. Ş'apoi n'o putut fugi mai mult după fată. S'o dus fata acasă la soacră-sa şî i-o spus soacră-sa să coate supt un lepedeu: o fost soarele. Ş'o vădzut că-i soarele aşa de luminos ca o rujă de pe câmp. Atunci s'o şî făcut rândunică ş'o zburat. Pân' atunci [soarele] o fost fecior aşa ca ăştilalţ.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CLXXXV

Iera odată un Ţîgan şî s'o dus pă drumu ţării călare, cu căldări pe cal. S'o tâlnit cu'n păcurar şî Ţîganu zîseră: Cine i-ar dzîce lui „domnu vodă", da i-ar da un galbîn.

Păcuraru se ghindise ce să facă iel, ca să-l câştige pe Ţîgan. Iel o fugit înainte pe drum şî s'o pus la un pod şî s'o făcut orb. Cân ghine Ţîganu pe dript iel, păcuraru o dzîs:

— „Năroc bun să deie Dumńedzău la domnu vodă".

Ţîganu zîseră:

— „Pi ce mă cunoşti că-s domnu vodă?"

Păcuraru zîseră:

— „Pe sunetu armelor şî pe tropotu calului".

Ţîganu merseră şî i-o pus un griţar în palmă. Păcuraru ghindise:

— „Bată-te Dumńedzău Ţîgan, că m'ai păcălit odată. Da lasă că te păcălesc ieu mai înainte".

Păcuraru să duseră în fugă înaintea Țîganului. Și iară s'o pus la un pod. Și iară cân iera pe dript iel, iară-i dzîse Țîganului:

— „Năroc bun să deie Dumńedzău la domnu vodă".

Țîganu dzîse:

— „Pi ce mă cunoști că-s domnu vodă?"

— „Pe sunetu armelor și pe tropotu calului".

Iar i-o pus un griţar. Păcuraru dzîsă:

— „Să hie domnu vod' cu sănătate. Ieu, ice-s orb de doi ani și nu văd, ș'am audzît că păru domnului vodă ie bun de leacuri de șters la ochi cu iel. Să faci bine să mi-l dai, să mă șterg la ochi".

Țîganu dzîse:

— „Bucuros, cum să nu".

Atunci păcuraru îl și prinseră de păr, și trage și trage, da trage, până la una. De abia scăpără Țîganu. O luat la fugă pe drum. Să tâlniră cu alţ Țigani care venia spre iel. Întrebară ceia Țîgani. Da iel:

„Ajan, nejan,
C'acolo la pod,
Ieste o hărămidă oarbă
Și nimica nu te 'ntreabă,
Numa cum meri, te prinde'n labă.
Cinci zloți ș'o căldăruşe 'nvărgată
Și de cap cât îi place".

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CLXXXVI

Când o umblat Dumnedzău și cu Sân-Chetru pe pământ, atunci o fost bghirău de borese, muierile-o poruncit atunci în sat. O îmblat Dumnedzău și cu Sân-Chetru pe la căs ș'o dzîs să-i lese de mas. Și dară omu ala i-o lăsat și i-o pus în pat. Da o fost numa omu singur acasă. Muierea o fost dusă'n sat ca bghirău. Ș'atunci, când o zinit acasă boreasa, atuncenică o'ntrebat că ce salăi o lăsat în casă de mas. Omu o spus că nişte oameni năcăjiţ. D'apoi o dzîs:

— „Ce oameni mi-ai lăsat în casă de mas?"

Atunci o luat corbaciu, l-o prins pă Petre și l-o bătut bine.

— „Doamne, dzîce Petre, lasă-mă de cătă părete că pę mult m'o bătut pe mine!"

L-o lăsat de cătă părete și atunci femeia o dzîs că'ncă pe cel de cătă părete n'o dat. Da amu a da. Ș'apoi o prins a da până la una ce s'o urît ię. Ș'atunci o dzîs Sân-Chetru cătă Tatăl-sfânt:

— „Doamne, ice, fugim, c'amu-s gata, atâta m'o bătut!"

Ș'atunci o dzîs Tatăl-sfânt cătă Petre:

— „Petre, să nu poroncească chescheneu la clop în vec!"

De atuncenică nici nu ieste bghirău de borese, fără oameni, care-s cuminţ. Boinești — Ion Popchilea, 50.

GHICITORI.

CLXXXVII

Mă suiai pi-un dâmbuţ:
Vedeai moara lui Dănuţ,
Măcinând pe un grăunţ. — *Şoa-*
[ricile.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CLXXXVIII

Cimi ce-i, ce-i?
Am o casă văruită,
Nicări nu-i găurită. — *Ou.*

Bicsad — Acelaşi.

CLXXXIX

Am o cămăruşă,
Plină de mâncăruşă,
Pă nicăiri n'are uşă. — *Ou.*

CXC

Ce stă 'n cui
Şi n'are fund? — *Colacu, că-i cu*
[gaură.

CXCI

Ta-tău să suie pă mă-ta
Şi mă-ta fă foas. — *Perina.*

CXCII

Ciumu ce-i, ce-i?
Am o iapă,
Când o duc la apă,
Numa cioante cacă. — *Meliţa.*

CXCIII

De aici până 'n Certeze,
Tăt clopote cu răteze. — *Hameiu.*

CXCIV

Ciumu ce-i, ce-i?
Ce trabă la orice? — *Nume.*

CXCV

Am un giunc
Cât lumea de lung. — *Drumu.*

CXCVI

Am un giunc roşu,:
Unde zace 'ntr'o sară,
Să cunoaşte 'ntr'o vară. — *Focu.*

CXCVII

Ciumu ce-i, ce-i?
Am o căţăluşă neagră,
Tăt dâmbu l-aleargă. — *Coasa.*

CXCVIII

Răge bica 'ntre hotară
Şi s'aude a noua ţară. — *Tuńetile.*

Boineşti — Toate dela Gh. Birtoc, 19.

CXCIX

Bagă-ţi-o,
Scotu-ţi-o,
Pe la cur atingu-ţ-o. — *Suveica.*

CC

Roşia tătâne-tău
Bate neagra mâne-ta. — *Para fo-*
[cului în horn.

CCI

Mă-ta nu se culcă,
Până nu se hurducă. — *Uşa, când*
[o 'nchide.

Călineşti — Toate dela Ion Bumb, 55.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCII

Ciumel, ciumel
Ce nu stă 'n cuń? — *Ou.*

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

CCIII

Ce-i pătură
Şi nu-i plăcintă
Şi-i rotilan
Şi nu-i măr? — *Ceapa.*

Cărmăzana — Acelaşi.

CCIV

Cimu ce-i, ce-i?
Ce stă 'n cuń
Şi n'are fund? — *Cununa.*

CCV

Cimu ce-i, ce-i?
Am douo raţă:
Una sboară peste casă,
Una nu poate de grasă. — *Grâu,*
[când ciuruieşti.

CCVI

Cimu ce-i, ce-i?
Am patru fraţ

Înt'o cămeşe,
Şî tot fug
Şî nu să mai agiung. — *Roatele*
[la car.

CCVII

Ce me[rge] 'n pod
Fără pchicioare? — *Fumu.*
Lecînţa — Toate dela Iacob Rus, 23.

CCVIII

Douo 'nguste 'ncârligate,
Douo late 'nlăturate. — *Foarfe-*
[cile.

CCIX

De aici până la Hust,
Tăt căldări cu fundu 'n sus.
Muşunoaiele.

CCX

Am un ciung
Cât lumea de lung. *Drumu ţării.*

CCXI

Sus bat doburile,
Gios pchică negurile. — *Cân*
[cerne făriná.

CCXII

Mă dusăi până la voi
Şî-m dădu pă dinapoi. — *Scaunu.*

CCXIII

Nu mă culc,
[illegible] ce nu mă hurduc. — *Uşa.*

CCXIV

[illegible]u ce-i, ce-i?
[illegible]oafa cu purcei.
[illegible] ci suge,
'N tufe fuge. — *Iepuroaia.*

CCXV

Am un cuptorieş
Plin de iepureş. — *Dinţî 'n gură.*
Moişeni — Toate dela Ion Moiş, 61.

CCXVI

Ghine baciu
Cu corbaciu,
Bate moale
'Ntre pchicioare. — *Tocana.*

CCXVII

Cemu ce-i, ce-i?
Căldăruşă 'nt'on pchicior,
De când o fo[st] moşu fecior.
Brozba de curechiu.

CCXVIII

Cemu ce-i, ce-i?
Doi dau, doi stau,
Doi abat în pchierseci. — *Îmblă-*
[titorii.

CCXIX

Minte are,
Suflet n'are
Şî trăe[şte] cu stâmpărare;
Cine nu şti, da l'învaţă.
De-i gîci, ţ-oi da o raţă. — *Ceasul.*
Racşa — Toate dela Vasile Băitanu, 47.

CCXX

Ciumu ce-i, ce-i?
Am un bou:
În fune naşte,
În fune creşte;
De nu le-i clăti,
Acolo a putredi. — *Pepenele.*
Racşa — Iacob Ciorba, 8.

CCXXI

Tata-i verde, mam'uscat',
Pruncii tăţ îs crăţ la cap. — *Viţa*
[de vie.

CCXXII

Ciumu ce-i, ce-i?
Surceaua bradului,
Curva satului. — *Cetera.*

CCXXIII

Mă dusei în pădurice,
Aflai ouo de bobice,
Luai nouo, lăsai douo,
Ca bobicea să mai ouo. — *Pi-*
[cioicile.

CCXXIV

Ţîntă mândră
Şede 'n grindă
Şi grăieşte ungureşte
Şi nime n'o înţăleşte. — *Rându-*
[reaua.

Racşa — Toate dela Mărie Balaş, 20.

CCXXV

Ciumu ce-i, ce-i?
Am patru iepe:
Una cere vara,
Una cere iarna,
Una dzîce că fie cum a fi. — *Caru,*
[sania şi giugu di la boi.

CCXXVI

Am o vacă:
Unde zace 'nt'o sară,
Să cunoaşte 'nt'o vară — *Focu.*

CCXXVII

Ciumu ce-i, ce-i?
Lanţ înfocat
Peste cas'aruncat — *Cucurbău.*

CCXXVIII

Ciumu ce-i, ce-i?
Pana cocostârgului
Bate fundu târgului. — *Soarele.*

Trip — Toate dela Gheorghe Roştaş, 21.

BOCETE.

CCXXIX

Draga mamii Anuţucă,
Nu te duce de-acăsucă,
Că n'or avea pruncii mămucă.
Ca tine draga mamii,
Alta nu ş-or dobândi.
Di-i îmbla tătă lumę,
Mămuliucă n'or avę,
Ce streinuţ or rămânę,
Streini în tătă lumę.
Rău mă doare irima,
De-m pare c'oi şî crăpa,
Dacă văd căsuca ta:
Casă din patru scânduri,
Şî casă fără făresti,
Ca pe noi să nu ne vedzi.
Draga mamii Anuţucă,
Da ghină pe o sărucă,
Să vedz puii cum să culcă,
C'o rămas fără mămucă.
Nici au mamă, nici tătucă,
Numa iei îs sânguruţ.
Mai mult n'or avea mńilucă,
C'o rămas fără mămucă.
Da fa, mami, ce te-i fa[ce]
Şî nu o chema pe mama,
Că la prunci te-a agiuta,
Că nici au mamă, nici tătucă,
Să-i agiute, guruliucă.
Dragii mamii mititei,
Rămâne mama cu iei,
Da rămâne supărată,
Că care mamă i-o făcut,
Da nu-or vedea mai mult.
Da amu, draga mămucăi,
Da ghină pe o sărucă,
Că îi vedea cum să culcă,
S'or culca fără mămucă.
Căce cumu i-om griji,
Tă[t] cu mamă n'or mai hi.

Cărmăzana — Anuţă Glodorean, 55.

CCXXX

Tînărelu mńeu frătiuţ,
Ce nuntucă-i aiasta,
De-ţ zine acasă popa?
La masă te-a cununa,
Că nuntucă-i de trii dzîle,
Mńireasa nu-i nicărire.
Şî cine te-o omorît,
N'aibă loc nici în pământ,
Numa de-asupra pe câmp.
Pe doi fraţ ni-o stîngherit,
Că nici am mamă, nici tătucă,
Numa lumea streinucă;
Nici am fraţ, nici am surori,
Numa grędină cu flori.
Că ci mă văd că n'am pe nim
Crapă irimuţa 'n mine.
Crapă pământ să mă bag,
Că alta n'am ce să fac.

Moişeni — Mărie Rus, 28.

CCXXXI

O găzducă, o mńilucă,
Da unde meri dela mińucă?
Da cum oi trăi 'n lumucă,
O, tu dragă, fără tiniucă?
O, că ieu s slabă, hăi găzducă,
Că m'o mâncat multe 'n lumucă.
Uă, spune, gazdă, la puiuţ,
Să mńi m'asculte pe mńine,
Că de nu-oi veni la tine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O găzducă, o mńilucă,
Lasă-ţ mânurile-acasă.
Să sape şi să cosască,
Că-i păcat să putredească.
O găzducă, o găzducă,
Ce n'ai poroncit la maistări,
Să facă casă lărguţă,
Să 'ncap şi ieu cu tinuţă,
Că nu rămâi numa de truduţă.
Da unde-i ferestuica,
Când oi tre[ce], găzducă,
Să ai pă unde mă strîga.
O, de lasă-mă, găzducă,
Lasă-mă 'n locuţu tău,
Că tăte le-oi plini ieu.
O ghină, găzducă, cu mine,
Ce m'oi fa[ce] fără de tine,
Că ştiu că nu m'o asculta nime.
Că nu m'o asculta puii,
Da la tine oi ghini.
O găzducă, o mńilucă,
Că mult rău m'o putut mânca,
De când o fost bătaia,
Că n'am avut nici o mńiluţă,
Numa la soră şi la măicuţă.

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CÂNTECE DE LEAGĂN.

CCXXXII

A, a, a, pruncu mamii,
Culcă-te, dragu mamii,
Că ieu te-oi aduŕni,
Că ţ'aduc somnu
Dela tăte păsările,
Dela vaci, dela viţăi,
Dela pruncuţ mititei.

Racşa — Mărie Mălancă, 72.

CCXXXIII

A-liù, puiu cucului,
Adă somnu pruncului,
Di la vaci, di la ghiţăi,
Di la pruncuţ mititări,
Care s'au legat de iei.

Racşa — Mărie Balaş, 20.

CCXXXIV

Şi tu puiu cucului,
Adă somnu pruncului.
De cân somnu i l-ai dus,
Pruncu capu gios n'o pus.

Trâsolţ — Mărie Gabor, 27.

CCXXXV

Culcă-te, puiuţ de cuc,
Ieu te leagăn şî mă duc;
Culcă-te, puiuţ de domn,
Ieu te leagăn, tu n'ai somn.

Trâsolţ — Mărie Huja, 35.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCXXXVI

Culcă-te, draga mamii,
Te culcă la fărestuică.
Te scoală hăt în zîucă,
Mândra mamii păsăruică,
Că ţ-a da mama ţâţucă,
Mândra mamii mititelucă.

Trâsolţ — Măriucă Piţ, 9.

CCXXXVII

Puiu mamii cel mai bun,
Culcă-te, nu te scula;
A-liu-leà puiu mamii,
Culcă-te, doar îi durmi.

Tur — Văsîi Lupiscă, 11

JOCURI DE COPII.

CCXXXVIII

DE-A TUPU.

Unu să ţîne de ochi să nu vadă nimic, alţî mărg, s'ascund, să nu-i afle. Apoi când strîgă: „Tupu-i"? ceialalţ strîgă: „Tup"! Ş'apoi me[rge] să-i coate. Ş'apoi care poate fugi unde-o tupchit

celalalt, îl ştopchieşte cu ştopchit ş'apoi ăla strîgă:

Sîtă deasă,
Hai acasă!

Ş'apoi dacă zin, apoi îl ştopchieşte şî ceialalţ. Ş'apoi îl mai ştopchieşte de trii ori. Şî dacă poate de trii ori pă unu să-l ştopchească al ce-o tupchit, atupcheşte ala care-i de trii ori ştopchit. Bicsad — Toader Zoab, 16.

CCXXXIX

DE-A STRAIŢA.

Ne punem şîr, cu mânurile la spate, punem straiţa'n mână la unu ş'apoi darem pe celălalt. Apoi fuge roată pe lângă cerc, apoi vină iară la locŭ.

Tur — Mihai Goia, 11.

CCXL

HOP DE-A MANDIA-MANDIA.

Să strâng copii mulţ, v'o dzăce, şi să ţin doi de mână şi stau de chilin; aceia sânt portari. Copiii trabă să treacă pe sup mâna lor. Şi pe cel dinapoi, dacă-l pot prinde, i-a portarilor, până rămân doi din cei mai mulţ, ş'apoi aceia doi care rămân, aceia sânt portari. Când sânt în aprochierea lor, atunci strîgă verşu:

Hop de-a mandia-mandia,
Ce ţ-î bună mandia?
Am ghinit după tei.
A cui i teiu?
A Păsăranului.
Ce dai vama?
Oluţu cu apa,
Şatra şi vatra.
Pe cel dinapoi,
De li-i putea prinde,
A hi a tău.

Racşa — Petre Leuşcă, 15.

CCXLI

DE-A LUPCHI 'NTRE OI.

Ţîpă tăţ pruncii clop şi straiţă şi halube. Oile-s în mijloc şi lupchii la o margine. Şi cânii iar la o margine. Dacă sânt şapte prunci, trii îs lupchi, trii cân şi unu-i păcurar. Şi lupchii ghin la oi. Şi păcuraru azmuţă cu cânii. Şi cânii sar şi apără oile, dacă pot apăra. Şi lupchii, dacă pot, fură până le pot fura tăte, le iau în mână. Apoi să schimbă, să fac lupchii câni şi cânii lupchi. Racşa — Acelaşi.

CCXLII

Un prunc şade gios. Ceialalţ pun degetele la iel pe cap. Şi unu strîgă:

Ineluşu 'nvârteluşu,
Ghici p'a cui deget am pus?

Ş'apoi dacă ghice[şte], acela care-i gios atunci să scoală iel şi stă acela a cui o fost dejetu.

Racşa — Acelaşi.

CCXLIII

DE-A MÂŢA OARBĂ [1]).

Ne legăm cu un chischineu la ochi ş'apoi îmblăm după prunci, ş'apoi merem la uşa casî şî darem cu pumnii:

Cine m'o legat,
Să mânânce-un căcat!

Ş'apoi măm după prunci. Şi dacă-i prindem, îi legăm noi pe iei la ochi. Şî tăt mereu.

Tur — Vâsîi Lupiscă, 11.

CCXLIV

Cum să numără pruncii cân să gioacă:

Unu me
Doni me
Tri cucule
Mi cule
Dzaile
Paile
Ţândura

[1]) La Trâsolţ i se zice „de-a mâţu orb". La Cărmăzana, bătrânul Grigor Glodorean ne spunea că jocul se numea pe vremea lui „de-a urbariu".

Mândura
Terebuc
Tiuc.

Racşa — Petre Leuşcă, 15.

CCXLV

Uru
Dori
Triri
Pari
Cinca
Rinca
Iova
Slova
Terebuc
Tiuc.

Racşa — Acelaşi.

CCXLVI

Antantinu
Soracatenu
Eliu
Veliu
Bam
Buf.

Boineşti — Petre Popchilea, 18.

CCXLVII

Ani
Duni
Trini
Pani
Cinca
Rinca
Hova
Slova
Ghici
Tu.

Boineşti — Gheorghe Birtoc, 19.

CCXLVIII

Joc, care poate dzîce mai cu sporĭ:

Capră neagră
Suie'n clinci,
Clinciu nu să crapă'n cinci,
Capu caprii
Crapă'n cinci.

Racşa — Petre Leuşcă, 15.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DESCÂNTECE.

CCXLIX

DE AUBAŢĂ.

Aubaţă de nouo dzîle.
Aubaţă de optu dzîle,
. . . . . .
Aubată de o dzî,
Aubaţă nici de o dzî.
Acolo nu giunge,
Acolo nu durę,
Acolo nu ruşî,
Acolo n'albestri.
Mare ieşt cât un munte,
Fa[ce]-te-oi mic cât un grăunt [de mac.

Bicsad — Irincă Morşan, 57.

CCL

DE MNILOSTIVE.

Să luără nouo moroń,
Şî nouo strîgoń,
Pe cale,
Pe cărare,
Şî s'adunără cu Maica Sfântă.
Şî Maica Sfântă dzîséră cătă iele:
— „Voi moroń,
Voi strîgoń,
Unde merăţ?“
Iele dzîséră:
— „Noi merem la Petre,
Să-l săgetăm,
Irimă de pai să-i punem,
Sângele să i-l bem,
Carnea să i-o mâncăm“.
Şî dzîséră Maica Sfântă:
— „Ho, ha!
Voi acolo nu vă duceţ,
Ce merăţ în marea,
Că ieste-o mreană'n mare sânge-roasă,
Sângele i-l beţ,
Carnea i i-o mâncaţ,
Irimă de paie îi puneţ!“

Bicsad — Irincă Morşan, 57.

CCLI

DE OBRÎNTIT.

Tragăn de noauă dzîle,
Tragăn de optu dzîle,
. . . . . .
Tragăn de o dzî,
Tragăn nici de o dzî,
Tragăn mare cât on munte,
Fă-te mńicuţ cât o linte,
Cât un grăunţ de păsat,
În patru crăpat,
Cele patru 'nt'alte patru.
Atunci coace şi sparge,
Când-ei coace şi-i sparge'n iast' [peatră.
(Descânţ cu pchiatră din vale).

Racşa — Mărie Mălancă, 72.

CCLII

DE DURERE DE CAP.

Ceas bun,
Ceas rău,
Soare ce 'ncunţe[şti],
Soare ce-ameţe[şti],
Soare cu strânsoare,
Soare cu gălbineală,
Ghine alege,
Ghine culege,
Din maţă,
Din braţă,
Din irimă,
De sup irimă,
Din tăte 'ncheieturiţele,
Din tăte măduuţele.
În coajă de nucă înfăcoa-oi,
În mare ţîpa-oi.
Acolo să pchieie,
Acolo să răspchieie,
Ca roua de soare,
Ca spuma pe mare,
Ca ştiopchitu su pchicioare.
Ion să rămâie curat,
Lumńinat,
Ca auru strecurat,
Ca grâu vânturat,
Din ceasu de amu,
Şi din ziua de astăzi nainte.
(Descânţ cu chescheneu la cap. Sufli pîn iel).

Racşa — Mărie Mălancă, 72.

CCLIII

DE DEOCHI.

Să luără
Pe cale,
Pe cărare,
Tăt cântându-să
Şî voietându-să.
Să tâlni
Cu nouo deochietori,
Cu nouo descântători.
Strîgă Maica ceriului,
Din poarta raiului:
— „Ce te cânţ,
Ce te voaieţ?"
— „Cum nu m'oi cânta,
Cum nu m'oi voieta?
Că m'am tâlnit
Cu nouo săgetători:
Cu săgeta m'o săgetat,
Cu deochiu m'o deochiat".
— „Taci, nu te cânta,
Nu te voieta,
Că ieu ţiie
Ţ-oi descânta,
Până leac şî vac ţ-oi afla.
De te-o deochiat bărbat curatŭ,
Necuratŭ,
Pruncu curatŭ,
Necuratŭ,
Borească curată,
Necurată,
Fată curată,
Necurată,
Crăpe-i-să ţâţele
Pchice-i cosîţele".
(De nouo ori în apă cu nouo cărbuni.)

Boineşti — Ion Popchilea, 51.

CCLIV

DE DEOCHI.

Mă luai pă cale,
Pă cărare,
Mă tâlnii cu nouodzăci şi nouo [de moroi,
Cu nouodzăci şi nouo de strîgoi:
— „Un'e mereţ, voi moroi?"
— „Că noi merem la Ion,
Cu carnea lui să ne hrănim,
Cu sângele să ne-adăpăm,

Ceas de moarte să-i lăsăm".
— „Ieu vă sorocesc,
Cu sorocu mńeu,
Şi cu-a lu Dumńedzău,
C'acolo nu mereţ.
Mânâncă pâne de cenuşă
Şi lapte de cătuşă.
Mereţ tunând şi fulgerând,
Pe supt altaru popchilor,
Pe supt mormântu morţilor;
Mereţ la mare,
Că ieste mreană grasă
Şi frumoasă,
Carnea i-o mâncaţ,
Ceas de moarte lăsaţ.
Aşa să s'aşedze tăte relele
Şi tăte durerile,
Cum s'aşadză soarele,
De la cină 'nainte".

(Să descânţ numa'n apă şi să ţîpi nouo cărbuni în foc: ţîpi nouo cărbuni, faci cruce şi descânţ; ţîpi opt, faci cruce şi descânţ, şi tăt aşa.)

Racşa — Mărie Mălancă, 72.

CCLV

DE DEOCHI.

(Cându-i beteag pruncu 'n casă, apoi me[rgi] la fântână ş'aduci apă nouo, de-atunci tragi, cu'n pahar şî faci focu şî iai nouo cărbuni şi gici: nouo, optu, şapte, şasă, cinci, patru, trii, doi, unu, nici unu. Bună şî la marhă. Dai la vacă apă pinte coarne).

Doamne, Sântă Mărie, Maică
Să luă omu negru, [Sântă!
Dela casă neagră,
Cu săcure neagră,
Pusă de-a umăru negru.
Ghini la casa neagră,
Suflă 'n focu negru.
Să făcură patru lenii negră,
Dusă la pădurę tâlharilor,
La pădurę Garaleului,
De mine-i hi descântat,
Dumńedzău leacu i-o dat.

Cărmăzana — Anuţă Glodorean, 55.

CCLVI

DE DEOCHI.

Pe Măria o 'ntâmpchinat
De ochi ocheşe,
De ochi mńeru,
De ochi căprii,
De borească curată,
Necurată,
De bărbat curat,
Necurat,
De fată curată,
Necurată,
De fecior curat,
Necurat,
De Ţîgan curat,
Necurat,
De Ţîgancă curată,
Necurată,
De Jîd curat,
Necurat,
De Jîdoucă curată,
Necurată,
De văduă curată,
Necurată,
De văduoń curat,
Necurat.
Cine cu lac (?) cum o cătat,
Să-i crepe ţâţele,
Să-i pchice cosîţele,
Măria să rămâie curată,
Lumńinată,
Ca argintu cel străcurat,
Ca grâu cel vânturat,
Ca Dumńedzău să-i coate leacu.

(Ţîp cinci cărbuni în apă, apoi dzîc besedele ăstea).

Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Sîmian, 51.

CCLVII

DE DESFĂCUT.

Doamne Sfântă Mărie, Maică
Hecte ciuisă buisă, [Sfântă!
Cu coarnele întoarsă,
Cu budzele roasă,
Cu limbă de păsat,
Cu gură de căcat,
Că ieu vă hegnesc,
În codrii pustii,

Unde mâţ negru nu mńaună,
Unde pasăre nu chiuie,
Mâţ negru nu s'aşeadză.
Acolo să v'aşedzaţ,
Acolo să v'alinaţ,
Pe mine să mă lăsaţ
Curată,
Lumńinată,
Ca de Dumńedzău lăsată.
Io să rămâi
Cum m'o lăsat Dumńedzău,
Ca'n ceasu cum m'am născut,
Dumńedzău m'o făcut.
Aşa să rămâi,
Curată,
Lumńinată.

(Să face la care-i beteag rău şî zace la pământ, dacă-l doare capu şî mânurile şî pchicioarele şî nu-ş află leacu. Treabă o secere şî fuse, douo, şî cuţît şî perie, de care face cânepă, şi o pchiuă. Iei cămeşa de pă om şî o pchisedz în pchiuă cu maiu. Ş'apoi îi mai trece. Stângi cărbuni şî să udă cu apa pă cap şî bea de trii ori din ea).

Cărmăzana — Anuţă Glodorean, 55.

CCLVIII

DE DESFĂCUT.

(Cân sânt făcături, o dai în iele, pă izmene desfă: o ţîpă gios, o 'ntoarce pă dos şî fă plocoane şî-ş fă cruce, în mńijlocu căsii, între praguri; lângă izmană ieste cociorvă, săcure, fusă, secere, lopată, sfreghel, perie).

Doamń' agiută, Doamń' agiută,
Că nu îmblu a fa[ce],
Ci îmblu a desfa[ce],
Cu nume lu Ion.
Cine i-o făcut c'o mână,
Ieu îi desfac cu două;
Cel ce i-o făcut cu două,
Ieu îi desfac cu trii,
Cel ce i-o făcut cu trii,
Ieu îi desfac cu patru,
Cel ce i-o făcut cu patru,
Ieu îi desfac cu cinci,
Cel ce i-o făcut cu cinci,
Ieu îi desfac cu şasă,
Cel ce i-o făcut cu şasă,
Ieu îi desfac cu şapte;
Cel ce i-o făcut cu şapte,
Ieu îi desfac cu opt;
Cel ce i-o făcut cu opt,
Ieu îi desfac cu nouă;
Cel ce i-o făcut cu nouă,
Ieu îi desfac cu mânurile cu [amândouă.
Domń'agiută că nu îmb[lu]'a
Ci umblu a desfa[ce] [fa[ce],
Cu nume lu Ion.

(Pui mâna pă secere, pă fuse, pă tăte, tăte-s în mână amu, peria gios cu dinţi 'n sus. Cu iele 'n mână strigă:)

Ciursă, bursă,
Din pădure-adusă,
Cu buzele 'ntoarsă,
Cu coarnele 'ntoarsă,
Pe perie pune-te-oi,
Fusele băgaţî-le-oi,
Pin irimă scoate-ţî-le-oi,
Cu cociorva petre-te-ui,
Cu săcurea tăie-te-ui,
Cu sfreghelu sfregheli-te-ui,
Cu secere secera-te-oi.
Ciursă, bursă,
Mereţ dela casa mę,
C'aicia n'aveţ băutură,
N'aveţ mâncare.
Vă duceţ de pe casa mę,
În Vârvu.. garilor,
C'aceia v'or adăpa,
C'acolo sânt căţăi
Mănănţăi.
Ş'aceia v'or da de mâncat şî de [băut.
Ion rămâne chistaş, cu Dumńe- [dzău.

(Izmana ceia să pune pă perie deasupra, să steie acolo su pat, o dzî şî o noapte, ş'apoi o ię pă iel).

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCLIX

DE LAPTE.

Sântă Mărie, Maică Sfântă!
Mă luai dimineaţa,
Cu Vireag de-ampruor,
Pe iarba neciuntată,
Pe roua nescuturată,
Să hrănească trupu,
Să-ş împle ugeru,
De tăt bunu iei,
De tătă mana iei.
Mă loghii cu nouădzăci şî nouă [de săgetători,
Nouădzăci şî nouă de strîcători,
Nouădzăci şî nouă de deochitori.
Mâna pe coarne i-o ţîpat
Şî tăt bunu i l-o luat.
Ş'o rămas săgetată
Şî strîcată.
Tă[t] răgę şî ţîhue.
Nime 'n lume n'o aude,
Nime 'n lume n'o vede,
Numai Sfânta Măriă, Maică
Din poarta ceriului, [Sfântă,
De-a dreapta Tatălui:
— „Ce bai ai tu Vireag,
De răgeşti"?
— „Cum n'aş răgi,
Cum n'aş ţîhăi,
Că m'am loghit,
Cu nouădzăci şî nouă de strî- [cători,
Cu nouădzăci şî nouă de săge- [tători,
Cu nouădzăci şî nouă de de- [ochitori.
Mâna pe corn ńi-u-o ţîpat
Şî tot bunu mńi l-o luat".
— „Oho, oho, nu răgi,
Oho, oho, nu ţîhui,
Că luate-oi
Şî te-oi duce
La tău lu Liordan,
La fântâna lu Rusalim,
C'acolo apa-i lăptoasă,
Iarba-i fruptoasă.
Bine împle-te-oi,
Bine 'ncărca-te-oi,
De tăt bunu tău,
De tătă mana ta,
Din vârvu coarnelor,
Până 'n vârvu coadii.
Din vârvu coadii,
Până 'n vârvu coarnelor.
Ugeru
Ca ghideru,
Ţâţele,
Ca bucinu,
Sămăchişa,
Ca peliţa, ca de ceapă;
Smântâna,
Ca aluatu.
Că mie a nimunui nu-mń treabă,
Cât un grăunţ de mac,
În patru crăpat.
Ca Dumńedzău sfântu să-i coate
Frumos cum o fost, [leacu.
Vireag să rămâie curată,
Lumńinată,
Ca argintu cel strecurat,
Ca Dumńedzău să-i coate leacu".

(Iai tărâţe de grâu cu trii degete, de trii ori cu câte trii degete, cu mâna dereaptă şî le pui pe un talger şî mergi şî rumpi o crăcuţă de prun verde cu frunze, ş'apoi spui descântecu. Ghine laptele 'napoi cum o fost).

Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Sîmian, 51.

CCLX

DE VACĂ.

Să luără vaca
Pe cale, pe cărare,
Pint'o pădure rară
Ciuplecând săcară,
Tăt cântându-să
Şî văietându-să.
Să tălni
Cu nouo bobonitori,
Cu nouo descântători:
— „Ce te cânţ tu vacă"?
— „Cum nu m'oi cânta,
Că mń-o luat
Bunu mńeu
Şî laptele mńeu.
— Taci, nu te cânta,
Nu te voieta,
Că io ţî l-oi strîga

Şi iară va 'nturna.
De l-o luat la oi,
L-aduc dela oi;
De l-o luat la vaci,
L-aduc dela vaci,
De peste nouo ţări,
De peste nouo hotări.
Ugeru, ca zideru,
Tâţele, ca bucinu;
Aşa să sie vaca de mulgătoare,
Ca valea de curgătoare".

(Să descântă la vale unde cură apa, cu cuţîtu o cu săcere. Şi trabă a pune 'n doniţa de muls fărină şi sare. Ş'apoi trabă pusă doniţa afară, la grajd, să pchice roua pă ie. Şi dimineaţa, până ce n'o răsări soarele, s'o deie la vacă. Şi când a mulge, să tragă trii cărbuni de foc în doniţă, să mulgă pă iei. Şi săcerę, s'o 'nfoace la capăt, în jar şî să mulgă pă săcere d-a 'ncruciş, în cornuri, să pchice pe vârvu săcerii).

Boineşti — Mărică Sîma, 40.

CCLXI

DE FLOAREA BETEŞÂGULUI.

(Iese rană pă obraz, pă pchicioare şi umflătură la ochi, s'aruncă la ochi, la nas).

Să luără douo sfinte albghinucî
La câmpu cu flori.
O, Maică sfântă,
Acolo nu mereţ,
Vă duceţ la Mărie,
Culegeţ tăte 'nflăturiţele,
Tăte ruşeţele,
Tăte bubuţele,
Tăte ghindruţurile.
Cu guruţa le sugeţ,
Cu aripchioarele le ştergeţ.
Măriuţă să rămâie curată,
Lumńinată,
Ca şi grâu vânturat,
Ca argintu străcurat,
Ca mă-sa ce o 'băiat.
Nimńică nu i-o fost,
Nimńică să nu-i hie,
Din ceasu de-amu.
Dumńedzău i-i deie leacu,
Da nu după gura mea,
Ci după voia Tatălui.

(Să descântă cu rujiţă galbină şi-un groştior de vacă care să ia de pă oală. Descânţ şi să unge pă obradz unde-i rana ceia).

Racşa — Ohimă Berende, 57.

CCLXII

DE FLOAREA BETEŞÂGULUI.

(Să umflă nasu şi faţa să ruşeşte).

Să luără Ţîţie
Pe cale, pe cărare.
Când o fost la mńedză-mnedzi [cale,
Să 'ntâlni cu-o fată mare,
Cu-o rujă mare:
— „Unde meri, tu, fată mare,
Cu ruja, cu aceà mare"?
— „La Ţîţie,
Să o vindec de bube,
De cele rele,
Ca să pchieie,
Să răspchieie,
Cum pchiere roua de soare,
Şî ştopchitu su pchicioare".

Trâsolţ — Mărie Huja, 35.

CCLXIII

DE SĂGETĂTURĂ.

(S'aruncă o la pchicior, o la mână, să îmflă, să fă bubă. De la bosorcoi ie).

Doamne Sfântă Mărie, Maică
Să luără Ion [Sfântă!
Dela casa lui,
Dela masa lui,
Să-ş îmble îmbletele,
Să-ş grăiască graiurile,
Să-ş gioace danţurile.
Cân fuse la mńedz de cale
Să tălniră
Cu nouădzăci şi nouă de săge- [tători,
Cu nouădzăci şi nouă de mńi- [rători,
— „Un'e mereţ voi
Ochitori şi mńirători"?

— „Noi merem la mâna lu Ion,
C'am audzît
Că la faţă-i frumoasă,
La carne vârtoasă".
— „La mâna lu Ion nu mereţ,
Că la faţă nu-i frumoasă,
La carne nu-i vârtoasă.
Mereţ în mare,
C'acolo ieste-o mreană mare,
Solz pe sîne n'are.
La ceia irima s'o mâncaţ,
Sângele să i-l beţ.
Mâna lu Ion
Să rămâie curată şi lumńinată,
Ca maică-sa ce i-o dat,
Ca Dumńedzău ce-o lăsat.
Mâna lu Ion să s'aşedze
Tete deochiăturile,
Tete mńirăturile,
Tete coptăturile,
Ca cum s'aşeadză sfântu soare
Cu radzele sale.

(Să descântă de nouo ori, în mńere de stup o în ai, apoi să unge cu iele p'acolo).

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCLXIV

DE SĂGETAT.

Sântă Măriă, Maică Sântă!
Pe Mărica o tâmpchinat,
Nouo muroń,
Din nouo sate,
Nouo strîgoń,
Din nouo sate,
Morăind,
Horăind,
Apa tulburându-o,
Pchietrile fărmându-le,
Hainele rupându-le,
Din rochi albe ţîpând,
Din cisme albe tropotind,
Pin sâii bisericii întrând,
Pe supt altar ieşind.
— „Un'e mereţ, voi,
Nouo muroń,
Din nouo sate,
Nouo strîgoń,
Din nouo sate"?
— „Merem la Mărica,
C'o am audzît asară,
P'afară,
Râdzând,
Hohotind,
Mare voie-ş făcând,
Sângele să i-l bem,
Carnea să i-o mâncăm,
Ceas de moarte să-i cotăm,
Cioantele'n pământ să le băgăm".
— „Ieu vă sorocesc,
Cu sorocu mńeu,
Şî cu a lu Dumńidzău
Şî cu a lu Sântă Mărie:
Mereţ,
În coasta Garaleului,
C'acolo sânt
Nişte ciute negre,
Frumoasă,
Cărnoasă,
Sângioasă,
Sângele-l beţ,
Carnea o mâncaţ,
Cioantele'n pământ le băgaţ,
Ceas de moarte le cotaţ,
Că ieu vă sorocesc
Cu sorocu mńeu,
Şî cu a lu Dumńedzău,
Cu Sântă Mărie
Şî cu Hristos,
Ca să rămâie
Curată,
Lumńinată,
Ca Dumńedzău să-i coate leacu".

Să ţîpă cinci cărbuni pe apă, cum s'a tra[s] din fântână. Îi dă de trii ori să cuşeiască, de trii ori şî să pună şî pe irimă).

Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Sîmian, 51.

CCLXV

DE ÇEAS RĂU.

Doamne Sfântă, Mărie Maică [Sfântă!
Ieşi ceas rău,
Din spatele lu Văsîi,
Din carne, pchiele,
De pe su pchiele,
Din coaste,
De pe su coaste,
Din carne,

De pe su carne,
Din mânuri,
Din pchicioare,
Din feţăle obrazului,
Din cărnile nasului,
Că cu focu frige-te-oi,
Cu tămâie afuma-te-oi,
În coajă de nucă mare,
Neagră
Înfăca-te-oi,
În mare arunca-te-oi,
Acolo să pchiei,
Să răspchiei,
Cum pchiere roua de soare,
Şî ştiupchitu su pchicioare,
Din ceasu de amu-ia
Şî din dzîua de astăz.

Prilog — Măricâ Leuşcă, 53.

CCLXVI

DE GÂNDAC.

Sfântă Mărie, Maică Sfântă,
Stăi Doamne,
Întru agiutoriu,
Să poci blăstăma,
Asta zierme rău,
Asta zierme de nouo feluri,
Cum o blăstămat Maica Sfântă [pchietrile,
Că'n sus n'o crescut,
Rădăcină n'o făcut.
Atunci să nepoastă vérin în tine
Când p'ingă soare
Roată, roată s'a'nvârti
Şi verin a neposti.

(De nouo ori. Ieste un buruian, sclipăţ, iai apă în clop, o în păhar, i-l dai la marhă cu apa, pă gură.)

Moişeni — Ion Moiş a Tomii, 28.

CCLXVII

DE GÂNDAC

(când muşcă marhă ori ŭom).

Sântă Mărie, Maică Sfântă!
Pe Mărica o'ntâmńinat,
Muşcătură de gândac,
De gândac galbăn,
De gândac negru,
De gândac cu perţ,
De gândac roşu,
De gândac alb.
Muşcătură de nouădzăci şî nouă [de şărpchi,
Muşcătură de nouădzăci şî nouă [de gândaci,
Muşcătură de nouădzăci şî nouă [de muşcături,
Atunci să înfli,
Atunci să bugedzăşti,
Când ei înfla
În solniţa cu sare,
În oala cu mâncare,
În locu cu focu,
În stratu cu bosiiocu.
Ieu te-afurisăscŭ
Cum o afurisit Sântă Mărie
Pchietrile,
Că nici o făcut rădăcină'n gios,
Nici o crescut în susŭ.
Mărica să rămâie lumńinată,
Ca argintu cel străcurat,
Ca Dumńedzău Sântu să-i coate [leacu.

Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Simian, 51.

CCLXVIII

DE UNGHIE LA OCHI.

(Ca albaţa, da la unghie ochiu rămâne mândru.)

Unghie căcată,
Unghie spurcată,
Unghie pchişată,
Unghie mâţască,
Unghie cânească,
Unghie lupască,
Unghie hulpască,
Unghie ursască,
Unghie iepurască,
Unghie de nouo neamuri,
Unghie de nouo feliuri,
Unghie care ruşe[şte],
Unghie care albestre[şte],
Că te-oi pune în două făci,
Şî te-oi înfăca,
Cu foarfecile te-oi rătunza,
Cu cheptine te-oi cheptăna,
Pune-te-oi su pchicioare,
Să pchiei,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să răspchiei,
Cum pchiere roua de soare,
Ca ştiupchitu su pchicioare.

(Descânţ de nouo ori, apoi la capăt treab' a ştiupchi de trii ori în ochi cu bagău).

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCLXIX

DE MĂRIN.

Pă Vireag o timńinat,
Mărin de nouo feluri,
Şî de nouo neamuri.
Atunci să înfli,
Atunci să bugedzăşti,
Când ei înfla,
În solniţa cu sare,
În oala cu mâncare,
În căciulia aiului,
În floarea urgicii,
În plóscăniţa cânepii.
Şî ieu afurisăscŭ,
Cum o afurisit Sântă Măria Pchietrile,
Că nici o crescut în sus,
Nici o făcut rădăcină'n gios.
Vireag să rămâie curată,
Lumńinată,
Dumńedzău Sântu să-i coate [leacu.

(Să ia un mńedz de pchiatră înt'o cârpă de mătasă, ca să să moaie umflătura dela uger, ca mătasa.)

Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Simian, 51.

CCLXX

DE GHIUNGHIURI.

Doamne, Sfântă Mărie, Maică [Sfântă!
Să 'nsoară muscă mńică,
Şî duce pă muscă mare
Fă mujucaş mare,
Nouo saci de grâu,
Nouo buţ de ghin,
Şî nouo tauri
Şî nouo mascuri
Şî câte muşticuţă
Şî câte furnicuţă.
Tăte'n nuntă le-o chemat,
Numa pă ghiunghiu vrăjmaş
Nu l-o chemat.
La tabără s'o'nturnat
Şî'n mare s'o aruncat.
Acolo să pchiei,
Să răspchiei,
Cum pchiere roua de soare
Şî ştopchitu su pchicioare
Din ceasu de-amu-ia
Şî din sfântă dzîuă de astăzi.

Prilog — Mărică Leuşcă, 53.

CCLXXI

DE MOIMĂ.

Moimă moimată,
Bubă spurcată,
În coajă de nucă desfăcată,
În mare roşie-aruncată,
Hâş, moimă, de-acolę,
Că te-agiunge o drugă lungă,
Câci te-agiunge,
Te şi'mpunge.

(Împungi cu plăcintoriu acolo unde-i buba şi păsăieşti acolo unde-i buba.)

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCLXXII

DE SCLINTIT.

Să luără Iuon,
Dela casa lui,
Dela masa lui,
Să tâlniră
Cu podu de-aramă.
Iuon pe pod o păşîtŭ,
Pchicioru i s'o sclintit.
Iuon o prins a să cânta,
A să văieta,
Nime'n lume nu l-o vădzut,
Nu l-o audzît,
Numa Măicuţa Sfântă,
Din poarta raiului,
De dreapta Tatălui:
— „O ho, Iuon,
Nu te cânta,
Nu te văieta,
Că pchicioru ţi s'o vindeca.
Aşa s'aduie ciont cu ciont,
Pchiele cu pchiele,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Măduă cu măduă,
Scăhiţă cu scăhiţă,
Sânge cu sânge,
Oasă cu oasă,
Ca cum s'adună
Pământu
Primăvara,
Că boii-l ară,
Porcii-l sapă.
Pământu iară s'adună la olaltă,
Pchicioru s'adună la olaltă".

(Să ia lut dela ţâţâna uşii cu cuţîtu şi cu inel de aramă. Inelu-l pune în deget şi cu vârvu cuţîtului împregiur la locu sclintit; lutu îl pui de unde-l ia).

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCLXXIII

DE MĂTRICI.

Mătrice mătricată
Du-te, tu, căţe turbată,
Din capu lu Iuon,
Din creerii capului,
Din feţele obradzului,
Din ţeghile nasului.
Din cupele măselelor,
De-acolo bghine te-aleje,
Bghine te culeje,
Că cu secerea secera-te-oi,
Cu cuţîtu tăia-te-oi,
Cu fusu străpunge-te-oi,
Cu lingura rade-te-oi,
Cu foarfecele forfăca-te-oi,
Cu cheptenile cheptena-te-oi,
Cu mătura mătura-te-oi,
În coaje de nucă te-oi băga,
'N mare roşie te-oi arunca,
Acolo să chei,
Să răschei,
Ca roua de soare,
Ca ştiopchitu su pchicioare.

(Să fa[ce] cu seceră, cu cuţît, cu fus, cu lingură, cu paie din mătură, cu foarfeci şi cu cheptine. Le ţîi în mână şi faci la dreapta).

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCLXXIV

DE ZGAIBĂ.

(Aceia-i bubă: ie numa cât acu, da tare rău doare. Să fa[ce] la grumaz, or la mână).

Tu bubă neagră pă neagră,
Tu bubă dulce ca mńerea,
Tu mai amară ca hieria,
Tu acolea nu coace,
Tu acolea nu sparge,
Acolea nu ruşî,
Acolea nu albestri,
Acolea nu 'negri,
Acolea nu lăcui,
Că ieu cu argintu te-oi împre- [giura,
Vârvu tău ţi s'a usca,
Rădăcinele-or săca,
Că Văsîi nu-i de tine,
Că şade'n casă frumoasă,
Şi bea apă tulburoasă.
Da te du la cel gras crăios,
În perinoi te-a culca,
Cu ghin roşu te-a adăpa,
În coaje de nucă te-a 'nfăca,
În mare te-a arunca.
Acolo să pchiei
Acolo să răspchiei,
Cum pchiere roua de soare
Şi ştiopchitu su pchicioare.

(Să fa[ce] cu ban de argint, cine are, or cu inel, or cu ce, numa să hie de argint. Cu banu împregiuru bubii, cum me[rge] soarele, în drept).

Racşa — Ohimă Berende, 57.

PRACTICI MAGICE.

CCLXXV

În Vinerea de Ispas să iau patru-cinci fete şî o babă bătrână şî să duc la Corce, o pădure mare cât un sat, şî ieu palincă, o giumătate, de-acasă şî fac plăcinte şî iau mńere la sîne, şî iau coj de

ouă sfinţite de care-s dela Paşti, şî iau apă sfinţită înt'o uieguţă, ş'înt'o uieguţă iau un pchic de ghin şî după alea le pun tăte la sîne'n-t'o straiţă. Şi să duc pă un deal în sus tare, departe dela sat, ş'au o drâmbă la sîne. Şî dacă mărg acolo, mărg tare de dimineaţă. Când agiung acolo să desbracă'n pchelea goală şî gioacă pcheligoasă pâ-nă'n răsărita soarelui, la „grédina mńilostivelor", aşa-i acolo. Şî dacă agiung acolo, pun straiţa cu ghinu, cu palinca, cu mńerea, gios lân-gă buruienile mńilostivelor şî să roagă lu Dumńedzău tăte-alăturea. Dzîc „Tatăl nostru" şi „Născătoarę" şî dzîc „Doamne-agiută-ne Doamne înt'u ceasu cel bun, Sântă Măriă Maică Sfântă". Ş'apoi baba le sfinţăşte buruienile cu apă sfinţită, ţîpă cu uiaga peste iele şî cu yin. Şî mărg la un buruian şî pun acolo coajă de ou sfinţît. Şî mărg fetele şî să ţucă tăte una cu olaltă. Baba ia drâmba şî le drâmbă. Şi le culeg pe flori şi ghin acasă şî le pun pe masă. Şî le pun pe masă şî 'mpregiură masa fetele şî le sfinţăsc iară. Şî dacă le sfin-ţăsc, le pun înt'un pahar, tătă fata-ş pune chilin în pahar şî le hierbe la foc cu paharu şî cu apă şî dup'aceà să udă pe cap cu apa şî le creşte părul. Atuncea cân hierb le descântă descântecu de danţ[1]) şî mărg la vale unde cură apă şî stau lângă vale-acolo şî să spală pe obradz cu apă din vale. Şî ţîpă buruienile din pahar pă cap. Şi când să duc la danţ, iau căte-un buruian a mână, dint'alea ce aduc, nu din cele hierte. Şî iele atunci îs mai înainte la gioc; ş'între tineri ş'între oameni iele-s mai cinstite.

Cărmăzana — Anuţă Glodorean, 55.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCLXXVI

Fetele alea ce vreau să gioace, tri-patru, să duc, cu o babă, în Vinerę de Rusalii, la deal, la Palni. Şî dacă mărg, pun un leu la mătrăgună, la rădăcină. Şi fetele să iau şî gioacă pingă buruianu ala, pingă mătrăgună şi ţîpuresc ca la danţ, şî să ţucă fetele, şî du-p'aceà o sapă rădăcina aceà din pământ şî o pun gios şî să iau la danţ, şî gioacă pingă ea. Şî dup'aceà, au palincă la sîne şî pahar de uiagă, ş'închină una la olaltă:

Să trăieşti de mă iubeşti,
De nu, să te sodomieşti.

Apoi beau palincă şî mânâncă plăcinte de piclă cu brândză şî dup' aceà tătă fata ię mătrăguna a mână. Şî sapă mai multă să aibă peste an. Şî cân să duc la danţ, tăt îş iau câte-o mititea de mătră-gună şi o ţîn în batistă a mână. Şî dacă mărg la danţ, nu stau nici un pchic, ce tăt le gioacă feciorii, dipce-s cu mătrăguna a mână, dipce mătrăguna-i bună de danţ.

Cărmăzana — Marie Bura, 55.

CCLXXII

După mătrăgună trabă să mergi aşa: cu palincă, cu pchită, cu slănină, cu mńere, pască sfinţită dela Paşti. Ş'apoi, când ei sosî la mătrăgună, trabă să-i închini cu palincă, nu puń mâna pe ię până nu-i închini: „Laude-se Isus Hristos". Şî să gici:

— „Aşa să mă cinsteşti, cum te cinstesc şî io".

Apoi s'o udzi cu palincă pe ię. Şî trabă să hie două însă la

[1]) Textul CCLXXX.

olaltă, una sîngură nu poate. Şî trabă un leu care-i cap de'mpărat pe iel ş'un cuţît, aceia care-o săpa să dzîcă cătă ceialaltă:

— „Coată că n'o fa aşa“ — s'o înfrice.

Ceialaltă:

— „Ba fa, ha, ba fa, ha“.

Apoi atunci a cu cuţîtu să dzîcă:

— „Coată că m'o mânat împăratu, să-i tai capu“.

Şî s'apuce de mătrăgună. Ceia una să face că o taie şî ceia una să o prindă. Ş'apoi o scoate afară din pământ. Şî'n locu iei pune palincă în groapă şî pchită şî slănină şî pască sfinţîtă. Şî trabă să gioace amândouo pă groapă pă pcheile goale. Şî dacă o duce, trabă s'o pună în pământ, că-i cu rădăcină. Ş'apoi fata care o lua, tăt să ieie câte-o mititę la sîne.

Şî la moară s'aduce mătrăgună, ca să tragă oamenii la ea. La moară să pune su stratu morii, unde stau pchietrile.

Boineşti — Mărică Sîma, 40.

CCLXXVIII

Până'n Ispas şî până'n Rusalii, să duc fetile cu babă după mătrăgună la grédina mńilostivelor la Pchiatra Bicsadului. Să dezbracă şî beu palincă şi 'nchină una la ceialtă, să drăgostesc, să strâng în braţă, gioacă, ţîpuresc ca la gioc. Aduce mătrăgună, o ia la dânsa şî me[rge] la danţ, ca s'o gioace feciorii.

Moişeni — Mărie Rus, 56.

CCLXXIX

Vara, acarcând, me[rge] fata cu o babă în pădure, în Conjă, baba cu pălincă şi cu plăcinte, la corciu cu mătrăgună. Şi o giucat fata cu baba, amândouo 'n pchelea goală ş'apo o dzîs baba:

Mătrăgună, doamnă bună,
Mărită-mă peste-o lună;
De nu 'nt'asta 'n ceialaltă
Mărită-mă dup' olaltă.

Racşa — Mărie Balaş, 20.

CCLXXX

DESCÂNTEC DE DANŢ

(la fete care vrea să gioace întâi. Să spală cu apă dela vale, care cură).

Doamne Sfântă Mărie, Maică
Mă luai tare, [Sfântă!
Dela casa mare
Cu ferestrile spre soare,
Cântându-mă,
Văietându-mă.
Nime'n lume nu m'audzîră,
Numai Sfântă Mărie din poarta [ceriului
Strîgară:
— „O, ha, Anuţă,
Ce te cânţ,
Ce te vaieţ?“
— „Cum nu m'aş cânta,
Cum nu m'aş văieta,
Că ieu an dat
În ură urîtă,
În ură de fată,
În ură de fecior,
În ură de borească,
În ură de bărbat,
În ură de mâţă,
În ură de coţor,
În ură de câne,
În ură de căţę,
În ură zălăzită,
Doamne, Sfântă Mărie Maică
— „Nu te cânta, [Sfântă!“
Nu te văieta,
Că ieu pe tine te-oi lua,
În râu de rouo te-oi ţîpa,
Ghine te-oi spăla,
De hainele tale te-oi dezbrăca,
Înt'a mele te-oi veştediui“.
La danţ dacă m'am dus
Cătă câţ am cotat,
Cu yin i-am adăpat,

Cătă mine i-am plecat;
Cătă cât am râs,
Cu pască i-am hrănit,
Cătă mine i-am cuprins.
Doamne, Sfântă Mărie, Maică
[Sfântă!
Încă-m păru că nu ieşti sînteni
[ghine.
De mâna dreaptă luatu-m'o
Cătă sfântu soare de trii ori
[întorsu-m'o,
Bucin de aur bucinatu-mi-o,
Cinste bucinatu-mi-o,
Dragoste bucinatu-mi-o,
La nouădzăci şî nouă de bghirauo,
La nouădzăci şî nouă de Armeni,
La nouădzăci şî nouă de Armence,
De pe hainele Armenilor,
De pe perţile nevestelor,
De pe struţu feciorilor,
De pe mărgelele fetelor.
Apă sfântă,
Fă-mă fată mândră,
Să hiu ca o ţintă!
Apă curgătoare,
Fă-mă fată giucătoare
În sfânta dzî de astădz!
Apă limpegioară,
Fă-mă fată frumuşoară,
Să lucesc ca sfântu soare
Peste tăte izvoarele!

Cărmăzana — Anuţă Glodorean, 55.

CCLXXXI

La Anu-nou mărg fetele câte de cincisprezece ai în sus, la vale, c'o babă, să dezbracă şî întră'n vale:

— „Bună dimineaţa,
Vale curgătoare!"
— „Sănătate bună,
Fată fecioară!"
— „Da io am ghinit
Să mă spăl
De ură urată,
De ură de fată,
De ură de fecior,
De ură de bărbătoń;
Io să siu ghişîn înflorit,
În mńijlocu danţului răstăzit".

Tăt atunci să duc la moară, iau staghila şî 'nvârtesc roata:

„Doamne, Sântă Mărie, Maică
[Sfântă!
Aşa să tragă peţîtorii,
Cum trag oamenii la moară,
Şî să nu poată hi
Feciorii fără fete,
Cum nu pot hi oamenii
Fără măcinat"!

Ş'apoi atunci sar în apă şi să
[scaldă.

Boineşti — Mărică Sîma, 40.

CCLXXXII

Fetele care vrea să le gioace, mărg la vale, să scaldă pcheligoasă, Duminecă dimineaţă:

— „Bună dimineaţa,
Apă curgătoare!"
— „Sănătate bună, Mărie!"
— „Io am ghinit la tine, vale,
Să mă spăl de ură mare.
De ură urată,
De ură ţîpată,
De ură de fată,
De ură de nevastă,
De ură de prunci,
De ură de slugi.
Io de ură m'am spălat,
De multă dragoste m'am încărcat,
Din conciu nevestelor,
Din struţu feciorilor,
Din petencele fetelor".

Să ştiopchească'n apă de nouo ori: „Tătă ura, tătă ţîpătura, tătă am ţîpat-o 'n gios pe vale". Şî să nu margă pă unde a ghinit.

Călineşti — Mărie Dobaş, 40.

CCLXXXIII

În noaptea de Anu-nou, fetele să duc la vale, cu zin. Ţîpă hainele gios, sar în apă, să spală pă tătă pchelea şî dzîc, în apă:

— „Bună dimineaţa,
Apă de zin,
Ţărmure de grâu!"

— „Sănătate bună,
Mărie mândră şî bună!
Ce ieşti domolită
Şî supărată?"
— „Cum nu-i si domolită
Şî supărată,
Că pe mine-i ură ţîpată".
— „De ţ'o ţîpat cu-o mână,
Io te spăl cu douo,
Cu mânurile Maicii Sfinte
Cu-amândouo.
Cându m'or vedea 'n portiţă,
Să ghindească că-s rujiţă;
Cât nu m'or cam vedea,
Să gândească c'or râie;
Cât nu m'or cam giuca,
Să ghindească c'or crăpa;
Io să lucesc ca soarele
Peste tăte fecioarele.
Să siu ghişin înflorit
În mńijlocu danţului răstăzit".

Apoi iele-s mai la cinste ca tăte fetele. Iele-s mai nainte.

Moişeni — Mărie Rus, 28.

CCLXXXIV

În noaptea de Boboteadză mărg atunci la părău, la valea satului, să desbracă, să bagă 'n apă'n pchelea goală şi dzîc:

„Apă mândră, leuroasă,
Fă-mă mândră şi frumoasă,
Că'n ură până'n grumadz băgată-s,
De pchicioare 'mpchedecată-s.
De ură spală-mă,
De pchicioare despchelecă-mă"!

Dipce socoate că-i ţîpată ură pă ea să nu să poată mărita.

Racşa — Mărie Balaş, 20.

CCLXXXV

După ale sărbători [Bobotează], me[rge] fata la prun şi dzîce:

Io nu scutur prunu,
Ci scutur nebunu,
Că dint' altu sat,
Să ghie pin gard;
Dint' altă ţară,
Să ghie pe mâni sară.

Racşa — Mărie Balaş, 20.

CCLXXXVI

În douo forme s'aduce omu. Trabă să iai din urma omului lutu, să hierbi la foc, în oală nouo, să te dai să-l strîgi noaptę pe nume, să-l strîgi la chetoarea căsii, în tăţ patru cornurile, să zîci:

„Doamne, Sântă Mărie Maică [Sântă!
Aşa să n'ai stare ş'aşăzare,
Cum n'o avut mă-ta
Cân te-o făcut,
C'o îmblat cu poalele scurte,
Cu poalele crunte!

De nouo ori să-l strîgi aşę. Şî oala aceia să dai să să spele cu apă nouo, din vale, şî iai nouo pchietri din vale ş'apoi să le'nfoci, să le pui în focŭ, ş'apoi să te dai să-l strîgi, ş'apoi să dzîci aşa:

Doamne, Sântă Mărie Maică Sântă!
Să n'ai putere ş'aşăzare,
Cum n'are pchiatra'n focŭ!

Şî să le stîngi pchietrile în pchişatu omului aluia ce-i faci să ghie.

Dacă vrea omu s'aducă pe fată, apoi îi lua semnele dela dumata de pe unghiile degetelor, dela mâni şî dela pchicioare, şî păru din cap îl tunzi, şî de susuoară, ş'apoi de pă tăt trupu. Ş'apoi l-ei împrejura de nouo ori pingă fată, ş'apoi de nouo ori îndăraptŭ, ş'apoi, când a întra fecioru ăla'n casă, care i-o hi voie, atunci pune douo iţe, tăt în cas' amândouo, unu dincolo, unu dincoace, să treacă pintre iele şî dzîci:

Doamne, Sântă Mărie Maică Sântă!

Aşa să tragă după mine,
Cum trag iţele unu dup'alaltu;
Şî să nu poată hi fără mine,
Cum nu pot hi iţele fără de [olaltă.

Apoi unghiile şî păru le-a 'mprejura pingă ea de nouo ori, îndărăptŭ, şî le-a da să le beie iel şî să dzîcă omu:

Doamne, Sântă Mărie Maică Sântă!
Când mi-oi lăsa sângele mńeu
Şî numele mńeu,
Atunce s'o lese pe ea.

Dacă-i în cotune şî i-e voia să-l aducă, trabă să-l hierbi la foc: să iai din urma lui şî din haluba lui. Să pui în pchişatu omului, apoi să ieşi afară de nouo ori din casă şî să-l strîgi aşa:

Or de fricǎ,
Or fără fricǎ
Să ghii!
Or cu lanţ
Or fără lanţ,
Să ghii!
Aşa să n'ai putere
Ş'aşăzare,
Cum n'o avut mă-ta
Cân te-o făcut,
Că îmbla
Cu poalele scurte,
Cu iele crunte.
Aşa să n'aibă iel
Putere ş'aşăzare,
Că io te'nfocŭ,
Io te adui
Şî te-am înfocat!

Să hie nouo pchietri în foc. Să le scoţ afară, să le pui pă lanţ mare, să-l strângi, lanţu:

N'ai stare
Ş'aşăzare,
După cum te-am chiemat ieu!
Ieu te chiem
Să ghii pe gios,
Să nu ghii pe sus!
Dacă n'ei vrea a ghini,
Te-oi înfoca,
Cu lanţu te-oi aduce,
Pe focŭ te-oi băga,
Ieu te-oi strîga!

Dacă nu ghine pe gios, ghine pe sus, îl aduce ghiavolu. Când iese afară din casă, îl ia pe sus şî ghine cu iel.

Călineşti — Mărie Dobaş, 40.

CCLXXXVII

Tu focuţ, focuţu mńeu,
Ieu mă culc şî te'nvălesc,
Tu, focuţ, te dezvăle[şte]
Şî te fă o gândăcoae,
Cu nouo coz bătătoare
Şî cu nouo limbghi împungătoare
Şî te du la.....,
Cu limbghile împunge-o,
Cu cozîle bate-o,
Di pe somn scoală-o,
Pe cărare îndeamnă-o,
La mine adă-o,
Răpede ca gându,
Ca apa curgând,
Ca pământu tăcând!
Să n'aibă stare
Ş'alinare,
Până cu mine n'a hi,
Până cu mine n'a grăi,
Până de mână nu m'a prinde,
Până'n braţă nu m'a strânge!
Să n'aibă stare
Şî alinare,
Cum n'are lupu cel puşcat,
Cocoşu cel giunghiat!
De l-ei afla pă scaun,
Ţîpă-l su scaun;
De l-ei afla 'n câjmă bând,
De l-ei afla unde şedzând,
Iute apucă-l,
Sus scoală-l,
Pe cărare 'ndeamnă-l,
La mine adă-l!
Că ieu ţie ţ-oi băga
În opchinci,
Furnici,
Ş'în gaci,
Gândaci;

În cioarici,
Şoarici
Ş'în clop,
Pară de foc.
Să nu-ş afle loc,
Cum nu-ş află
Păru cel din cap,
Când îl ţipi pe foc!

Călineşti — Mărică Vâsîle, 17.

CCLXXXVIII

I să pune la fată pe un fecior şî fecioru-i departe'n sat şî l-ar aduce la ea. Marţ sara, fata ia un cărbune din foc şî să duce la o crancă îngemânată, apoi pune un cărbune de foc gios, apoi descântă aşa:

Foc, focuţu mńeu,
Ieu mă culc,
Tu nu te culca;
Ieu oi durmi,
Tu nu durmi;
Du-te'n lume,
Peste lume,
Du-te la Ion cu nume.
De l-ei afla'n pat,
Îl aruncă su pat;
De l-ei afla pe laghiţă,
Îl aruncă su laghiţă.
Fărmă-l,
Chisadză-l,
Bun de nimîcă fă-l,
La mine adă-l cu nume,
De l-ei afla unde'n lume!
Până cu mine n'a hi,
Înt'o casă n'a lăcui,
Să n'aib' alinare,
Nici hodină de culcare,
Cum n'are cocoşu cel tăiat
Şî iepurile cel puşcat!

Cărmăzana — Mărie Bura, 55.

CCLXXXIX

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă un bărbat nu mai are putere să hie cu femeie, apoi iai o peteică dela un giurat din sat — numa de acolo-i bghine — o furi şî o duci acasă. Şi dacă o duci, pui apă înt'un blid, sfinţită, şî o puń peteica în apă şî ţîi mânurile dinapoi aşa, înt'o Marţ sara, în lună vechie. Şî o desfaci tătă peteica până nu-i nimńică din ea, numai coanţă. Şi-i dai apă la omu ăla, să bea apă de acolę, de trii ori câte-un pchic să beie. Ş'apoi îi trece, iară-i ghigan cum o fost.

Cărmăzana — Mărie Bura, 55.

CCXC

Dacă vrei să faci un bărbat ca să umble la mine.

Ieu un cap de gândac şî ieu obghială dela picior, dela călcâi, şî lut din urma lui, din nouo urme, ş'apoi le pui înt'o ulcică nouo, şî le pui să fiarbă la olaltă înt'o Marţ sara. Da în ulcică treabă să pişe femeia. Ş'apoi cum sierbe, aşa zine iel de răpede în sara aceà.

Moişeni — Mărie Rus, 28.

CCXCI

Ca să umble bărbatu numa la mine, da la alta nu.

Ieu brăcinaru din gaci, fac nouo noduri, şî 'nt'alea nouo noduri, bag nouo ace şî le 'ngrop su pragu uşii. Moişeni — Aceeaşi.

CCXCII

Ca să aibă prunci.

Cân spală cămeşa fata 'ntâi, atunci stîng nouo cărbuni în apa ceia, ię pă cărbuni din apă, apoi îi leagă 'nt'o legătură. Ş'apoi alta, care spală cămeşă în lună nouă, pune cărbunii bine şî cân vrę, bę de

pă iei ş'apăi are prunci. Da care spală cămeşa şi stînge cărbuni în lună vechie, n'are şohan copchii. Bicsad — Irincă Morşan, 57.

CCXCIII

Treab' a me[rge] la un bghirău ş'a fura o peteică dela bghirău, unde n'are douo rânduri de prunci, numa cu una femeie să hie pruncii 'n casă. Ş'apoi Vineri dimineaţa, pân'a nu răsări soarele, peteica să o puiă 'n apă sfinţită şi să o desfacă tătă, pă când o răsărit soarele să hie gata. Ş'apoi să o beie pă aceà apă. Şi de n'o hi dint'aceia de leac, să fure alta peteică dela bghirău ş'apoi aceia s'o desfacă în nouo Vineri dimineaţa; la a noua Vinere să ghete şi tătă apa 'n care dimineaţa a desfa[ce] Vinerea aceia, să o bę peste dzî. Bicsad — Aceeaşi.

CCXCIV

Să cote un cuib de colomńihor, să prindă puiu din iel or colomńihoru, ş'apoi să mânânce maiu din iel. Şi cuibu să-l ieie şi să toarne pîn iel de nouă ori apă sfinţită şi să o beie, da tăt Vineri dimineaţa. Bicsad — Aceeaşi.

CCXCV

La rug, la câmp, apoi ieste buciulie cu nişte scămuţe şi iarna o află. Şi aceia s'o ieie şi să o fărme, ş'a afla yermuţ în ię şi să-i beie şi p'aceia în apă sfinţită, tăt Vineri dimineaţa, până n'o răsări soarele. Da p'aceia, dac'a zini cu iei, cu buciulia, să-i beie până's zii, cu yermuţ cu tăt. Bicsad — Aceeaşi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCXCVI

Dacă vrea să aibă prunci, ţine post. O sămânat grâu înt'un hârb, iarna su laiţă, da care-o fost peste miri ţipat; apoi grâu ăla o răsărit ş'apoi o avut fetele ălea două. Da pân' atunci n'avusese doisprădzece ai. Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCXCVII

Dac'o fost oarece fată şi i s'o tare pus pe fecior, prinde răchiţăl până'n Sân-Giorgiu şi-l pune 'nt'un furnicariu, înt'o ulcea de lut nou, cu fedeu nou, să nu iasă de acolo. Atunci me[rge] la nouo dzîle după iel, apo cu ciontiţele alea care rămân din iel, atuncean me[rge] fata şi fa[ce] odată pă spate la fecior; apoi musai s'o ducă. Racşa — Aceeaşi.

CCXCVIII

Dacă fecioru a vrea să ducă pe oarece fată dragă, apoi îş hierbe buruieni d'ale dela gredina mńilostivelor, i le dă şi lui orice babă de ori încătrăuă. Apoi le hierbe la foc şi să spală fecioru. Ş'apoi sâmt neşte pasări cu aripi, liliac, şi-l duc înt'un pahar nou, înt'un muşunoiu şi paharu-i astupat cu fedeu. Să faci găuri pin fedeu şi leşi paharu nouo dzîle acolo, ş'apoi mergi şi-l iei şi rămâne acolo o furcuţă din liliac şi rămâne-o greblă din liliac, din oasele lui. Şi le aduce de-acolo şi dacă me[rge] la danţŭ fecioru, ię grebla la sîne înt'o batistă şi să gioacă cu fata şi o agiunge cu grebla pe mânecă pe fată şi o tra[ge] cătă sîne. Ş'atunci fata nu să mai lasă de cătă iel. Şi dacă vrea să nu margă după iel, apoi cu furca o 'mpinge. Cărmăzana — Mărie Bura, 55.

CCXCIX

Cine află un gândac cu o broască 'n gură, ala ia o botă ş'atuncea-i despărţe[şte] de căt' olaltă, broasca 'n colo, gândacu 'n colo. Să despărţască cine n'are voie să stea la olaltă. Ş'apoi cu bota aia treci pintre ii care nu ibghesc părinţii să să ieie.

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCC

DE DESLEGAT.

Ia o peteancă, ş'apoi să să ude într'u blid cu apă şî o lăcată în apă şî să o descuńe şi să încuńe de nouo ori: o bagă încuiată, şî când o scoate, o descuńe. Peteanca s'o tragă pe cap la om la care-o hi legat. Şî să o desfacă toată, da pe cap. Apoi apa aceia să beie din ię de nouo ori, Marţ sara. Şî unde a hi căruţă, apoi să meargă la car, unde-i îmbrăcinat caru cu cuń şi să tragă cuńu afară. Şî să lese caru spart. Şî să meargă unde-i heghiu şî să deslege nouo buciumi de ghie şî să ieie gios alea la om [peteanca de pe cap] şî să le duc' acasă şî să le hiarbă la foc şî să beie de pe iele:

Doamne, Sântă Mărie Maică Sântă,
Aşa să să deslege Ion,
Cum s'o deslegat heghiu şî peteica
Şî cum s'o descuńat lăcata.

Boineşti — Măricâ Sîma, 40.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DEMONI, FIINŢE FANTASTICE SAU CU PUTERI SUPRANATURALE.

CCCI

Un om o fost dela noi, bătrân. Dacă o băut, acolo după Talna, o fost schini şi goz. Când o ghinit bat, suduind, din Prilog, o ieşît din spchini un câne negru, tăt cu botu o fost după iel şi l-o luat pă sus şi l-o dus până cătă hotaru Vămii. Şi n'o băut pălincă de la Jîd mai multuţ în veci, moşu. Dracu o fo[st] cânele.

Racşa — Văsîi Betea, 73.

CCCII

S'o făcut aşa un ŭom mare şî cu haine aşa albe, ca şî omu. Ş'am audzît cum gioacă cineva'n uliţă. Ş'aşa s'o lungit, c'o fost mai sus ca streşîna căsî. Şî s'o dus la vale şî s'o spălat. O fost la mńadză-noapte. Numa Uciga-l-crucea putea să sie.

Boineşti — Ion Popchilea, 50.

CCCIII

Dracu să fă şî ghierme şî cal şî vacă, dă tot felu. S'arată odată cal, apoi mintenaş să fă câne. Apoi s'îndeamnă un foaş ş'apoi să duce cu iel. Apoi cine s'o văjît să-l vadă, apăi aşa dzîce că l-o vădzut: cal mare, câne mńic, o mâţ.

Cărmăzana — Grigor Glodorean, 60.

CCCIV

Vrăjitoarele, cân vrea să ia lapte dela vacă, fac vraciuri pe sa-

re şî duc la vaci să lingă, ş'atunci me[rge] laptele tăt la a iei vacă. Şî cu foc fa[ce]. Me[rge] la om în casă să ducă foc, ia foc din vatră, ştiopchesc pe foc şî-l vrăciuiesc, spune să zie laptele la vaca iei. Vaca să béşică la ţâţe cân ştiopchie[şte] pă foc.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CCCV

Ai o vacă bună, o mâi în ciurdă şî ghine acasă vaca răgind şî p'aceia o cunosc oamenii că i-o luat laptele. Şi'n ceia dimineaţă prinde-a împroşca şî nu te lasă s'o mulgi, nu lasă nici ghiţălu. Credem că tot din femei ia laptele. Le zîce borsocańe ori borsocoi. Ieste om că şti tomni cân fată, că n'o poate strîca p'aceà.

Cărmăzana — Grigor Glodorean, 60.

CCCVI

La mńijlocu postului de Crăciun, ieste dzî care să spune că-i Luţia, ş'atunci dacă faci un scaun mńic, să lucri 'n tătă sara pă iel, tot să cioplești câte-un dărab în tătă sara pă iel, până'n Crăciun, atunci să-l gheţ. Şî să mergi la beserică cu iel şî să faci o roată cu creită aubă pă pământ, acolo nu pot tre[ce] borsocăile apoi. Şî să pui scaunu'n mńijlocu roatii, ş'atunci vedz toate borsocăile pchelegoase ş'au o coadă neagră la ţâţă. Ş'apoi vreau să te omoare atunci, să nu le spui la nime. Trabă să ieş la giumătate litia afară, că dacă mai stai, te gâtuiesc. Apoi în ceà dzî mărg şî-ţ plătesc măcar cât, numa să nu le spui la nime.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CCCVII

Borsocăi, să strîng noaptea lumńini laolaltă. Îmblă pe unde-s căs pustii şî gioacă. Acelea-s din borese. Iau lapte dela vaci şî săgetă oaminii.

Boineşti — Petre Ţaran, 61.

CCCVIII

Bosărcăi, alea umblă pă sus noaptea. Alea ies noaptea din temeteu. Am vădzut noaptea, aşa Marţ sara, aşa lumńini pă sus. Nu vreau alea să le ştii care-s ghii pă pământ. Au coadă.

Racşa — Ohimă Berende, 57.

CCCIX

Pă balta Morărenilor au drum borsăcăile, ca neşte tăciunaş de foc, şi la pod. S'o nebunit şi neşte femei care lăcuia acolo.

Racşa — Vâsîi Betea, 73.

CCCX

Borsocoiu îmblă noaptea şî să face luminuţă când iese, da trupu rămâne acasă şî dacă iel a si culcat cu faţa'n gios, atunci nu poate me[rge] sufletu în iel. Ş'atunci moare borsocoiu. Me[rge] şî ságetă oamenii şî băieţii mici. Ca să nu te ságete, să mânânci sara aiu şî să ungi cu aiu pă la fărești.

Moişeni — Mărie Rus, 28.

CCCXI

Borsocăile sânt ca cum ie o beşică de porc, de pui dohan în ea, îmflată şî crestată şî cu lumńini arde, tăt aşa me[rge] ca când ar hi cu aripi. Să bagă pă o găuruţă'n casă, pă unde poate me[rge] ácu. Îmblă pin casă, ságetă, suge sângele din om şî te afli vânăt de

unde te-o săgetat — şî dinţî să cunosc. Oameni sânt. Aşa să naşte, cu coadă susuoară, o undeva.

Certedze — Stan Toader, 52.

CCCXII

Bosorcăile îs din oameni. Suge sânge din om, te afli numa dimineaţa că ieşti vânăt. Sânt bosorcăi pe lupchi, pe câni, pe vânt. Care-s pe lupchi, odată şuieră şî să face lup. Care-i pe vânt, îmblă pe vânturi, pe sus.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CCCXIII

Ieste borsocoi pe lupchi, pe peşti, altu-i pe danţ, pe hie ce lucru. Au coadă, ori-unde, pe trup, ori după ureche, ori pe cap. Când îl îngropi, să-i pui aiu în gură şi să-l pui în sălaş cu faţa'n gios. Unu o ghinit acasă, o pus ghiţălu pe vacă ş'o legănat pruncu ş'o prins pe ea [pe nevastă] de mână. Apoi o fo[st] beteagă ea. Trii găuri o fost acolo la iel la mormânt. Ş'alţ oameni l-o vădzut. Dzîce că'n haine albe ghină. Numa noaptea, de când o clopotit, la dzăce ceasuri, până la cântatu cocoşilor.

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCCXIV

Când naşte pruncu'n beşică, când iese pruncu 'nchis în ea, ie borsocoi. Moaşa atunci îl năpoaste pe ceva şî când îi dă drumu din ea [din beşică], atunci îi spune că să hie borsocoi pe peşti, sau pe păsări sau ori pe ce. Borsocoii, când sânt mari, le creşte coadă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Moişeni — Mărie Rus, 28.

CCCXV

Bosorcoi îs pîn sat. La Hută o fost bosorcoi lup, o tăt mărs la oi la omu ăla. Păcuraru o dzîs să margă stăpânu la iel, că'n tătă noaptea-i mânâncă oile. Apoi o mărs cu puşca şi l-o puşcat când o mărs în staul. O curs sânge din iel şi s'o luat pă sânge şi acasă l-o aflat mort. L-o 'ngropat. Cât să 'mburdă peste cap, apoi iară-i om.

În Tur, o fost un om, Ionu Tomoaii, apoi o avut un prunc, apoi l-o dus la uşculă, apoi l-o bătut învăţătoru că n'o vrut a învăţa, apoi s'o şi făcut lup. Apoi o mărs după tată-său şi tată-său i-o dat drumu, că mai mult la a lui casă să nu margă. Apoi umbla cu lupchii pă dealuri.

O mărs un lup la oi, la Nap Ghiorghie, ş'o stat lângă foc şi i-o dat un bulz de tocană la lup ş'o mâncat. Apoi o yinit c'o fost din aceia, c'o fost bosorcoi din sat. Şi i-o ghinit vremea să să facă om iară. Apoi s'o dus omu la Carăi, după mălai, cu caru, apoi o dzîs cătă iel lupu ăla — o fost careva domn mare din Carăi: „Haida, ice, că ţ'oi da săcară câtă-i vrea a duce, că dacă nu-m dădeai bulz de tocană, apoi muriam de foame. Hiaba, c'aşa m'o făcut Dumnedzău pă mine".

Şi Ionu lu Mńihai o fost bosorcoi pă lupchi, di cei mari bosorcăi. Ala-i mai mare peste ceilalţ. Că ieu l-am scăldat la moarte şi o fost cu păr tăt-tăt-tăt, încă crăţ, ca cuşma. Şi încă o fost puşcat în coaste, s'o vădzut rana ceia, cine ştie de unde, de pin pădure.

Racşa — Alexe Dubo, 82.

CCCXVI

La noi, o dzî cătră Ispas, tăte florile-s întregi. A doua dzî nu mai afli floare neciuntată, musai să hie ciuntată de vârf. Zîcem că sânt cum ar hi bosărcăi, care-o săgetat.

Cărmăzana — Gheorghe Ioaneş, 52.

CCCXVII

Mńilostivele, alea săgetă de şî moare omu. La Pchiatra Bicsadului şî la Jeléjnic, la Călineşti, au grédină cu buruieni, cum ie giumătate satu aiesta, de numa iele le pădzăsc. Îmblă noaptea. Numa lumńinuţe sânt. Să poate să hi hie cum, şî ca lumńină şî ca fete. Unde-i spânz, iarba hierelor şî iarbă-grasă, iarba-lu-Tatin, tăt felu de iarbă de leac, acolo-s mńilostivele.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXVIII

Mńilostivele dzîc că-s sfinte, că unde-i grédina lor nu îmblă marhă, nu îmblă cară. Aşa ca muştele, aşa bolnăiesc. După prândz mărg iele la flori şî mânâncă de pe flori. Nu-i slobod să margă oamenii decât până la prândz. Nici nu mărg decât ălea care ştiu unde-i grédina. Nu ştiu toţ oamenii unde îi. Aşa-i un dâmb mare şî pchietri, un deal mare, stan de pchiatră. Locu la vârf ie ca o grédină, ie rând a îmbla ca 'nt'o gredină.

Cărmăzana — Mărie Bura, 55.

CCCXIX

Mńilostivele-s aşa: zine la om, la mână or la pchicior şî săgetă şî-l doare pă om şî nu-i umflat şî-l doare 'nt'un locuţ şi-l doare capu şi, când ie la nouo dzile, prinde a se înfla. Alea-s ca cum te-ar muşca. Alea-s bosorcăń. Alea-s în codri 'n pustii, unde cocoş negru nu cântă, mâţă neagră nu-ţ ńaună. Îs trimasă de Dumńedzău să ságete.

Bicsad — Irincă Morşan, 57.

CCCXX

Fata-pădurii îmblă noaptea horind. Am audzît în deal, în pustiu ala. Satana-i aceia. Aşa-i dzîc: Fata-pădurii. Horie[şte] ca oamenii, te strîgă pă nume. Numa să nu-i răspundz. Da dacă-i răspundz, îţ şi fă nevoie, să hăţe[şte] de tine, ş'apoi te tomne[şte] de nu ti-i trezî câte-o lună. Are loc aceia unde şede, la Hiriză'n Ostriş, apoi şi cu oile ne-o fugărit noaptea de-acolo.

Fata-pădurii ghine cu vânt şi fă mńinuni pă sus. Şi bate copacii d'olaltă. În Ostriş am vădzut-o, ie cu păr până 'n pământ. O şi şedzut lângă foc, o şi aruncat focu tăt cu bota pă noi. Oile le-o fugărit tăte 'n hăitaş, în jghiabu ăla. Cu pchelea goală o fost şi păru până 'n pământ. Care-i om greţos, până-i lumea nu me[rge]'n deal. Apo: „Haida 'ncoace!" ice la oameni. În Hiriza o fost staniştea ei de umblat.

Racşa — Alexe Dubo, 82.

CCCXXI

Ş'aici în sat, în Cămărzana, o fost un om, Surpan Toader, ş'o venit din Goronete, un deal, pă la Fântâna-roşie ş'acolea o sărit Fata-pădurii în spate la iel. Ş'o ghinit până cătă sat cu ea 'n spate. Da iel tot o amăhăit cu baltagu şî dincoa şî dincolo, ca să o taie. Nu o putut tăia. Şî ea, dac'o văzut c'o duce 'n sat, o sărit gios şî s'o dus.

Tot acolo 'n Goronete, o avut un loc acolo Dâmban Iacob şî iel o făcut fân acolo. Iera cam de toamnă. Ş'o ghinit o femeie şî l-o'ntrebat că nu sânt pomńiţă p'aici? Da omu s'o ghindit că ce fel de femeie o fost asta, că pomńiţă toamna nu sânt şî iel s'o 'ntristat, s'o spăriat. Şî dup' aceà o ghinit iel mai la vale ş'o ghinit un lup: „Huo"! ca să fugă. Iel odată o şî amorţît, n'o mai putut vorghi când o strîgat cătă lup. Patru ani o fost apoi acasă bolnav. Necurăţenie o fo[st] aia.

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

CCCXXII

Ie fată-de-pădure, cu păr mare, până la pământ păru, şî tare lungă. Fata pădurii zine la foc cân dorm oamenii afară. Te digăle[şte] ş'apoi de-i râde, te duce'n deal unde are ea loc. O dus un fecior, l-o ţînut acolo.

Boineşti — Petre Ţaran, 61.

CCCXXIII

Fata-pădurii o ţînut cu oarece fecior în pădure. S'o tâmplat oriunde, aici la Maramureş, s'o tâmplat că un fecior o avut drăguţă de Jîd. Şî drăguţa o umblat la iel la deal. Tăt o umblat multă vreme. Şî fecioru ăla o fost şî cu un cocon. Şî coconu tăt o vădzut pă Jîdolcă. Bogăt că dela o vreme coconu o dzîs cătră fecior, într'o sară, dacă s'o dus Jîdolca:

— „Aceia n'o fost Jîdolcă!"

Fecioru s'o şî 'ntristat, că o dzîs că cine-o hi fost. Ş'o fost iar o sară ş'apoi iel şi-o şî adus aminte c'o fost Fata-pădurii.

S'o dus acasă, la stăpânu-său şî stăpânu-său i-o spus că să facă aşa cum i-o dzîce iel. S'o îmbrăcat în haine nouă, ălea le-o ţîpat tăte care o fost cu iele atunci când o fost cu Jîdolca, cu Fata-pădurii. Şî s'o dus la staul înapoi, şî cu hainele vechi în braţă şî le-o pus pe-o ciuturcă, de-o lature de colibă, de foc. Şî apoi, s'o dus şî s'o culcat între oi. Şîapoi o şî vădzut la colibă că ghine Fata-pădurii şi coată în colibă, pă la unu capăt, o cotat pe de cea lature, o vădzut că nu-i nimńic. Dup' aceà ea s'o'ntors pă lângă colibă şi s'o dus în ceà lature, cătă ciuturcă, unde o pus hainele. O prins a se cânta şî odată s'o dus cătă ciuturcă şî o luat în braţă şî s'o dus cântându-să. Şî apoi cu-atâta iel o rămas. C'amu l-ar hi dus pă iel.

Cărmăzana — Gheorghe Ioaneş, 52.

CCCXXIV

Ieram în dealu Moişănilor, la Pchiatra Bulzului, în hotaru Săpinţî. Noaptea, lângă oi, am fost numa cu 'n cocon aşa de cinsprece ani. O ghint Fata-pădurii şî s'o încălecat pe mine. Aşa ca pin ghis am vădzut-o, cu'n păr mare. Şî m'am băgat în gubă, că de mă sculam . . .

Nu şede ceia mult, numa minute. În vremea de demult o dus prunci şî oameni, apoi îl ţînea acolo până o dădea omu de iel, o zinia pruncu. Coconi lua. O fost pădureană, muiere sălbatică, iera flocoasă, cu păr mare, hîdă.

A doua oară, Su-Goroń, la Coasta-Prisăcilor, acolo o avut ea loc mai an. Acu nu ştiu dacă mai zine, s'o prăpădit, amu s'o dus departe, sân v'o patrudzăci de ai. S'o suit pe mine noaptea. Tot o am împîns de pă mine, su plasa oilor, lângă coşaru oilor.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXXV

Olexa Fătului o mărs în Frasîn, în deal, a cosî. Apoi o avut drăguţă 'n sat iel. Tăt o ghindit, cosînd, la ea, parc'o vedea. Şî când o fost noapte, o şî zinit Fata-pădurii şî s'o făcut ca ea, ca drăguţă-sa, cu sucnă.

Când o dat mâna cu ea, s'o drăgostit, o pipăit că-i cu floci în palmă. Cân s'o dus la iel, o dzîs:

— „Tătă dzîua ai ghindit de mine astăzucă şî io am ghindit de tine".

L-o luat şî l-o dus până'n vârvu dealului şî iel o vădzut cum că nu-i drăguţa lui, că-i cine ştie ce-i. N'o cutedzat să grăiască cu ie. Şî dacă n'o grăit, l-o lăsat şî s'o dus ea în lumea iei.

Numa cu bărbaţ o ibghit. Când o dat de urmă de borese, o fugit şî o zbghierat, o dzîs:

— „Amu, m'o spurcat!"

Nu i-o plăcut să dea de urmă de borească.

Fără halube îmbla. Pleacă şuerând, ca un vânt mare. Tăt o fost cu păr, până'n călcânele pchicioarelor. Să face mică şî mare, cum vrea. Cântă, de sună dealurile.

Amu nu mai vede nime d'alea. Amu-s prunci şî femei peste tot.

Bicsad — Vasile Finta, 54.

CCCXXVI

Fata-pădurii îmbla mai de mult pe hotară. Iera cu un păr mare până 'n tălpile pchicioarelor, la pchicioare cu copită ca a calului. Păr mare, tătă-i flocoasă. La faţă neagră, hîdă. Cătră femei nu s'o tins. Da pe bărbaţ îi ducea. L'o strîgat pe nume:

— „Mă, Nicoară!"

Noaptea la fântână iera. Iel o răspuns. Odato şî mers la iel şî l-o şî luat în braţă şî s'o dus cu iel, la orice pchiatră, la casa iei. L-o băgat pe o gaură în lontru şî i-o dat prunci să legene, a iei. Şî l-o ţînut acolo un an, o doi, o trii — n'o ştiut spune. Iel tăt s'o ghindit, că n'o avut de lucru decât să legene, cum să schepe. Odată ş'o'ntors opincile, o pus gurgoaiele la călcâie şî călcâiu la degete. Şî când o ieşit, s'o'ncălţat ca să nu poată me[rge] pe urma lui. Ş'o zinit acasă. Când o zinit ea la casa iei, la pchiatră, nu l-o aflat ş'o plâns şî s'o cântat după iel. Da n'o putut me[rge] pe urma lui.

Certedze — Toader Stan, 52.

CCCXXVII

Pă Fata-pădurii io n'o am vădzut, numa în cărarea iei am fost. Am fost cu coliba. O fost un fecior cu mine d'aici din sat, dela noi. Şî Luni noaptea pă iel l-o săgetat, n'o putut din pchicioare face nimic. Şî Marţ dimineaţa, l-o dus cu sania acasă — o fost iarna, o săptămână cătă Crăciun. Şî al doile sară, io n'am mai putut să bag oile'n staul după ce le-am hrănit. Cânii îmbla pintre pchicioare la mine şî băteau, urlau. Io n'am vădzut nimic. N'am putut să 'nchid oile şî m'am dus în colibă şî m'am aruncat aşa cu faţa'n gios cătă pământ şî io am fost cam ameţît — da nu băusem. Şî de cea latură de pârău o fost un Rus cu oile şî iel o vădzut că nu-i foc la mine, la colibă. Ş'o ghinit apoi la mine şî mi-o făcut foc. Şî'n sar' aceà nu mi-o spus nimică Rusu, până'n ceà zî. Mi-o spus că-i cărarea Fetii-

pădurii p'acolo şî io n'am vrut să stau mai mult apoi, pân'o ghinit stăpânu. Da ortacu mńeu o fost beteag, ia trei luni.

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

CCCXXVIII

Fata-pădurii îmblă după pruncii mńicuţ, ca să-i fure. Când adoarme muierea şî-i cu spatele cătă prunc, me[rge] şî-i fură pruncu şî i-aduce a iei prunc, îl înşchimbă.

Fata-pădurii are prunci hîdzi. Rămâne ciumurlică, hîd, ca o moimă dela târg. La şapte ai tăt prunc o fost ş'o murit. La multe femei s'o'ntâmplat, care ş'o lăsat pruncu acasă.

Certedze — Toader Stan, 52.

CCCXXIX

Fata-pădurii-i hîdă, cu păr până gios. Tăt p'acolo să frăca, pă unde ştie că afla feciori. Îi fura, dacă putea. Fura copchilu din leagăn şî punea p'a iei în loc.

Trâsolţ — Ion Ştefuţ a lu Grigor, 66.

CCCXXX

Am pus Marţ sara o oală de mâncare la foc, nu de mult, o hi cinsprece ai. Ş'o am hiert, ş'o am pus pă fărească să să răcească. Şî atunci o fost mai mare noapte. Numa io am fost sîngur. Dac'am luat oala, o şî ghinit Marţ-sara. Io am ghindit că-i femeia mę, o ghinit dela Satu-Mare. Am zinit la uşă să deşchid. Am deşchis şî — cu sîla, să să bage. Mń-am adus aminte cum că-i ię. Femeie iera, ńagră, legată la cap.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCCXXXI

Marţ-sara îmblă cu cujolcă, da lungă tare. Şî o făcut: „He, he, he", ca cum ar râncheza calu.

Bicsad — Vasile Finta, 54.

CCCXXXII

Marţ sara nu cos, nu torc, nu ţăs — ne temem c'a ghini Marţ-sara. O ghinit la o femeie din sat, o hiert cămeş. Bărbatu-i durńa în pat. Marţ-sara o dzîs că o-a pune'n ciubăr şi o a hierbe. Ş'o dzîs femeia:

— „Scoală Văsîi ş'o f... pă Marţ-sara".

Ş'apoi s'o dus, că ci o dzîs aşa. Numa cu ale băsedz o poţ scoate, da cu altele nu poţ.

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCCXXXIII

Marţolę o fost aşa, c'o pus şapte fuse'n caier, Marţ sara. Şî s'au dus unde-o tâlnit femei torcând la vedere, la şezătoare. Şî ię o strîgat dela fărească:

— „Hei, toarceţ? Năpustiţi-mă'n lontru, că şî ieu îs cu caier!"

Şî o strîgat o babă:

— „N'o năpustiţ, c'aceia-i Marţolę!"

Şî una proastă din iele, cătă găzdoaia căsii, o dzîs că cum să n'o năpustim? Ię o dzîs aşa dac'o întrat:

— „Ai cânepă destul? Ai ce toarce?"

Găzdoaia o strîgat:

— „Am şî pă douo ierni lucru cu cânepa!"

Ię o strîgat:

— „Adu-o de faţă!“

Şî s'o prins de cânepă a toarce, şapte fuse dint'una mână o ţipat de odată gata. Şî o dzîs:

— „Păziţi-vă şî răştieţ ş'apoi până'n dziuă le-om hierbe, le-om fa[ce] albe!“

Şî le-o gătat tătă cânepa la mńadză-noapte ş'o dzîs să meargă după speie şî să puie oala pe foc s'o clocotească, să păzească focu să hiarbă. Şî Marţolę o sămăluit c'o pune torturile dedesupt în speie şî pă găzdoaie deasupra şî a turna clocotind, ca să moară. Şî femeia s'o aflat înspăimoşată că ce a hi cu ea, că-i prea mult lucru până la mńadză-noapte de o femeie. C'au gîcit ię că aceia-i necurata, Marţolę. Pintru ce-o tors în sara ei, Marţ sara. Ş'o mers la babă ş'o spus că ce-o dzîs femeia care-o lucrat lucru ăla. Baba o dzîs:

— „Meri în capătu turnaţului şî strîgă din tăt glazu: că să curgeţ cine vedeţ la Coasta Garaleului, c'acolo ieste foc mare“.

Acolo a fost puii Marţolii. Şî ię o strîgat aşa. Şî Marţolę o fugit acolo la pui. Şi baba o dzîs să margă găzdoaia'n casă şî să'ncuie tăte cele şî Marţolę o ghinit aşa de 'nhiretică, cum că o purtat-o pă nimic. Şî au strîgat că să descuie sîta; au sărit sîta gios din cuń să meargă să-i descuńe. Au strîgat şî apa cea hierbinte, ca să margă să o frigă pe găzdoaia căsii. I-o ghinit din mintea ei că aceia-i necurată, că să ţipe apă sfinţîtă, pe un fioc strîcat, spre ea, din gură. Şî ię o strîgat, Marţolę:

— „Îţ mulţămăsc, că lucru ţi l-am lucrat, apă hierbinte mń-ai dat în faţă, că şî ieu am vrut să-ţ iau din ghiiaţă!“

Căpă ea mai rău uo fript apa cę sfinţîtă, ca pe găzdoaia cę clocotită.

Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Sîmian, 51.

CCCXXXIV

Omu-nopţî, o fost Cirilă. Ala omoară tăte gădinile şî pă Fata-pădurii. La om care ie fricos, nu-l vede. Cirilă, adecă la cină umblă, la dzece ceasuri, cându-i mai tare noaptea. Ala nu-i bun. Mńedzîlă, ala-i bun. Mńadză-noapte, om mare-i ş'ala, puţîni îl văd. Ala nu-i bun. Dzorilă, ala-i bun, cel din dziuă. Ie de noroc. Văzutu-l-am, iera mare. Numa ca umbra să vede, nu s'aude nimńic. Aceia trii-s a nopţî. I-o lăsat Dumnedzău aşa, să nu grăiască cu oamenii.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXXXV

Omu-nopţî ie cu un pchicior numa. Îmblă şî pădzeşte pe muierea care are prunc să nu i-l şchimbe Fata-pădurii cu-al iei. Pă Fata-pădurii o prinde şî face foc mare şî o ţipă pe foc şî o frige şî o mânâncă giumătate din ea. Aşa-i iel pus.

Certedze — Stan Toader, 52.

CCCXXXVI

Omŭ-de-pădure dzîce la un om care di-acolo s'o născut, di-acolo s'o crescut. Gice că umbl'aşa, noaptea, pe la cólibi, pe la păcurari. Răcne[şte] num'aşa, face larmă. Îi dzîce şî omu-nopţii. Spun bătrânii, care-o fost păcurari, că ieste om-de-pădure. Sân şi marhă de pădure.

Negreşti — Vasîlie Moise, 34.

DIFERITE CREDINŢE ŞI SUPERSTIŢII.

CCCXXXVII

Când o fost giudeţu, o crescut pământu de cinsprădzece stângeni. Creşte pământu. De n'are creşte pământu, ar hi ş'acum pchisoc de-ala. Numa pchiatra nu creşte, c'aceia o blăstămat Maica Sfântă: rădăcină n'o făcut, în sus n'o crescut. Tăt o crescut pân'o blăstămat Maica Sfântă, d'aia o blăstămat.

[Arătând spre munţi]: Vedz cum o crescut pchiatra. De n'o blăstăma, creştea până'n ceriu bolohanii ceia. Apoi n'o hi fostă lut, numa bolohani. Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXXXVIII

Tău — acela să răsuflă pământu. Pă apă săm noi. Câte odată, cândva-cândva, să clăteşte pământu, tremură şi blidele'n cuier, atunci să 'ntoarce peştii. Pe trii peşti stă pământu, mari câtu-i lumea. Moïşeni — Acelaşi.

CCCXXXIX

O fost odată doi Ţîgani. S'o dus a fura di la orice om din poiată. Şî luna îmbla pe pământ, o fost vederoasă, ca un om. Şî s'o vădzut, şî Ţîganii s'o temut că i-o vedia oamenii. Ş'o aruncat cu lopata gunoiu cătă lună. Ş'apoi luna i-o tras la ea. Şî de-atunci, cându-i can ceaţă, să văd doi oameni în lună.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CCCXL

Atunci când rămâne luna mnitiţe, o mânâncă vârcolac. La Paştile Jîdzilor, când ie roată luna, apoi o şî mâncat în aceà sară. Alea-s semne. Vârcolacii să tra[g] de pă ape.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXLI

Atâtea stele îs, câţ oameni. Tăt omu are o stea. Aceia stea-i mai mândră şî mai mare, care nu ie omu păcătos, care-i mai bun. Cân cade orice stea, atuncenică omu moare.

Moişeni — Acelaşi.

CCCXLII

După ce iese găinuşca, să fa[ce] aşa pă cer, peste cer, calea lu Troian, cu paiele. Am audzît din bătrâni că ş'o pcherdut paiele pă cale. Cărmăzana — Grigor Glodorean, 60.

CCCXLIII

Troianu o dus cu caru paie de grâu. Ş'o tăt pchicat gios. Troian — sfânt o fost ăla. Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXLIV

Vântu ie fecior, poate 'mburda tăte căsile, că-i fecior. Ie păcat a-l sudui. Ieu aşa am audzît, că dipt aceia poate 'mburda, că-i tare, cu voia Tatălui. Moişeni — Acelaşi.

CCCXLV

Ieste grindinariu, l-o lăsat Dumńedzău să o poarte şî pă aia [grindina]. Moişeni — Acelaşi.

CCCXLVI

Grindinariu, acela să duce la orice tău şi ceteşte până să'nchiagă apa, ie 'nghetată. Cărmăzana — Grigor Homa, 58

CCCXLVII

Cucurbău ie un cerc peste lume. Zîce că bea apă din văi, o din fântână. Racşa — Alexe Dubo, 82.

CCCXLVIII

Cân tună şî fulgeră, ascund cototorile din casă; dzîce că la acelea tra[ge] fulgeru. Fac foc şî pun nişte mâţă sfinţîtă pe foc şî coj de ouă sfinţîte dela Paşti. Săcurea cu ascuţîtu'n sus o scot afară, şî lopata pitii. Aceia-i mai primńită, dipce-i a pitii.

Boineşti — Ion Popchilea, 50.

CCCXLIX

Cân tună, fulgeră o trăzne[şte], zice că s'o băgat dracu 'ntr'un lemn şi fulgeră'n dracu. Cărmăzana — Văsti Curilă, 51.

CCCL

Cân nu plouo multă vreme, ie secetă, aduc femeile, care-s vrăjitoare, cruce dela mormânt şî o bagă'n vale. Ş'apoi dzîc că plouo[1]). Ţîganii, cân fac voioage, apoi coasă o broască la gură cu aţă ş'o ard în foc, ş'apoi nu plouo. Fac pchită, pun broasca'n pchită ş'o bagă'n cuptior. Pchita aia o ţîn pân să gată cu voioagele.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

CCCLI

Balauri trăiesc la orice dealuri crunte, unde nu îmblă nimică, nici pasările. Mânâncă oameni, înghiţăsc marhă.

Cărmăzana — Măricuţa Paul lu Sîmian, 51.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCCLII

Pă un gândac mare, o fo[st] bălaur ala, l-o puşcat la Huta Teceului. Iera cu urechi şî cu nas şî cu coamă. Mânâncă peşti, îmblă pe ape. De pe ape l-o apucat nŭorii şî l-o scăpat gios. S'o dus nŭorii cu iăl şî l-o scăpat când o fost ploaie mare, gios pă deal şî l-o puşcat pădurarii. Nŭorii l-o purtat. Acela mânâncă oamenii. L-o trimăs la Pieşta. Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCLIII

Locu ala-i bun să puń casa şî poiata, unde mărg marhele de să culcă, unde trag marhele la olaltă.

Moişeni — Acelaşi.

CCCLIV

Cându 'ndemń casa, treab' a ara pe arătură, să nu o puń pe iarbă. Moişeni — Acelaşi.

CCCLV

Când încheie talpa la casă, apo pune bani, un leu şî mai mulţ, cine are. Aşa-i obiceaiu[2]). Cărmăzana — Grigor Glodorean, 60.

CCCLVI

Întâńe bagă mâţ în casă, ala-i iosagu mai slab. Îl las' acolo să doarmă, apoi bagă omu'n lontru. Ca să pchiară mâţu, să nu moară omu şî marha. Moişeni — Ion Moiş, 61.

---

[1]) Paparudele nu sunt cunoscute (Cărmăzana, Bicsad, Moişeni, Racşa).

[2]) Obiceiul de a măsura umbra unui om şi a o pune în clădirea nouă, nu e cunoscut (Moişeni, Boineşti, Cărmăzana).

CCCLVII

Dacă faci pogace care-i cenuşoasă, când o tragi afară, s'astupi locu ala, unde-o stat pogacea, că de nu, nu să hrănesc din ea.

Călineşti — Ion Bumb, 55.

CCCLVIII

Dacă scoate pânea din cuptior, trabă să ţîpi un lemn acolo, că de nu ţîpi, dzîce că moare cu gura căscată.

Călineşti — Acelaşi.

CCCLIX

Cân ghin porcii sara din turmă, atunci treabă pusă cloşca pă ouă, c'atunci îi scoate de-odată şi are pui mulţ. De-i pune din zadie, sânt puice, de-i pune din clop, îs cocoş mai mulţ.

Racşa — Irinca Danilovici, 46.

CCCLX

După ce scoate cloşca puii, îi duci în poală, cu ochii închiş, ca să nu vadă nici uliu, să ducă puii.

Călineşti — Ion Bumb, 55.

CCCLXI

Cân scoate puii cu cloşca la câmp, ca să nu-i ducă cioarăle, dzîci: „Sfântă Mărie Maică Sfântă! Aşa să aibă putere cioarăle cătă pui, cum nu văd ieu".

Certedze — Stan Toader, 52.

CCCLXII

De mânânci tocana goală, iau bosărcăile laptele dela vaci.

Racşa — Ohimă Berende, 57.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCCLXIII

Nu-i bghine a sufla'n trâmbghită până mulgi, că nu s'ale[ge] untu.

Călineşti — Dumitru Jiboc, 56.

CCCLXIV

Roiu ca să nu să ducă, îi baţ în pălmi şi-i şuieri şî anozi iarba, ca să să prindă la un lemn, să nu fugă.

Certedze — Stan Toader, 52.

CCCLXV

Dacă-l neposti stupu primăvara, pin gâltan de lup, apoi să duce stupii la alţii şi-i omoară ş'aduce tătă mnerea de la iei. Şi iel nu lucră, stupu, numa tăt fură dela alţii, ca tâlharu.

Certedze — Acelaşi.

CCCLXVI

Cân vrea să-ş aducă omu stupchi, îmblă pin păduri, bătea douo linguri de olaltă şî şuiera din gură, ş'apoi mintenaş i-o zint stupchii.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCLXVII

Ca să rodească pomii, gunoiu din dziua de Crăciun îl strânge pân la Anu-nou. Atunci, până'n răsăritu soarelui, pune pă la toţ pomii câte de leacă. Care nu rode[şte], me[rge] cu săcurea la iel, şî tăt să'nvârte[şte] pingă iel, îl înfrică: de n'a rodi, l-a tăie.

Care pom nu ţîne legumurile, ce pchică, cân frământă pasca, me[rge] femeia şî-l prinde cu aluatu pă mânuri şî dzîce:

„Doamne, Sfântă Mărie, Maică Sfântă! Aşa să ţîie pomu aiesta merele, cum să ţîne aluatu de mână"!

Călineşti — Ion Bumb, 55.

CCCLXVIII

Când o făcut Noie corabghie şî s'o'ndemnat giudeţ de apă, o pcherit lumea de apă. Marţ s'o curăţît apa, d'aceia-i mare dzî Marţ, curăţitoarę ceriului şî a pământului.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCLXIX

Să nu ducă gunoiu afară din casă Vineri dimineaţa, c'apoi îţ duce úliu puii.

Călineşti — Ion Bumb, 55.

CCCLXX

Unghiile şî păru, nu-i bghine tăiate Vinerea şî Dumineca. De te raz, te doare dinţî, o orice.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCLXXI

Vinerea dzîc că nu-i bine să facă leşie, că dacă fac, apoi n'au năroc la prunci, pchică orice prunc şi să arde. Vinerile-s cam cu prilej.

Cărmăzana — Anuţă Glodorean, 51.

CCCLXXII

Vinerea nu-i ghine nici unghiile să le tai, nici muierile a fa[ce] pchită ş'a spăla hainele, dipce Vinerea-i mare, o fost fată fecioară, mama Mariei Preacurate. Nu-i bghine a toarce, c'apoi tăt îi scrum şî bube. Şî pchita tătă-i arsă.

Moişeni — Mărie Moiş, 51.

CCCLXXIII

Femeia când o pune mâna pe mătură Vineri, tătă dzîua, apoi odată ochii la ea să fac roşii, ca şî când ar hi să şî orgheascâ, cân să uită şî nu-ş aduce aminte că-i Vineri.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCLXXIV

Mńercurea-i om, o fost bărbat. Marţ, Joi, Vineri îs femei.

Moişeni — Acelaşi.

CCCLXXV

Luńa să'ndemń la lucru. Marţa sara nu-i bună de 'ndemnat, Mńercurea-i bună. Şî Gioia. Vinerea pentru lucrările bărbăteşti, da femeile treabă s'o cinstească, c'o fost femeie. Dumineca-i doamna dzîlelor, stăpâna săptămânilor.

Moişeni — Acelaşi.

CCCLXXVI

Omu 'nt'aceà dzî, în care să naşte, dacă-i beteag, ie ghine s'o agiune şî să să roage.

Moişeni — Acelaşi.

CCCLXXVII

Când o făcut Noie corabghie, s'o adunat ş'o băgat de tăt felu de gadine, oameni, marhă — c'o pcherit lumea de apă. Numa şoarecile, ala s'o acăţat de corabghie ş'o ros corabghia. Şî i-o dat Dumńedzău o mănuşe la Noie să ţîpe pă şoarece: apo acela-i mâţu.

Moişeni — Acelaşi.

CCCLXXVIII

Guzu, ala-i făcut din orice doamnă: n'o vrut s'o agiungă soarele. Dumńedzău l-o mânat acolo, nu-i slobod să vază soarele. Cum îl vede, moare. Ie bun de orice leacuri.

Moişeni — Acelaşi.

CCCLXXIX

La Farcaşleş, acolea la bradz, acolea s'adună lupchii. S'adună

şi să mânâncă ca cânii. Dipce-i între hotară, că-i şi dincolo a Turului ş'a Prilogului, ş'a nost, ş'a Vămii. Au gazdă, mai mare, poruncitor, mai mare lup. Aia le porunce[şte] la ceia lupchi mai mici.

Lupu nu mânâncă todeauna oile, că-i ie 'nchisă gura, n'o poate deşchide, nu-ş poate căsca gura. Dumńedzău îl împchietre[şte] aşa. Tăt îmblă, dă cu pchieptu'n oi, da nu le poate muşca nici una, până nu dă de-un copaci care-l încreastă Dumineca omu. Ia aşa, cân tre[ce] orice bolond, dă cu săcurea'n iel. Cât ş'apropchie gura de copaciu ăla, apoi o poate deşchide. Racşa — Alexe Dubo, 82.

CCCLXXX.

Ş'aici în sat ieste mărgę dela gândac. O luat dela gândac. Tare mândră-i. Gândacii să strâng mulţ la olaltă cân fac mărgę. Au împărat gândacii. Apo mărgeaua aia o lasă gios: fac şî iei adunare la olaltă. Aceia-i bună de leac la vaci, la oi, să nu ieie laptele. O pune la găleata oilor, înoadă mărgeaua de găleată cân mulge, tăt acolo stă. Da-s puţîne d'alea. Nu ştiu, sânt două 'n sat.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCLXXXI

Gâtlanu de lup ie bun dacă sufli pîn iel să'mprăştii ciurda, ca să să bage altu acolo, că ăla nu mai poate ţîne ciurda.

Racşa — Irincă Danilovici, 46.

CCCLXXXII

Să ieu douo babe, trii, şî să duc la Cetăţę, un deal sus tare în hotar, ş'acolo sânt buruieni la vaci, tăt felu de buruieni, tămâioară, untişor, şî le sapă alea din pământ şî le aduc acasă. Da ş'alea numa în Vinerea de Ispas, că-i Vinere de cătă sărbători mari. Şî le aduc şî le dau la vaci. Tămâioara o crapă cu cuţîtu, că-i aşa cât o râpă şî galbănă la mńedz ş'amńinoasă când o săpi de te şî rédică. Apoi dacă vaca-i strîcată rău şî nu dă lapte, apoi o dai aceà cu pchită şî o mânâncă vaca. Apoi e galbăn laptele şî să fă smântână pă iel. Cărmăzana — Mărie Bura, 55.

CCCLXXXIII

Ieste omu anume, ala de te-o strîca, n'ei puşca nemic, poţ tă[t] me[rge] 'n goz. Cân me[rgi] la vânat, nu-i ghine cân te-i aduna c'o fată, n'ai noroc. Dacă nu-i bună puşca, o descântă, o spală cu apă sfinţită şi o afumi cu tămâie. Îi voia să strîce pe om să nu poată puşca, apoi îi ię din urmă, taie urma câtă-i din pământ, cu cuţîtu, o pune 'napoi cu faţa, cu cea de dedesupt. Apoi aşa să să 'ntoarcă hiara dela puşcaşu ala, cum întorci lutu ala.

Racşa — Alexe Dubo, 82.

CCCLXXXIV

Când să bolnăghesc oile, trabă mai nainte, când însumbrezi, trabă a băga în par — sfredeleşti cu 'n sfredelaş mititel — argint yiu şî pui un dugău, nu să ştie că-i nimńic acolo. Să nu se'ntroloce laptele. Dacă scapă şi să'ntrolocă, trabă a aduce buruiene, aleoańe, frăsînel, şălătruică, năpraznică oiască, de pe heghiurile baronului, la Vadaş. Şî dacă nu poţ me[rge], atuncenică să dzăresc, să mulge numa sânge.

Hierte buruienile şî spălate oile, la stână. Să nu pchice gios,

ce numa 'n găleţ. Ş'apoi apa aia o duci, până n'o răsărit soarele, la hom. Apa o astupi acolo. Călineşti — Dumitru Jiboc, 56.

CCCLXXXV

Unde s'adună gândaci, apoi să face foc de cârpe de lână, alea-s bune, c'apoi nu s'aşează gândaci pă lângă grajd, să între 'n casă. La mine o fost ponoru aproape de casă. S'o băgat un gândac su fudament, su casă. Nu-i slobod să-l omori, că iel a ieşi şi s'a duce; şi s'a dus. Am afumat pe lângă casă cu cârpe.

Nu-i bine să-l omori că-s greţoş, că dacă o păşi om pă iel, muşcă pe om. De chiulin gândaci a vacilor, le sug.

Călineşti — Grigor Mărcuţ, 60.

CCCLXXXVI

O mărs orice om a cosî ş'o cosît şî i s'o rupt coasa pă locu tistaş, numa o ţîngănit coasa. I-o spus la alt om, că i s'o rupt coasa, şî n'o aninat în nińică. Cela om s'o dus, o luat breazda de iarbă de unde s'o rupt coasa şî o ţîpat pe apă. Breazda o mărs în gios, hiru cel de iarba hierului în sus. Şî l-o luat omu şî s'o dus.

Ie bună că nu prinde puşcă'n ala om care o are. Şî sare zaru de pune mâna ala om. Călineşti — Dumitru Jiboc, 56.

CCCLXXXVII

Dacă pune omu un cep la cuib de ciocănitoare şî i-o astupat puii 'n bortă, apoi o adus pasărea iarba sierului şî au pus acolo şî au sărit cepu afară. Şî omu o pus un chescheneu roşu gios, ca să ghindească pasărea că o ţîpă pe foc iarba sierului, s'o ţîpe gios, să ardă. Omu o luat apoi, o băgat în palmă pe su pchiele, c'apoi nu prinde sieru în iel, lanţurile, şî să poate descuia toate zarurile naintea lui unde pune palma. Certedze — Stan Toader, 52.

CCCLXXXVIII

Unde fă pui ariciu, face gard omu ăla ce vrę să găsască iarba sierului, pingă iel, roată. Aşteaptă să zie ariciu. Dacă nu poate să treacă ariciu pin gard, aduce ariciu iarba sierului. O agoade să zie ariciu cu ea ş'atuncia o ię dela iel.

Trâsolţ — Ion Pop a lui Mńihai, 18.

CCCLXXXIX

Unde arde foc noaptea la dzîle mari — la Paşti şî la Crăciun —, apoi mărg oamenii ş'împlântă un cuţît cu vârvu'n gios, şî de-l află dimineaţa cu vârvu'n sus, atunci-s buni banii, pot să-i ieie. De-l află cum l-o pus, nu-s buni. Nu-i poate să-i ieie, nu-s a lui, îs a diavolului.

Bicsad — Toader Zoab, 16.

DESPRE PĂSTORIT ŞI VIAŢA DIN TRECUT.

CCCXC

Primăvara, după ce fată oile, îmblăm o ţără cu iele la câmp, aşa puţîne. Cân mărg la mulsu pă brânză, la ruptu sterpelor, atunci le-adună mai mulţ la olaltă. Şî le mulg dimineaţa în ştimb, cela a

celuia şî cela a celuia, nu omu p'a lui. La amńadzădz, dacă ghin păcurarii cu oile, atunci beau şî mânâncă cu gazdele, dup'aceá le mulg odată şî să duc iar în pădure cu iele până la ojonă. Când ie soarele de-o rudă, atunci ies din strungă şî măsură laptele apoi. Acolo tătă gazda are o listă pe răvaş şî să pune acolo cu cupa şî la care mulge dzîce că are cinci cupe, altu şase, altu are o măsură: o măsură-i din zece cupe. Acolo să face cruce pe răvaş. Înt'o cupă sân şase linguri. După ălea şase linguri treabă să deie şase măsuri la om. Şi care mulge-o măsură la ales, acela capătă şasezeci de găleţ de lapte. Ş'apoi dacă iese brânza toată, le mai mulg iară, tot în ştimb, aşa, şî tot aşa dau, ca şî mai nainte. Apoi le răscolesc de cătă olaltă şî fac lapte, apoi atunci dau lapte, nu brândză.

Cărmăzana — Grigor Homa, 58.

CCCXCI

Gioia, cân însâmbreadză oile, cân le mulge la măsură, le-adună tăte la olaltă, douo-trii-patru sute şî puşcă peste iele să le 'nvăluie la olaltă. Atunci ie praznic. Apoi le-afumă cu tămâie, me[rge] şî popa.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXCII

Aşa s'o mutat [satu], că s'o mutat cu sîla. O zinit comisie cu domni. Pân la optzăci de ani, c'o fost copil tata şî io-s de şasădzeci. O mutat pân la giumătate satu, apoi s'o hăţît şî s'o bătut. Şî i-o dus în temniţă pe boierii, fruntea satului. Încă şî borese s'o rîdicat, şî pă iele le-o dus. Alte sate apoi n'o mai mutat. Aici s'o gătat atunci.

Înainte satu o fost pă su Măgurici, pă su Coasta Râtului. Şî i-o mutat domnii încoace. Şî p'aceia care i-o făcut bai, i-o pus unde-o fost mai răle locuri, în tăuri. O fost ieri p'acolo, izvoare.

Bicsad — Vasile Finta, 60.

CCCXCIII

Borcutu o fost din bătrâni, de mult. Merę şî bę sie cine. O putut bę, c'o fost baltă. Îş făcę de pepene, de bę. Iera covată de lemn, înt'o botă băgată, cu aia beię. Ş'apoi o dus un grof, Sentivańi, pă fata baroniţii, ş'apoi o'nchis tăt, o făcut mai bune rânduiele.

Bicsad — Vasile Finta, 54.

CCCXCIV

În vremile bătrâne, da nu beia oaminii palincă. Ş'apoi dacă făcea cineva orice rău, da iera în sat doi panduri, care-i punea oaminii 'n sat. Apoi aceia avea puşti amândoi şî avea lanţuri care-i lega de mânuri oamenii şî punea lăcată. Şî avea ş'un gros, îi punea cu pchicioarele: iera douo lemne groase crestate, anume făcute, îi băga cu pchicioarele ş'apoi îl punea cu pchicioarele pă om, nu le putea tra[ge] de acolo nici cum. Şî dacă oricine făcea oriceva, alentuia la bghirău, apoi iel chema pandurii ş'apoi tremetea pandurii după iei. Şî dacă omora oamenii, tremetea după cotune. Zinea călăreşte. Ş'apoi care făcea mare zină, odată-i lua înaintea cailor, legaţ, şî-i ducea pân la Apa, lângă Siini, înaintea cailor, pă tăţ legaţ de olaltă oamenii, cu lanţuri. Apoi, care fura, avea acolo niște corbace de curăle, îl lua la 'ntrebare: că ce-a furat şî-i bătea până-i demica cu corbacele. Ş'apoi îi ducea la lege, la Săgmar.

Boineşti — Petre Ţaran, 61.

CCCXCV

Am mărs de aici oaste şî bghiraiele, mulţ, în Carăi. Apoi ne-am dus cu ceatără, tăte satele pă unde o fost bghiruinţa lui. O fost lumea acolo! Ieu m'am dus cu ceatăra. Aşa am trecut cu ceatăra pă lângă împărat-Ferdinant şî pă lângă împărătească, pă lângă Mărie. Ie o fo[st] mândră, de tăt o fo[st] mândră. Iel o fo[st] o leacă mai pă minţît, că s'o temut, c'atunci o pchicat împărat peste lume. Apo o şi zinit răpleanu de pă sus, o făcut proboşag, o trecut pingă iel. Apoi tăt patru şî patru am mărs pingă iel. Apoi ne-a rânduluit tren. Şî o giucat oamenii şî o mulătuit. Ne-o mulţămńit aşa din cap, împăratu.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

CCCXCVI

Fost-o ńemiş, avea cartea nemeşîgului. Amu nu mai sânt, că s'o strîcat. Şî le-o rămas din nemeşîg păduri. Tăt omu are câte douosprece iugăre de pădure de-atunci rămase. Da n'o fost aici în sat mai mulţ de cinsprece oameni de aceia, ńemiş.

Apoi care n'o fost ńemiş, o lucrat la domni, o fost a domnilor. Şî mergea să lucre acolo la domn, o fost musai să margă. Amu tăte s'o strîcat, iobăgiile alea.

Boineşti — Petre Ţaran, 61.

CCCXCVII

Care fură, îl băga cu grumazu şî cu mânurile în calodă şi-i da cu bota'n cur cotunele comńişerului.

Moişeni — Ion Moiş, 61.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CCCXCVIII

Ş'aici o fost aşa o dubă, la şcolă, o calodă. De s'o bătut [omul], de-o fost curvar, l-o băgat acolo. De scândur de goron o fost, groasă, de băga câte trei o câte patru, şi nu-i lăsa nici să şadză. Nu de mult s'o strîcat.

Care să sfădia cu femeia, plătia cinci zloţ buni.

Racşa — Văsîi Betea, 73.

CCCXCIX

Mai de mult n'o îmblat nime cu scrisoare. O chemat patru oameni, tălnăi, ş'aceia la vreme de bai o mărturisit c'aşa-i drept. Aşa s'o făcut teştement.

Bicsad — Vasile Finta, 54.

CCCC

Unde vine drumu dela Bicsad, undi-i crucea, acolo, amu-s v'o douădzăci de ai, o adus acolo un ghep de cotat în pământ, să vadă că ce-i în pământ lontru. Şî o săpat, ş'apoi o pus tablă afară că tare multă bunătate ieste acolo, tare mare nărocire au. Apoi l-o dus d'acolo ghepu ala ş'o săpat la Rămete. Aici o astupat gaura aia. Acela ce-o săpat, Tătaru s'o chemat, s'o dus la America.

La Rămete o săpat ş'o aflat aşa, o ieşît apă serbinte de n'ai putut să rabzi în ea mâna o pchicioru. Şî Ungurii o dzîs să o lese să n'o astupe că iei plătesc cheltuielile. Da iel o astupat.

Boineşti — Petre Ţaran, 61.

GLOSAR [1]).

abur CLXXXI, *răsuflare.*
acar 147, *sau, ori.*
acarcând CCLXXIX, *oricând.*
adătui CXL, *a amăgi, a înşela.*
aduna CXLIII, *a chema înapoi.*
aduna (a să) CCL, *a (se) întâlni.*
aghieu CLXXI, *tun.*
agodi CCCLXXXVIII, *a aştepta.*
ai CCLXXXI, *ani.*
aleoaĭe CCCLXXXIV, *o buruiană.*
aldui CLV, *a blagoslovi, a binecuvânta.*
alentui CCCXCIV, *a vesti, a înştiinţa.*
alet 148, *partea.*
amăhăi CCCXXI, *a da cu ceva, a lovi, a imita gestul lovirii.*
a-mână CCLXXV, *în mână.*
amńadzădz CCCXC, *amiazi, prânz.*
amńinosi CCCLXXXII, *a mirosi.*
amorţî CCCXXI, *a răguşi.*
ampruor (de-) CCLIX, „până nu mărg cu alte marhă".
anari 128, *amnar.*
Apa CCCXCIV, *localitate în Sudul Ţării Oaşului.*
are trebui I, *ar trebui.*
argasi CXLIX, *arcaşi (?)*
Armean, Armeancă CCLXXX, *negustor cu şatra.*
aroc CLXVI, *şanţ, groapă.*
ascuţît CCCXLVIII, *ascuţiş, tăiş.*
aşezământ CLXXIX, *aşezare, loc de stat, locuinţă.*
astăzucă CCCXXV, *astăzi.*
astupa (a să) CLXXV, *a (se) acoperi.*
asuna (a să) CLXXXI, *a răsuna.*
atuncean CCXCVII, *atunci.*
atuncenică CLXXIV, *atunci.*
aubă CLXXV, CCCVI, *albă.*
aubaţă CCXLIX, *albeaţă.*

bagău CCLXVIII, *tutun ars în lulea şi luat apoi în gură pentru a fi mestecat.*
bai XXXVI, *necaz, supărare, nevoie.*
Baie LXXI, *oraşul Baia-Mare.*
baltag CLXXVIII, *topor.*
băltăgaş CXLIV, *toporaş.*
băniţă 153, *o plantă.*
bănui XLVIII, CXII, *a dori, a duce dorul, a părea rău după.*
bărbătoń CCLXXXI, *bărbat.*
bărbinoc CLI, *plantă,* „care-i verde şi iarna".
bărbînţă CLXXVII, *putină.*
barşon 129, *catifea.*
băsadă CCCXXXII, *vorbă.*
bat XLVII, *beat.*
batăn 130, *cel puţin.*
batăr câte LXXXVI, *oricâte.*
bătela CXXXVII, *a lătra.*
baută LVIII, *baltă.*
Belevar CLXVI, *colină lângă satul Boineşti.*
Benţoc CLXXVII, *nume de loc.*
besede CCLVI, *vorbe.*
bghirăiţă CXXXV, *primăriţă.*
bghirău CXXXV, *primar.*
bghirtoc 153, *avere, proprietate.*
bghizoaş (de) CLXXXII, *de sigur, de bună seamă.*
bică CXCVIII, *taur.*
biţ CLVI, *miţă de păr.*
blem LXXX, *să mergem, haidem.*
bobice CCXXIII.
boboane 155, *vrăji.*
bobonitor CCLX, *vrăjitor, om care face farmece.*
boc CIV, *buşteanul dela vraniţă (v. pag. 126 şi planşa I, 2).*

---

[1]) Cifrele romane indică unul din textele în cari se găseşte cuvântul glosat. Cele arabe arată pagina în care se găseşte un cuvânt din Introducere sau capitolul despre obiceiuri.

N'am crezut necesar să dăm toate diminutivele, aşa de frecvente în graiul Oşenilor (v. de ex. bocetele, text. CCXXIX—CCXXI). Ele au fost date numai în cazurile când formaţia lor ni s'a părut neobicinuită.

Am dat, de obiceiu, formele auzite, fără să căutăm să formăm noi singularul dela un plural, sau infinitivul.

bocotan 152, *bogătan.*
bogăt XXVIII, *destul, mult.*
boloave 148, „bube".
bolond CCCLXXIX, *prost.*
bolnăi CCCXVIII, *a zumzăi.*
borbghil CLXXX, *bărbier.*
borcut[1] CCCXCIII, *izvor cu apă minerală.*
borcut[2] LXXXVIII, *apă minerală.*
borească CLXXXVI, *femeie.*
Borșa CLXXII, *sat în Maramureș.*
borsocaie CCCIX, *strigoaică, vrăjitoare (rareori cu sensul de strigoiu).*
borsocańe CCCV, *v.* borsocaie.
bortă CLXXVII, *scorbură.*
bosărcăi 142, *v.* borsocaie.
bosorcoi 142, *v.* borsocaie.
bot (de flori) CLV, *mănunchi,* „struț de flori".
bot de iască 128, *bucățică de iască.*
botă XXXVII, *bâtă, bâț.*
botei CLII, *turmă.*
boteiaș CXLII, *turmă.*
boticuță CXLII, *bâtă.*
brozbă de curechiu CCXVII, *căpățână de varză.*
buciulie CCXCV, *fructul (măceșului).*
bucium de ghie CCC, *butuc de vie.*
bugedzi (a să) CCLXVII, *a (se) umfla.*
buisă CCLVII.
bursă CCLVIII.
buhă XXIX, *nevastă (termen de ocară).*
bulci 132, *pelerinaj, hram, procesiune.*

caciori 131 (nota 1), „țarcat".
cal de mândz CLXXV, *mânz.*
calodă CCCXCVII, *butuci (instrument de tortură).*
can CLVII, *cam.*
can doară LXXIII, *puțin,* „de leacă".
cantă XVIII *cană.*
Carăi CCCXV *orașul Carei.*
carte CLXXIV, *scrisoare.*
căce CCXXIX, *căci.*
călărește CCCXCIV, *călare.*
căni (a să) CLXXXI, *a (se) căzni.*
căpeneag CLXXVIII, *manta.*
cătă VII, *către.*
că ci CCXXX, *cât ce.*
câjmă I, *cârciumă.*
câjmăriță I, *cârciumăriță.*
cânta (a să) CCLIII, *a (se) boci, a plânge.*
ce CXLIII, *ci.*
ceà zî CCCXXVII, *a doua zi.*
ceare CLVI, *a cere.*
cemu CCXVII, *formulă cu care încep ghicitorile.*
Cetățe CCCLXXXII, *deal în hotarul Cărmăzanei.*
ceteră LX, *vioară.*
ceteraș CXXVI, *lăutar.*
chetoare[1] XXVI, *locul unde se îmbină bârnele la colțurile unei case.*
chetoare[2] CLX, *încheietoare la cămașe.*
chistaș CCLVIII, *curat.*
chistrițoaie CLIII, *pestriță.*
chilin (de) CCXL, *deosebit, separat.*
chiulin (de) CCCLXXXV, *v.* chilin.
cimi CCIV, *v.* cemu.
ciocă[1] (o ciocă de vacă) LVIII, *o vacă prăpădită.*
ciocă[2] CLIII, *bâtă ciobănească.*
ciont CLXXXIV, *os.*
ciontițe, CCXCVII, *oscioare.*
cipcă CVI, *dantelă.*
Cirilă CCCXXXIV, „omu-nopții, la cină umblă".
ciuisă CCLVII.
ciumel CCII, *v.* cemu.
ciumilitură 140, *ghicitoare.*
ciumu CXCVII, *v.* cemu.
ciumurlică CCCXXVIII, „hâd, ca o moimă dela târg".
ciumurlitură 140, *ghicitoare.*
ciunta I, *a curma, a reteza, a tăia vârful.*
ciupleca CCLX *a ciuguli.*
ciursă CCLVIII.
ciuturcă CCCXXIII, *trunchiu de copac tăiat, buștean.*
clisă XXXVII, *slănină.*
clop CVI, *pălărie.*
clopoti CCCXIII, *a trage clopotele.*
clopotitor 160, *cel care trage clopotele la înmormântare.*
coaci CLXXVII, *fierar.*
coadă 129, *pieptănătură specială a mireselor (v. planșele V, VI).*
coanță CCLXXXIX, *ațe.*
Coasta Prisăcilor CCCXXIV, *nume de loc.*
Coasta Râtului CCCXCII, *nume de loc.*
cocă 160, *colăcel, pâinișoară.*
cocon, coconaș, XXVI, XLVIII, *copil, băiețan, fecioraș, fecior.*
cocuț CLIV, *colăcel, pâinișoară.*
colomńihor CCXCIV, *grangure.*
comńișer CCCXCVII, *comisar.*
Conjă CCLXXIX, *nume de loc.*
contrăctuș CLXV, *contract.*
copârșeu CLXXV, *sicriu.*
Copchileni 149, *nume de loc.*
coptătură CCLXIII, *bubă coaptă.*
Corce CCLXXV, *nume de pădure.*
corci CLXXV, *tufă, copac.*
cori XXXIII, *v.* corci.
cosăle CLIV, *cele necesare pentru*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

cusut.
coşar CCCXXIV, *staul.*
cota CLIX, *a privi.*
cotătoare, cototoare CCCXLVII, *oglindă.*
cotonoşag 148, *soldăţime, armată.*
coţor CCLXXX, *cotoiu.*
cotúnă XXVIII, *soldat, militar.*
cotuni LXXVII, *a face serviciul militar.*
crancă XXX, *ramură, creangă.*
crăios CCLXXIV.
craţă CLXII.
crăţ (craţă) XLV, *creţ, creaţă.*
credinţă (pe) CXXXIII, *pe datorie.*
creită CCCVI, *cretă.*
crijmă 151, *pânza dăruită de către naşe când se botează copilul.*
crunt[1] CCCLI, *grozav.*
crunt[2] CCLXXXVI, *sângeros.*
cuchiurlău XCVII, „un dărab de tău" *(nume propriu?)*
cujolcă CCCXXXI, *furcă de tors.*
cume XCIII, *culme.*
cumu CCXIV, *v.* cemu.
cuń CLXXV, *cuiu.*
cunună CLXXII, *coroană.*
cură XLIX, CLXXXIII, *a alerga.*
cuşei CCLXIV, *a gusta.*

da legea cuiva CXLIV *v.* găta legea.
da mâna cu XLVIII, *a se angaja soldat, pe vremea „Werbung"-ului.*
darabă CXXIV, *bucată.*
dărăbuţă I, *bucăţele.*
darem CCXXXIX, *dăm.*
dâmboc CLI, *colină, deal.*
depărea (a să) CLXXXIII, *a (se) părea.*
descumpărare 151, *obiceiu la botez (v. text).*
descuńe CCC, *descuie.*
desfăcat CCLXXI, *descojit.*
despcheleca CCLXXXIV, *a despiedeca.*
desturna CXLII, *v.* dinturna.
digăta legea cuiva CXLV, *v.* găta legea.
dîgăli CCCXXII *a gâdila.*
dinturna CXLIII, *a întoarce.*
dipce XXII, *pentru ce, de ce.*
dipt XXXVII, *pentru.*
dobândi (a să) 130, *a învinge.*
dohan CCCXI, *tutun.*
domolit CCLXXXIII „supărat, fără voie".
drâmbă CCLXXV, *a cânta cu drâmgul.*
dreptu (cu) CXVII, *drept, adevărat.*
dript iel (pe) CLXXXV, *prin dreptul lui.*
dubă CCCXCVIII, *v.* caldă.
duce (a să) după cineva XXXVII, *a se mărita cu.*
duce pă cinste CLXXXII, *a ospăta, cinsti.*
duce pe o fată CCXCVIII, *a o lua de nevastă.*
dugău CCCLXXXIV, *dop.*
dumata CCLXXXVI, *dumneata.*
dzări (a să) CCCLXXXIV, „când oile să strîcă, cân să mulge numa sânge".
dzini I, *a veni.*
dzîle XLI, *zile.*
Dzorilă CCCXXXIV, „cel din dzîuă".

face legea cuiva CXLVII, *v.* găta legea.
Farcaşleş CCCLXXIX, *loc în hotarul satului Racşa.*
fă CCCLXXXVIII, *face.*
făcéi XLVI, *făcui.*
făci CCLXVIII, *coji.*
fără CXLIX, *numai, decât.*
făreastă XXXVI, *fereastră.*
făt 145, *paraclisier.*
fedeu CCXCVII, *capac.*
fetie XX, *vârsta de fată mare.*
fioc CCCXXXIII, *ochiu de fereastră.*
floarea beteşâgului CCLXI, *numele unei boli (v. text).*
floci CCCXXV, *păr.*
flocos CCCXXIV, *păros.*
foaş CXXVI, *vânt, vifor.*
foc yiu 146,
foc ziu 146, *foc viu.*
Fraşîn CCCXXV, *nume de loc.*
fruptos CCLIX, „cu frupt, cu lapte".
furci de pat XXXVI, *picioare la pat.*

gaci LXXXIV, *pantaloni de pânză.*
gadină, gădini CCCLXXVII, *fiară.*
Garaleu CCLV, *numele unei păduri şi al unui şes de lângă satul maramureşan Săpânţa, în apropierea Târii Oaşului, (cf. şi Bogrea, în „Făt-Frumos", II, p. 156).*
gâltan CCCLXV, *gâtlej.*
gândac CCLXVI, *şarpe.*
gândăcoae CCLXXXVII.
găta CLXXV, *a sfârşi.*
găta legea cuiva CXLII, *a-i hotărî soarta.*
gâtlan CCCLXXXI, *v.* gâltan.
găzdălui CLXXXI, *a trăi (bine).*
ghep CCCC, *maşină.*
gherunchi LXXVI, *genunchi.*
ghider CCLIX, *vadră, găleată.*
ghigan CCXC, *sănătos, zdravăn.*
ghii XXII, *vii (verb).*
ghiie XL, *vie.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ghindi CXLVIII, *a gândi, a crede.*
ghindruţuri CCLXI, *ghinduri.*
ghini IX, *a veni.*
ghişin CCLXXXIII, *vişin.*
ghiţele XCIX, *viţele.*
ghiu CLXXXIII, *viu (verb).*
ghiunghiu CCLXX, *junghiu.*
gice CCLV, *a zice.*
giudeţ[1] CCCXXXVII, *potop.*
giudeţ[2] LXVI, *judecata din urmă.*
giudeţ de apă CCCLXVIII, *v.* giudeţ[1].
giungea CCXLIX, *a junghia.*
giurat CCLXXXIX, *consilier comunal.*
glaz CCCXXXIII, *glas, voce.*
gledă XXVI, *şir, rând.*
golund XIX, *panglică, brâu cu care se încinge mireasa.*
gornic CLXXXII, *pădurar.*
Goronete CCCXXI, *nume de loc.*
goroniş LXXXII, *pădure de goruni.*
goz CLXXV, *pădure.*
grădişte CL, „târnaţ".
graur CLVI, *cenuşiu, în culoarea graurului.*
greaţă 159, *frică, groază.*
grédină CCCXVIII, *ogradă, livadă cu pomi.*
greţos[1] CCCXX, *fricos.*
greţos[2] CCCLXXXV, *rău, primejdios.*
grindinariu CCCXLV, „care poartă grindina".
griţar CLXXXV, *ban, creiţar.*
gros CCCXCIV, *v.* calodă.
groştior XXXIII, *smântână.*
gubă XXVI, *sarică.*
gurgoaie CCCXXVI, *vârfurile opincilor.*
gută LXXV, *paralizie, boală.*
guz CCCLXXVIII, *cârtiţă.*

hăitaş CCCXX.
halubă CCXLI, *haină.*
hărămidă CLXXXV.
hăţî (a să)[1] CCCXX, *a (se) agăţa;*
hăţî (a să)[2] CCCXCII, *a (se) certa.*
hecte CCLVII, *v.* hegni.
heghiu CCC, *vie.*
hegni CCLVII, *a alunga,* „le mână la pădure".
hiaba CCCXV, *în zadar.*
hierbe cămes CCCXXXII, *a spăla.*
hiie LXXXIII, *nevoie, lipsă.*
hire (cu) CVII, *vesel, cu chef.*
Hiriza CCCXX, *nume de loc.*
hîd LXV, *urît.*
Holtă CLXIV, *nume de loc.*
hom CCCLXXXIV, *loc* „unde s'adună două hotară".
horăi CCLXIV, *a sforăi.*
horiă IV, *cântec, melodie, arie.*
hrăni (a să) LIV, *a (se) sătura.*
huci XL, *tufe.*
hunţfut CXVI, *ticălos, blăstămat.*
husoş 129, *ban vechiu.*
Hust CLXXVII, *oraş în apropierea Ţării Oaşului, astăzi în Cehoslovacia.*
Huta Teceului CCCLII, *localitate în Maramureş, în apropierea Ţării Oaşului.*

iarbă-grasă CCCXVII, *o plantă.*
iarba sierului CCCLXXXVII, *iarba fiarelor.*
ibască (să să) XC, *să se iubească.*
ibghi XI, *a iubi.*
ieri CCCXCII, „izvoare".
ii XXVIII, *ei.*
irimă XLVI, *inimă.*
iuitură 137, *strigătură.*

îmbla XLV, *a umbla.*
îmbrăcina (carul) CCC, *a lega partea dinainte cu cea dinapoi a carului.*
îmbrăduit 128, *cu broderii.*
îmburda CCCXV, *a răsturna.*
împătruşăl 144.
împroşca[1] LXXIX, *a lovi.*
împroşca[2] CCCV, *a da cu piciorul, a zvârli (despre o vacă).*
înainte (mai) CLXXXV, *mai încolo, în viitor.*
înbăera XLI, *a lega (cu baier).*
încelui LXXIX, *a înşela, a amăgi.*
înciuruit LXVII, *găurit.*
încolţurat CLI.
încornurat CLII.
încunti CCLII.
îndemna CCCLIV, *a începe, a porni.*
înfăca CCLII, *a învelì, a îmbrăca.*
înfoca CCLX, *a încălzì în foc.*
îngemânată (crancă) CCLXXXVIII, *cu două ramuri.*
înhiretic CCCXXXIII, *mânios, furios,* „cu hire mare".
însâmbreadză oile CCCXCI, „le-adună tăte la olaltă, le mulge la măsură"; „primăvara cân s'adună oile".
înschimba CCCXXVIII, *a schimba.*
înspăimoşat CCCXXXIII, *înfricoşat.*
înstruţa 149, *a împodobi (mai ales cu flori).*
însumbra CCCLXXXIV, *v.* însâmbreadză.
înţăleşte CCXXIV, *înţelege.*
înţina 157, *a închina.*
întrămura (a să) CLIX, *a (se) cutremura.*
întrista (a să) CCCXXIII, *a (se) speria.*
întroloca (a să) CCCLXXXIV, *a (se)* mesteca *(laptele).*

înţundrat LXV, *gătit, împodobit.*
învălui la ollaltă CCCXCI, *a amesteca.*
învăscut 151, *îmbrăcat.*
înverigat CLII, *cu verigi.*
învesel CXLV, *vesel.*
învrâstate (zile) XLI, *zile din cari una se posteşte, una nu.*
înzigăni (a să) 130 nota 2), *a (se) înzdrăveni.*

Jeléjnic CCCXVII, *nume de loc.*
Jidoucă, LXXII, *Jidancă.*
jin CXXXIII, *vin.*
jine CXXXI, *vine.*

la (a să) LXXIV, *a (se) spăla.*
lac (cu) CCLVI, „cu ochi răi".
lapte de cătuşă CCLIV.
lăcădam (de) CLXVII, *stabil* (?)
lăcui CCLXXXVIII, *a locui.*
lăsa de mas CLXXXVI, *a primi în gazdă.*
lânos CXLIII, *cu lână.*
leasă (o rămas) I.
Lecîncioara CVIII, *satul Lecînţa.*
legiui CLXXXI, *a hotărî.*
legumuri CCCLXVII, *poame, fructe.*
lemn VII, *copac, pom.*
lénie CCLV, „betegeală".
lepchituri 129, *venetici.*
leuros CCLXXXIV, „limpede".
Liordan CCLIX, *Iordan.*
litie CCCVI, *slujbă, serviciu divin.*
lunce CXLVI, *lance.*
Luţia CCCVI, „dzî la mńijlocu postului de Crăciun".

madzăre CXXVII, *fasole.*
măduuţă CCLII, *măduvă.*
Măgurici CCCXCII, *nume de loc.*
mălai CLXXIV, *porumb.*
măm CCXLIII, *mergem.*
Mămon LXVIII, „mai mare drac".
mănănţę LXXIII, *măruntă, micuţă.*
mărgălean XLIII, *o plantă* (?)
mărin CCLXIX, *boală cu bube.*
mătrici CCLXXIII, *dureri reumatice.*
mânânţălușuri CLXXIX, *mărunţişuri.*
mâni-allalt XXXVII, *poimâine.*
mânuri XLIX, *pl. dela mână.*
mâţă CCCXLVII, *floare de salcie.*
mere CXXXVI, *a merge.*
mergéi XLVI, *mersei.*
minghiart CLXXXIII, *îndată.*
minţît (pă) CCCXCV, *ascuns.*
mititea CCLXXVI, *bucăţică.*
mńedz de pchiatră CCLXIX, *bucăţică,* „mńititeluc".
mńedză-mńedzî CCLXII, *mijloc.*
mńerîu XLV, *albastru.*
mńilostive CCLXXV, *iele.*
mńinosi CXVIII, *a mirosi.*
mńirător CCLXIII, *fiinţă supranaturală.*
mńirătură CCLXIII, *efectul acţiunii mńirătorilor.*
mńirencile CXLV, *un fel de oi.*
moimă CCLXXI, *o boală,* „o bubă rea, umflată".
moroń CCL, *un fel de strigoiu.*
mujucaş CCLXX, *(petrecere cu) muzică.*
mulâtşag CLXXIV, *petrecere.*
mulâtui CLXXIV, *a petrece.*
muntîle somnului XLV.
Murăşeni CLXXII, *Maramurăşeni.*
murg XXII, *castaniu.*
muşte CCCXVIII, *albine.*
muşticuţă CCLXX, *musculiţe, albine* (?).

năposti II, *a da drumul, a lăsa, a libera.*
năpusti CLXXX, *v.* năposti.
năpraznică oiască CCCLXXXIV, *o buruiană.*
năzăi (a să) CLXXV, *a (se) mira.*
năsălnic CLXXII, *năpraznic.*
neciuntat CCCXVI, *întreg.*
necurăţenie CCCXXI, *lucru necurat.*
ńemiş CLXVII, *nemeş, nobil.*
nemńeşîg CLXXII, *(diplomă de) nobleţe.*
neposti CCLXVI, *v.* năposti.
nevestie XX, *timpul după măritiş.*
nicărire CCXXX, *nicăiri.*
ńimăsc CLVIII, *năimesc, tocmesc. angajez.*
nimunui CCLIX, *nimănui.*

o XLVIII, *sau, ori.*
oaste CCCXCV, *mulţime.*
odor CLXVII, „grédină", *curte.*
odrăsluţă 149, *mlădiţă.*
Ogrădzele 124, *nume de loc.*
ojonă CCCXC. *ojină.*
ol XVIII, *ulcior.*
oluţ CCXL, *ulcică.*
Olexa CCCXXV, *nume de bărbat (Alexe).*
orice CLXXI, *oarece, ceva.*
orece, *v.* orice.
otrăţi, otrăţire, 150, *a stropi pe noul născut cu apă (sfinţită).*

Palni CCLXXVI, *nume de loc.*
palţău 153 *bâtă, băţ.*
păcurăroń CXLII, *păcurar, cioban.*
pădurean CCCXXIV, *de pădure, sălbatic.*
pădzală XXIX. *grabă.*
păiuş 159, *paie.*
pălincă, palincă LXVIII, *rachiu.*
părulu̯ţ XXVIII, *păr.*

păsăi CCLXXI, „a sufla".
păz III, *pâs, mergi.*
pântu XLI, *pentru.*
pcheligos CCLXXV, *în pielea goală, gol.*
pchiatră CCCXXVI, *stâncă.*
Pchiatra Bicsadului CLXXIV, *nume de munte.*
Pchiatra Bulzului CCCXXIV, *nume de munte.*
pchiştiol XI, *pistol.*
pchisoc CCCXXXVII, *nisip.*
pę LXXI, *prea.*
pendeleu LXVII, *fustă de pânză albă, poale.*
pepene CCCXCIII, *castravete.*
perinoi CCLXXIV, *pilotă.*
perţ CCLXXX, „brâu", *panglică.*
perţ (cu) CCLXVII, *cu dungi, vărgat.*
petence CCLXXXII, „păr".
peteică CCLXXXIX, *reţea de sfoară în care se duce la câmp oala cu mâncare.*
petre-te-ui CCLVIII, „te-oi fugări".
picioici CCXXIII, *cartofi.*
piclă CCLXXVI, „făină" *(probabil de grâu).*
pigniţă CLXVI, *pivniţă.*
pin XXXVIII, *prin.*
pingă CLXXXI, *pe lângă.*
pinte CCLV, *printre.*
plăcintoriu CCLXXI, *sucitor.*
pleasă VIII, *staul.*
plocon CCLVIII, *mătanie.*
plóscăniţă CCLXX, „când înfloreşte cânepa, amu dă ploscăniţă".
pocmată 129, *cingătoare împodobită cu cusături.*
pogace CCCLVII, *turtă coaptă în spuză.*
pogmată 129, *v.* pocmată.
pomńiţă CCCXXI, *fragi.*
porţie CLXXVIII, *dare.*
porţiie CLXIV, *v.* porţie.
potaie CLXV.
potică XXXVIII, *farmacie.*
potoli (a să) 147, *a (se) stinge.*
potroca CLXXV, *a omorî.*
pózme 125, *beţele cari ţin paiele acoperişului unei clădiri.*
prânturele CLI.
preatcă 146, „găuruţa pă unde iese muştele".
pribag XXXIV, *haiduc, tâlhar.*
pribeag VII, *v.* pribag.
prilej (cu) CCCLXXI, „cu primejdie".
proboşag CCCXCV, *exerciţiu, încercare.*
pruncă XLIV, *fată, nemăritată.*
punéi XLVI, *pusei.*
puşca cu zghiciu CLXXXI, *a plesni din biciu.*
puşcaş CXLIX, *vânător.*
pustului CLXVI, *a pustii.*
putredi XXXVIII, *a putrezi.*

Radză XXXVII, *nume de femeie.*
ratotă 126, *jumări de ouă.*
ră XLVI, *rea.*
răbda (a să) LXII, *a aştepta.*
răchiţăl CCXCVII, *brotăcel.*
răgută XXVIII, *recrut.*
Rămete CCCC, *satul Remetea.*
răplean CCCXCV, *aeroplan.*
răstăzi CCLXXXI, *a muta, a pune'ntr'alt loc.*
răştia CCCXXXIII, „a face scul, tort".
rătez CXCIII.
rătund XLIV, *rotund.*
râia CCLXXXIII, *a căpăta (a se îmbolnăvi de) râie.*
rătunza CCLXVIII, *a rotunzi.*
râpă CCCLXXXII, *sfeclă.*
reveni (a să) 159, *a (se) răcori.*
rît XLVIII, *livadă.*
roată 152, *jocul feciorilor.*
rotilan CCIII, *rotund.*
rotilat CLXIII, *rotund.*
rug CCXCV, *măceş.*
rugena XXVI, *a rugini.*
rujă XXVI, *trandafir.*
rujă de pe câmp CLXXXV, *floarea soarelui.*
rujiţă CCLXI, *o floare.*
Rusalim CCLIX, *Ierusalim.*
rusî CCXLIX, *a roşi.*

săgeta CCL, CCLIII, CCCXXVII, „l-o săgetat, n'o putut din pchicioare face nimic".
Săgmar LXX, *oraşul Satu-Mare.*
sâii (bisericii) CCLXIV, „ca un târnaţ".
salău CLXXXVI, *oaspe.*
sălaş 159, *sicriu.*
şălătruică CCCLXXXIV, *o buruiană.*
săleac III, *sărman.*
săm II, *suntem.*
sămăchişe CCLIX, „smântâna care rămâne pe fund".
sămălui CCCXXXIII, *a socoti.*
sângios CCLXIV, *sângeros.*
Săpinţa CCCXXIV, *sat în Maramureş, la hotarul Ţării Oaşului.*
şărant 155, *şanţul dela pervazul uşii.*
scăhiţă CCLXXII.
scăldare XXIX, *albia în care se face baia copilului.*
sclipăţ CCLXVI, „un buruian".
serbinte CCCC, *fierbinte.*
si LXIV, *a fi.*

sie XXX, *fie.*
Sîghiet CLXXIII, *Sighetul Maramureşului.*
si-has CLV, *fire-aţi.*
Siini CCCXCIV, *Seini, localitate în Sudul Ţării Oaşului (jud. Satu-Mare).*
sînteni CCLXXX, *întocmai, chiar,* „drept, sânteni aşa".
siul CLV, *fiul.*
slăbghie LIII, *slăbiciune.*
sodomi (a să) CCLXXVI, *a pieri.*
şohan CLXXIV, *niciodată.*
spăla cămeşa CCXCII, *a avea menstruaţie.*
şpargă I, *funie.*
speie CCCXXXIII, „hierbătoarea tortului".
stanişte CLXIV, *loc (de popas).*
ştimba (a să) LXXIV, *a (se) primeni.*
ştiol 159, *partea de deasupra a cuptorului de copt pâinea.*
stîngheri CCXXX, *a despărţi.*
ştopchi CCXXXVIII, *a scuipa.*
ştopchit CCXXXVIII, *scuipat.*
strânsoare CCLII.
strîgoń CCL, *strigoiu.*
struţ XCIV, *bucheţel de flori, mai ales artificiale, pe cari şi le pun feciorii în pălărie, Dumineca.*
sucnă CLVII, *fustă.*
Su-Goroń CCCXXIV, *nume de loc.*
supşag CLXXIX, *obiceiu.*
susâg CLVI, *nevoie, lipsă.*

tablă (de fereastă) CXLVIII.
tâlhăroń IV, *tâlhar, hoţ.*
Taina CCCI, *vale care curge prin Ţara Oaşului.*
tălnăi CCCXCIV, *martori.*
tâlni CLXXV, *a nimeri.*
tămâioară CCCLXXXII, *o buruiană.*
tâmpchina CCLXIV, *a întâmpina.*
tânăr XXXIII, *neînsurat.*
ţâră şî nemică CLXXIV, *praf şi pulbere.*
târnaţ 125, *pridvor.*
tăroasă 153, *însărcinată.*
Tătare CLXXII, *Tătari.*
tăti I, *cu totul.*
tauger 145, *talger.*
tău CLXXXII, *lac.*
Tăuţi 122, *Slovaci.*
ţeghi CCLXXIII, *ţevi.*
teleguţă III, *căruţă.*
telepădui (a să) 124, *a (se) aşeza, stabili.*
temeteu CCCVIII, *cimitir.*
temniţă CXXX, *temniţă, închisoare.*
tete XV, *toate.*
tistaş CCCLXXXVI, *curat, neted.*
ţîcători 131 (nota 1), *ciocănitori.*
ţîhăi CCLIX, „să vaită după lapte".
ţinea cu cineva CCCXXIII, *a trăi cu.*
ţîpa II, *a arunca.*
ţîpătură CCLXXXII, *aruncarea unui obiect vrăjit (în calea cuiva).*
ţîpuri CCLXXVI, *a chiui, a striga.*
Ţîţîie CCLXII, *nume de femeie.*
tocană CCCXV, *mămăligă.*
tóman I, *tocmai.*
tomni CCCV, *a pregăti, a drege.*
ton LIII, *butoi.*
topânci CXIX, *ghete.*
torcătoare 152, *şezătoare.*
trabă LX, *trebue.*
tragăn CCLI, *umflătură, bubă.*
trage la olaltă (marhele) CCCLIII, *a se aduna.*
trâmbghită IV, *tulnic.*
trâmbghita VI, *a cânta din tulnic.*
trâmbită CXLII, *v.* trâmbghită.
troiţă 132, *lumânare cu trei braţe.*
turiiac LXXI, *tureatcă.*
ţundréle LXV, *podoabe.*
ţura XCIX, *exclamaţie cu care încep strigăturile.*
ţurai CXXV, *v.* ţura.
turnaţ CCCXXXIII, *v.* târnaţ.
ţuţur 145, *fructe uscate, nuci şi alune.*

uiagă CXXII, *sticlă.*
ui be XXXIII, *voiu bea.*
uita (a să) CCCLXXIII, *a uita.*
untişor CCCLXXXII, *o buruiană.*
urată (ură) CCLXXXI.
urbariu (de-a) CCXLIII (nota 1), *jocul de-a baba oarba.*
urgică CCLXIX, *urzică.*
ursa 150, *a ursi.*
uşcuă CCCXVI, *şcoală.*
uspăţ LXVI, *ospăţ (la nuntă).*

vac CCLIII, *veac, sfârşit.*
Vadaş CCCLXXXIV, *nume de loc.*
văduoń CCLVI, *văduv.*
văduă CCLVI, *văduvă.*
vec (în) XIV, *niciodată.*
vedere (la) CCCXXXIII, *la lumina (lămpii).*
vederos CCCXXXIX.
Velete CLXXIX, *localitate la Nord de Ţara Oaşului, azi în Cehoslovacia.*
vérin CCLXVI, *venin.*
veştediui CCLXXX, *a îmbrăca.*
videră CLVI, *v.* ghider.
vîjî (a să) CLXXVI, *a (se) întâmpla, a (se) potrivi.*
vină X, *vino.*
vindig (pe) CLXXVII, *ca oaspe, invitat.*
Vireag CCLIX, *nume de vacă.*
vlaste 131 (nota 1), *putere.*

voieta (a să) CCLIII, *a (se) văieta.*
voioage CCCL, *cărămizi nearse.*
volcele CLI, *vălcele.*
vraciuri CCIV, *vrăji.*
vrăciui CCIV, *a vrăji.*
vrajniţă CIV, *poartă.*
vraniţă CXXXVII, *v.* vrajniţă.
vreia CLXXXII, *vroia.*
vut-o-l bate I, *bătutu-l-ar fi.*

yermuţ CCXCV, *viermişori.*
yin XVII, *vin.*
yine LIV, *vine.*
yini CCCXV, *a afla, a înţelege, a descoperi.*

zadie XXXVI, *cătrinţă.*
zălăzît CCLXXX, *bolnăvicios*, „cum te-ar hi deochiat".
zgaibă CCXXIV, „bubă".
zgardă 129, *salbă.*
zidră XXIX, *vidră.*
zie CLVIII, *vie.*
zie (să) III, *să vie.*
zierme CCLXVI, *şarpe.*
zii CLXI, *vii, în viaţă.*
ziituri 129, *venetici.*
zin I, *vin.*
zină CCCXCIV, *vină, păcat.*
zini I, *a veni.*
zîţăii XXIX, *viţeii.*
zlobiu CLXXXIII, „strîcat de cap".
zvângăie CLV.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

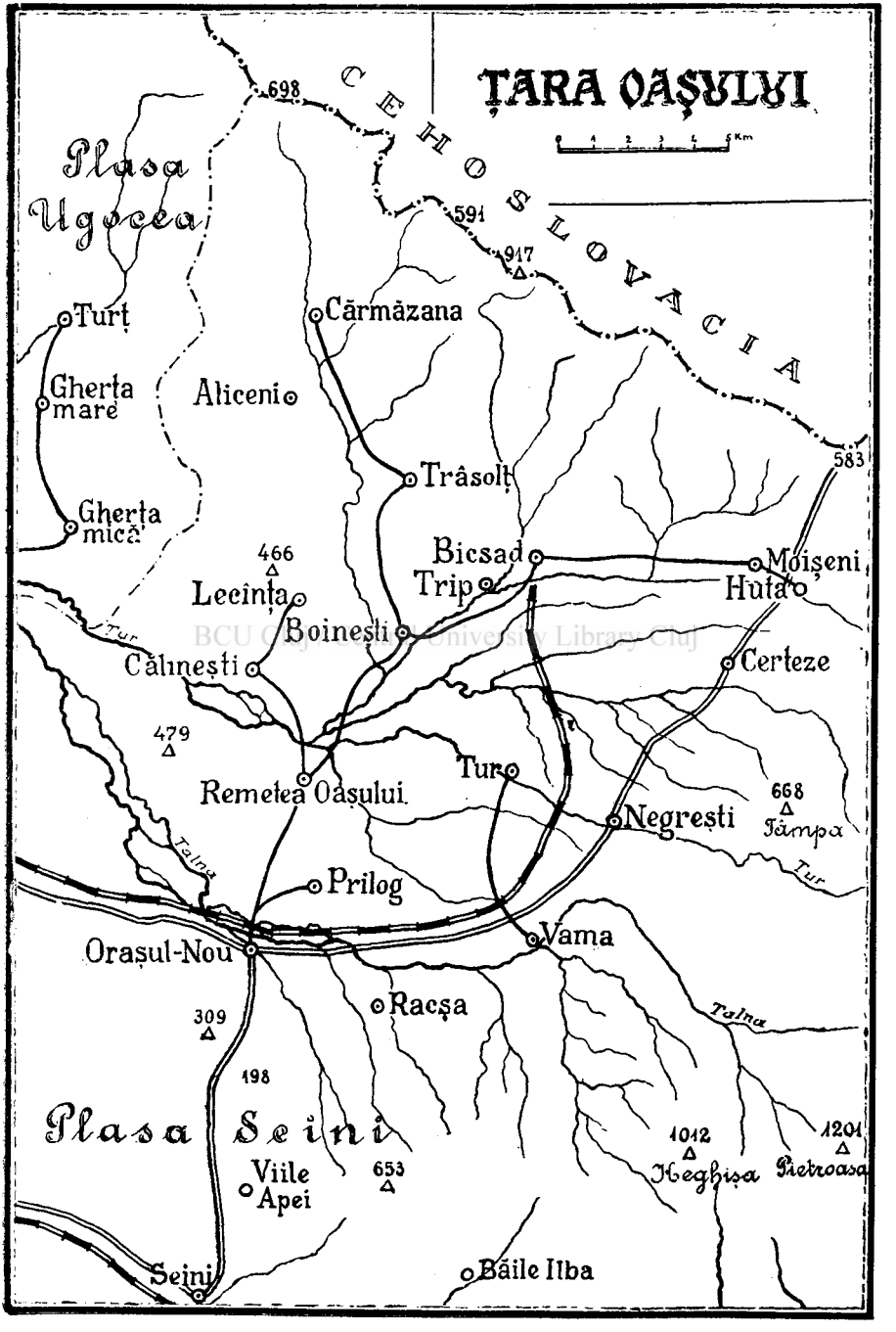

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Foto Prof. I. Schneider.

1. Casă din Cărmăzana.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

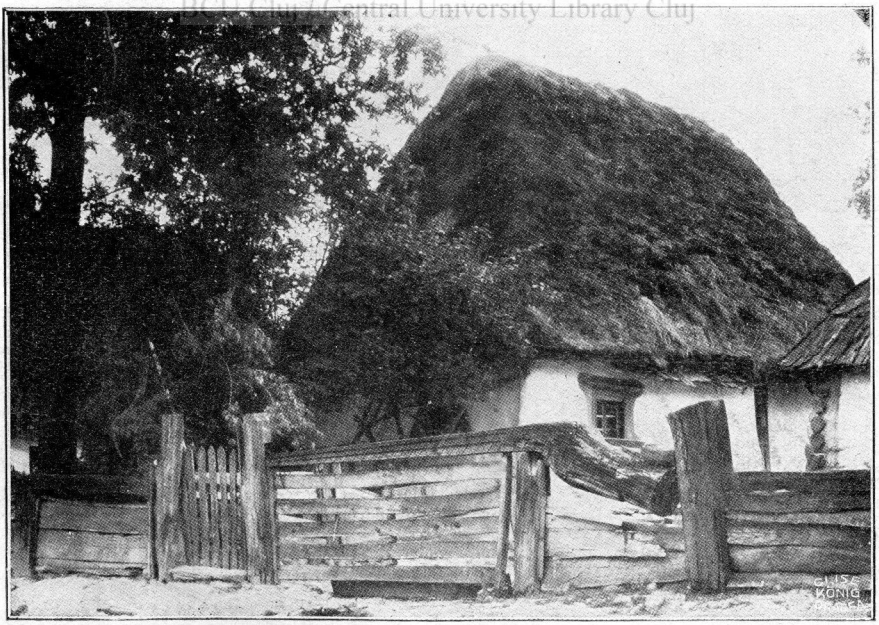

Foto Prof. I. Schneider.

2. Casă din Negrești și poartă „cu boc".

Foto Prof. I. Schneider.

1. „Roata" feciorilor din Racșa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

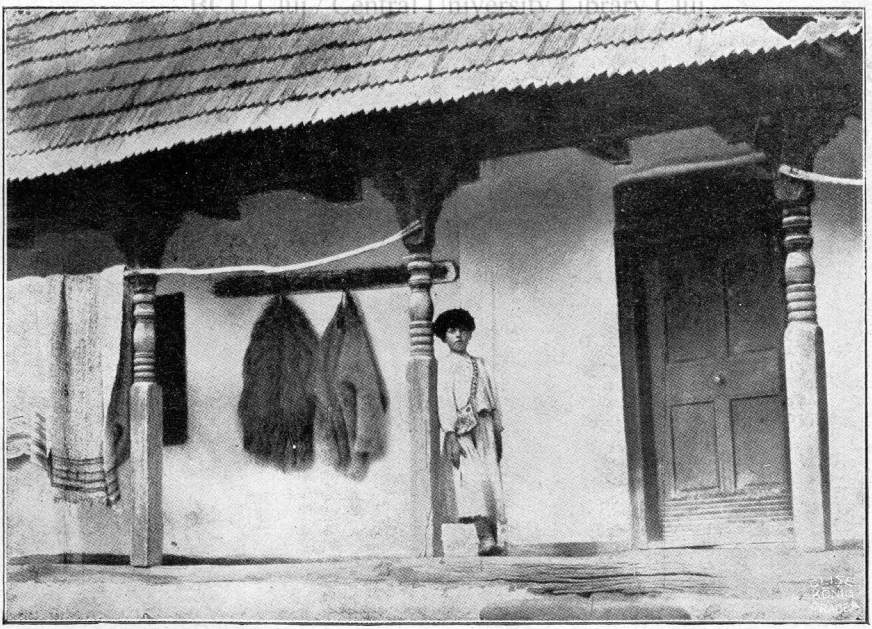

Foto Prof. I. Schneider.

2. „Târnațul" unei case din Cărmăzana.

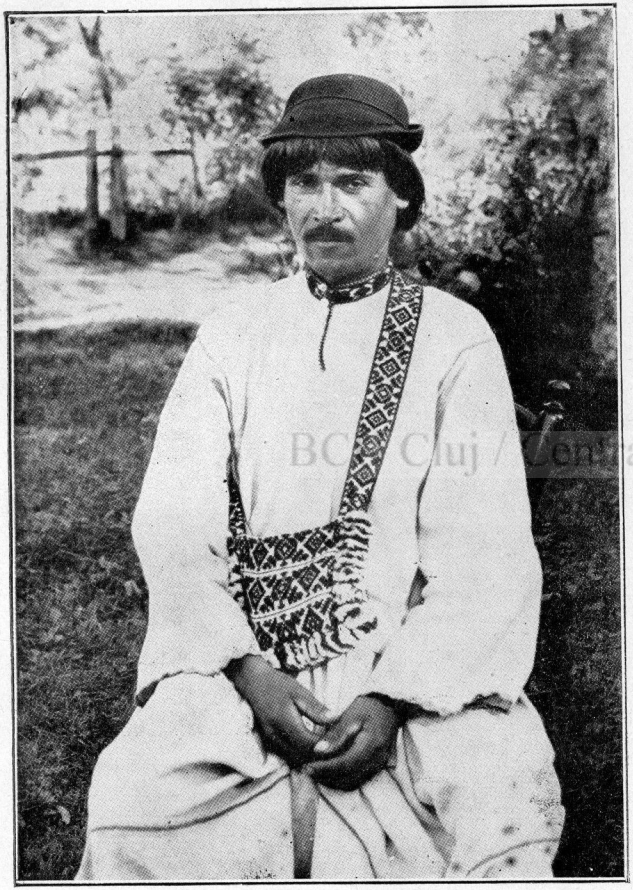

Foto Prof. I. Schneider.

1. Ţăran din Tur.

Foto Prof. I. Schneider.

2. Cu „trâmbghita“ (Trâsolţ).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Foto Atlasul Linguistic

1. Mireasa cu „stegarul“ (Racşa).

Foto Prof. I. Schneider

2. Feciori din Bicsad.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Foto Prof. I. Schneider.

1. Fată cu pieptănătură de mireasă (Trâsolț).

Foto Prof. I. Schneider.

2. Fată cu pieptănătură de mireasă (Trâsolț).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Foto Prof. I. Schneider.

1. „Coadă" de mireasă (Lecînţa).

Foto Atlasul Linguistic.

2. „Coadă" de mireasă (Cărmăzana).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ion Muslea

BIBLIOGRAFIA FOLKLORULUI ROMÂNESC
PE ANUL 1930.

Utilitatea publicării unui repertoriu care să cuprindă atât cărţile cât şi articolele de revistă referitoare la folklorul românesc, credem că nu va fi tăgăduită de nimeni. De aceea socotim că contribuţia noastră va fi binevenită, oricâte lacune ar prezenta.

Aceste lacune se datoresc mai multor împrejurări, dintre cari trebue să amintim: lipsa publicaţiilor bibliografice, defectuoasa funcţionare a librăriilor noastre, precum şi faptul că, fiind la început n'am avut de nicăiri nici un ajutor. Nădăjduim că, pe viitor, cetătorii şi iubitorii folklorului românesc nu vor pregeta să ne trimită indicaţii despre orice studii sau culegeri, mai ales din acelea apărute în vreun orăşel ascuns, în vreo revistă puţin cunoscută, în Anuarul vreunei şcoli sau în ziare, în cari un singur om e greu să le urmărească.

În ce priveşte clasificarea materialului, am căutat să o facem cât mai simplă. La un număr atât de restrâns de publicaţii folklorice cum sunt cele româneşti, ea nici nu prezintă o importanţă aşa de mare, întru cât întreaga noastră bibliografie poate fi parcursă cu uşurinţă în mai puţin de un ceas. Primim totuşi, cu plăcere, orice fel de sugestii referitoare la o îmbunătăţire a acestei împărţiri.

Recensiile *(Rec.)* şi Notiţele *(Notă)* s'au cules cu caractere „petit" subt publicaţia la care se referă şi cu numele recensentului în paranteza dela sfârşit. Când publicaţia la care se referă recensia a apărut într'un an anterior, e dată şi ea cu caractere „petit".

Cu aceleaşi caractere s'au tipărit indicaţiile adăugate uneori subt publicaţiile dintr'al căror titlu nu se vede clar cuprinsul lor.

La culegerile de materiale, satul şi judeţul unde s'a făcut culegerea, a fost dat, imediat după titlu, în parantezele / — /. Când această indicaţie lipseşte, însemnează că provenienţa materialului nu e amintită nicăiri în publicaţia respectivă.

Numărul roman, după titlul revistei, indică volumul; numărul arab, paginile.

Am suprimat întotdeauna — cu excepţia cărţilor — formulele „cules de", „din colecţia lui", deoarece culegătorul figurează întotdeauna în frunte, ca autor. La cărţi, paginile sunt însemnate cu *p.*, foile nenumerotate cu *f.*

Deocamdată am evitat să dăm vreo prescurtare pentru titlul revistelor, din cari de altfel, foarte puţine sunt citate mai mult de cinci-şase ori.

Trebue să atragem atenţia asupra faptului că bibliografia noa-

stră nu cuprinde revista „Izvoraşul", deşi ea este închinată exclusiv folklorului. N'am înregistrat materialul publicat de această revistă, deoarece el este alcătuit aproape numai din snoave, ghicitori, glume şi proverbe, material adeseori fără importanţă sau neîndeplinind condiţiile cerute de ştiinţă. Cercetătorului român nu-i va fi greu să-şi procure această mică şi harnică revistă — care apare la Bistriţa-Mehedinţi, Of. Turnu-Severin — pentru ca, răsfoind-o, să-şi poată lua din ea datele cari l-ar putea interesa.

Felul în care va fi primită această bibliografie, precum şi experienţa fiecărui an, ne va arăta drumul pe care va trebui să o ducem mai departe.

ION MUŞLEA.

I. FOLKLORIŞTI.

1. Bogdan-Duică, Gh. Fraţii Grimm despre Români. Făt Frumos V, 110.
Pasaje referitoare la poveştile româneşti, în scrisorile celor doi fraţi.

2. Bogdan-Duică, Gh. Basarabia în 1838. România Literară I, 5—7, 39—41.
Trei cântece populare notate nemţeşte de I. G. Kohl.

3. Boutière, Jean. La vie et l'oeuvre de Ion Creanga 1837—1889. Ouvrage orné de 25 illustrations d'après des documents inédits. Paris. 1930. Libr. Universitaire J. Gamber. 8° XXXI, 254 p. 3 f.
Rec. Viaţa Românească XXII. No. 7—8. p. 335 (Paul Zarifopol); Adevărul Literar IX, No. 499 (Isabela Sadoveanu); Gândirea X, 252—254 (D. Furtună).

4. C[ulea], Ap[ostol] D. Învăţătorul folklorist Alexandru Vasiliu. Un suflet şi o şcoală. Şcoala şi Viaţa I, 359—362.

5. Drăgan, Gabriel. Tudor Pamfile. Universul Literar XLVI, No. 20. p. 306—307.

6. Gorovei, Artur. Însemnări de-ale lui Creangă. Făt Frumos V, 21—25.
Corecturi la o urătură.

7. Muşlea, Ion. Viaţa şi opera Doctorului Vasilie Popp (1789-1842). Anuarul Institutului de Istorie Naţională din Cluj V, 86—157.
Autorul disertaţiei „De funeribus plebejis Daco-Romanorum" (Viena, 1817).

8. Nistor, Ion I. † Raimund Frederic Kaindl. Codrul Cosminului VI, 551—552.

9. Papadopol, Paul I. Colecţiuni şi curente în folkloristica românească. Propilee Literare V, 39—41.
Anton Pann folklorist.

10. Pavel, Const. Miron Pompiliu. 1847—1897. Viaţa şi opera lui. Beiuş. 1930. Tip. „Doina". 8° 172 p. 1 f.

11. Topliceanu, Traian. Dr. Atanasie Marian Marienescu (1830—1914). Analele Banatului III. No. 3, p. 1—14.
Biografie, bibliografie şi „activitatea folkloristică".

II. DESPRE CULEGEREA FOLKLORULUI. CHESTIONARE.

12. Antipa, Gr. Pentru culegeri etnografice prin învăţători, preoţi, studenţi, etc. După —. Şcoala şi Viaţa I, 241—242.
Ce se face în alte ţări. Îndemnuri şi sfaturi.

13. Arbore, Al. P. Datorii etnografice ale prezentului (idei dintr'o conferință ținută la 30 Mai 1928 la Focșani. [Fără indicație de loc și an]. 8° 20 p.

14. Învățătorul și folklorul. Școala și Viața I, 247.
Sfaturi pentru învățătorii cari vreau să culeagă.

15. Dumitrescu-Bistrița, Iosif N. Învățătorii și producțiile populare. Școala și Viața I, 581—583.
Îndemn la culegeri.

16. Mugur, Gh. D. Folklorul. Școala și Viața I, 38.
Însemnătatea folklorului. Îndemn la culegeri.

17. Mugur, Gh. D. [și] V. Voiculescu. Chestionar folkloristic. [Extras din „Cartea misionarului. Îndreptar cultural"]. Craiova. 1930. Scrisul Românesc. 8° 75 p. (Din publicațiile Educației Poporului).
Rec. Viața Românească XXII. No. 7—8. p. 97—99. (Al. R[osetti]).

18. Mușlea, Ion. Apel către intelectualii satelor. Cu prilejul înființării „Arhivei de folklor a Academiei Române". Școala și Viața I, 588—591.

19. Secretariatul Literar al Astrei. O datorie națională. Să adunăm produsele folklorului nostru. Un apel. Transilvania LXI. Nr. 11—12, p. 72—73.

20. S. V. Colecții de poezii poporale. Transilvania LXI. Nr. 11—12, p. 73—74.
Despre lipsa fondurilor pentru publicarea unor culegeri în manuscris.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III. DOMENIU. PRINCIPII. METODĂ.

21. Caraman, Petru. Remarques critiques et discussion des problèmes ethnographiques à l'occasion de l'apparition du travail de M. Pierre Bogatyrev: Actes magiques, rites et croyances en Russie Subcarpathique, Paris 1929. Arhiva XXXVII, 213—229.

22. Licea, Ioan. Poezia populară. Originea—vechimea. Studii și texte. Poezia populară și cea cultă. Cum trebue studiată poezia noastră populară. Galați. 1930. Tip. George Jorică. 8° 62 p.

23. Mehedinți, S. Caracterizarea etnografică a unui popor prin munca și uneltele sale. Ediția a doua. București. [1930]. Socec & Co. 8° 36 p.

24. Mehedinți, S. Coordonate etnografice. Civilizația și cultura (Hilotehnica—psihotehnica). București. 1930. Cultura Națională. 8° 104 p. 1 f. (Academia Română. Memoriile Secțiunii Istorice. Seria III, Tomul XI, Mem. 4).
Rec. Buletinul Societății Regale Române de Geografie XLIX, 312—318 (V. Mihăilescu).

25. Niederle, Lubor. Manuel de l'antiquité slave. II: La civilisation. Paris, 1926. VII—360 p.
Rec. Grai și Suflet IV, 181—184 (Tache Papahagi).

26. Rădulescu-Codin, C. Comorile poporului. Literatură, obiceiuri și credințe. [Ediția II]. București. 1930. Editura Casei Școalelor. 8° 278 p. Lei 60.

27. Vuia, Romul. Etnografie etnologie folklor. Definiția și domeniul. Extras din lucrările Institutului de Geografie al Universității din Cluj. Volumul IV. Cluj. 1930. Tip. „Ardealul". 8° 49 p.

IV. OBICEIURI LA SĂRBĂTORI, NAȘTERE, NUNTĂ ȘI ÎNMORMÂNTARE. OBICEIURI JURIDICE.

28. Amzăr, D. C. Sociologia șezătorii. Arhiva pentru Știința și Reforma Socială IX, 516—575.

29. Berechet, Ștefan Gr. Obiceiul pământului românesc (Încercare de studiu juridico-etnografic). Minerva III, No. 2—3, p. 114—146.

Câteva obiceiuri ale pământului la noi și popoarele vecine. Încercările făcute pentru culegerea lor din popor și propuneri pentru o acțiune în acest sens la noi.

30. Berechet, Ștefan Gr. Simbolica juridică. Încercare de studiu comparat. Minerva III, No. 1, p. 89—114.

Brazda. Păruiala. Paiul. Baterea palmei. Mînușa. Încălțămintea. Vinul sau adălmașul. Aruncarea cu măciuca și toporul. Cheia. Arma. Sulița. Părul și barba. Adaosul.

31. Bernea, Ernest. Problema sociologică a obiceiurilor. Riturile de trecere. Societatea de Mâine VII, 429—430.

32. Bileţchi-Oprişanu, Axentie. Din comorile neamului nostru. Datini, oraţiuni, cântece şi strigături de nuntă. Cernăuţi. 1930. Edit. Autorului. Tip. Glasul Bucovinei. 8° 39 p. Lei 30.

Culese în Oprișeni, jud. Rădăuți.

33. Culea, Ap. D. Vechea școală a șezătorilor. Școala și Viața I, 104—106.

Șezătorile la noi și în alte țări. Importanța lor.

34. Dumitrescu-Bistriţa, Iosif N. La înmormântare. Obiceiuri /Marman-Mehedinți/. Arhivele Olteniei IX, 405—407.

35. Iorga, N. O nouă descriere a Moldovei în secolul al XVIII-lea, de un Suedes. Revista Istorică XVI, 1—32, 85—102.

E. H Weismantels Dagbok 1709—1714. Obiceiuri ale țăranilor noștri la sărbători, obiceiuri juridice, etc.

36. Munteanu, Eugenia. La cunună /Podeni-Turda/. Cuget Clar III, 529.

37. Muşlea, Ion. Obiceiul Junilor braşoveni. Studiu de folklor. Din „Lucrările Inst. de Geografie al Univ. din Cluj" [Vol. V]. Cluj. 1930. Tip. „Ardealul". 8° 1 f. 74 p. 4 planșe.

Rec. Societatea de Mâine VIII, 456 ([Ion Breazu]).

38. Muşlea, Ion. Viaţa şi opera Doctorului Vasilie Popp. Vezi No. 7.

39. Stănescu, Badea I. Monografia comunei Silișteni (fosta Bumbueni) din județul Argeș. R.-Vâlcea. 1930. Tip. „Gutenberg". 8° 23 p.

„Traiul sătenilor, locuința, ocupația, portul" (p. 13—14), obiceiuri și credințe (p. 18—21).

40. Ştefănescu, Margareta. Datine la 40 de sfinţi. Arhiva XXXVII, 124—127, 249—251.

41. Vasilescu, Ath. Monografia mânăstirei și comunei Dolești din județul Roman. Roman. 1930. 8° 209 p. Lei 100.

Obiceiuri la sărbători, naștere, nuntă, moarte. Superstiții, vrăji (p. 133—164).

42. Vulpescu, Mihail. Cântecul popular românesc. (Studiu introductiv.) „O nuntă păgână în comuna Lupșanii" (județul Ialomița). Ilustrațiuni în text. Prefață de N. Iorga. București. 1930. Tip. „Oltenia". 8° 288 p. 2 f.

V. LITERATURĂ POPULARĂ ÎN GENERAL. STUDII ŞI TEXTE. MONOGRAFII.

43. Bezdechi, St. Dragostea în poezia populară din Banat. Semenicul III. No. 9—11, p. 7—13.

44. Ciausanu, G. F., G. Fira şi C. M. Popescu. Culegere de folklor din jud. Vâlcea şi împrejurimi. Cu un glosar. Bucureşti, 1928. Cultura Naţională. 8° 212 p. (Academia Română. Din viaţa poporului român XXXV).

Notă. Grai şi Suflet IV, 193 (O. D[ensusianu]).

45. Coatu-Cerna, G. Folklor românesc dobrogean. Analele Dobrogei XI, 106—122.

Literatură populară (plugușor, cântece, ghicitori) din jud. Tulcea.

46. Costin, Lucian. Studii asupra folklorului bănăţean. Partea I. Timişoara. 1930. Atelierele „Cartea Românească". 8° 96 p.

„Estetica artei poporane. Morfologie şi lirism. Balada bănăţeană. Fragment dintr'un studiu asupra ghicitorilor bănăţene. „Dragostea" în folklorul bănăţean. „Viaţa" în ideologia poporului. „Moartea" în concepţia poporului".

Notă. Arhivele Olteniei IX, 117.

47. Densusianu, Ov. Limba descântecelor. I. Grai şi Suflet IV, 351—376.

Rec. Adevărul Literar IX, No. 506, p. 7. (J. Byck).

48. Diaconu, Ion. Aspecte din folklorul vrâncean. Milcovia I, 69—86.

49. Diaconu, Ion. Folklor din Rîmnicul-Sărat. Milcovia I, 160—183.

50. Diaconu, Ion. Ţinutul Vrancei. Etnografie—Folklor—Dialectologie. I. Bucureşti. 1930. Socec & Co. 8° CXI, 288 p. (Institutul de Filologie şi Folklor). Lei 400.

Babeş-Bolyai University Library Cluj

51. Dragoi, Sabin V. 303 colinde cu text şi melodie. Culese şi notate de —. Craiova. [1930]. Scrisul Românesc. 8° XXXXX, 265 p. (Ministerul Cultelor şi Artelor. Comisiunea pentru Arhiva Fonogramică şi publicarea de folklor muzical. No. 1).

Culese în Ardeal şi Banat.

52. Dumitraşcu. N. I. şi preotul Valeriu Crişan. Steaua dela răsărit. Cântări de stea şi colinde adunate de —. Sibiu. 1930. 16° 70 p. (Biblioteca poporală a Asociaţiunii „Astra". Nr. 174).

Majoritatea culese în jud. Făgăraş.

53. Georgescu, Ioan. Marea Neagră în poezia noastră poporană. Analele Dobrogei XI, 21—30.

54 Georgescu-Tistu, N. Folklor din judeţul Buzău. Bucureşti, 1928. Cultura Naţională. 8° 92 p. 1 f. 1 hartă (Academia Română. Din viaţa poporului român XXXIV).

Notă. Grai şi Suflet IV, 192 (O. D[ensusianu]).

55. Ionescu-Nişcov, Traian. Lupta dintre creştini şi păgâni în balada populară. Arhivele Olteniei IX, 226—237, 408—422.

56. Istrătescu, Alexandrina. Texte populare din judeţul Prahova. Grai şi Suflet IV, 108—136.

57. Iov, D. Poezia populară basarabeană. Cuvântare. Solidaritatea VII, Nr. 6—7, p. 1—9.

Generalităţi. Texte (poezii lirice).

58. Lenghel, Petre. Poezia populară în Maramureş. Viaţa Şcolară (Sighet) V. No. 2—3, p. 9. No. 4—5, p. 4—5.

59. Morariu, Leca. Lu fraţi noştri. Libru lu Rumeri din Istrie. Cartea Românilor din Istria. Il libro degli Rumeni Istriani. Cu 78 sliche şi cu

carta lu paizu rumer din Istrie Susn'evița (Valdarsa)—Jeián (Seiane). 1928. Editura revistei „Făt-Frumos" Suceava, România. 8° 188 p.

Rec. Grai și Suflet IV, 411—412 (O. D[ensusianu]). Revista Critică IV, 133—134 (G. Pașcu). Studi Rumeni IV, 182—184 (C. Tagliavini).

60. Moroianu, Elena. Din ținutul Săcelelor. Grai și Suflet IV, 310 350.

61. Mușlea, Ion. Șcheii de la Cergău și folklorul lor. Dacoromania V, 1—50.

Rec. Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde LIII, 92—93 (Arnold Pankratz). Studi Rumeni IV, 126—127 (C. Tagliavini). *Notă.* Arhivele Olteniei IX, 105 (C. D. F[ortunescu]).

62. Papahagi, Tache. Originea Mulovișteniłor și Gopeșenilor în lumina unor texte. Grai și Suflet IV, 195—256.

63. Teculescu, Horia. Folklor românesc. Din Târnava și de pe Mureș. Țara Noastră X, 1225—1230.

Generalități despre folklorul poetic. Miorița.

64. Teculescu, Horia. Pe Murăș și pe Târnave. Flori înrourate (Doine și strigături). Culese de —. Sighișoara, 1929. Tip. Miron Neagu. 8° 207 p. Lei 100.

Rec. Țara Bârsei II, 565—567 (I. Colan). *Notă.* Gândirea X, 145—146 (Nichifor Crainic).

VI. BALADE.

65. Cătană, Gh. Rădivoi cu soru-sa Ilincuța (baladă populară din Banat). Semenicul III, No. 5—6, p. 56—58.

66. Costăchescu, Mihai. Cântecul Mioarei. Anuarul Liceului Național din Iași, 1928—1929. Iași 1930. p. 28—32.

67. Diaconu, Ion. O variantă a Mioriței /Tulnici—Putna?/. Milcovia I, 108—109.

68. Măruță, T. D. Pătru Haiducul /Gorj?/ Arhivele Olteniei IX, 65—66.

69. O nouă variantă a Mioriței. Găsită în Biești-Orheiu. Cuget Clar III, 170—173.

70. Plopșor, N. Soarele și luna /Plenița—Dolj/. Arhivele Olteniei IX, 404—405.

71. Plopșor, N. Tătarii /Plopșor—Dolj/. Arhivele Olteniei IX, 240.

72. Plopșor, N. Trei păsări lebede albe /Risipiți — Dolj/. Arhivele Olteniei IX, 240.

73. Tudoran, Victor. Balade populare săcelene vechi. Căpitan Gheorghiță. Viața Săceleană I, No. 1, p. 14.

74. Tuțescu, Șt. St. Căftița. Arhivele Olteniei IX, 238-239.

75. Vicol, Eugenia. O altă nouă variantă a „Mioriței". /Slobozia-Hodorogea—Orheiu/. Cuget Clar III, 503.

VII. DOINE ȘI STRIGĂTURI.

76. Bourgeois-Popovici, Lucia. Din colecția de poezii populare a d-nei —. /Banat/. Țara Bârsei II, 466—468.

77. Carpin, I. și I. Butu. Strigături. Viața Săceleană I, No. 8, p. 17, No. 9—10, p. 31—32.

78. Cernea, Gheorghe. Cântece ardelenești (regiunea Cohalmului). Cluj. 1930. Tip. Națională. 16° 32 p. Lei 6.

79. Cernea, Gheorghe. Strigături şi chiuituri de joc din comuna Paloş (jud. Târnava Mare). Cluj, 1930. Tip. Naţională. 16° 32 p. Lei 6.

80. Calotescu, Const. A. Cântece /Gorj./ Arhivele Olteniei IX, 240—241, 407.

81. Gane, E. Folklor din Basarabia /Cobâlca—Orheiu/. Arhiva XXXVII, 136—138.

82. Munteanu, Eugenia. Chiuituri. La cunună. /Podeni—Turda/. Cuget Clar III, 529.

83. Populară de peste Nistru. Zice lumea. [Din] („Plugarul Roşu", 1927). Cele Trei Crişuri XI, 17.

84. Vicol, Eugenia. Cântece populare basarabene /Bieşti—Orheiu/. Cuget Clar III, 66, 491, 497.

VIII. POVEŞTI. LEGENDE.

85. Bogdan-Duică, Gh. Variante ungureşti la Ion Creangă. Făt Frumos V, 5—10.
Trei variante ungureşti ale lui „Ivan Turbincă".

86. Boutière, Jean. La vie et l'oeuvre de Ion Creanga.
Vezi No. 3.
Un capitol despre culegerea poveştilor la Români (p. 61—70) şi poveştile lui Creangă (p. 70—179).

87. Gaster, M. Poveste foarte de folos a lui Theofil, pentru ascultarea părinţilor şi pentru sfânta liturghie. Arhiva XXXVII, 33—41.
BCU Cluj / Central University Library Cluj
Copiată dintr'un manuscris din sec. XVII.

88. Hanes, Petre V. Poveşti din diferite ţinuturi româneşti. Bucureşti. [1930]. „Cultura Românească". 16° 236 p. (Căminul. Bibliotecă literară şi ştiinţifică No. 45—46 şi 45—46 bis). Lei 12.
Reproduse din diferite culegeri.

89. Iroaie, Petru. Sfânta Vineri /Mitocul-Adâncatei—Dorohoi/. Făt-Frumos V, 178.

90. Mira, Cedru. Poveşti. Bucureşti. [1930]. Inst. de arte grafice „Alexandru Vlahuţă". 8° 32 p.
Ţapu Moşului. Michiduţă. Hai-hai. Verdeş.—Toate culese în Răeşti—Fălciu.

91. Morariu, Leca. De-ale Cirebirilor. Texte istroromâne. Codrul Cosminului VI, 345—462.
Treisprezece poveşti în dialect cu traducerea românească.

92. M[orariu] L[eca]. Iarăşi substratul folcloric din Ivan Turbincă. Făt Frumos V, 75.

93. Pavel, Const. Miron Pompiliu.
Vezi No. 10.
Despre poveşti în general. Două poveşti („Ileana Cosinzeana" şi „Codreana Sânziana") culese de M. P.

94. Schullerus, Adolf. Siebenbürgisches Märchenbuch. Herausgegeben vom Ausschuss des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Hermannstadt, 1930. Honterus-Buchdr. 8° 164 p
Introducere şi o culegere de poveşti: 8 săseşti, 8 româneşti şi 6 ungureşti, toate în limba germană.
Notă. Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde LIII, 290.

95. Niculiţă Voronca, Elena. Necuratul. /Roşa—Bucovina/. Convorbiri Literare LXIII, 464—473.

IX. ALTE GENURI DE LITERATURĂ POPULARĂ (CIMILITURI, DESCÂNTECE, JOCURI COPILĂREȘTI, ETC.)

96. Breazul, G. Archive des phonogrammes roumains. Sabin V. Drăgoi. „Colindele" (Noëls). [Fără indicații despre locul și anul apariției.] 8° 8 p.

97. Dumitrescu-Bistrița, Iosif N. Bocet la o fată mare. /Valea Copcei-Mehedinți/. Arhivele Olteniei IX, 423—424.

98. Dumitrescu-Bistrița, Iosif N. Descântec „de muma pădurii" /Valea Copcii-Mehedinți/. Arhivele Olteniei IX, 424.

99. Dumitrescu-Bistrița, Iosif N. Descântec „de întors". Cules din Zegaia-Mehedinți. Arhivele Olteniei IX, 61—62.

100. Molin, R. S. Jocuri copilărești din Banat. Arhivele Olteniei IX, 63—44.

101. Morariu, Leca. Cimilituri. Culese de —. Suceava. 1930. Tip. „Glasul Bucovinei". 16° 64 p. Lei 10.— (Biblioteca „Făt-Frumos" 1).

Majoritatea din Pătrăuți pe Suceava — Bucovina.

102. Novacoviciu, Emilian. Folclor pornografic bănățan (Partea hazlie). Adunate din popor de —. Anul 1930. Oravița, Tip. Iosif Kaden. 16° 92 p. 2 f. Lei 20.—

103. Novacoviciu, Emilian. Jocuri copilărești bănățene. Adunate de —. Anul 1928. Oravița [1930]. Tip. Iosif Kaden. 16° 48 p. 1 f. Lei 15.—

BCU Cluj / Central University Library Cluj

X. FOLKLOR AL POPOARELOR CONLOCUITOARE SAU VECINE ȘI FOLKLOR COMPARAT.

104. Bonjug, N. Folclor grecesc din satul Regele Ferdinand I — Tulcea. Analele Dobrogei XI, 140—152.

Balade, proverbe și ghicitori. Texte grecești cu traducerea românească.

105. Coatu-Cerna, G. Colinde bulgărești din Cerna. Analele Dobrogei XI, 61—64.

Text bulgăresc și traducere românească.

106. Sassu, Iulian I. Din etnografia satului Fântânelele (Inancișme) II. Analele Dobrogei XI, 33—60.

Obiceiuri, credințe și literatură ale Bulgarilor dobrogeni. Parte din texte în bulgărește și cu traducere românească.

107. Ștefănescu, Margareta. Credințe și practice populare la Cehi asemănătoare cu ale Românilor. Arhiva XXXVII, 193—213.

108. Ștefănescu, Margareta. Superstiții și obiceiuri de nuntă la Cehi. Arhiva XXXVII, 142—144.

Comparație cu materiale românești

109. Ștefănescu, Margareta. Zicători cehe asemănătoare cu ale noastre. Arhiva XXXVII, 127—131.

Texte cehești și traducere românească.

XI. ARTĂ POPULARĂ. PORT. MUZEE.

110. C[ulea] A[postol]. Muzee etnografice regionale. Școala și Viața I, 500—501.

Înființarea lor la școlile normale.

111. Debreczeni, Ladislau. Arta populară maghiară ardeleană. În „Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul", Bucureşti, 1929. vol. II, p. 1211-1221.
Rec. Buletinul Societăţii de Geografie XLIX, 334—336 (Vasile Ghibedea).

112. Dumitriu, V. Portul glugii în regiunea nordică a judeţului Buzău. Soveja II, No. 5—6, p. 1—6.

113. Iorga, N. Quelques idées sur l'art roumain. Revue Historique VII, 34—44.
Tratează şi despre arta populară.

114. Papahagi, Tache. Images d'ethnographie roumaine (daco-roumaine et aroumaine). Tome deuxième. 431 photographies originales, avec texte français et roumain. Bucureşti. 1930. Socec & Co. 4° 230 p. 1 f.
Notă. Grai şi Suflet IV, 411 (O. D[ensusianu]). Revue Historique VII, 123—124 (N. Iorga). Boabe de Grâu I, 246—247 [Em. Bucuţa].

115. Tzigara-Samurcaş, Al. Tragedia Muzeului de artă naţională. Extras din Convorbiri Literare LXIII, 402—415. Bucureşti. 1930. Socec & Co. 8° 13 p.

XII. MUZICĂ POPULARĂ ŞI COREOGRAFIE.

116. Breazul, G. Archive des phonogrammes roumains.
Vezi No. 96.

117. Dragoi, Sabin V. 303 colinde cu text şi melodie.
Vezi No. 51.

118. G[eorgescu] Breazul. Arhiva fonogramică. Gândirea X, 351—353.

119 Niculescu-Varone, G. T. Jocuri româneşti necunoscute. Cu un indice alfabetic şi bibliografic al tuturor jocurilor noastre populare. Bucureşti. 1930. Impr. Independenţa. 8° 154 p. 1 f. Lei 60.
Notă. Arhivele Olteniei IX, 463. Revista Istorică XVI, 250 (N. Iorga).

120. Societatea Compozitorilor Români 1920—1930. Bucureşti [1930] .Tip. „Bucovina". 8° 95 p.
La p. 61—70 un articol despre „Culegerea muzicii populare".

121. Vulpescu, Mihail. Cântecul popular românesc.
Vezi No. 52.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RAPORT ANUAL.

După cum am amintit în întâiul articol al acestui Anuar (p. 6), „Arhiva de Folklor“ a considerat ca cea mai importantă chemare a sa, organizarea culegerii materialului nostru folkloric. Publicarea „Apelului către intelectualii satelor“, răspândit prin „Şcoala şi Viaţa“ şi prin alte vreo zece reviste învăţătoreşti, şi tipărit şi separat, a fost întâiul pas în această direcţie. Exemplare din „Apel“ s'au trimis la peste 600 de persoane în Decemvrie 1930 şi în cursul anului 1931, împreună cu întâiul chestionar, consacrat „Calendarului poporului pe lunile Ianuarie—Februarie“. Răspunsurile la acest chestionar au trecut de mult de o sută şi ele continuă să mai sosească.

Al doilea chestionar a fost consacrat culegerii „Obiceiurilor de vară“ („Căluşeri, Sânziene, Seceriş“). Acest chestionar a fost răspândit şi prin revizoratele şcolare din Ardeal, primind şi la el un număr de vre-o sută de răspunsuri.

Al treilea chestionar a tratat despre „Animalele în credinţele şi literatura poporului“. El a fost trimis în Noemvrie şi Decemvrie 1931. Răspunsurile la acesta, continuă să sosească.

În afară de chestionare, am socotit nimerit să întroducem şi metoda circularelor; se pune colaboratorului dela ţară o singură chestiune: există sau nu în satul lui cutare baladă, poveste ori obiceiu? Intâia circulară a Arhivei tinde să culeagă cât mai multe variante ale unei anumite snoave despre „femeia necredincioasă“.

Mulţi membri corespondenţi ai „Arhivei“ au trimis în afară de răspunsurile la chestionare şi diferite materiale folklorice, culese de ei mai de mult, sau în urma „Apelului“ nostru. La împărţirea premiilor s'a ţinut seama şi de această activitate, întâia condiţie fiind însă să se fi răspuns la toate chestionarele „Arhivei“.

Iată lista colaboratorilor noştri premiaţi pentru răspunsurile şi materialele trimise, în Februarie 1932:

Premiul I, lei 2000: Gh. Bădescu-Aluniş, învăţător în Aluniş, jud. Olt. Premiul II, lei 1500: G. G. Fierăscu, învăţător în Păuşeşti-Otăsău, jud. Vâlcea. Premiul III, lei 1000: P. Hossu-Longin, învăţător în Vulcan, jud. Hunedoara. Şase premii à 500 lei: V. Babiuc, învăţător în Satul Mare, jud. Rădăuţi; M. D. Niţu, învăţător în Ştirbeşti, jud. Vâlcea; P. Lenghel, învăţător în Bârsana, jud. Maramureş; C. N. Gafiţescu, învăţător în Dumbrăveni, jud. Botoşani; I. N. Dumitrescu-Bistriţa, învăţător în Valea-Copcii, jud. Mehedinţi; Filip Şopoteanu, elev în clasa VII la Şcoala Normală din Cetatea-Albă.

Am ţinut ca între ei să figureze cel puţin un elev normalist, pentru a îndemna pe cât mai mulţi colegi ai lui să se familiarizeze încă de pe băncile şcolii cu culegerea folklorului. In această direcţie am activat mai ales prin şcolile normale basarabene. Aceasta pe de o parte fiindcă învăţătorii basarabeni au răspuns într'un număr absolut neînsemnat la chestionarele

Biblioteca Universitară Ioan Ciuhandu Cluj ROMÂNIA

noastre, pe de altă parte pentru că materialul folkloric al acestei provincii e prea puțin cunoscut și trebue cules cât mai în grabă. Cu elevii școlilor normale din Cetatea-Albă, Chișinău și Soroca, am reușit să împlinim întru câtva această lacună.

S'a făcut o singură anchetă folklorică și anume în Țara Oașului, de către cel ce iscălește aceste rânduri. Rezultatele ei au fost publicate în acest prim Anuar. In viitor, aceste anchete vor fi continuate și multiplicate, dacă mijloacele materiale o vor permite.

Materialele intrate au fost înregistrate și depuse în cutii speciale. S'a început copierea lor la mașina de scris și triarea după specialitate. S'a făcut și un catalog al culegătorilor. S'a mai lucrat la întocmirea unei bibliografii a folklorului românesc, din care s'a publicat în acest Anuar cea referitoare la anul 1930.

„Arhiva" noastră a început să-și înjghebeze și o bibliotecă de specialitate, care cuprinde până acum 28 volume, majoritatea achiziționate. S'au primit donațiuni dela d-nii Artur Gorovei (o colecție a revistei „Șezătoarea" și câteva manuscrise), Emilian Novacoviciu (5 vol.), G. T. Niculescu-Varone (4 vol.), Arhiva de Folklor din Tartu-Estonia (1 vol.) și Simion Hârnea (2 vol.).

„Arhiva" a căutat să se pună la dispoziția instituțiilor sau particularilor cari au nevoie de informații asupra folklorului românesc. Astfel a satisfăcut cererile Arhivei de Folklor din Tartu (Estonia), ale prof. univ. Walter Anderson din același oraș și ale doctorandului Kurt Ranke (Kiel). Autorul acestor rânduri a lucrat pentru cunoscuta publicație internațională „Volkskundliche Bibliographie", literatura folklorică românească a anului 1928.

ION MUȘLEA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RÉSUMÉ DES ARTICLES.

ION MUȘLEA, *L'Académie Roumaine et le folklore* (1—7). On montre comment la grande institution scientifique a donné, depuis sa fondation, et sans arrêt, toute son attention au problème de la recherche et de la publication du folklore roumain. Dans les derniers temps (1930), elle a fondé l'„Arhiva de Folklor", dont la première publication est précisément cet Annuaire. L'Archive recueille des matériaux à l'aide de questionnaires et d'enquêtes, les classe et les met à la disposition des chercheurs roumains et étrangers.

ARTUR GOROVEI, *„Șezătoarea" („La Veillée"). Histoire d'une revue de folklore* (p. 9—39). Il y est question du plus ancien périodique roumain consacré exclusivement aux traditions populaires. Fondée en 1892, la revue a traversé au cours de 38 ans, de grandes difficultés, contées tout au long par son propre directeur. Pendant ce temps-là, la revue a publié d'abondants et précieux matériaux, ainsi que d'intéressantes études. „Șezătoarea" a clos son activité en 1929, par la publication de son XXV-e volume, ainsi que d'un index détaillé des fascicules.

V. BOGREA, *La mouche „Simulia Columbacensis" dans notre tradition populaire et historique* (p. 41—45). Mention de l'insecte dans la poésie populaire roumaine, dans une légende sarde et dans une chronique vallaque du XVII-e siècle.

V. BOGREA, *Trois problèmes de folklore et leur aspect roumain* (p. 47—52). 1. Les „Pierres-écrites". 2. Ἔρκος ὀδόντων. 3. La mise à mort des vieillards.

PETRU CARAMAN, *Contribution à la chronologie de la ballade populaire roumaine* (p. 53—105). A la suite de l'étude détaillée des chroniques du temps, l'auteur établit que l'événement célébré dans une ballade populaire roumaine, a un fondement historique. Il s'agit de la défaite subie, à cause du froid qui régnait pendant l'hiver 1498—1499, par l'armée turque commandée par Malkoč, à son retour d'une expédition en Pologne.

ȘT. PAȘCA, *Les noms de baptême dans le „Pays d'Olt" („Țara Oltului"). Coutumes et traditions* (p. 107—115). A l'aide des réponses à un certain nombre de questionnaires provenant de 63 villages du même district (Făgăraș), l'auteur cherche à établir d'après quels critères est choisi le nom donné aux nouveaux-nés, ainsi qu'aux jumeaux.

ION MUȘLEA, *Recherches de folklore dans le „Pays d'Oaș" („Țara Oașului")* (p. 117—237). Les quatorze communes roumaines de l'extrémité N-O de la Roumanie (district de Satu-Mare), forment un coin de terre où les charmes d'amour, les pratiques magiques, le feu allumé par le frottement de deux morceaux de bois et d'autres vestiges interéssants, sont en-

core bien vivants, à côté d'une assez riche littérature populaire. Les caractéristiques des habitants et du folklore sont présentées dans une introduction (p. 117—160), suivie des textes et d'un glossaire.

Bibliographie du folklore roumain (année 1930) (p. 241—249).

Rapport sur l'activité de l'„Archive de Folklore" (p. 251—252).

TABLE DES PLANCHES.

I. 1. Maison à Cărmăzana. 2. Maison à Negreşti et porte cochère à contre-poids.
II. 1. Danse des jeunes gens. 2. Galérie à Cărmăzana.
III. 1. Paysan de Tur. 2. Trompe de berger.
IV. 1. La fiancée et le „porte-enseigne". 2. Jeunes gens de Bicsad.
V. 1—2. Jeunes filles à coiffure de mariée.
VI. 1—2. Coiffure de mariée.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Biblioteca Universitară Regele Ferdinand I din Cluj ROMANIA